
BIBLIOTECA NAZIONALE
VITTORIO EMANUELE
8
3 A
41

PROPVGNACVLVM FIDEI

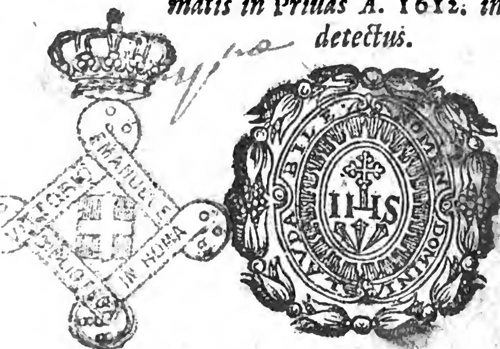
Siue

DEFENSIO HONORIS DIVINI ET SANCTORVM CONTRA HAERESES HVIVS SECVLI.

IN QVA APERTE EX IPSAMET SACRA vtriusque Testamenti Scriptura demonstratur, Attributa eadem Deo & Creaturis tribui posse.

NVNC RECENS EDITA PER R. D. FRANCISCVM AGRICOLAM ECCLES. Sittard. Past. & Conc. Susterensis Decanum.

ACCEDIT SIMIVS GENEVENSIS IN decretis Synodi nationalis, à Ministris Galliæ reformatis in Priuas A. 1612. indictæ, detectus.

COLONIÆ AGRIPPINÆ,
Apud Ioannem Kinckium, sub Monocerote,
ANNO M. DC. XIV.

REVERENDISSIMO AC SERENISSIMO PRINCIPI.

FERDINANDO,

DEI GRATIA, ELECTO ET CONFIRMATO ARCHIEPISCOPO COLONIENSI ET PRINCIPI ELECTORI, Episcopo Leodiensi & Monasteriensi, Coadiutori & Administratori Paderbornensis, Hildesheimensis, Berchtesgadensis Ecclesiarum, Principi Stabulensi, Comiti Palatino Rheni, vtriusq; Bauariæ Duci, Duci Westphaliæ, Angariæ, & Bullionij, Marchioni Franchimontensi, &c.

P. & D. Clementissimo, gratiam perpetuam à Deo per Christum, & salutem æternam.

Riminantur hoc tempore passim, Archipresul, & Princeps sacratissime, & hostiliter admodùm calumniantur, proscinduntque acerbissimè, Catholicos, & auitæ fidei alumnos (quos vocant Papistas, quia supremum in terris Visibilem Pastorem ouilis Christi; vt decet fideles oues, ex Christi mandato, agnoscunt & audiunt) hæretici, & Schismatici nostri temporis, inter sese licet dissectissimi, ad vnum plerunque omnes, eô quod Dei omnipotentis scilicet & vnici Filij eius Saluatoris nostri Iesu Christi, (vt asserunt) tam no-

men, quàm gloriam, honorem, & virtutem, officiumque non tantùm in Sanctos beatos, & cum Christo æternum regnantes, sed etiam in homines adhuc mortales, & peccatores, aut saltem peccatis obnoxios, impiè & sacrilegè transferre non extimescant; ideoque non pro veris, & fidelibus Christianis, sed pro sacrilegis potius, & blasphemis idololatris, antichristianis, & tantùm non prorsus atheis, iure meritoque habendos; plenis faucibus, contumeliosissimè clamare, & asseuerare non cessant.

Hoc etiam probare, & ad oculum demonstrare satagunt, adducentes ex ipsamet sacra Scriptura plurima, quę in illa vni solique Deo, & Christo eius, expressè tribuuntur & competunt; quę nihilominus tamen à Catholicis Romanis, cum maxima blasphemia, & Dei, ac Saluatoris iniuria, (vt clamitant) passim, & palam, tam mortalibus adhuc, quàm Sanctis etiam in cęlo cum Deo regnantibus sine vllo pudore adscribuntur.

Verissima non minus quàm clarissima quoque primâ fronte apparent, quę pro

pro se allegant, sacra vtriusque Testamenti testimonia: quæ nec negari, nec refutari posse putantur illis, qui oscitanter obiterque tantùm legunt, vel attendunt, quæ afferuntur; quæ autem alibi in eadem sacra Scriptura expressè habentur, vel ignorant, quia nunquam legerunt, vel audierũt; vel non satis intelligunt, quia debita cum attentione, non expenderunt; vel cum istiusmodi, & similibus Scripturæ locis, iusta ratione, non contulerunt vnquam.

Certum enim, & indubitatum est, per ipsummet Spiritum sanctum (qui auctor, & interpres est Verbi Dei, & sacræ vtriusque Testamenti Scripturæ) plurima, (alio tamen & diuerso sensu, impropriè inquam, vel respectiuè, aut secundariò, vel per accommodationem seu participatiuè solummodò) tribui, ipsismet quoq; creaturis, quę alioquin soli & vni Creatori Deo, essentialiter, propriè, absolutè, & realiter duntaxat competunt, & veraciter tantùm, atque æternaliter tribui possunt & debent.

Quia verò ipsa, prò dolor, quotidiana experientia testatur, per istiusmodi

hæreticorum speciosas, sed falsas, criminationes, plurimos, maxime simpliciores, ad deserendam Catholicam Religionē, eamq; abominandam etiam, prouocatos & permotos fuisse, & indies magis magisq;, prouocari & permoueri: nō paucos etiā, sinceros alioquin Catholicos, perplexos & dubitabundos reddi, simul ad defectionem paulatim sollicitari, qui nunquam legerunt vel audierunt, quo sensu & respectu, non solùm à Catholica Ecclesia, sed etiam ab ipsomet Spiritu sancto, in sacra Scriptura, creaturis plurima, licet longè alio ac diuerso sensu tribuantur, quæ alioquin propriè & absolutè nō possunt, nec debent, vt dictum est, nisi vni & soli Deo, & Christo eius, vnico Saluatori & Redemptori nostro, attribui: Idcirco vt iam actu seductis, & factis hæreticis, non maneat, hoc nomine, sacrilegæ & damnabilis secessionis iusta excusatio, sed aliter, & meliora sentiendi de Catholicis, adeoque citius faciliusque resipiciendi sufficiens detur occasio: simplicioribus autem, & dubitabundis Catholicis vlterioris scandali ansa præscindatur tempestiuius: visus fui operæ

factu-

facturus precium non contemnendum, si ex vtriusque Testamenti scripturis ad oculum probarem, plurima, iuxta sese vel ex aduerso positis, Creaturis, ab ipsomet Spiritu sancto, suo sensu & modo respectiuè tribui, quæ alioquin propriè & absolutè soli duntaxat Deo, aut Christo Saluatori vnico competunt.

Ex istiusmodi antithesi, & Scripturarum collatione, meridiana luce clarius euadet, quanta fiat Catholicis ab hæreticis iniuria, quàm iniustè Catholicos traducant & condemnent, quàm mala etiã fide scripturas contra Catholicos allegent, adulteratas & perperam intellectas: è cõtra, quàm iustè ac rectè faciant, & orthodoxè etiã sentiant Catholici, quod S. Scripturæ phrasim, & sensum sectantes, soli Deo quod suũ est tribuant, illique soli propriè, absolutè, & essentialiter debetur, & tribui debet; nihilominus tamen alijs quoq;, secundùm exemplum, dictamen, & formam expressissimi Verbi Dei, tribuere non omittant, quod illis à Spiritu sancto, alia tamen ratione tributum esse, euidenter satis didicerunt.

Hanc autem qualemcunq; operam, quæ Ecclesiæ Catholicæ, hoc maximè loco & tempore, nec displicebit spero, nec inutilis erit, & simplicioribus maximè Catholicis, contra hæreticorum coloratas quidem, & speciosas, reuerà autem falsas & dolosè confictas calumnias, prodesse poterit, V. Reuerendiss. atque Illustriss. Cels. nuncupare, & dedicare volui, ac debui:

Tùm quia ex Illustrissimo sanguine, & Ducatu Domoque Bauariæ, multis nominibus in toto Christiano orbe laudatissima, orta est & progenita, quæ fidem auitam & Catholicam, ab eo tempore, quo primitus per Catholicos Episcopos & doctores, diuinitus missos, ad Christum è densis infidelitatis & gentilismi tenebris conuersa fuit, Deo adiuuante, nunquam deseruit, sed piè semper, & constantissimè coluit, & postremo hoc infelicissimo, heresumq; feracissimo seculo præ omnibus, singulari Zelo, Maiorum vestigia æmulando, Catholicæ Romanæ fidei, quam S. Paulus tantopere commendauit, (Rom. 1. ver. 8.) studiosissima, & obseruantissima permansit, & summa

cum

cum laude, per Dei ſpecialem gratiam, laus Deo, eſſe perſeuerat. Ex qua etiam & in qua, nunquam ſatis laudata Domo & Stirpe Veſtra inclyta floruit, præter innumeros alios, Catholiciſſimus, & pientiſſimus ille, ſanctiſſimuſque Imperator Auguſtus, Henricus, eius nominis ex Coronatis à Romano Pontifice Imperatoribus, primus, in Germania qui à ſeptem Electoribus, recens, diuina clementia ex communi decreto, Gregorij quinti Romani Pontificis, & Ottonis tertij, Imperatoris Auguſti, ordinatis, vnanimiter, in Imperatorem electus, & primùm ab Archiepiſcopo Moguntinenſi Moguntiæ, paulo pòſt Romæ etiam à Benedicto octauo in Eccleſia S. Petri, ipſo die S. Paſchalis, vigeſima quinta Aprilis, Anno Chriſti milleſimo decimo quarto, ſummo cum honore, & gaudio, publicè coronatus confirmatuſque fuit: qui præter alias Eccleſias reſtauratas, Epiſcopatum Bambergenſem & fundauit & dotauit, Regem Hungariæ Stephanum cum vniuerſo ferè Regno ad fidem Chriſtianam perduxit, atque ita piè, ſanctè, & laudabili-

ter vixit & rexit, vt adhuc vitam agens mortalem, ſanctus haberetur. Circa annum verò Domini milleſimum viceſimum quartum, vitam ſuam tēporalem, cum æterna & cæleſti feliciter commutauit, anno Imperij viceſimo ſecundo, vitæ autem quinquageſimo ſecundo, ſepultus Bambergæ in Eccleſia S. Petri, quam ipſemet fundauerat; cuius pretioſam mortem talia ſubſequuta fuêre miracula, quibus Deus, & Catholicæ eius fidei veritatem, & vitæ innocentiam ſanctitatemque, & ſubſequutam cæleſtem, æternamque beatitudinem, ita palam vrbi & orbi teſtatam fecit, vt etiam ab Eccleſia indubitatum haberetur eum certiſſimè in Sanctorum cæleſtium numerum atque conſortium eſſe translatum, ideoque eius Natalis pridie Idus Iulij publicè in Eccleſia & officio diuino, etiamnum celebretur & colatur.

Tùm etiam, qui Reuerendiſſima, & Illuſtriſſima, Sereniſſimaque V. C. á Maternis vberibus hauſtam Catholicam, & auitam fidem, Religionem, pietatemque non ſolùm ab annis diſcretionis mirificè ſemper & feruenter (Il-

luſtriſ-

lustrissimorum Parentum & doctrinam, & exemplum sequuta) coluit, professa est, & quibus Religiosissimum Principem decet: sed etiam per Dei singularem, & clementissimam prouidentiam, ad illum Ecclesiasticæ Hierarchiæ gradum, statumque vocata, & ante biennium canonicè electa, simul & inaugurata est, in quo non solum, plusquam vnquam aliàs, ex officio tenetur & obligatur, sed etiam, si vllus alius, multis modis & nominibus, medijsque potest, laus Deo, Maiorum fidem, & Ecclesiæ Matris Religionē, contra quoscunque illius hostes, oppugnatores, & persequutores hæreticos, cum alijs, & præ alijs fouere, tutari, propagare, propugnareque, & sartam tectam conseruare: quod illam zelosè, constanter, & indefessè, quo ad fieri poterit, Deo auxiliante, facturam semper, omnes ad vnū Catholici, etiam atque etiam, non solùm desiderant, & optant, maiorem in modum: sed etiam prorsus, & indubitanter, in Domino confidunt, & persuasissimum habent.

Tùm denique, vt qui apud meipsum, propter Reuerendissimam & Illustrissimam

mam V. C. ad tam augustum & excelsum Ecclesiastic[illegible] dignitatis & functionis culmen diuinitus electam & inauguratam, cum omnibus pijs, veris, & sinceris Catholicis ex animo, & intimo corde gauisus, & tam nobis quam vniuersæ Ecclesiæ, potissimùm verò illis, quibus eadem specialiter præfecta est, & præest, priuatim gratulatus fui, & Deo opt. max. gratias egi debitas, idque meritissimè: palam etiam & publicè coram Vrbe, & Orbe vniuerso, hac quoque ratione, cum gaudio communi & publico congratularer, & debitam meam, paratamque obseruantiam, qualitercunque profiterer, & testatam facerem: summis simul & infimis votis ac precibus rogans, vt Illustriss. V. ac Reuerendissima C. quicquid est obsequij vel officij, pro sua singulari & prædicatissima humanitate, & illustrissima clementia, clementer etiam & benignè acceptare, &, vnà cum opere, auctorem quoque vel postremo loco, inter Clientes, commendatum habere, non dedignetur.

Pastor ille magnus ouium (Heb. 13. ver. 20.) Vnicus & summus Pontifex æternus

æternus (Heb. 7. ver. 24.) Episcopus inquam animarum nostrarum principalis, (1. Pet. 2. ver. 25.) & Princeps Pastorum omnium. (1. Pet. 5. v. 4.) iure Rex Regum, & Dominus dominantium. (Ap. 19. v. 16.) cuius visibiles Vicarij & Ministri tantùm sunt omnes Pontifices, Archiepiscopi, Episcopi, Pastores & Sacerdotes, Reges etiam & Principes, quotcunque & qualescunque, qui non suopte iure, & propria potestate, sed ipsius tantum nomine & vice in Mundo visibiliter, ad tempus, & ministerialiter, regunt & præsunt: Christus inquam Iesus, Vnicus Redemptor & Saluator noster, verus Deus & Homo, Reuerendissimam V. Illustrissimam Sacratissimamque Electoralem Celsit. in annos plurimos feliciter sospitare, in omnibus secundum suam bonam voluntatem, ad nominis sui ter sanctissimi gloriam quotidie maiorem, & Ecclesiæ, multis modis, nominibusque afflictissimæ consolationem, & defensionem ampliorem, & in dies singulos magis magisque necessariam, clementer in omnibus, & semper dirigere, ac prosperare; Sathanam etiam,

iam, quantumuis furentem, sub pedibus eius potenter & velociter humiliare, & conterere (Rom. 16. ver. 20.) atque ita in commisso ac concredito amplissimo regimine, per assistentem & cooperantem semper gratiam suam, adiuuare, & confirmare ad finem vsque dignetur, vt tandem, post huius caducæ, icertæ, & fallacis vitæ curriculum, exantlatis fideliter omnibus commissis, & debitis laboribus, atque functionibus sacris, ad præmia transferatur, & Regna cælestia, atque ad communionem, consortiumque beatorum illorum Antecessorum in cælis, quorum fidem, & sanctitatem, pio semper, sacrosancto, & inuicto, laudatissimoque zelo æmulata est, & ad extremum vsq; vitæ Spiritum (vti non dubitamus) æmulabitur in terris, Angelorum ministerio, ouans & triumphãs traduci mereatur & possit. Ipsi sit, cum Patre, & Spiritu sancto, gloria, honor, & imperium, simul & gratiarum actio in æterna seculorum secula Amen. Amen.

Sittardiæ, altera celeberrimæ per vniuersum orbem Christianum, & apud

pud omnes verè & ſincerè Catholicos, Feſtiuitatis, S S. Corporis Chriſti; quæ erat triceſima Maij, Anni Salutis, per eundem Vnicum Saluatorem noſtrum partæ, poſt Milleſimum, ſexcenteſimi decimi quarti.

Reuerendiſſ. V. & Illuſtriſſimæ,
Sacratiſſimæq́ Celſitudinis
in Chriſto

Obſeruantiſſimus, obſequentiſſimusque Cliens, & ſeruus;

FRANCISCVS AGRICOLA *Conc. Suſterenſis Decanus, & Paſtor Eccleſiæ Sittardienſis.*

APPROBATIO.

HAc demonſtratione multa Hæreticorum noſtri temporis fundamenta, vti parum ſolida, euertuntur. Quocirca ad eorum conuerſionem, & Catholicorum in fide conſtantiam, vtiliter imprimetur. Datum Leodij 17. Nouembris. 1612.

Ioannes Chapeauille Vicarius Leod. & librorum cenſor.

DEMONSTRATIONIS OCVLARIS ET BIPARTITAE,

PARS PRIMA:

IN QVA DEMONSTRATVR AD OCVlum, *quod multa, quæ soli Deo propriè conueniunt, etiam alijs, per accommodationem, in S. Scriptura tribuantur.*

CAP. I.

Solus Deus, est.

EXOD. 3. v. 13. Ait Moyses ad Deum: Ecce ego vadam ad filios Israël & dicam eis: Deus Patrũ vestrorum misit me ad vos, si dixerint mihi: Quod est nomẽ eius? quid dicam eis? Dixit Deus ad Moysen: *Ego sum, qui sum.* Ait: Sic dices filiis Israël: *Qui est*, misit me ad vos.

Iob. 14. v. 4. Quis potest facere mundum, de immundo conceptum semine? nonne tu, *qui solus es?*

CAP. I.

Etiam alij, & alia sunt preter Deum.

GEn. 2. v. 4. *Istæ sunt generationes cæli & terræ.*

Psal. 8. *v.* 5. *quid* est homo, *quod memor es eius?*

Psal. 15. *v.* 3. *Sanctis* qui sunt *in terra eius, mirificauit omnes voluntates meas in eis.*

Psal. 24. *v.* 12. *Quis* est homo, *qui timet* Dominum, *& v.* 16. *Vermis & pauper* sum ego.

Psal. 38. *v.* 8. *Substantia mea apud te est.*

Psal. 8. *v.* 6. Ego dixi: Dij estis.

Psal. 68. v. 21. In conspectu tuo sunt omnes, *qui tribulant me, & v.* 30. Ego sum pauper, *& dolens.*

Psal. 88. v. 8. Magnus & terribilis super omnes, qui in circuitu eius sunt.

Matth. 6. v. 30. Si autem Deus fœnum agri, quod hodie est, *& cras in clibanum mittitur, sic vestit.*

Declaratio.

DEVS propriè est; & solus dicere potest, ego sum: quia suam essentiam & existentiam à semetipso, & non ab alio habet. Angeli autem & homines, atque aliæ creaturæ, etiam quidem sũt, sed non à seipsis, sed suum Esse, & existentiam à solo Deo habent. In ipso enim viuimus, mouemur & sumus, vt inquit Apostolus. Act. 17. v. 28. Et omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Ioan. 1. v. 3.

Obseruatio.

OBseruandum est igitur, multa in Scriptura Sacra de creaturis quoque dici, suo modo & sensu, per accommodationem scilicet, & communicationem, seu participationem; quæ tamen propriè soli Deo, & Creatori omnium competunt, & de ipso solo, absque respectu, & absolutè dici possunt & debent; vt latius in sequentibus elucescet: ideoq́; Ecclesiam Catholicã impiè, atque iniustè ab Hæreticis criminari, quod secuta Scripturæ morem & formam, quædam Sanctis, aut aliis creaturis tribuat, vel accommodet, suo sensu & modo, quæ tamen propriè soli Deo *competere non ignorat, sed ingenuè fatetur, & tribuenda decernit; quemadmodum consequenter suis locis innotescet apertius, & clarißimum euadet.*

CAP.

CAP. II.

DEVS trinus in personis, & vnus in substãtia, solus est Deus.

EXod. 20. v. 2. Ego sum Dominus Deus tuus. Non habebis *Deos alienos* coram me.

Deut.6.v. 4. Audi Israel, Dominus Deus noster, *Dominus vnus est.*

Deut.32.v.39. Videte: *quod ego sim solus, & non sit alius Deus* præter me.

Psal.85.v.10. Quoniã magnus es tu, & faciens mirabilia: *tu es Deus solus.*

Esa.43.v.10. Ante me *non est formatus Deus, & post me non erit.*

Esa.44.v.6. Ego primus, & ego nouissimus, *& absq; me non est Deus.* & v. 8. Nunquid est *Deus absque me?*

Esa.45. v. 5. Ego Dominus, *& non est amplius: extra me non est Deus.* Et v.14. Tantum in te est

CAP. II.

Etiam alij vocantur Dij.

EXod.7.v. 1. *Dixitq; Dominus ad Moysen* Ecce constitui te Deum Pharaonis: *& Aaron frater tuus, erit Propheta tuus.*

Exod.22.v.8. Si latet fur, Dominus domus applicabitur ad Deos, *& iurabit, quod non extenderit manum in rẽ proximi.* Et *v.9.* Ad Deos *vtriusq; caussa perueniet: & si illi iudicauerint, duplum restituet proximo suo. Et v.* 28. Diis non detrahes.

Deut.10.v.17. Dominus Deus vester, ipse est Deus Deorum, *& Dominus* dominantium.

Psal.46.v.10. Quoniam Dij fortes terræ, *vehementer eleuati sunt.*

Psal.49.v.1.Deus Deorum *Dominus locutus est: & vocauit terram.*

Psal.81.v.1.Deus stetit in Synagoga Deorũ:

Deus, *& absque te non est Deus*. Et v. 21. Nunquid nõ ego Dominus, *& non est vltra Deus absque me?* Conuertimini ad me, & salui eritis omnes fines terræ: *quia ego Deus, & non est alius.*

2. Machab. 7. v. 38. Inuocans Deum maturius genti nostrę propitium fieri, teque cum tormẽtis & verberibus confiteri, *quod ipse est Deus solus.*

Marci. 12. v. 29. Iesus autem respondit ei: Quia primum omnium mandatum est: Audi Israel, Dominus Deus tuus, *Deus vnus est.* Et v. 32. Quia *vnus est Deus, & non est alius præter eum.*

in medio autem Deos *dijudicat.* Et v. 6. *Ego dixi:* Dij estis, *& filij excelsi omnes.*

Psal. 135. v. 2. *Confitemini Deo* Deorum.

Ioan. 10. v. 34. *Respondit* Iesus: *Nonne scriptũ est in lege vestra: quia ego dixi:* Dij estis? *Si illos dixit* Deos, *ad quos sermo Dei factus est, & non potest solui Scriptura.*

1. Cor. 8. v. 5. *Nam etsi sunt qui* dicantur Dij, *siuę in cælo siue in terra (siquidem* sunt Dij multi, & domini multi:) *nobis tamen vnus Deus Pater, ex quo omnia, & nos in illum.*

1. Cor. 8. v. 4. Nullus est Deus, *nisi vnus.* Et v. 6. Nobis tamen *vnus Deus.*

Eph. 4. v. 6. *Vnus Deus,* & Pater omnium.

Declaratio.

VNus, atq; adeo vnius tantum propriè est Deus, natura scilicet, & essentialiter, qui tamen trinus seu trinitas est in personis, vti testatur S. Ioãnes Epist. 1. cap. 5. v. 7. Homines autem Dij vocantur per participationem impropriè tantùm, eo quod

Dei

Dei ministri sint, atque eius, quo ad visibilem hierarchiam, tam in politicis quam spiritualibus, vices gerant, & officium potestatemq; exercent, aut personam præsentāt, aut verbum ac voluntatem annūciant: aut porrò ei per gratiam & sanctitatem in hac vita, aut gloriam & claritatem in cælesti patria suo modo aßimulantur & diuinæ consortes fiunt naturæ, & quasi deificantur seu deiformes redditi sunt, aut magis magisq; efficiuntur per meritum & gratiam Domini nostri Iesu Christi sicut scriptum est: Nos vero omnes, reuelata facie Dominum speculantes, in eandem faciem transformamur à claritate in claritatē tanquā Domini spiritu. 2. Cor. 3. v. 18. Et iterū Gratia vobis & pax adimpleatur in cognitione Dei & Christi Iesu Domini nostri: quomodo omnia nobis diuinæ virtutis suæ, quæ ad vitam & pietatem donata sunt per cognitionem eius, qui vocauit nos propria gloria & virtute, per quem maxima & pretiosa nobis promissa donauit: Vt per hæc efficiamini diuinę consortes naturæ, 2. Pet. 1. v. 4. Videte, inquit, S. Ioannes cap. 3. prioris Epistolæ, qualem charitatem dedit nobis Pater, vt filij Dei nominemur & simus. Propter hoc mundus non nouit nos, quia non nouit eum. Charissimi nunc filij Dei sumus: Et nondum apparuit quid erimus. Scimus quoniā cum apparuerit, similes ei erimus; quoniam videbimus eum sicuti est. Huc etiam spectant quæ Christus ipsemet promittit: Qui vicerit, faciam illam columnam in templo Dei mei, & foras non egredietur amplius: & scribam super eum nomen Dei mei, & nomen ciuitatis Dei mei noua Ierusalem, quæ descendit de cælo à Deo

lo à Deo meo, & nomen meum nouum. Apo. 3. v.12. Et v.21. Qui vicerit, dabo ei ſedere in throno meo; ſicut & ego vici, & ſedi cum Patre meo in throno eius.

Obſeruatio.

SI igitur homines mortales & peccatores, ob miniſterium, & functiones diuinas, aliaſue rationes, ſine blaſphema & iniuria Dei, Dij vocari poſsunt, & vocati ſunt, vocanturq; in terris, etiã ab ipſomet Deo: quãto magis, iuſtiuſq; Sancti qui ſunt in cęlo & iã immaculati & immortales, Deũ facie ad faciẽ contẽplãtur, & eo magis, quo charitate & ſanctitate ei ſunt coniunctiores, etiam eius diuinitatis & claritatis plenius fiunt participes, & aſsimulantur propius, & in eodẽ regno, & ſolio etiam, quaſi conregnant; ſuo ſenſu, & modo, per comunicationem, Dij vocari poſſunt, vel diui? ſi autem ſancti Angeli, & alij ſancti qui regnant in cœlis; quanto magis & iuſtius ante omnia, Dea vocari poſſet aut ſaltem diua, ter ſanctiſsima virgo, ipſamet inquam Deipara, & Mater Dei, & Domini noſtri IeſuChriſti? Quod enim miniſtris, ſalua fide & Maieſtate, addo & voluntate, Dei, tribui poteſt, & tribuitur in ſcriptura ſacra, quæ ſolui nequit, nec fallere poteſt, aut falli: ecquur multis, & infinitis etiam modis (ſecundum formam, & mentem ſacræ ſcripturæ) rationibusque, ac nominibus, ſacroſanctæ, & ſuper omnes benedictæ Matri Dei, Matri inquam Dei, tribui non debeat? Si etiã in veteri teſtamento tã ſacerdotes & Prophetæ quam alij politici & ſeculares Principes ſeu officiales, ſuo iure & ſenſu Dij vocati ſunt: quare non etiam, & multo magis in nouo

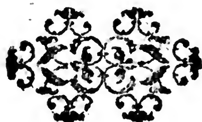
Teſtamen-

teſtamento? ſi ſeculares, ob ſeculares, Dei nomine & vice, commiſſas functiones in ſecularibus, Deos vocauit & vocat Scriptura ſacra, per Spiritum ſanctum dictata & promulgata; quanto magis, iuſtiusq; Spirituales Eccleſiæ Præpoſiti, & Dei in ſpiritualibus miniſtri, & diſpenſatores, imo & vices, locumq; tenentes, adeoque commiſſarij & legati?

Non igitur peccauit, nec errauit etiam, magnus ille, & S. Conſtantinus, quando, ſecundum linguã & mentẽ ſacræ ſcripturæ ante annos mille ducẽtes, anno videlicet Chriſti 325. Epiſcopos Catholicos in Conc. Niceno congregatos, Deos publicè nominauit: de quo ſic ſcribit Ruffinus lib. 1. Eccl. hiſt. cap. 2. Sed in eo Concilio, inquit, admirabile factum Principis (Conſtantini) non puto reticendum. Etenim cum ex omnibus penè locis Epiſcopi conueniſſent, & diuerſis ex cauſſis diuerſa iurgia detuliſſent, interpellebatur à ſingulis. Offerebãtur libelli: culpæ proferebantur, & magis ad hæc, quam ad id, ad quod fuerat ventum, animos dabant. At ille ſuſcepit à ſingulis libellos, quos ſimul oẽs in ſinu ſuo continens, nec quod in eis contineretur, aperiens, ait ad Epiſcopos: Deus vos conſtituit Sacerdotes, & poteſtatem vobis dedit de nobis quoq; iudicandi: ideo nos à vobis rectè iudicamur: vos autem non poteſtis ab hominibus iudicari: propter quod Dei ſolius inter vos expectate iudiciũ, vt & veſtra iurgia quęcũq; ſunt, ad illud diuinum reſeruentur examen. *Vos enim nobis à Deo dati eſtis Dij: Conueniens non eſt, vt homo iudicet Deos:* Sed ille ſolus, de quo ſcriptum eſt: Deus ſtetit in Synagoga Deorum, in medio autem Deos diſcernit. Et ideo his omiſſis, alia quæ

ad fidem Dei pertinent, abſque vlla animorum contentione diſcutite. Cum hæc dixiſſet, omnes ſimul querimoniarum libellos iuſſit exuri, ne innoteſceret vlli, odium & ſugillatio Sacerdotum.

Rectè etiam, eodem tamen ſenſu & animo, idem Conſtantinus Romanum & ſummum Pontificem appellauit Deum, vti ex Epiſtola Nicolai Papæ probat Gratianus diſtinctione 96. cap. 7. Si enim Epiſcopi poſſunt Dij vocari, quare non ſupremus Epiſcopus totius Eccleſiæ etiam Deus, ſecundũ mentẽ & exemplum S. Scripturæ, appellari licitè queat? Nec ideo honor ſoli Deo debitus illis vel ſimul vel ſigillatim (ſicut iniuſtè criminãtur hæretici, qui ſuos etiã laicos Principes, diuos appellare non erubeſcunt) defertur: quum nec Pontifex ſummus, Deus, nec Epiſcopi vel alij Eccleſiaſtici ordinis Dij appellentur, alio nomine aut ſenſu, quam quod vnius Dei (qui ſolus, & vnus eſt, natura & eſſentialiter, Deus) Miniſtri, & diſpenſatores ſint, & Deo auctore tali iam olim nomine & appellatione dignati fuerunt, ideoq; non propter ſe, ſed propter Deum duntaxat talis honor, titulusque tribuatur, ſed iam olim tributus, delatuſque fuerit. Tales autem Dij, non ſunt alieni, vel Deo contrarij vt contra illos allegari poſſit: non habebis Deos alienos coram me: ſed domeſtici & intimi Dei vel amici, vel Adminiſtri, & in ſua vocatione cooperatores ſelecti.

CAP. III.

Deus solus est Dominus.

DEut. 6. v. 4. Audi Israel, Dominus Deus noster, *Dominus vnus est.*

Esa. 42. v. 8. Ego Dominus, hoc est nomen meum: *gloriam meam alteri non dabo.*

Esa. 43. v. 11. Ego sum, ego *sum Dominus.*

Esa. 45. v. 7. Ego Dominus, & *non est alter.* Et v. 18. Ego Dominus, & *non est alius.*

Ier. 23. v. 6. Hoc est nomē, quod vocabūt eū *Dominus iustus noster.*

Amos 9. v. 6. Qui ædificat in cælo ascensionē suam, & fasciculum suum super terram fundauit: qui vocat aquas maris, & effundit eas super faciē terræ: *Dominus nomen eius.*

2. Machab. 14. v. 35. Tu *Domine vniuersorū,* qui nullius indiges, voluisti templum habitationis tuæ fieri in nobis. Et nunc sancte sancto-

CAP. III.

Etiā homines vocantur Domini.

GEn. 27. v. 29. *Seruiant tibi populi, & adorent te tribus:* Esto Dominus fratrum tuorum, & *incuruētur ante te filij Matris tuæ.*

Gen. 33. *v.* 13. *Dixitq́;* *Iacob ad Esau fratrem suum:* Nosti, Domine mi, *quod paruulos habeam teneros.*

Psal. 135. *v.* 1. *Confitemini Domino* Dominorū, *quoniam in æternum misericordia eius.*

Malach. 1. *v.* 6. *Filius honorat Patrem, & seruus* Dominum suum.

Ioan. 13. *v.* 16. & 15. *v.* 20. *Nō est seruus maior* Domino suo.

Rom. 14 *v.* 4. *Tu quis es, qui iudicas alienum seruum?* Domino suo *stat aut cadit.*

1. *Cor.* 8. *v.* 5. *Nam etsi sunt qui dicantur Dij, siue in cælo, siue in terra: siquidem* sunt Dij multi, & Domini multi.

rum omnium Domine, conserua in æternum impollutam domum istam.

Matth.11.v.25. Confiteor tibi Pater, *Domine cæli & terræ.*

Act.17.v.24. Deus qui fecit mundum, & omnia quæ in eo sunt, hic *cæli & terræ cum sit Dominus,* non in manufactis templis habitat, nec manibus humanis colitur, indigens aliquo.

Rom.10.v. 12. Idem *Dominus omnium,* diues in omnes qui inuocant illum.

Eph.4.v.5. *Vnus Dominus,* vna fides.

1. Tim.6.v.14. Seruis mandatum sine macula irreprehensibile, vsque in aduentum Domini nostri, quoniam suis tẽporibus ostẽdet beatus & solus potẽs, *Rex Regum,* & *Dominus* dominantium, qui solus habet immortalitatẽ,

Ephes. 6. *v.* 5. *Serui obedite* Dominis carnalibus, *cum timore & tremore.*

Col. 3. *v.* 22. *Serui obedite per omnia,* dominis carnalibus.

1. *Tim.* 6. *v.* 1. *Quicunque sunt sub iugo serui,* dominos suos omni honore dignos arbitrentur, *ne nomen Domini, & doctrina blasphemetur.*

Tit. 2. *v.* 9. *Seruos* dominis suis *subditos esse, in omnibus placentes, nõ contradicẽtes: non fraudantes vt doctrinam Saluatoris nostri Dei ornent in omnibus.*

1 *Petr.* 2. *v.* 8. *Serui subditi estote in omni timore* dominis, *non tantum bonis & modestis, sed etiam discolis.*

1. *Petr.* 3. *v.* 6. *Sicut Sara obediebat Abrahæ,* dominum eum vocans, *cuius estis filiæ benefacientes.*

& lucem inhabitat inaccessibilem, quem nullus hominum vidit, sed nec videre potest: cui honor & imperium sempiternum.

De-

Declaratio.

DEus solus & vnus est Dominus, quia ex seipso & suapte natura est Dominus, idque ab æterno & in æternum: absolute etiam & non tantum respectiuè est Dominus; cœli & terræ, & totius mundi, atque omnium naturarum est Dominus: est Dominus dominātium, nulli subditus, nullum habens æqualem, nedum superiorem; nullius indigens, omnipotens, immortalis, inuisibilis; qui omnia creauit, omnia implet, omnia regit & gubernat, omnia habet in manu & potestate sua in quo viuimus, mouemur & sumus.

Tali modo & sensu, nullus est Dominus, neque in cœlo neque in terra: Sed omnes tam Angeli quā homines, serui tantū sunt & ministri. Domini tamen vocantur etiam, tā Angeli que homines, propter potestatem, quā non à seipsis, vel suapte natura, sed à Domino Dominorum acceperunt: Domini sunt homines, non absolute omnium, sed respectiue tantū aliquorū & sub potestate & Dominio Altissimi Domini; nō perpetui, sed tēporales; mortales nō immortales; non omnipotentes, sed fragiles & infirmi; qui singulis momētis vel destitui, si Deo placet, vel mori possunt.

Obseruatio.

OBseruatione dignum est, quod licet Deus tam serio asserat, & tā sæpè atq; expresse protestetur se esse Dominum, & hoc sibi nomen, & quidem soli proprium esse, & manere debere: tamen alios quoq;, sed alio sensu, Dominos vocari patiatur, imo etiam pro Dominis agnosci, haberi, timeri & honorari, illisq; cum timore & tremore debitum seruitium & obsequium, propter se & suo nomine, præstari velit & se-

riosissi-

riosissimè mandarit. Non est igitur quod Hæretici & Nouatores, Catholicos calumnientur apud rude vulgus, si subinde Sanctis, maximè cælitibus, & iam cum Christo regnantibus, quædam, aut quosdam titulos, per communicationem vel accommodationem, secundum stylum & exemplum S. Scripturæ, & SS. Patrum, tribuant, quæ naturaliter & propriè, alioquin vni soliq; Deo deberi non ignorant: nam etiam ipsimet aduersarij & perduelles Catholicorum, sibi suisq; patronis quotidie maiores & splendidiores titulos, Deo alioquin soli debitos, deferri patiantur & exigant, & non obstante, quod Deus solus & vnus sit Dominus, Dominium tamen sibi, nescio quale & quantum, vendicare, & se quasi absolutos Dominos, qui nullos agnoscant superiores (vt deberent) iactitare & venditare non vereantur. Si in hoc licet, quod Deo alioquin soli debetur, & ipsemet sibi deferri vult, nomen, & titulum diuinum, per accommodationem, & singulari ac sano sensu sibi vel aliis tribuere sine blasphemia, vel Dei præiudicio, aut offensione: quare non etiam in aliis? maximè, quando exempla SS. Scripturæ, & orthodoxorum Patrum habemus in promptu?

CAP. IV.
Solus Deus est Pater noster, atque ita nuncupandus.

ESa 63. v. 16. Tu enim *Pater noster*, & Abraham nesciuit nos, & Israel ignorauit nos:

CAP. IV.
Etiam homines sunt Patres, & ita licitè nuncupantur.

EXod. 20. v. 12. *Honora Patrem tuum, & Matrem tuam, vt sis longæuus super terram.*

tu D

tu Domine Pater noster, redemptor noster, à seculo nomen tuum.

Matth. 23. v. 9 Et *Patrē nolite vocare vobis super terram: vnus est enim Pater vester*, qui in cęlis est.

Eph. 3. v. 13. Propter quod peto, ne deficiatis in tribulationibus meis pro vobis: quæ est gloria vestra. Huius rei gratia flecto genua mea ad Patrem Domini nostri Iesu Christi, *ex quo omnis Paternitas in cælo & in terra nominatur.*

Eph. 4. v. 6 Vnus Deus, *& Pater omnium*, qui est super omnes, & per omnia, & in omnibus nobis.

Malach. 1. v. 6. Filius honorat Patrem, *& seruus Dominum suum.*

Malach. 2. v. 10. Nunquid non Pater vnus omnium nostrum.

Matth. 10. v. 37. Qui amat Patrē *aut Matrem plus quam me, non est me dignus.*

Matth. 15. v. 4. Deus dixit: Honora Patrem, *& Matrem: & qui maledixerit* Patri *vel Matri, morte moriatur. Vos aūt dicitis: Quicunq; dixerit* Patri *vel Matri, Munus quodcunq; ex me est, tibi proderit: & non honorificabit* Patrem suum, *aut Matrem suam.*

Io. 8. v. 56. Abrahā Pater vester, *exultauit, vt videret diem meum.*

Eph. 6. v. 1. Filij obedite *Parentibus vestris* in Domino, hoc enim iustū est. Et v. 4 Et *vos Patres*, nolite ad iracundiam prouocare filios vestros.

Col. 3. v. 20. Filij *obedite Parentib. per omnia*, hoc enim placitū est in Dño. *Patres nolite* ad iracundiā prouocare filios vestros, vt nō pusillo animo fiāt.

Heb. 12. v. 9. Deinde *Patres quidem carnis nostræ*, eruditores habuimus, & reuerebamur eos, non multo magis obtemperabimus Patri spirituum, & viuemus?

Declara-

Declaratio.

DEVS est Pater omnium: homo tantùm quorundam. Deus solus est; Deus seu Pater spirituum. Num. 16.v.22. & 27.v.6. homo tantũ Pater est, vt causa secundaria carnis, seu corporis. Deus reuera est, & propriè pater noster: quia ipse fecit nos, & non ipsi nos. Psal. 99.v. 3. Qui creauit primum nostrum parentem Adamum de limo terræ,& postea ex eius costa Euam, primam Matrem humani generis, Gen.2. v 7.& 22. ipse deinceps in vtero matris creat vnumquemq; hominem ex semine Maris,& substantia mulieris tanquàm materia, vt testatur, præter experientiam B.Iob.10. v. 8. Manus tuæ fecerunt me,& plasmauerunt me, totum in circuitu:& sic repente præcipitas me? Memento quæso, quod sicut lutum feceris me & in puluerem reduces me. Nonne sicut lac mulsisti me, & sicut caseũ me coagulasti? Pelle & carnibus vestisti me: ossibus & neruis compegisti me. Et Mater Machabæorum. 2. Mach.7. v. 22. Nescio qualiter in vtero meo apparuistis: neq; enim ego spiritum & animam donaui vobis & vitam: & singulorum membra non ego ipsa compegi, sed Mundi Creator, qui formauit hominis natiuitatem, quique omnium inuenit originem.

Parentes verò carnales, propriè nec creant liberos, nec faciunt, sed tantùm præstant, seu administrant materiam, ex qua corpus humanũ à Deo per naturam, quando & quomodo illi placet, formatur: ideoq; non homo, sed Deus propriè principaliter vocari debet, & potest Pater: homo tantùm per accidens, seu tanquã minister & medium seu instrumentum & causa secundaria creatio-

tionis, idque quo ad corpus tantùm: quò ad animam, quæ est nobilior, & præcipua hominis pars, & sine qua homo non est, Deus solus, absque Parentum medio, vel ministerio, ex nihilo creat, corpore prius formato, & organizato: & sic solus etiam; & proprius Pater dicendus venit, & agnoscẽdus: id quòd saluator vult, quando vetat Patrẽ vocare super terram. Alioquin impropriè, & secundariò, (sicut Deus prima, & propria est caussa creationis) seu vt secundas caussas, terrenum Parentem vna cum Matre, post Deum, Parentes nostros, & verè, & licitè vocare possumus, & debemus agnoscere, ac reuereri etiam, atq; colere; prout Deus expresè serioq; mãdauit.

CAP. V.

DEVs solus bonus.

MAth. 19. v. 16. Et ecce vnus accedens, ait illi: Magister bone, quid boni faciã, vt habeam vitam æternam? Qui dixit ei: Quid me interrogas de bono? *Vnus est bonus Deus.*

Luc. 18. v. 19. Et interrogauit eũ quidam Princeps dicens: Magister bone, quid faciens posidebo vitam æternam? Dixit autem ei Iesus: Quid me dicis bonum? *nemo bonus nisi solus Deus.*

CAP. V.

Etiam aliis tribuitur bonitas.

GEn. 1. v. 31. *Viditq; Deus cuncta quæ fecerat: &* erant valde bona.

Gen. 49. *v.* 15. *Vidit requiem*, quod esset bona.

Num. 14. *v.* 7. *Terra quã circumiuimus*, valde bona est.

1. *Reg.* 29. *v.* 9. *Sic* quia bonus es tu in oculis meis, *sicut Angelus* Dei.

1. *Par.* 28. *v.* 8. *Custodite, & perquirite cuncta mandata Domini Dei nostri, vt poßideatis* terrã bonam. Tob.

Tob.12.v.8. *Bona est oratio* cum ieiunio.

Iudith.12.v.12. Non vereatur *bona puella*, introire ad Dominum meum.

Psal. 110.v.10. *Intellectus bonus*, omnibus facientibus eum.

Psal.146. v. 1. Laudate Dominum, quoniam *bonus est psalmus.*

Pro. 18. v. 22. Qui inuenit *mulierem bonam*, inuenit *bonum.*

Pro.22.v.1. Melius est *nomen bonum*, quam diuitiæ multæ.

Eccl. 7. v. 1. Melius est *nomen bonum*, quam vnguenta pretiosa.

Sap. 8. v. 19. Puer autem eram ingeniosus, & sortitus sum, *animam bonam.* Et *cum essem magis bonus*, veni ad corpus coinquinatum.

Eccl.14.v.5. Qui sibi nequam, *cui bonus erit?*

Ier.7.v.3. Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: *Bonas facite vias vestras*, & studia vestra: & habitabo vobiscum in loco isto.

Matth.7.v.17. Sic omnis *arbor bona, fructus bonos* facit.

Matth. 12.v.33. Aut facite *arborem bonam*, & *fructum eius bonum.*

Matth.26.v.10. Quid molesti estis huic mulieri? *opus enim bonum* operata est in me.

Marci 9.v.49. *Bonum est sal.*

Lucæ 6.v.45. *Bonus homo de bono thesauro* cordis sui *profert bonum.*

Declaratio.

DEVS solus, à seipso, & essentialiter semper est bonus, imo ipsius natura bonitas est, & fons omnis bonitatis. Homo à natura corru-

& ex ſeipſo malus eſt. Lucæ 11. v. 13. Bonus autẽ non eſt, nec eſſe poteſt, niſi per gratiã Dei, à quo omne datum optimum, & omne donum perfectum deſcendit, atque deriuatur, tam in homines & eorum opera, quam in alias creaturas, quatenus bonitas illis tribuitur.

CAP. VI.

Deus ſolus Sanctus.

1. REg. 2. v. 1. Non eſt ſanctus ſicut Dominus.

CAP. VI.

Etiam aliis ſanctitas tribuitur.

EXod. 3. v. 5. *Solue calceamentũ de pedibus tuis: locus enim in quo ſtas*, terra ſancta eſt.

Exod. 12 *v.* 16. *Dies prima* erit ſancta, *atq; ſolennis.*

Exod. 22. *v.* 31. Viri ſancti *eritis mihi.*

Exod. 28. *v.* 2. *Facieſq;* veſtem ſanctam *Aaron fratri tuo, in gloriam & decorem.*

Exod. 29. *v.* 29. Veſtem autem ſanctam, *qua vtetur Aaron, habebunt filij eius poſt eum.*

Exod. 30. *v.* 29. *Sanctificabiſq; omnia*, & erunt ſancta ſanctorum: *qui tetigerit ea ſanctificabitur.*

Exod. 35. *v.* 2. *Septimus dies* erit vobis ſanctus.

Leuit. 11. *v.* 44. Sancti eſtote, *quia ego ſanctus ſum. Et v.* 45. Sancti eritis, *quia ego ſanctus ſum.*

Num. 16. *v.* 5. *Mane*, inquit, *notum faciet Dominus, qui ad ſe pertineant*, & ſanctos applicabit ſibi.

Deut. 7. *v.* 6. *Quia* populus ſanctus es *Domino Deo tuo.*

Iof. 5. v.16 Solue, *inquit*, calceamentum tuũ de pedibus tuis, *locus enim in quo ſtas, ſanctus eſt.*

2. Reg. 12 v.26. *Cum ſancto*, ſanctus eris.

4. Reg. 4 v.9. Animaduerto quod *vir Dei ſanctus eſt iſte*, qui tranſit per nos frequenter.

Iudith 8. v. 29. Nunc ergo ora pro nobis, *quoniam mulier ſancta es*, & timens Deum.

Pſal. 5 v. 8. Introibo in domum tuam: adorabo ad *templum ſanctum tuum.*

Pſal. 85. v. 2. Cuſtodi animam meam, *quoniam ſanctus ſum.*

Matth. 7. v. 6. Nolite *ſanctum* dare canibus.

Rom. 7. v. 12. Itaq; *lex quidem ſancta, & mandatum ſanctum*, & iuſtum & bonum.

1. Cor 3. v. 17. Templum enim Dei *ſanctum eſt*, quod eſtis vos.

1. Pet. 1. v. 15. Secundum eum, qui vocauit vos ſanctum: Et *ipſi in omni conuerſatione ſancti ſitis:* quoniam ſcriptum eſt: *ſancti eritis* quoniam ego ſanctus ſum.

Declaratio.

SOLVS Deus perfectè ſanctus eſt natura, & eſſentialiter, & ex ſemetipſo: ſic nemo eſt ſanctus, & nihil ſanctum dici poteſt. Hinc Scriptura ait: non eſt ſanctus vt eſt Dominus. Sancti tamen etiam dicuntur & ſunt homines, & aliæ quoque creaturæ, non à natura, vel ex ſeipſis, ſed quia à Deo ſanctitatem acceperũt, & ſanctificati ſunt per Ieſum Chriſtum; & ſanctificantur homines in Spiritu ſancto. Hæc quidem fuiſtis, *inquit*, S. Paulus, videlicet homines contaminatiſſimi, & grauiſſimis peccatis maculati: ſed abluti eſtis, *ſed ſanctificati eſtis*, ſed iuſtificati

cati estis, in nomine Domini nostri Iesu Christi, & in Spiritu Dei nostri. 1. Cor. 6. v. 11. *Sanctifica eos in veritate* (*inquit*, Christus in oratione sua ad Patrem. Ioan. 17. v. 17.) Sermo tuus veritas est. Et pro eis sanctifico meipsum: *Vt sint & ipsi sanctificati in veritate*. Sanctus Paulus passim in Epistolis ferè omnibus baptizatos vocat Sanctos adhuc mortales: maximè tamen, qui per fidem vicerunt regna, & adepti sunt repromissiones. Hebr. 11. v. 33.

CAP. VII.

DEVS solus fortis.

1. REg. 2. v. 2. Non est fortis sicut Deus noster.

CAP. VII.

Etiam aliis fortitudo attribuitur.

GEn. 32. v. 28. *Nequaquam*, inquit, (*Angelus*) *Iacob appellabitur nomen tuũ, sed Israel: quoniã* si contra Deũ fortis fuisti, *quanto magis contra homines præualebis*.

Gen. 49. v. 14. Isachar *asinus fortis* accubans inter terminos.

Psal. 53. v. 5. Quoniam alieni insurrexerunt aduersum me, & *fortes quæsierunt animam meam.*

Cant. 3. v. 7. En lectulum Salomonis *sexaginta fortes ambiunt.*

Ier. 9. v. 23. Hæc dicit Dominus: Non glorietur sapiens in sapientia sua, & non glorietur *fortis in fortitudine sua.*

Matth. 12. v. 29. Quomodo potest quisquã intrare in *domum fortis*, & vasa eius diripere, nisi prius alligauerit fortem.

Lucæ 11. *v*. 21. *Cum* fortis armatus, *custodit atrium suum.*

Heb. 11. *v*. 34. *Extinxerunt impetum ignis, effugerunt aciem gladij, conualuerunt de infirmitate,* fortes facti sunt in bello.

1. *Petr*. 5. *v*. 9. *Cui resistite* fortes in fide.

Declaratio.

SCriptura seipsam declarat, quomodo solus Deus sit fortis, quia nemo fortis est sicut Deus noster. A natura sumus fragiles, lutea vasa, & ne quidem spirare, vel vnico momento subsistere possumus, sine Dei auxilio, in quo viuimus, mouemur & sumus, qui summè & à seipso æternaliter potens est: in quo omnia possumus, quæ sunt necessaria, sine quo nihil valemus facere: sed & subtracta, quam ille præstat fortitudine, statim collabimur, & in cinerem seu puluerem redigimur.

CAP. VIII.

Deus solus est iustus.

2. MAchab. 1. v. 24. Domine DEVS omnium creator, terribilis & fortis, iustus & misericors, qui solus es bonus Rex, solus præstans, *solus iustus.*

CAP. VIII.

Etiam alij verè, & realiter sunt iusti.

GEn. 7. v. 1. *Dixitq́ Dominus ad* Noe: *Ingredere tu, & omnis Domus tua in Arcam: te enim* vidi iustum corã me, *in generation* ..

Gen. 18. *v*. 23. *Nu quid* perdes iustum c. *impio?*

Psal.

Psal.33.v.16. Oculi Domini *super iustos*, & aures eius in preces eorum. Et v.18. Clamauerunt *iusti*, & Dominus exaudiuit eos. Et v.20. Multæ tribulationes *iustorum*.

Psal.36.v.20. *Iusti* autem hæreditabunt terrã. Et v.30. Os *iusti* meditabitur sapientiam. Et v.39. Salus autem *iustorum* à Domino.

Psal.45.v.8. Dominus diligit *iustos*.

Sap.3.v.1. *Iustorum animæ* in manu Dei sunt.

Sap.4. v. 7. *Iustus autem* si morte præoccupatus fuerit, in refrigerio erit.

Sap.5.v.16. *Iusti autem* in perpetuum viuent, & apud Dominum est merces eorum.

Ezech.3.v.20. Sed si conuersus fuerit *iustus* à iustitia sua, & fecerit iniquitatem.

Ezech.18.v.20. Iustitia *iusti* super ipsum erit. Et v.24. Si autem auerterit se *iustus* à iustitia sua, & fecerit iniquitatem.

Matth.1.v.19. Ioseph autem vir eius, *cum esset iustus*.

Matth.10.v. 41. Qui recipit *iustum in nomine iusti*, mercedem *iusti* accipiet.

Matth.13.v.43. Tunc *iusti fulgebunt* sicut sol, in Regno Patris eorum.

Matth.25.v. 46. Et ibunt hi in supplicium æternum, *iusti* autem in vitam æternam.

Lucæ 1. v.5. Fuit in diebus Herodis Regis Iudeæ, Sacerdos quidã nomine Zacharias de Vice Abia: & vxor eius de filiabus Aaron, & nomen eius Elizabeth. Erant autem *iusti ambo ante Deum*, incedentes in omnibus mandatis, & iustificationibus Domini, sine querela.

Lucæ 2. v.25. Et ecce homo erat in Ierusalem, cui nomen Simeon, & homo iste *iustus & timoratus*.

Rom.1.v.17. *Iustus* ex fide viuit.

Rom.2.v.13. Non enim auditores legis *iusti sunt* apud Deũ, sed factores legis iustificabũtur.

1. Pet.3.v.12. Oculi Domini *super iustos*, & aures eius in preces eorum.

1.Pet. 4.v.29. Si *iustus vix saluabitur*, impius & peccator vbi parebunt.

1.Io.2.v.29. Si scitis quoniam (Deus) iustus est, scitote quoniam, & *omnis qui fecit iustitiam*, ex ipso natus est.

1.Ioan 3 v.7. Filioli, nemo vos seducat. Qui facit iustitiam, *iustus est, sicut & ille iustus est*. Et v.10. Omnis qui *non est iustus*, non est ex Deo.

Apoc. 22. v. 11. Qui *iustus est*, iustificetur adhuc: & sanctus sanctificetur adhuc.

Declaratio.

SOlus Deus ex seipso, sua natura, essentialiter, & semper ab æterno, vsq; in æternũ est, & manet, absolute, & plenissimè, perfectissimeque iustus: Solus Deus iustus in omnibus operibus, & vijs suis. Psal.144.v.17. & iustus in omnibus quæ fecit. Daniel.3. v. 27. & 9.v.14. Tali modo, & sensu, nemo, præter solum Deum, iustus est, vel esse potest. Tali modo & sensu, *nemo iustificatur in conspectu eius*. Psal. 142. v. 2. Ideoq; & S. Iob merito protestatus est, dicẽs: Verè scio quod ita sit & quod *non iustificetur homo, compositus Deo* Iob. 9. v.2. Homo enim ex seipso, & suapte natura, immundus est, quatenus de immũdo cõceptus semine. Iob. 14.v.4. in pe[...]s conceptus & natus. Psal.50 v.7. malus. Luc.11.v 13. ab adolescẽtia, sensu & cogitatione, ad ma[...] pronus Gen.8.v.21. quomodo ille posset ex seipso reuera esse iustus, aut iustitiam operari, sine

gra[...]

gratia Christi, sine qua nihil possumus boni facere. Io. 15. v. 5. ac ne cogitare quidem. 2. Cor. 3. v. 5. Imo omnes iustitiæ nostræ, quatenus nostræ, hoc est, solis viribus nostris, sine fide, & gratia Dei, per Christum promerita, factæ sũt, iustitiæ nomen haudquaquam merentur coram oculis Dei, sed facti sumus vt immundus omnes nos, & quasi pannus menstruatæ vniuersæ iustitiæ nostræ. Isaiæ. 64. v. 6 Talem iustitiam propriam statuere volentes, iustitiæ Dei non sunt subiecti sed ab illa vtiq; alieni atq; extorres. Rom. 10. v. 3.

Etsi autem natura, aut proprijs viribus, nemo coram Deo iustificari posſit, aut iustus reuera censeri: per Dei tamen gratiam & Christi meritum, verè iusti efficimur, non per iustitiam externam vel imputatitiam duntaxat; sed per internam, & inhærentem nobis, quam per fidem charitate imbutam & gratiam Dei operati sumus & incessanter operamur, quando prius per baptismum, vel postea relapsi, per pænitentiam Deo per Christũ reconciliati, & in gratiã recepti, ac prima iustitia donati atq; ornati sumus.

Non enim mentitus est S. Paulus, quando dixit: Non auditores legis iusti sunt apud Deum sed factores legis iustificabuntur. Rom. 2. v. 13. Et ad iam baptizatos & Deo recõciliatos scribens: Exhibete vos Deo, tanquam ex mortuis viuentes: & membra vestra arma iustitiæ Deo. Rom. 6. 3. Et v. 16. Nescitis quoniam cui exhibetis vos ruos ad obediẽdum, serui estis eius cui obeditis, siue peccati ad mortem, *siue obeditionis ad iustitiam.* Et mox. Liberati à peccato, serui facti estis iustitiæ. Non mentitus, quod sancti veteris testamẽti per fidẽ vicerũt regna, *operati sint iustitiam.*

 Heb.

Heb. 11. v. 33. quod Christus nos erudiat, vt abnegantes omnem impietatem & secularia desideria, sobriè, iustè, & piè viuamus in hoc seculo. Tit. 2. v. 12. Non etiam mentitur S. Iacobus, quod Abraham, ex fide primum iustificatus, ex operibus deinde (magis magisque) iustificatus est, offerens Isaac filium suum super altare. Iacob. 2. v. 21. & v. 24. quod homo (iustificatus scilicet, & reconciliatus Deo) ex operibus iustificatur, & non ex fide tantum. Non S. Ioannes, qui contra imputatiuos Nouatores nos præmonens, expressè dixit: Filioli nemo vos seducat: Qui *facit iustitiam iustus est, sicuti & ille iustus est.* 1. Ioan. 3. v. 7. Ex quo discimus, non apprehendendo sola fide alienam & externam iustitiam, sed faciendo iustitiam nos iustos fieri & censeri: & faciendo iustitiã ita iustos esse, sicut Deus iustus est, non quo ad æqualitatem, sed quo ad veritatem & inhærentem iustitiam; quia Deus non imputando, sed veraciter, neque iustitia externa, sed propria & interna iustitia iustus est. Hanc iustitiam & sanctitatem, Christus nobis per mortem promeruit, & oratione impetrauit. Santifica (inquit) in oratione vltima. Ioan 17. v. 17.) *eos in veritate.* Et v. 19. Et pro eis ego sanctifico meipsum: vt *sint & ipsi sanctificati in veritate.*

Hæc iustificatio & iustitia, quatenus per hominem fidelem, & reconciliatum Deo, grat Dei, quam Christus promeruit, compara exercetur, dicitur quidem passim nostra iust tia. Ezech. 18. v. 22. Quia videlicet nos illam per diuinam gratiam ex fide, charitate imbuta, operati sumus, & operamur: Dei tamen etiam, & prii

& principaliter dicitur, & dicenda venit iustitia; quia per eius gratiam & auxilium (sine quo nihil potest homo) principaliter effecta est, imo Deusmetipse, tanquam principale agens, omnia bona opera, ideoque & omnem iustitiam in nobis, & per nos, sed non sine nobis, & nostra cooperatione, operatus est, & operari non desinit: sicque homo iustus, & iustitiam ac salutem suam, cum timore & tremore magis magisque operans, totus quod est, gratia Dei est, quæ operatur in nobis velle & perficere; & vacua vel otiosa esse non debet. 1. Cor. 15. v. 10. & Phil. 2. v. 13. Atque sic Christus factus est nobis vt sapientia à Deo; ita & iustitia, sanctificatio, & redemptio; 1. Cor. 1. v. 31. quia nimirum illā nobis per mortem, & obedientiam secundum hominem promeruit. Rom. 5. v. 18. & 19. & vt æqualis Patri, secundum Deitatem, ipsemet nobis per Spiritum sanctum largitur, & dispensat gratiam, per quam & remissionem peccatorum seu reconciliationem, & primam iustitiam impetrare, pænitentiam agendo, & secundam atque auctiorem quotidie iustitiam, bene operando, & mandata Dei fideliter custodiendo comparare possimus: vt sic non in nobis, sed in Deo & Christo eius, omnem nostram collocemus fiduciam, & qui gloriatur, in Domino glorietur, 1. Cor. 1. v. 31. 2. Cor. 10. v. 17.

CAP. IX.	CAP. IX.
Solus Deus pius est.	Etiam homines sunt pij.

APoc. 15. v. 3. Magna & mirabilia sunt opera tua Domine Deus omnipotens: & iustæ & veræ sunt viæ tuæ, Rex seculorum. Quis non timebit te Domine, & magnificabit nomen tuũ, *quia solus pius es?*

2. PEt. 2. v. 9. *Nouit Dominus* pios *de tentatione eripere: iniquos vero in diem iudicij reseruare cruciandos.*

Declaratio.

SIcut solus Deus sanctus, fortis & iustus, ita & pius est: ex seipso scilicet, suapte natura, essentialiter, æternaliter & in omnibus.

Quemadmodum autem etiam homo qui facit iustitiam, & viuit iustè, iustus est, & dici, suo sensu & modo, potest & debet, secundum mentem & exemplum sacræ Scripturæ: ita & pius. Hinc toties & tam seriò monet nos, & exstimulat Spiritus sanctus ad piè viuendum, & pietatẽ exercendam, vt in Deo, & per Dei gratiam etiam pij esse, & dici possimus, sicut esse possumus & debemus sancti, sicut Deus sanctus est, reuera scilicet, & inhærente, non fictitia aut imputata tantum sanctitate. De quà pietate, & piè viuendi lege ac ratione, videatur Scriptura. Syrach. 44. v. 10. 49. v. 4. 1. Tim. 2. v. 2. & 10. 1. Tim. 4. v. 8. 1. Tim. 6. v. 6. 2. Pet. 1. v. 6. & 2. Pet. 3. v. 11.

CAP.

CAP. X.

DEVS solus beatus.

1. TIm.6.v.13 Precipio tibi coram Deo, qui viuificat omnia, & Christo Iesu, qui testimonium reddidit sub Pontio Pilato, bonam confessionem: vt serues mandatum sine macula, irreprehensibile, vsque in aduentum Domini nostri IESV Christi, quem suis temporibus ostendet *beatus, & solus potens*, Rex Regum & Dominus dominantium.

CAP. X.

Etiam homines sunt beati.

PSal. 1. v. 1. Beatus vir *qui non abijt in consilio impiorum, &c. Sed in lege Domini voluntas eius.*

Psal.31.v.1.Beati quorum *remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata.* Beatus vir *cui non imputauit Dominus peccatum.*

Psal.40.v.1. Beatus qui intelligit *super egenum & pauperem.*

Psal. 83. v.5. Beati, *qui habitant in domo tua Domine: in secula sæculorum laudabunt te.*

Psal.105.v.3 *Beati* qui custodiunt iudicium, & faciunt iustitiam in omni tempore.

Psal.111. v. 1. *Beatus vir*, qui timet Dominum: in mandatis eius volet nimis.

Psal.118.v.1. *Beati* immaculati in via, qui ambulat in lege Domini.

Matth.5.v.3. *Beati pauperes spiritu:* mites, qui lugent: qui esuriunt & sitiunt iustitiã: misericordes, mũdo corde: pacifici: qui persecutionẽ patiuntur, quoniam ipsorũ est regnũ cælorum.

Matth.24.v.46. *Beatus ille seruus*, quẽ cum venerit Dominus eius inuenerit sic facientem.

Lucæ

Lucæ 12, v.37. *Beati serui illi*, quos cum venerit Dominus inuenerit vigilantes.

Iacob. 1.v.12. *Beatus vir*, qui suffert tentationem: quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam vitæ, quam repromisit Deus diligentibus se.

Apoc. 14. v.13. *Beati mortui*, qui in Domino moriuntur. Amodò iam dicit spiritus, vt requiescant à laboribus suis: opera enim illorum sequuntur eos.

Apoc. 19. v. 9. *Beati qui ad cænam nuptiarum agni vocati sunt.*

Declaratio.

DEVS in seipso, & ab æterno beatus totaliter, & quidem solus, atque ineffabiliter beatus est, & manebit semper. Homo, natura filius iræ, & damnationi obnoxius, in Christo regeneratus, & non secundum carnem, sed secundum spiritum Christi viuens ex fide viua, quę per charitatem, secundum præscriptum legis, & voluntatis diuinæ, operatur, beatus quidem etiam est iure, & in spe: sed nondú reipsa, & possessione: & translatus etiam in requiem, & patriam cælestem; non in seipso, sed in solo Deo, & eius fruitione beatus est, secundum mensurã fidei & charitatis, atque pietatis Christianæ, quam in hac vita per meritum Christi, & gratiam Dei, fideliter, & vsque in finem perseueranter exercuit; sicque per participationem, & communicationem fit beatus, sicut per participationem prius factus fuit in Deo iustus, pius, & sanctificatus.

CAP.

CAP. XI.

Deus solus potens.

1. TIm.6.v.15.Serues mandatum sine macula, irreprehensibile, vsque in aduentum Domini nostri Iesu Christi, quem suis temporibus ostē-det beatus, *& solus potens*, Rex Regum, & Dominus Dominantium.

CAP. XI.

Etiam homines sunt potentes.

EXod.18.v.21.*Prouide autem de omni plebe* Viros potentes, *& timentes Deū, in quibus sit veritas, & qui oderint auaritiam.*

*Psal.*111.*v.*1. *Beatus vir qui timet Dominum: in mandatis eius volet nimis.* Potens in terra erit semē eius, *generatio rectorū benedicetur.*

Luc.1. v.52. Deposuit *potentes* de sede, & exaltauit humiles.

Act.8.v.27. Et ecce vir Aetiops, *Eunuchus potens* Candaris Reginæ Aetyopum.

Act.18.v.24. Iudæus autem quidam Apollo nomine, Alexandrinus genere, vir eloquens, deuenit Ephesum, *potens in scripturis.*

Declaratio.

DEus Trinitas, sicut substantialiter beatus & felix est, in quo est omniū bonorum, pulchrorum, & desiderabilium infinita plenitudo: ita etiam solus per se & essentialiter potens est, & ipsa sua potentia, nec modum aut mensuram: nec principium aut finem habens. Homo si quid potest, à seipso nequaquam, sed à solo Deo habet, ab ipso totus dependet, & imperfectè

perfectè admodum, & non nisi ad tempus & beneplacitum Dei potens est; & de potentia sua rationem reddet strictissimam, & potenter post hanc vitam tormenta patietur, si temporanea sua, imo momentanea & imperfecta admodum potentia, sciens volensque abusus fuerit.

CAP. XII.

Solus Deus immortalis.

1. TIm.6.v.16. Rex Regum, & Dominus Dominantium: qui *solus habet immortalitatem*, & lucem inhabitat inaccessibilem.

CAP. XII.

Etiam aliis tribuitur immortalitas.

SAp. 1. v. 15. *Iustitia enim perpetua est*, & immortalis.

Sap.4.v.1. O quã pulchra est casta generatio cum claritate: immortalis est etiam memoria eius.

Sap.8.v.17. Hæc cogitans apud me, & commemorans in corde meo: quoniam *immortalitas est* in cognatione sapientiæ.

Declaratio.

SOLVS Deus per naturam immortalis, immutabilis, & inuariabilis est ab æterno, & in æternum manebit. Nulla creatura, neque in cælo, neque in terra ex semetipsa habet aut immortalitatem, vel immutabilitatem: sed si quid tale sortiatur, vel habuerit, sicut de animabus hominum, & sanctis beatis constat, non à natura, vel seipsa, sed à Deo accepit, solique Deo acceptum ferre debet.

C

CAP. XIII.

DEVS solus sapiens.

ROM. 16. v. 25. Ei autem qui potēs est vos confirmare, iuxta Euangelium meum, & prædicationem Iesu Christi, secundum reuelationē mysterij temporibus æternis taciti, (quod nunc patefactum est per Scripturas Prophetarum secundum præceptū æterni Dei, ad obeditionem fidei) in cunctis gentibus cogniti, *soli sapienti Deo*, per Iesum Christū, cui honor *& gloria, in seculorū secula.*

CAP. XIII.

Etiam aliis sapiētia tribuitur.

GEn. 41. v. 33. *Nunc ergo prouideat Rex* virum sapientem *& industrium.*

Exod. 36. v. 1. *Fecit ergo Beseleel & Ooliab, &* omnis vir sapiens, *quibus dedit Dominus sapiētiam & intellectū.*

2. Reg. 20. 16. *Et exclamauit* mulier sapiēs *de ciuitate.*

3. Reg 3. v. 13. *Ecce feci tibi secundum sermones tuos, & dedi tibi* cor sapiens *& intelligens, in tantum, vt nullus ante te similis tui fuerit, nec post te surrecturus est.*

Psal. 10?. v. 43. *Quis sapiens* & custodiet hæc, & intelliget misericordias Domini?

Prou. 1. v. 5. Audiens *sapiens sapientior erit*: & intelligens gubernacula possidebit.

Prou. 9. v 8. Argue *sapientem*, & obligēt te.

Prou. 12. v. 15. Via stulti recta in oculis eius: *.. autem sapiens est*, audit consilia.

Prou. 13. v. 20. Qui cum *sapientibus graditur, sapiens erit*: animus stultorum similis efficietur.

Eccl

Lucæ 11. *v.* 21. *Cum* fortis armatus, *custodit atrium suum.*

Heb. 11. *v.* 34. *Extinxerunt impetum ignis, effugerunt aciem gladij, conualuerunt de infirmitate,* fortes facti sunt in bello.

1. *Petr.* 5. *v.* 9. *Cui resistite* fortes in fide.

Declaratio.

SCriptura seipsam declarat, quomodo solus Deus sit fortis, quia nemo fortis est sicut Deus noster. A natura sumus fragiles, lutea vasa, & ne quidem spirare, vel vnico momento subsistere possumus, sine Dei auxilio, in quo viuimus, mouemur & sumus, qui summè & à seipso æternaliter potens est: in quo omnia possumus, quæ sunt necessaria, sine quo nihil valemus facere: sed & subtracta, quam ille præstat fortitudine, statim collabimur, & in cinerem seu puluerem redigimur.

CAP. VIII.

Deus solus est iustus.

2. MAchab. 1. v. 24. Domine DEVS omnium creator, terribilis & fortis, iustus & misericors, qui solus es bonus Rex, solus præstans, *solus iustus.*

CAP. VIII.

Etiam alij verè, & realiter sunt iusti.

GEn. 7. v. 1. *Dixitq; Dominus ad* Noe: *Ingredere tu, & omnis Domus tua in Arcam: te enim* vidi iustum corã me, *in generation* ...

Gen. 18. *v.* 23. *Nunquid* perdes iustum cu[m] *impio?*

Psal.

Psal.33.v.16. Oculi Domini *super iustos*, & aures eius in preces eorum. Et v.18. Clamauerunt *iusti*, & Dominus exaudiuit eos. Et v.20. Multæ tribulationes *iustorum*.

Psal.36.v.20. *Iusti* autem hæreditabunt terrã. Et v.30. Os *iusti* meditabitur sapientiam. Et v.39. Salus autem *iustorum* à Domino.

Psal.45.v.8. Dominus diligit *iustos*.

Sap.3.v.1. *Iustorum animæ* in manu Dei sunt.

Sap.4.v. 7. *Iustus autem* si morte præoccupatus fuerit, in refrigerio erit.

Sap.5.v.16. *Iusti autem* in perpetuum viuent, & apud Dominum est merces eorum.

Ezech.3.v.20. Sed si conuersus fuerit *iustus* à iustitia sua, & fecerit iniquitatem.

Ezech.18.v.20. Iustitia *iusti* super ipsum erit. Et v.24. Si autem auerterit se *iustus* à iustitia sua, & fecerit iniquitatem.

Matth.1.v.19. Ioseph autem vir eius, *cum esset iustus*.

Matth.10.v. 41. Qui recipit *iustum in nomine iusti*, mercedem *iusti* accipiet.

Matth.13.v.43. Tunc *iusti fulgebunt* sicut sol, in Regno Patris eorum.

Matth.25.v. 46. Et ibunt hi in supplicium æternum, *iusti* autem in vitam æternam.

Lucæ 1. v.5. Fuit in diebus Herodis Regis Iudeæ, Sacerdos quidã nomine Zacharias de Vice Abia: & vxor eius de filiabus Aaron, & nomen eius Elizabeth. Erant autem *iusti ambo ante Deum*, incedentes in omnibus mandatis, & iustificationibus Domini, sine querela.

Lucæ 2. v.25. Et ecce homo erat in Ierusalem, cui nomen Simeon, & homo iste *iustus & timoratus*.

 Rom.

Rom.1.v.17. *Iustus* ex fide viuit.

Rom.2.v.13. Non enim auditores legis *iusti sunt* apud Deũ, sed factores legis iustificabũtur.

1. Pet.3.v.12. Oculi Domini *super iustos*, & aures eius in preces eorum.

1.Pet. 4.v.29. Si *iustus vix saluabitur*, impius & peccator vbi parebunt.

1.Io.2.v.29. Si scitis quoniam (Deus) iustus est, scitote quoniam, & *omnis qui fecit iustitiam*, ex ipso natus est.

1.Ioan 3 v.7. Filioli, nemo vos seducat. Qui facit iustitiam, *iustus est, sicut & ille iustus est*. Et v.10. Omnis qui *non est iustus*, non est ex Deo.

Apoc. 22. v. 11. Qui *iustus est*, iustificetur adhuc: & sanctus sanctificetur adhuc.

Declaratio.

SOlus Deus ex seipso, sua natura, essentialiter, & semper ab æterno, vsq; in æternũ est, & manet, absolute, & plenissimè, perfectissimeque iustus: Solus Deus iustus in omnibus operibus, & vijs suis. Psal. 144. v. 17. & iustus in omnibus quæ fecit. Daniel. 3. v. 27. & 9. v. 14. Tali modo, & sensu, nemo, præter solum Deum, iustus est, vel esse potest. Tali modo & sensu, *nemo iustificatur in conspectu eius*. Psal. 142. v. 2. Ideoq; & S. Iob merito protestatus est, dicẽs: Verè scio quod ita sit & quod *non iustificetur homo, compositus Deo* Iob. 9. v. 2. Homo enim ex seipso, & suapte natura, immundus est, quatenus de immũdo cõceptus semine. Iob. 14. v. 4. in pe[illegible]s conceptus & natus. Psal. 50 v. 7. malus. Luc. 11. v 13. ab adolescẽtia, sensu & cogitatione, ad ma[illegible] pronus Gen. 8. v. 21. quomodo ille posset ex seipso reuera esse iustus, aut iustitiam operari, sine

gra-

gratia Christi, sine qua nihil possumus boni facere. Io. 15. v. 51. ac ne cogitare quidem. 2. Cor. 3. v. 5. Imo omnes iustitiæ nostræ, quatenus nostrę, hoc est, solis viribus nostris, sine fide, & gratia Dei, per Christum promerita, factæ sũt, iustitiæ nomen haudquaquam merentur coram oculis Dei, sed facti sumus vt immundus omnes nos, & quasi pannus menstruatæ vniuersæ iustitiæ nostræ. Isaiæ. 64. v. 6 Talem iustitiam propriam statuere volentes, iustitiæ Dei non sunt subiecti sed ab illa vtiq; alieni atq; extorres. Rom. 10. v. 3.

Etsi autem natura, aut proprijs viribus, nemo coram Deo iustificari possit, aut iustus reuera censeri: per Dei tamen gratiam & Christi meritum, verè iusti efficimur, non per iustitiam externam vel imputatitiam duntaxat; sed per internam, & inhærentem nobis, quam per fidem charitate imbutam & gratiam Dei operati sumus & incessanter operamur, quando prius per baptismum, vel postea relapsi, per pœnitentiam Deo per Christũ reconciliati, & in gratiã recepti, ac prima iustitia donati atq; ornati sumus.

Non enim mentitus est S. Paulus, quando dixit: Non auditores legis iusti sunt apud Deum sed factores legis iustificabuntur. Rom. 2. v. 13. Et ad iam baptizatos & Deo recõciliatos scribens: Exhibete vos Deo, tanquam ex mortuis viuentes: & membra vestra arma iustitiæ Deo. Rom. 6. 3. Et v. 16. Nescitis quoniam cui exhibetis vos ruos ad obediẽdum, serui estis eius cui obeditis, siue peccati ad mortem, *siue obeditionis ad iustitiam.* Et mox. Liberati à peccato, serui facti estis iustitiæ. Non mentitus, quod sancti veteris testamẽti per fidẽ vicerũt regna, *operati sint iustitiam.*

 Heb.

& principaliter dicitur, & dicenda venit iustitia; quia per eius gratiam & auxilium (sine quo nihil potest homo) principaliter effecta est, imo Deusmetipse, tanquam principale agens, omnia bona opera, ideoque & omnem iustitiam in nobis, & per nos, sed non sine nobis, & nostra cooperatione, operatus est, & operari non desinit: sicque homo iustus, & iustitiam ac salutem suam, cum timore & tremore magis magisque operans, totus quod est, gratia Dei est, quæ operatur in nobis velle & perficere; & vacua vel otiosa esse non debet. 1. Cor. 15. v. 10. & Phil. 2. v. 13. Atque sic Christus factus est nobis vt sapientia à Deo; ita & iustitia, sanctificatio, & redemptio; 1. Cor. 1. v. 31. quia nimirum illā nobis per mortem, & obedientiam secundum hominem promeruit. Rom. 5. v. 18. & 19. & vt æqualis Patri, secundum Deitatem, ipsemet nobis per Spiritum sanctum largitur, & dispensat gratiam, per quam & remissionem peccatorum seu reconciliationem, & primam iustitiam impetrare, pænitentiam agendo, & secundam atque auctiorem quotidie iustitiam, bene operando, & mandata Dei fideliter custodiendo comparare possimus: vt sic non in nobis, sed in Deo & Christo eius, omnem nostram collocemus fiduciam, & qui gloriatur, in Domino glorietur, 1. Cor. 1. v. 31. 2. Cor. 10. v. 17.

CAP. IX.	CAP. IX.
Solus Deus pius est.	Etiam homines sunt pij.

APoc. 15. v. 3. Magna & mirabilia sunt opera tua Domine Deus omnipotens: & iustæ & veræ sunt viæ tuæ, Rex seculorum. Quis non timebit te Domine, & magnificabit nomen tuũ, *quia solus pius es?*

2. PEt. 2. v. 9. *Nouit Dominus* pios *de tentatione eripere: iniquos vero in diem iudicij reseruare cruciandos.*

Declaratio.

SIcut solus Deus sanctus, fortis & iustus, ita & pius est: ex seipso scilicet, suapte natura, essentialiter, æternaliter & in omnibus.

Quemadmodum autem etiam homo qui facit iustitiam, & viuit iustè, iustus est, & dici, suo sensu & modo, potest & debet, secundum mentem & exemplum sacræ Scripturæ: ita & pius. Hinc toties & tam seriò monet nos, & exstimulat Spiritus sanctus ad piè viuendum, & pietatẽ exercendam, vt in Deo, & per Dei gratiam etiam pij esse, & dici possimus, sicut esse possumus & debemus sancti, sicut Deus sanctus est, reuera scilicet, & inhærente, non fictitia aut imputata tantum sanctitate. De qua pietate, & piè viuendi lege ac ratione, videatur Scriptura. Syrach. 44. v. 10. 49. v. 4. 1. Tim. 2. v. 2. & 10. 1. Tim. 4. v. 8. 1. Tim. 6. v. 6. 2. Pet. 1. v. 6. & 2. Pet. 3. v. 11.

CAP. X.

DEVS solus beatus.

I. TIm.6.v.13 Precipio tibi coram Deo, qui viuificat omnia, & Christo Iesu, qui testimonium reddidit sub Pontio Pilato, bonam confessionem: vt serues mandatum sine macula, irreprehensibile, vsque in aduentum Domini nostri IESV Christi, quem suis temporibus ostendet *beatus, & solus potens,* Rex Regum & Dominus dominantium.

CAP. X.

Etiam homines sunt beati.

PSal. 1. v. 1. Beatus vir *qui non abijt in consilio impiorum, &c. Sed in lege Domini voluntas eius.*

Psal.31.v.1.Beati quorum *remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata.* Beatus vir *cui non imputauit Dominus peccatum.*

Psal.40.v.1. Beatus qui intelligit *super egenum & pauperem.*

Psal. 83. v.5. Beati, *qui habitant in domo tua Domine: in secula sæculorum laudabunt te.*

Psal.105.v.3 *Beati* qui custodiunt iudicium, & faciunt iustitiam in omni tempore.

Psal.111. v. 1. *Beatus vir*, qui timet Dominum: in mandatis eius volet nimis.

Psal.118.v.1. *Beati* immaculati in via, qui ambulat in lege Domini.

Matth.5.v.3. *Beati pauperes spiritu:* mites, qui lugent: qui esuriunt & sitiunt iustitiā: misericordes, mūdo corde: pacifici: qui persecutionē patiuntur, quoniam ipsorū est regnū cælorum.

Matth.24.v.46. *Beatus ille seruus*, quē cum venerit Dominus eius inuenerit sic facientem.

Lucæ

Lucæ 12, v. 37. *Beati serui illi*, quos cum venerit Dominus inuenerit vigilantes.

Iacob. 1. v. 12. *Beatus vir*, qui suffert tentationem: quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam vitæ, quam repromisit Deus diligentibus se.

Apoc. 14. v. 13. *Beati mortui*, qui in Domino moriuntur. Amodò iam dicit spiritus, vt requiescant à laboribus suis: opera enim illorum sequuntur eos.

Apoc. 19. v. 9. *Beati qui ad cænam nuptiarum* agni vocati sunt.

Declaratio.

DEVS in seipso, & ab æterno beatus totaliter, & quidem solus, atque ineffabiliter beatus est, & manebit semper. Homo, natura filius iræ, & damnationi obnoxius, in Christo regeneratus, & non secundum carnem, sed secundum spiritum Christi viuens ex fide viua, quę per charitatem, secundum præscriptum legis, & voluntatis diuinæ, operatur, beatus quidem etiam est iure, & in spe: sed nondũ reipsa, & possessione: & translatus etiam in requiem, & patriam cælestem; non in seipso, sed in solo Deo, & eius fruitione beatus est, secundum mensurã fidei & charitatis, atque pietatis Christianæ, quam in hac vita per meritum Christi, & gratiam Dei, fideliter, & vsque in finem perseueranter exercuit; sicque per participationem, & communicationem fit beatus, sicut per participationem prius factus fuit in Deo iustus, pius, & sanctificatus.

CAP.

CAP. XI. Deus solus potens.

1. TIm.6.v.15. Serues mandatum sine macula, irreprehensibile, vsque in aduentum Domini nostri Iesu Christi, quem suis temporibus ostēdet beatus, *& solus potens*, Rex Regum, & Dominus Dominantium.

CAP. XI. Etiam homines sunt potentes.

EXod.18.v.21. *Prouide autem de omni plebe* Viros potentes, *& timentes Deū, in quibus sit veritas, & qui oderint auaritiam.*

Psal.111.v.1. *Beatus vir qui timet Dominum: in mandatis eius volet nimis.* Potens in terra erit semē eius, *generatio rectorū benedicetur.*

Luc.1. v.52. Deposuit *potentes* de sede, & exaltauit humiles.

Act.8.v.27. Et ecce vir Aetiops, *Eunuchus potens* Candaris Reginæ Aetyopum.

Act.18.v.24. Iudæus autem quidam Apollo nomine, Alexandrinus genere, vir eloquens, deuenit Ephesum, *potens in scripturis.*

Declaratio.

DEVS Trinitas, sicut substantialiter beatus & felix est, in quo est omniū bonorum, pulchrorum, & desiderabilium infinita plenitudo: ita etiam solus per se & essentialiter potēs est, & ipsa sua potentia, nec modum aut mensuram: nec principium aut finem habens. Homo si quid potest, à seipso nequaquam, sed à solo Deo habet, ab ipso totus dependet, & imperfectè

perfectè admodum, & non nisi ad tempus & beneplacitum Dei potens est; & de potentia sua rationem reddet strictissimam, & potenter post hanc vitam tormenta patietur, si temporanea sua, imo momentanea & imperfecta admodum potentia, sciens volensque abusus fuerit.

CAP. XII.

Solus Deus immortalis.

1. Tim. 6. v. 16. Rex Regum, & Dominus Dominantium: qui *solus habet immortalitatem*, & lucem inhabitat inaccessibilem.

CAP. XII.

Etiam aliis tribuitur immortalitas.

Sap. 1. v. 15. *Iustitia enim perpetua est*, & immortalis.

Sap. 4. v. 1. O quã pulchra est casta generatio cum claritate: immortalis est etiam memoria eius.

Sap. 8. v. 17. Hæc cogitans apud me, & commemorans in corde meo: quoniam *immortalitas est* in cognatione sapientiæ.

Declaratio.

SOLVS Deus per naturam immortalis, immutabilis, & inuariabilis est ab æterno, & in æternum manebit. Nulla creatura, neque in cælo, neque in terra ex semetipsa habet aut immortalitatem, vel immutabilitatem: sed si quid tale sortiatur, vel habuerit, sicut de animabus hominum, & sanctis beatis constat, non à natura, vel seipsa, sed à Deo accepit, solique Deo acceptum ferre.

debet.

C

CAP. XIII.

DEVS solus sapiens.

ROM. 16. v. 25. Ei autem qui potēs est vos confirmare, iuxta Euangelium meum, & prædicationem Iesu Christi, secundum reuelationē mysterij temporibus æternis taciti, (quod nunc patefactum est per Scripturas Prophetarum secundum præceptū æterni Dei, ad obeditionem fidei) in cunctis gentibus cogniti, *soli sapienti Deo*, per Iesum Christū, cui honor *& gloria, in seculorū secula.*

CAP. XIII.

Etiam aliis sapiētia tribuitur.

GEn. 41. v. 33. *Nunc ergo prouideat Rex* virum sapientem *& industrium.*

Exod. 36. *v.* 1. *Fecit ergo Beseleel & Ooliab, &* omnis vir sapiens, *quibus dedit Dominus sapiētiam & intellectū.*

2. *Reg.* 20. 16. *Et exclamauit* mulier sapiēs *de ciuitate.*

3. *Reg* 3. *v.* 13. *Ecce feci tibi secundum sermones tuos, & dedi tibi* cor sapiens *& intelligens, in tantum, vt nullus ante te similis tui fuerit, nec post te surrecturus est.*

Psal. 10. v. 43. *Quis sapiens* & custodiet hæc, & intelliget misericordias Domini?

Prou. 1. v. 5. Audiens *sapiens sapientior erit*: & intelligens gubernacula possidebit.

Prou. 9. v 8. Argue *sapientem*, & obliget te.

Prou. 12. v. 15. Via stulti recta in oculis eius: *qui autem sapiens est*, audit consilia.

Prou. 13. v. 20. Qui cum *sapientibus graditur, sapiens erit:* animus stultorum similis efficietur.

Eccl

Eccl.7.v.5. Cor *ſapientum* vbi triſtitia eſt: & cor ſtultorum vbi lætitia. Melius eſt à *ſapiente* corripi, quam ſtultorum adulatione decipi.

Sap.6.v.26. Multitudo autem *ſapientium*, ſanitas eſt orbis terrarum, & *Rex ſapiens* ſtabilimentum populi eſt.

Syr.3. *Filij ſapientiæ*, Eccleſia iuſtorum: & natio illorum obedientia & dilectio, & v. 12. *Sapiens cor*, & intelligibile abſtinebit ſe à peccatis, & in operibus iuſtitiæ ſucceſſus habebit.

Matth.7. v. 24. Omnis ergo qui audit verba mea hæc & facit ea, aſsimulabitur *viro ſapienti*, qui ædificauit domum ſuam ſupra petram.

Matth. 23. v.34. Ecce ego mitto ad vos Prophetas *& Sapientes*.

Matth.25.v.8. Fatuæ autem *Sapientibus* dixerunt: Date nobis de oleo veſtro.

Rom.1.v.14. Græcis & Barbaris, *ſapientibus*, & inſipientibus debitor ſum.

1. Cor.3. v.10. Secundum gratiam Dei, quæ data eſt mihi, *vt ſapiens architectus*, fundamentum poſui.

Et v.18. Nemo ſe ſeducat: ſi quis videtur inter tot ſapiens eſſe in hoc ſeculo, ſtultus fiat, *vt ſit ſapiens*. Sapientia enim huius mundi, ſtultitia eſt apud Deum.

1. Cor.6. v.5. Ad verecundiam veſtram dico. Sic non eſt inter vos *ſapiens quiſquam*, qui poſſit iudicare inter fratrem ſuum?

Declaratio.

SOlus Deus natura, à ſeipſo, ab æterno in æternum, abſolutè & plenariè, imò pleniſsimè

mè & absolutissimè, adeoque infinitè est sapiens: extra, & præter Deum, nullus est verè sapiens, nulla vera aut salutaris sapientia: sed omnes huius mundi sapientes, merè sunt, & verè stulti, amentes, & insani etiam: & omnis alioqui humana, & huius mundi sapientia stultitia est apud Deum. 1. Cor. 3. v. 19. Omnis autem vera & salutaris sapientia, à Deo est, & cũ illo fuit semper, & est ante æuum. Eccl. 1. v. 1. à Deo postulanda est, Iacob. 1. v. 5. & à Spiritu sancto distribuitur. 1. Cor. 12. v. 8.

CAP. XIV.

Solus Deus, propriè miserator, & misericors est.

EXod. 22. v. 27. Si clamauerit ad me, exaudiam, *quia misericors sum.*

Exod. 34. v. 6. Dominator Domine Deus, *misericors & clemens*, patiens & multę miserationis.

Deut. 4. v. 31. *Deus misericors*, Dominus Deus tuus est.

Psal. 85. v. 5. Quoniã tu Domine suauis & mitis, & *multa misericordia.*

CAP. XIV.

Etiam alij sunt misericordes.

TOb. 4. v. 8. *Quomodo potueris*, ita esto misericors.

Pro. 11. v. 17. Benefacit animæ suæ vir misericors

Pro. 20. v. 6. Multi homines misericordes vocantur.

Matth. 5. v. 7. Beati misericordes, *quia ipsi misericordiã consequẽtur.*

Lucæ 6. v. 36. Estote misericordes, *sicut & pater vester misericors est.*

Eph. 4. v. 32. Estote

2. PAr.30.v.9. Pius enim & *cleměs est Dominus Deus vester*, & non auertet faciem suam à vobis, si reuersi fueritis ad eum.

2. Esd.9.v.18 Tu autem Deus, propitius, *clemens*, & misericors, longanimis & multæ miserationis.

Et v. 31. Quoniam Deus miserationum, & *clemens tu es.*

Ion. 4. v. 2. Scio enim, quia tu *Deus clemens*, & misericors es, patiens, & multæ miserationis.

RVth. 2. v. 2. *Si iubes, vadam in agrum & colligā spicas, quæ fugerint manus metentium, vbicunq; in me* clementis Patris-familias *repererogratiā.*

3. Reg.20.v.31. *Ecce audiuimus, quod Reges domus Israel* clementes sint.

Pro.11.v.19. Clemētia præparat vitam, & *sectatio malorum, mortem.*

Pro.16.v.15. In hilaritate vultus Regis, vita: & clementia eius, *quasi imber serotinus.*

Pro.20.v.28. Misericordia & veritas custodiunt Regem: & roboratur clementia *thronus eius.*

Pro 31.v.26. Os suum aperuit sapientiæ, & lex clementiæ in lingua eius.

Act.24.v.4. Oro breuiter audias nos, pro tua clementia.

Declaratio.

SOLVS quidem Deus natura, & essentialiter, ac propriè est ab æterno, & in æternum clemens; & sic nullus hominum clemens dici, nulli tribui potest clementia: per Dei tamen etiam, & homines clementes esse possunt, & clementia tribuitur, naturalis quidem, si j vel Christiani non sunt: Salutaris autem, ritum Dei habet, & illius ductū sequuntur.

Obſeruatio.

SI autem homines adhuc mortales, & plerumq; peccatores pij (vt capite 9. probatũ eſt) & miſericordes (vti cap. 14. demõſtratur) nec nõ clemẽtes dicuntur, & dici poſſunt: alio tamẽ longè ſenſu, quam ipſemet Deus Pius, miſericors & clemens dicitur: quid prohibet, quin & ſancti cælites, vt verè in Chriſto, & plenè ſancti, ita & pij, miſericordes atq; clementes dici & appellari queant? idq; eò iuſtius & certius, quo in charitate iam perfecti, & Deo præſentes proximè, plenius & perfectius pij, miſericordes & clementes eſſe & manere poſſunt? quo enim maior & feruentior charitas, quo & clementia maior, ſolidior, & perfectior euadit. Si autem omnes ſancti cælites & beati verè & merito pij, miſericordes, & clementes dici: & vt tales appellari, & compellari poſſunt: quare non etiam, & quidem multis nominibus iuſtius, pia, miſericors & clemens dici poteſt & debet, ter ſanctiſſima, pijſſima & clementiſſima Deipara, & Virgo Maria? Rectè igitur canit Eccleſia in Hymno Salue Regina, ô clemẽs, ô pia, ô dulcis Virgo Maria: nec iure poterit à quoquã qui Chriſtianus eſt, eam ob cauſſam reprehendi, nedũ criminari, quaſi Deo quicquam derogetur aut SS. Deiparæ plus tribuat, quã ſalua fide fieri queat.

CAP. XVI.	CAP. XVI.
Solus DEVs eſt Saluator.	Etiam alij vocatur Saluatores

ESa. 33. v. 21. Dominus enim iudex noster, Dominus legifer noster, Dominus Rex noster: *ipse saluabit nos.*

Esa. 43. v. 11. Ego sum, ego sum Dominus, & *non est absque me Saluator.*

Esa. 45. v. 15. Tantum in te est Deus, & non est absque te Deus. Verè tu es Deus absconditus, *Deus Israel Saluator.*

Et v. 21. Nunquid nō ego Dominus, & non est vltra Deus absque me? *Deus iustus, & Saluator, non est præter me.*

Oseas 13. v. 4. Ego autem Dominus DEVS tuus ex terra Aegypti: & Deum absque me nescies, & *Saluator non est præter me.*

Iudæ 1. v. 25. *Soli Deo Saluatori nostro*, per Iesum Christum Dominum nostrũ, gloria & [m]agnificentia, impe[ri]um & potestas ante

GEn. 41. v. 45. *Vertitq; nomen eius, & vocauit eum lingua Aegyptiaca*, Saluatorē mundi.

Iudic. 3. *v.* 9. *Et clamauerunt ad Dominũ:* qui suscitauit eis Saluatorem, *& liberauit eos, Othoniel videlicet filium Conez, fratrem Chaleb minorem: fuitq; in eo spiritus Domini, & iudicauit Israel.*

4. *Reg.* 13. *v.* 4. *Deprecatus est autem Ioachaz faciem Domini, & audiuit eum Dominus: vidit enim angustiam Israel, quia attriuerat eos Rex Syriæ: &* dedit Dominus Saluatorem Israeli, *& liberatus est de manu Regis Syriæ.*

2. *Esdr.* 9. *v.* 27. *Et in tempore tribulationis suæ clamauerunt ad te, & tu de cælo audisti, & secundum miserationes multas* dedisti eis Saluatores, qui saluarent eos de manu hostium suorum.

Abdiæ 1. *v.* 21. *Et ascē-*

omne seculum, & nūc, & in omnia secula seculorum, Amen.

dent Saluatores in mōtem Sion, iudicare montem Esau.

Declaratio.

SOLVS Deus Saluator est omnium & propria virtute, atq; à seipso illam potestatem habet & non ab alio: Saluator etiam est non solum temporaneus, sed etiam æternus: non secundum corpus tantum aut bona huius vitæ, sed etiam secundum animam & salutem æternam. Talis Saluator non fuit, nec esse potest præter solum Deum. Qui vero hominum quo ad temporalia, non omnium, sed quorundam & in quibusdam duntaxat, saluatores nuncupantur, illam potestatem, non à semetipsis, sed à Deo acceperunt: ideoq; absq; Deo & preter Deū, Saluatores nec esse, nec appellari, nec haberi potuerunt, sed à Deomet facti sunt, & missi, vt essent, limitata potestate Saluatores, non præter, sed secundum Deum, & tanquam Dei Ministri & organa per quæ ipsemet Deus populum saluauit.

CAP. XVII.

Solus Deus, nouit quæ futura sunt.

ESa. 41. v. 21. Afferte, si quid forte habetis, dixit Rex Iacob. Accedant & nuncient nobis quæcunq; futu-

CAP. XVII.

Etiam alij nouerunt quæ futura sunt.

1. PEt. 1. v. 10. *De qu[...] salute exquisi[...]runt, atq; scrutati su[...] Prophetæ*, qui de fu[...]ra in vobis gratia p[...]

ra sun[...]

ra sunt: priora quæ fuerunt nunciate: & ponemus cor nostrum, & sciemus nouissima eorum, & quæ ventura sunt indicate nobis. *Annunciate quæ ventura sunt in futurum, & sciemus quia Dij estis vos.*

phetauerunt: *scrutantes in quod, vel quale tempus significaret in eis Spiritus Christi:* prænuncians eas, *quæ in Christo sunt passiones, & posteriores glorias.*

Declaratio.

SOLVS Deus ex seipso, ab æterno, omnia & singula præsciuit & omnia tam præterita, quam futura sunt illi præsentia, & vno intuitu omnia simul nouit, & contemplatur, ideoq; solus quoq; Deus, siue per Angelos, siue per Prophetas, siue per alios, pro suo beneplacito omnia & singula futura anunciare potuit & potest & anunciauit quoq; maximè quæ ad Messiæ aduentum & redemptionem Israel, non solùm temporalem seu corporalem, sed etiam, & potissimum spiritualem atque æternam spectant. Dæmones autem, quos gentes, & quidam Iudæi, illas secuti, pro Dijs per idola colebant, nō sciunt naturaliter, aut propria virtute, absq; Dei reuelatione omnia, imo nec aliqua futura, quæ merè futura sunt & à sola caussa prima depēdēt & quæ ex caussis atq; effectibus naturalibus, naturaliter videre vel cognoscere non possunt. Prophetæ autem sancti, & cognouerunt, & annunciauerunt non omnia, sed multa futura; non propria vel naturali scientia; sed per Spiri-

tum Christi, vt inquit S. Petrus, spiritu inquam sancto, quo afflati & inspirati fuerunt.

CAP. XVIII.

Solus Deus nouit corda, & cogitationes hominum.

3. REg. 8. v. 39. Si quis cognouerit plagam cordis sui, & expanderit manus suas in domo hac, tu exaudies in cælo, in loco habitationis tuę, & repropitiaberis, & facies vt des vnicuiq; secundum omnes vias suas, sicut videris cor eius (*quia tu nosti solus cor omnium filiorum hominum*) vt timeant te cunctis diebus, quibus viuunt super faciem terræ.

1. Par. 28. v. 9. Tu autem Salomon fili mi, scito Deum Patris tui, & seruito ei corde perfecto, & animo voluntario: *omnia enim corda scrutatur Domi-*

CAP. XVIII.

Etiam Angeli, & homines nouerunt corda, & cogitationes hominum.

1. REg. 9. v. 19. *Et respondens Samuel Sauli dicens: Ego sum videns. Ascende ante me in excelsum, vt comedatis mecū hodie, & dimittam te mane: &* omnia quæ sunt in corde tuo, indicabo tibi.

4. Reg. 5. v. 26. *Elizæus Propheta sciuit quid Giezi seruus suus absens fecisset, & ait illi:* Nonne cor meum in præsenti erat, *quando reuersus est homo de curru suo in occursum tibi?*

4. Reg. 6. v. 8. *Etiam multis miliaribus absens* sciuit omnia consili arcana, *quæ Rex Sy. qui pugnabat contra I.*

nu.

nus, & vniuersas mentium cogitationes intelliget.

2. Par. 6. v. 30. Tu enim *solus nosti corda* filiorum hominum.

Psal. 7. v. 10. *Scrutans corda* & renes Deus.

Sap. 1. v. 6. Quoniam renum illius testis est Deus: & *cordis illius scrutator est verus.*

Ier. 17 v. 10. Ego Dominus, *scrutans cor, & probans renes.*

Act. 1. v. 24. Tu Domine, *qui corda nosti omnium.*

Rom. 8. v. 27. *Qui autem scrutatur corda,* scit, quid desideret Deus.

Heb. 4. v. 13. Non est vlla creatura inuisibilis in conspectu eius: *omnia autem nuda & aperta sunt oculis eius.*

gem Israel, in conclaui suo cum suis Consiliariis conferebat & proponebat, reuelabatq; ea Regi Israel.

Daniel 2. v. 29. Tu Rex, inquit, Daniel *ad Regē Nabuchodonosor, cogitare cœpisti in statu tuo, quod esset futurum post hæc:* & qui reuelat mysteria, *ostendit tibi quæ ventura sunt.*

Tob. 12. v. 12. *Angelus Raphael*, obtulit orationes Tobiæ Deo.

Psal. 19. v. 11. *Angelis suis mandauit de te,* vt custodiant te in omnibus viis tuis. *In manibus portabunt te: ne forte offendas ad lapidem pedem tuum.*

Lucæ 3. v. 15. Existimante autem populo, & *cogitantibus omnibus in cordibus suis, de Ioanne, ne forte* ipse esset Christus: *respondit Ioannes, dicens omnibus:* Ego quidem aqua baptizo vos: veniet autem fortior me, cuius non sum dignus soluere corrigiam calceamentorum eius: ipse baptizabit spiritu sancto, & igni.

Lucæ 15. v. 7. Dico vobis, *quod ita gaudium erit in cælo*, super vno peccatore pœnitentiam agente. Et v. 10. Ita dico vobis, *gaudium erit coram Angelis Dei*, super vno peccatore pœnitentiam agente.

Lucæ 16. v. 25. Abraham absens, *cognouit desiderium diuitis Epulonis*, in inferno ardentis: & ipsemet Epulo, *cognouit procul absens*, quid Abraham responderet.

Act. 5. v. 3. S. Petrus *sciuit quomodo Satanas tentasset cor Ananiæ*, & quidnam cum vxore sua Saphira clàm de precio agri venditi defraudasset, quod tamen nullus hominum præter ipsos sciebat.

Act. 8. v. 21. Non est tibi pars, neque sors in sermone isto; (*inquit* S. Petrus ad Simonem Magum, iam conuersum) *cor enim tuum non est rectum coram Deo*. Pænitentiam itaque age ab hac nequitia tua: & roga Deum, si forte remittatur tibi *hæc cogitatio cordis tui. In felle enim amaritudinis, & obligatione iniquitatis video te esse.*

Act 13. v. 9. Saulus autem, qui & Paulus, *repletus Spiritu sancto, intuens in eum* (Elimam Magum, qui Bariesu dicebatur) dixit: O *plene omni dolo & omni fallacia*, fili diaboli, inimice omnis iustitiæ, non desinis subuertere vias Domini rectas.

Act. 14. v. 7. Et quidem vir lystris infirmis pedibus sedebat, claudus ex vtero Matris suæ, qui nunquam ambulauerat: Hic audiuit Paulum loquentem. *Qui intuitus eum, & videns quia fidem haberet, vt saluus fieret*, dixit magna voce: surge super pedes tuos rect⁹. Et exiliuit & ambula...

1. Cor. 2. v. 9 Sed sicut scriptum est. Quod

lus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ Deus præparauit eis qui diligunt illum: nobis autẽ Deus reuelauit per Spiritum suũ, Spiritus enim omnia scrutatur etiam profunda Dei. Quis enim hominum scit, quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis qui in ipso est? Ita quæ Dei sunt, nemo cognouit nisi spiritus Dei. Nos autem non spiritum huius mundi accepimus, *sed spiritum qui ex Deo est, vt sciamus quæ à Deo donata sunt nobis.*

1. Cor. 13. v. 12. Videmus nunc per speculũ in ænigmate: *tunc autem facie ad faciẽ.* Nũc cognosco ex parte: *tunc autem cognoscã, sicut & cognitus sũ.*

2. Cor. 3. v. 18. Nos vero omnes, *reuelata facie gloriam Domini speculantes*, in eandem imaginem transformamur à claritate in claritatem, tanquam à Domini Spiritu.

1. Ioan. 3. v. 2. Charissimi, nunc filij Dei sumus: & nondum apparuit quid erimus. Scimus quoniam cum apparuerit, *similes ei erimus: quoniam videbimus eum sicuti est.*

Apoc. 8. v. 3. Et alius Angelus venit, & stetit ante Altare, habens thuribulum aureum: & data sunt illi incensa multa, *vt daret de orationibus sanctorum omnium super Altare aureum*, quod est ante thronum Dei. Et ascendit fumus incensorum, *de orationibus sanctorum de manu Angeli coram Deo.*

Apoc. 14. v. 9. Si quis adorauerit bestiam & imaginem eius, & acceperit characterẽ in fronte sua, aut in manu sua: & hic bibet de vino iræ Dei, quod mistum est mero in calice iræ ipsius, & cruciabitur igne & sulphure *in conspectu Angelorum sanctorum*, & ante conspectum Agni.

Declara-

Declaratio.

PRopria, æterna, & essentiali virtute, solus Deus perfectissimè & plenissimè videt & nouit sine exceptione omnia tam futura quam præterita, tam absentia quam præsentia: solus similiter nouit corda & cogitationes omnium: solus est scrutator cordium, & renum omnium: vniuersa sunt oculis eius nuda & apertissima, & nihil prorsus est illi obscurum nedum occultum. Tali modo & ratione, taliq; sensu, nullus neq; in terra, neq; etiam in cælo nouit vlla merè futura, aut absentia, aut cogitationes vel secreta cordium

Per spiritum tamen sanctum, & reuelatione diuina, non solum potuerunt aut possunt, sed etiam reipsa nouerunt Prophetæ veteris & noui Testamenti quæ multis annorũ centurijs adhuc futura sunt, vel fuerũt. Tali ratione & modo nouerat S. Elizæus quid longè absens egisset & accepisset seruus suus Giezi 4. Reg. 5. v. 26. quidue Rex Syriæ etiam in conclaui secretissime cum suis intimis Consiliarijs consultasset & decreuisset contra Regem Israel. 4. Reg. 6. v. 9. Tali ratione nouit S. Ioannes Baptista, quid populus cogitaret secũ in cordibus suis. Luc. 3. v. 15. S. Petrus quod Ananias & Sephira inter sese solos quã occultissimè fecerãt, & concluserant; Act. 5. v. 3. & qualenã cor haberet Simõ Magus licet baptizatus. Act. 8. v. 21. Paulus quid Elymas magus. Act. 13. v. 9. & claudus ille ab vtero matris corde versarẽt, Act. 14. v. 7. & S. Abraham intellexit sciuit quoque quid damnatus Epulo ab ipso desideraret & peteret. Eadem, & quidem

perfectiore ratione. Angeli beati, semper videlicet videntes & contemplantes faciem Dei. Math.18 v.10. sciunt cordiales, seu cordis preces atq; desideria hominum, quæ offerunt Deo. Tob.12 v.12. Daniel. 8. v.23. Apo.6 v.3. sciunt inclinationes & cogitationes seu vias cordium illorum, quibus diuinitus præsunt, quosque ex mandato Dei, in omnibus viis custodiunt, Psal. 90. v.11. sciunt quinam in corde verè & totaliter pœniteant, & sinceram habeant contritionem, serioque proposuerint & proponant ab omnibus peccatis cauere, vitamque emendare secundum omnia Dei mandata, super quorum pænitentia lætantur & gaudent in cælis, Lucæ 15. v. 10. Et quia sancti cælites, qui iam beati, & Deo sunt præsentes, etiam Deum facie ad faciem vident sicuti est. 1. Ioan. 3. v.2. & cognoscũt plenè perfecteque, sicuti & cogniti sunt. 1. Cor. 13. v.12. & reuelata facie gloriam Domini contemplantur 2. Cor 3. v.18. & Angelis quo ad Dei visionem sunt similes, adeoque pares, Matth. 22. v.30. & non minus, imò multò iustius lætantur super vno peccatore, verè & sincerè, adeoque ex toto corde pænitentiam agente, quam ipsimet Angeli, qui humanæ non sunt consortes naturæ, Luc. 15. v.10. dubitare non potest nec debet, qui verus & fidelis Christianus esse; & haberi vult, quin Deus, pro sua infinita sapientia, & inexhausta bonitate ac benignitate, nec non incomprehensibili omnipotentia, non solùm possit, sed etiam voluerit & velit, quæ sibi vt Deo, alioqui soli propriè & essentialiter competunt, hominibus etiam adhuc mortalibus, & multò magis Angelis cælestibus, & sanctis immorta-

mortalibus atque beatis, & secum in cælo conregnantibus, per communicationem & participationem, conferre, & reipsa quoque contulerit & conferat, quando, & quantum illi placet, & Ecclesiæ expedit; facultatem videlicet cognoscendi merè futura, & soli alioquin Deo nota; nec non corda & cogitationes; atque etiam preces hominum absentium haud secus, ac si coram, & personaliter præsentes adessent, & mentem explicarent suam.

Obseruatio.

EXcæcatos igitur densissimis malitiæ, inuidiæ, & infidelitatis tenebris esse oportet hæreticos, & Nouatores nostri seculi; qui clarissimam illam veritatem non vident neque agnoscunt: impios in Deum, qui eius potentiam & beneplacitum negare, vel pro suo arbitrio limitare vel constringere adoriuntur; sacrilegos in Sanctos, qui illis derogant, &, quantum in se est, violenter auferunt, quod diuina potentia & clementia illis gratiosè contulit: blasphemos in Ecclesiam Christi, quasi illa errauerit in hac facultate Sanctis diuinitus tributa credenda & asserenda: vel ex Sanctis Deos faciat, illisue diuinam potentiam, vel scientiam sacrilegè & mendaciter tribuat: quum non ignorent, aut scire, meridiana luce clarius, possint, Sanctis, tales aut similes facultates nullo pacto naturaliter tribui vel asscribi, sed quicquid sunt, aut valent in sanctimonia, & istiusmodi supernaturalibus & diuinis facultatibus, non ex natura, vel à semetipsis, sed ex beneplacito & communicatione Dei habere, non vt Deos, sed vt Dei intimos & speciales Amicos.

CAP. XIX.

Solus Deus operatur mirabilia.

PSal. 71. v. 18. Benedictus Dominus Deus Israel, *qui fecit mirabilia solus.*

Psal. 76. v. 14. Quis Deus magnus, sicut Deus noster? *tu es Deus qui facis mirabilia.*

Psal. 85. v. 10. Quoniam magnus es tu, & *faciens mirabilia*: tu es Deus solus.

Psal. 135. v. 3. Confitemini Domino Dominorum: quoniam in ęternum misericordia eius. *Qui facit mirabilia solus.*

Syrach. 11. v. 4. Quoniam *mirabilia opera Altissimi solius, gloriosa & absconsa.*

CAP. XIX.

Etiā homines operati sunt, & operantur mirabilia.

EXod. 7. v. 9. 10. 11. *& sequentibus, Moyses & Aaron fecerunt coram Pharaone* miracula & mirabilia multa.

Deut. 34. v. 10. *Et non surrexit vltra Propheta in Israel, sicut Moyses, quem nosset Dominus facie ad faciem,* in omnibus signis atque portentis, *quæ misit per eum, vt faceret in terra Aegypti Pharaoni, & omnibus seruis eius, vniuersæq; terræ illius, & cunctam manum robustam,* magnaque mirabilia, quæ fecit Moyses coram vniuerso Israel.

3. *Reg.* 17. *v.* 22. *Elias à morte excitauit filium viduæ Sareptanæ.*

3. Reg. 17. v. 1. Elias *clausit cælum*, ne pluere annis tribus, & mensibus sex, vt testatur etiam S. Iacobus, 5. v. 17.

3. Reg. 18. v. 45. Iterum *aperit cælum clausum*, vt plueret largissimè.

4. Reg. 1. v. 10. & 12. Elias *fecit ignem descendere* de cælo, qui deuorauit duos quinquagenarios & centum milites qui cum illis erant.

4. Reg. 2. v. 14. Elizęus pallio Eliæ, post eius in cælum eleuationem, *percussit aquas Iordanis, & diuisæ sunt huc atque illuc*, & transiit.

4. Reg. 2. v. 21. Eliseus aquas pessimas, & impotabiles, *sanauit sale misso in aquas*.

4. Reg. 4. v. 3. Eliseus, in gratiam viduæ pauperis, & obæratæ, parum olei *ita multiplicauit*, vt multa vasa vacua implerentur.

4. Reg 4. v. 35. Eliseus excitat à morte puerum hospitæ suæ.

Et v. 41. Missa farina in ollam, coctionem quę videbatur mortifera, *sanauit & dulcorauit*. Et v. 42. De viginti panibus hordeaceis, *saturauit centum viros, & adhuc superfuit*.

4. Reg. 5. v. 14. Eliseus per aquas Iordanis *sanat Naaman Principem Syrum*, qui erat leprosus.

4. Reg. 6. v. 6. Eliseus misso ligno præciso in Iordanis aquas, *fecit ferrum securis*, quod in Iordanem ceciderat, *supernatare*.

4. Reg. 13. v 21. Eliseus mortuus & sepultus, per ossa sua contacta à quodam cadauere in eius sepulcrum, propter latrunculos irruentes, à quibusdam, qui aliud sepulchrum parare non poterant proiecto, *mortuum hominem ad vitæ excitauit*.

Syrach 31. v. 8. Beatus diues, qui inuentus est

sin.

sine macula: & qui post aurum non abiit, nec sperauit in pecunia, & thesauris. Quis est hic & laudabimus eum? *Fecit enim mirabilia in vita sua.*

Syr. 48. v. 13. Elias quidē in turbine tectus est, & in Eliseo cōpletus est spiritus eius: in diebus suis non pertimuit Principem, & potentia nemo vicit illum, nec superauit illum verbum aliquod, & mortuū prophetauit corpus eius. In vita sua fecit monstra, *& in morte mirabilia operatus est.*

Marci. 16. v. 17. Signa autem eos qui crediderint hæc sequentur: In nomine meo dæmonia eijcient, linguis loquentur nouis: serpentes tollent: si mortiferum quid biberint, non illis nocebit: super ægros manus imponent, & benè habebunt.

Io. 14. v. 12. Amen, Amen dico vobis, qui credit in me, opera quæ ego facio, & ipse faciet, *& maiora horum faciet:* quia ego ad Patrem vado.

Act. 2. v. 43. Fiebat autem omni animæ timor *multa quoq; prodigia & signa per Apostolos in Ierusalem fiebant.*

Act 3. v. 7. S. Petrus claudum à natiuitate *sanat.* Sola vmbra dæmones eijcit ex hominibus, *& & omnis generis morbos sanat.* Act. 5. v. 15. *Excitat Tabitham defunctam.* Act. 9. v. 41.

Act. 6. v. 8. Stephanus autem plenus gratia & fortitudine, *faciebat signa & prodigia magna in populo.*

Act. 14. v. 9. S Paulus claudum restituit solidæ sanitati: Per sudaria sua *sanat varios infirmos* Act. 19. v. 12. reddit vitæ puerum ex lapsu mortuum. Act. 20 v. 10.

Declaratio.

DEus operatur miracula & mirabilia ſolus, propria ſcilicet virtute. Sancti non operãtur, niſi virtute Dei, & tanquam cauſſæ ſecundariæ, ſeu inſtrumenta, & miniſtri Dei. Quia vero Deus principalis & prima eſt cauſſa, ſic etiam ipſe ſolus dicitur operari, quia principaliter, & abſq; alterius auxilio, ſeu aliena poteſtate: quia verò ſancti non propria vel naturali, ſed Dei & ſupernaturali virtute cooperantur tanquam inſtrumenta ſeu miniſtri aut media: idcirco etiam ſancti verè dicuntur ſigna & miracula facere, aut feciſſe.

Obſeruatio.

QVi igitur negant, ſanctos ſiue mortales, ſiue iam beatos & immortales, & cum Deo regnantes, virtute diuinitus vltro conceſſa, vel precibus impetrata operatos eſſe, vel operari poſſe, & edere ſigna atq; miracula, impudentiſſime mentiuntur: qui verò iſtiusmodi miracula diabolo aſſcribunt, quæ Deus per ſanctos vel viuentes adhuc in terris vel piè defunctos, vel per eorum veſtimenta, ſepulchra, reliquias, imagines, memorias aut ſimilia, pro ſuo beneplacito operatus eſt, vel operatur adhuc indies, quando, & vbi placuerit: ad declarandam illorum rectam vitam, aut vitæ ſanctimoniam aut certiſſimam beatitudinem; aut propter Eccleſiæ & fidelium conſolationẽ, propagationem, aut alias cauſſas ſibi notas: illi vtiq; ſemẽ Canaan, non Iuda; phariſæi qui Chriſti miracula vel negabant vel Beelzebub aſſcribebant & non chriſtiani, genimina [...]i-

na viperarum & Ethnicis deteriores, atq; non solum in sanctos Dei iniurij & contumeliosi, sed & in ipsum spiritum sanctum blasphemi censendi, & tanquam ipsissimi filij diaboli detestandi atq; execrādi veniunt. Si enim Deus per mortales signa fecit & miracula & adhuc operari non desinit: quur non etiam per immortales & beatos? Si per sudaria, & vmbram necdum beatorum: quur non per imagines veras, ossa, reliquias iam in cælo regnantium? Si per seruos & Amicos, quur non etiam & multo magis per sanctißimam, & delectißimam & super omnes alios superexaltatam Matrem in cælis.

CAP. XX.

Deus solus propriè miseretur.

EXod. 33. v. 19. Ego ostendam omne bonum tibi, & vocabo in nomine Domini coram te: *& miserebor cui voluero,* & clemens ero cui mihi placuerit.

Sap. 11. v. 23. *Misereris omnium,* quia omnia potes, & dissimulas peccata hominum propter pænitentiam.

Syrach. 36. v. 1. *Miserere nostri* DEVS omnium, & respice in

CAP. XX.

Etiam homo miseretur.

EXod. 2. v. 6. *Filia Pharaonia* miserta est infantis vagientis, *aquis in fiscella expositi.*

Exod. 23. *v.* 3. *Pauperis quoque non* miser eberis in iudicio.

Deut. 7. *v.* 3. *Non inibis cum eis (gentibus infidelibus) fædus,* nec misereberis eorum.

Prou. 14. *v.* 21. *Qui despicit proximū peccat: qui aūt* miseretur pauperis, beatus erit.

nos, & ostende nobis lucem miserationum tuarum.

Vide supra cap. 14.

Et v. 31. *Qui calumniatur egentem, exprobrat factori eius: honorat autem eum,* qui miseretur pauperis.

Pro. 19. v. 17. Fæneratur Domino, *qui miseretur pauperis.*

Syr. 30. v. 24. *Miserere animæ tuæ:* placens Deo.

Math. 18. v. 33. Nonne ergo oportuit *& te misereri conserui tui*, sicut & ego tui misertus sum?

Lucæ. 16. v. 24. Pater Abraham, *miserere mei,* & mitte Lazarum.

Rom. 12. v. 8. *Qui miseretur,* in hilaritate.

Iudæ. 1. v. 22. Et hos quidem arguite iudicatos: illos vero saluate, de igne rapientes. *Alijs autem miseremini in timore:* odientes & eam, quæ carnalis est, macaulatam tunicam.

Declaratio.

SIcut solus Deus natura, & propriè, atq; ex seipso misericors est, prout. cap. 14 superius probatum est: sic & solus Deus propriè, & suamet virtute, non solum compatiendo, sed etiam misericordiam tam animæ quam corporis, tam æternam quam temporaneam reipsa conferendo, & præstando, miseretur. Tali modo & sensu, nullus hominum, aut misericors esse, aut misereri potest, aut sui aut aliorum. Alio tamen, & limitato modo, sensuque, misericors esse & dici nec non misereri potest & debet sicut ex scripturis cap. 14. & hoc ipso allegatis patet: scilicet non ex seipso, sed per Dei gratiam, & ex charitate, quam Spititus sanctus diffundit in cordibus fidelium, misericors non dici solum,

sed & reipsa misereri sui & proximi, hoc est misericordiam, seu misericordiæ tam corporalis quam spiritualis opera exercere & valet & tenetur, secundum mensuram gratiæ & facultatis, quam à Deo, & non à seipso habet.

Obseruatio.

SI homines adhuc mortales, qui adhuc peccatores esse, vel fieri, aut etiam damnari possunt, misericordes tamen dici & esse, & misericordiam etiã exercere seu misereri, tã sui quã aliorum (sano tamen, & suo sensu) ideoq; & pro misericordia, seu vt misereantur compellari, & inuocari possunt: sicut S. Iob Amicos suos compellauit: & filij Parẽtes: subditi superiores; pauperes opulentos; & frater Fratrem compellare possunt: quãto magis certiusq; sãcti cælites, qui & immortales, & æternaliter beati sine macula sunt ante thronum Dei, spiritu sancto pleni, in charitate perfecti & confirmati, experti humanas & huius seculi miserias, & verè per Dei gratiam & perfectius misericordes haberi, atq; vt nostri ex fraterno amore (de seipsis securi) misereri, & tum orationibus, tum alijs quibus possunt modis & medijs, diuinitus conceßis, misericordiam præstare, vel impetrare nõ dedignentur compellari & inuocari possunt? Rectè igitur & piè, secundum dictamen & analogiam fidei, sanctißima Dei genetrix quæ super omnes sanctos & gratijs dotata diuinitus & nunc in cælesti superexaltata est gloria, quæq; & fontẽ omnis misericordiæ Chrstum in vtero concepit, & mundo peperit, & ipsamet per spiritum & gratiam Filij sui, vt charitate, ita & miseri-

misericordia plenissima fuit, & manet in æternum) non solum misericors, sed etiam Mater misericordiæ, seu Mater misericordissima, & illius Mater, qui ipsissima est misericordia, tam natura quam merito, appellatur, & vt talis, deuotè salutatur, & quatenus maternis precibus, alijsq; misericordiam Dei spectantibus & conciliantibus modis, nostri misereri, & diuinam misericordiam quotidie auctiorem & confirmatiorem, impetrare dignetur, præ omnibus alijs rogatur & inuocatur ab vniuersa Ecclesia Catholica; sicuti ab exordio Christianismi ab annis mille quingentis, passim & palam, maximo cum salutis emolumento, & fecit & facere non destitit, & faciet etiam ad finem vsq; mundi & exilij huius. Si enim Sanctos veteris testamenti nondum consummatos seu plenè beatos Ecclesiasticus, imò spiritus sanctus iure, Viros misericordiæ nuncupauit, qui multis, ne dicam infinitis, modis, sanctissimâ Deiparâ & meritis & misericordia fuerunt inferiores. Syrach. 44. v. 10: quidni virginum virginem, & Dei sanctissimam & ter sacratissimam Matrem, quæ etiam ante conceptionem filij adhuc mortalis, gratia fuit plena; Matrem misericordiæ honorificentissimè & fiducialiter salutare atq; vt talem inuocare licebit?

CAP. XXI.	CAP. XXI.
Solus Deus dat gratiam.	Etiam homines dant gratiam.

PSal. 83. v. 12. Quia misericordiam &

ROm. 1. v. 81. *Primum quidem gra- veri*ta-

veritatem diligit Deus: *gratiam & gloriam dabit Dominus.*

Rom.1.v.7.*gratia vobis & pax, à Deo Patre nostro*,& Domino nostro Iesu Christo. Similia habet.1.Cor.1.v.3.2.Cor.1.v.2. Eph.1.v.2.Philip.1.v.2.Coloss. 1.v.2.2.Tess.1.v 2.1.Tim 1.v.2. Tit.1.v.2. Apocal 1.v.4.

Rom. 6. v. 23. *Gratia autem Dei* vita æterna.

Rom. 7.v.24.Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius. *Gratia Dei*, per Iesum Christum Dominum nostrum.

1. Cor. 12. v. 4. Diuisiones gratiarũ sunt, *idem autem spiritus.*

1.Cor.15.v.10. *Gratia autẽ Dei*, sum id quod sum.

1.Pet. 5. v. 10. *Deus autem omnis gratia*, qui vocauit nos in æternã suam gloriam.

tias ago Deo meo per Iesum Christum pro omnibus vobis: quia fides vestra annunciatur in vniuerso mundo. Testis enim mihi est Deus, cui seruio in spiritu meo, in Euangelio Filij eius, quod sine intermißione memoriam vestri faciam semper in orationibus meis: obsecrans si quo modo tandem aliquando prosperum iter habeam in voluntate Dei veniendi ad vos. Desidero enim videre vos: vt aliquid impertiar vobis gratiæ spiritualis, *ad confirmandos vos.*

2.Cor.3.v.2.Epistola nostra vos estis scripta in cordibus nostris, quæ scitur & legitur ab omnibus hominibus: manifestati, quod Epistola estis Christi, ministrata à nobis, & scripta non atramento, *sed spiritu Dei viui*: non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalib. Fiduciã autẽ talẽ habemus per Christũ ad Deũ: nõ q sufficiẽtes simus

 cogitare

cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis: sed sufficientia nostra ex Deo est: qui & idoneos nos fecit ministros noui Testamenti: *non litera sed spiritu*: litera enim occidit, *spiritus autem viuificat*. Quod si ministratio mortis litteris deformata in lapidibus, fuit in gloria, ita non possent intendere filij Israel in faciem Moysi, propter gloriam vultus eius quæ euacuatur: quomodo non magis *ministratio spiritus* erit in gloria?

Declaratio.

GRatiam humanam seu politicam, etiam homines dare, & accipere possunt: gratiam verò diuinam, iustificantem, saluantem nemo effectiue, & à seipso principaliter, dare potest, nisi vnus & solus Deus, qui est Deus omnis gratiæ. 1. Pet. 5. v. 10: à quo omnis gratia & pax. Rom. 1. v. 7. à quo omne donũ optimũ descẽdit Iacob. 1. v. 17: ideoq; illa gratia, propriè Dei gratia nuncupatur. Rom. 6. v. 23. 7. v. 24. 1. Cor. 15. v. 10 Apostoli tamen, & ordinarij Ecclesiæ Præpositi, gratiam illam quoq; dederunt, & dant quotidie, & dabunt ad finem vsq; mundi, quatenus per ordinariam, & legitimam verbi Dei declarationẽ illam hominibus annunciarũt, & annunciant, & per sacramenta noui testamenti, spiritum sanctum, eiusq; dona & gratiam, rite dispositis & accipientibus non à seipsis, aut suapte auctoritate vel facultate, sed tanquam Ministri, & dispensatores mysteriorum Dei 1. Cor. 4. v. 1 (quibus administratio spiritus commissa 2. Cor. 3. v. 6. & ministerium reconciliationis tanquam pro Christo legatione fungentibus, concessa

concessa atq; concredita fuit 2.Cor 5. v.18.) dispensant atq; distribuunt, seu vt S.Paulus loquitur, Rom.1.v.11. impertiuntur, & in posteris dispensabunt & distribuent; sicuti ab Apostolis primùm & ab initio, ex Christi mandato & commissione factum fuit.

CAP. XXII.

Solus Deus præparat corda nostra, ad gratiā iustificantem.

PSal.58.v.10. Fortitudinem meam ad te custodiam, quia Deus susceptor meus es. Deus meus, *misericordia eius proueniet me.*

Ier.24.v.7. Et *dabo eis cor*, vt sciant me, quia ego sum Dominus, & erunt mihi in populū, & ego ero illis in Deum: quia reuertētur ad me in toto corde suo.

Ezech. 36. v. 26. Et dabo vobis cor nouū & spiritum nouum ponam in medio vestri: & auferam cor lapideum de carne vestra, & dabo vobis cor carneum. Et spiritum

CAP. XXII.

Homines etiam præparant corda sua, & aliorum.

1. REg.7.v.3. Præparare corda vestra Domino, *& seruite ei soli, & eruet vos de manu Philisthiim.*

Psal.94.v.8. Hodie si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra.

Pro.16.v.1. Hominis est animam præparare: *& Domini gubernare linguam.* Et *v.9.* Cor hominis disponit viā suam: *sed Domini est, dirigere gressus eius.*

Prou.23. v. 26. Præbe, *fili mi*, cor tuū mihi: *& oculi tui vias meas custodiant.*

meum ponam in medio vestri, & faciam vt in præceptis meis ambuletis.

Hoseæ 2.v.14.Ducã eam in solitudinem, *& loquar ad cor eius.*

Act. 16.v.14. Et quædam mulier nomine Lydia,purpurareia ciuitatis Thyatirinorũ colens Deum,audiuit, cuius *Dominus aperuit cor*, intendere his quæ dicebantur à Paulo.

2.Cor.3.v.5.Nõ quod sufficientes simus cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis;sed *sufficientia nostra ex Deo est.*

Syr. 2. v. 20. Qui timent Dominum, præparabunt corda sua.

Ier. 31. v. 21. Statue tibi speculum. pone tibi amaritudines : dirige cor tuum in viam rectam.

Amos 4.*v*.12. Præparare in occursum Dei tui Israel.

Malach.3.v.1. Ecce ego mitto Angelum meum,qui præparabit viam, *ante faciem meam.*

Matth. 3.v.3.Vox clamantis in deserto Parate viam Domini : *rectas facite semitas eius. Similia habet Marcus.1. v.3. Lucæ 3.v.4.*

Ma[illegible]. 11.v 10. Hoc est enim de quo scriptum est.Ec[illegible] ego mitto Angelum meum ante faciem tuam, *qui præparabit viam tuam ante me.*

Lu[illegible].1.v.76.Et tu puer , Propheta altissimi vocab[illegible]ris præibis enim ante faciem Domini, parar[illegible] vias eius.Et v. 16.Et multos filiorum Israel *conuertet ad Dominnm Deum ipsorum:* & ipse præcedet ante illum,in spiritu & virtute E[illegible]iæ vt conuertat corda Patrũ in filios,& incredulos ad prudentiam iustorum, *parare Domino plebem perfectam.*

Apo.3.v.20.Ego sto ad ostium & pulso si quis audi erit vocem meam *& aperuerit mihi ianuam*

intrabo,

intrabo ad illũ, & cęnabo cũ illo, & ille mecũ.

Ap.19.v.7. Gaudeamus & exultemus, & demus gloriam ei: quia venerunt nuptiæ Agni, *& vxor eius præparauit se.*

Declaratio.

DEus præparat nos, & corda nostra per gratiam præuenientem, excitantem, & operantem: homines præparant corda sua, seu vias suas, gratiæ diuinæ acquiescentes, & illa bene vtentes, illique cooperantes per fidem & penitentiam donec tandem gratiam iustificantem & saluantem consequantur; præparant etiam corda aliorum qui prædicando, monendo, alijsque pijs medijs infideles ad fidẽ, & peccatores ad pænitentiam, vitæq; emendationẽ permouent atq; inducunt. Quæ omnia cum ab hominibus fieri nequeunt suis viribus aut propria virtute, sed per gratiam & auxilium Dei, solus vtique Deus propriè præparat corda nostra, quia principalis est, præcipua caussa efficiens, sine quo nihil, Io.15.v.5. per quem omnia possumus Philip.4. v.13.

CAP. XXIII.

Deus solus conuertit nos.

PSal. 84. v. 5. *Conuerte nos*, DEVS salutaris noster, & auerte iram tuam à nobis.

CAP. XXIII.

Etiam homines conuertunt se, & alios.

TOb. 13. v. 8. Conuertimini itaq; peccatores, *& facite iustitiã coram Deo, credentes quod faciat vobiscum misericordiam.*

Ier

Ier.31 v. 18. Audiens audiui Ephraim transmigrantem: castigasti me & eruditus sum, quasi iuuenculus indomitus: *Conuerte me, & conuertar*, quia tu Dominus Deus meus. Postquam *enim conuertisti me*, egi pœnitentiam: & postquam ostendisti mihi, percussi femur meum.

Thren.5.v 21.*Conuerte nos Domine ad te*, & conuertemur.

Zach.10. v. 6. Et *conuertam eos*, quia miserebor eorum.

*Syr.*17. *v.* 21. Conuertere ad Dominum, *& relinque peccata tua: precare ante faciem Domini & minue offendicula.* Reuertere ad Dominum, *& auertere ab iniustitia tua. Et v.* 28. *Quam magna misericordia Domini, & propitiatio illius* conuertentibus ad se?

Syr. 21. *v.* 7. *Qui odit correptionem vestigium est peccatoris: & qui timet Deum.*, conuertetur ad cor suum.

Psal.84 v.9. Audiam quid loquatur in me Dominus Deus: quoniã loquetur pacem in plebem suam: Et super sanctos suos: *& in eos qui conuertuntur ad cor.*

Esaiæ. 21. v. 12. Venit mane & nox: si quęritis quęrite: *conuertimini, venite.*

Esa. 45. v. 22. Nunquid non ego Dominus, & non est vltra Deus absq; me? Deus iustus & saluans non est absq; me. *Conuertimini ad me*, & salui eritis omnes fines terræ.

Ier.3. v 12. Vade & clama sermones istos contra Aquilonẽ, & dices: *Reuertere auersatrix Isra[...]* ait Dominus, & non auertam faciem meam vobis, quia sanctus ego sum dicit Dominus non irascar in perpetuum. Veruntamen sc

ini

iniquitatem tuam, quia in Dominum Deum tuũ præuaricata es, & dispersisti vias tuas alienis, sub omni ligno frondoso, & vocem meam non audisti, ait Dominus. *Conuertimini filij reuertentes*, dicit Dominus: quia ego vir vester.

Ier. 15. v. 19. Propter hæc dicit Dominus: *Si conuertêris conuertam te*, & ante faciem meam stabis.

Ier. 31. v. 19. Conuerte me Domine, *& conuertar* quia tu Dominus Deus meus Ierem. 44. v. 5. Non audierunt, nec inclinauerunt aurem suam *vt conuerterentur à malis suis*.

Ezech. 18. v. 23. Nunquid voluntatis meæ est mors impij, dicit Dominus Deus, & non *vt conuertatur à viis suis & viuat*! Et v. 30. *Conuertimini* & agite pænitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris. Et non erit vobis in ruinam iniquitas.

Ezec. 33. v. 11. Dic ad eos: Viuo ego dicit Dominus Deus nolo mortem impij, *sed vt conuertatur impius à via sua*, & viuat. *Conuertimini, conuertimini*, à viis vestris pessimis.

Zach. 1. v. 3. Hæc dicit Dominus exercituum: *Conuertimini ad me* ait Dominus exercituum. Et conuertar ad vos; dicit Dominus exercituum. Ne sitis sicut Patres vestri, ad quos clamabant Prophetæ priores, dicentes. Hæc dicit Dominus exercituum: *Conuertimini de viis vestris malis*, & de cogitationibus vestris pessimis: & non audierunt, neque attenderunt ad me.

Malach. 3. v. 7. *Reuertimini ad me*, & reuertar ad vos dicit Dominus exercituum.

Malach. 4. v. 6. Ecce ego mittam vobis Eliam [Pro]phetam, antequam veniat dies Domini ma[gnus] & horribilis. *Et conuertet cor Patrum ad filios*

lios, & cor filiorum ad Patres eorum.

Lucæ. 1. v. 13. Ne timeas, Zacharia, quoniam exaudita est deprecatio tua, & vxor tua Elizabeth pariet tibi Filium & vocabis nomen eius Ioannem: & erit gaudium tibi, & exultatio, & multi in natiuitate eius gaudebunt: erit enim magnus coram Domino: & vinum & Ciceram non bibet, & spiritu sancto replebitur, adhuc in vtero Matris suæ: *& multos filiorum Israel conuertet ad Dominum Deum ipsorum:* & ipse præcedet ante illum in spiritu & virtute Eliæ: *vt conuertat corda Patrum in filios, & incredulos ad prudētiam iustorum*, parare Domino plebem perfectam.

Act. 3. v. 19. Pænitemini igitur *& cōuertimini*, vt deleantur peccata vestra.

Iacob. 5. v. 19. Fratres mei, si quis ex vobis errauerit à veritate, *& conuerterit quis eum*, scire debet quoniam qui conuerti fecerit peccatorem ab errore viæ suæ, saluabit animam eius à morte, & operiet multitudinem peccatorum.

Declaratio.

DEus, & quidem solus propriè & principaliter conuertit hominem, inspirando illi bonas cogitationes, vt pænitentiam agat, & addendo gratiam excitantem & iuuantem ad pænitentiam, permouendoque cor & voluntatem vt bonis inspirationibus acquiescat & iuuando volentem, vt possit verè pænitere & sese ex toto & sincero corde conuertere ad Dominum Deum suum à quo per peccata præuaricatus fuit: Homo autem semetipsum quoq; conuertit non proprijs viribus (quod est impossible,

minus, quam quod lapsus in puteum altum, per seipsum possit emergere: aut qui læthaliter vulneratus est, queat seipsum sine auxilio sanare, aut liberare à morbo vel morte ipsa) sed bonis inspirationibus diuinis aures cordis præbendo, & gratiæ excitanti liberè & voluntariè acquiescendo, illaq; operante bene vtendo & cooperando, & per illam veram & sinceram pænitentiam agendo. Alios autem conuertunt, qui illos salubri doctrina & monitione ad conuersionem & pænitentiam perducunt: aut illis gratiam conuersionis & pænitentiæ præcibus, vel Eleemosynis, vel simili via, secundum verbi Dei dictamen & exempla, à Deo impetrant. Propriè igitur & principaliter soli Deo & eius gratiæ conuersio hominis asscribi, & accepta ferri debet: homini autem, non nisi secundariò & minus principaliter, propter cooperationem liberam & spontaneam.

CAP. XXIV.

Solus Deus hominem viuificat.

I. REg. 2. v. 6. Dominus mortificat, & *viuificat*.

Psal. 84. v 7. Deus tu conuersus viuificabis nos & plebs tua lætabitur in te.

CAP. XXIV.

Etiam homo seipsum viuificat.

EZech. 18. v. 19. *Quia filius iudicium & iustitiam operatus est, omnia præcepta mea custodiuit, & fecit illa,* viuet vita.

Psal.

Psal.118.v.17.*Viuifica me*, & custodiam sermones tuos. Et v. 25. Adhæsit pauimento anima mea: *viuifica me*, secundum verbum tuum. Et v.40. Ecce concupiui mandata tua:*in æquitate tua viuifica me* Et v.88. Secundũ misericordiam tuam *viuifica me*, & custodiam testimonia oris tui. Et v.93. In æternum non obliuiscar iustificationes tuas: quia *in ipsis viuificasti me*: Et v. 159. Vide quoniam mandata tua dilexi Domine: in misericordia tua *viuifica me*.

Esa.57. v. 15. Quia hæc dicit excelsus, & sublimis, habitans æternitatem: & sanctũ nomen eius, in excelso & in sancto habitãs, & cum contrito & humili spiritu:*vt viuificet spiritum humiliũ, & viuificet cor contritorum*.

Io.5.v.21. Sicut enim Pater suscitat mortu-

Et v. 21.*Si autem impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis suis, quæ operatus est, & custodierit omnia præcepta mea, & fecerit iudicium & iustitiam*: vita viuet & non morietur. *Omnium iniquitatum eius quas operatus est, non recordabor: in iustitia quam operatus est* viuet. N*unquid voluntatis meæ est mors impij, dicit Dominus Deus, & non vt conuertatur à viis suis*; & viuat? *Et v.* 27. *Et cum auerterit se impius ab impietate sua, quam operatus est, & fecerit iudicium & iustitiam*: ipse animam suam viuificabit. *Considerans enim & auertens se ab omnibus iniquitatibus suis, quas operatus est*, vita viuet, & non morietur.

Lucæ 17.*v.*32.*Memores estote vxoris* Lot. *Quicunque quæsierit animam suam saluam facere, perdet illam: &*

os, *& viuificat*. Sic & Filius quos *vult viuifi-cat.*

Io. 6. v. 64. Spiritus est *qui viuificat.*

Tim. 6. v. 13. Præcipio tibi coram Deo, *qui vi-uificat omnia*, & Chri-sto Iesu qui testimoni-um reddidit sub Pon-tio Pilato.

quicunq; perdiderit il-lam viuificabit eam.

1. Io. 5. v. 16. *Qui scit Fratrem suum peccare peccatum non ad mor-tem*, petat & dabitur ei vita, *peccanti non ad mortem.*

Declaratio.

DEus viuificat, quia animã in peccatis mor-tuam per gratiam suam preuenientẽ & ex-citantem illuminat & ad vitam spiritualem id est, remissionem peccatorum perducit, vt viuere spiritualiter possit. Viuificat etiam ma-gis magisq; animam spiritualiter per gratiam viuentem, vt in illa vita augeatur & confirme-tur quotidie: & deniq; vt per gratiam iustifica-tus & viuificatus homo, & in tali vita ad finem vsq; vitæ corporalis perseuerans, ad vitam tan-dem perueniat cæleſtẽ, beatam, æternam. Sicq; solus Deus viuificat, & nemo alius: quia per gratiam suam verè, & principaliter, & propria virtute viuificat. Homo tamen etiam animam suam spiritualiter viuificat, quando per gratiã Dei præparat sese ad vitam spiritualem, & pæ-nitentiam operatur, sine qua nemo à Deo vi-uificatur: cooperatur etiam gratiæ acceptæ, & iam iustificatus quotidie auget per gratiam ac-ceptam iustitiam & iustificatur adhuc magis magisque, & vsq; finem iustus perseuerat: sicq;

etiam æternaliter ſeſe vel animam ſuam, vt Chriſtus teſtatur, viuificat, hoc eſt, merito iuſtitiæ, fortitudinis, & conſtantiæ ſuæ per gratiam Dei in Chriſto comparato, vitam gloriæ acquirit. Vnde in Mathæo ait Chriſtus Math. 16. v. 25. Qui perdiderit animam ſuam propter me, inueniet eam. Et apud Ioannem: 12. v. 25. Qui odit animam ſuam in hoc mundo, in vitam æternam cuſtodit eam. Alios autem ille viuificat, ſeu alijs vitam dat, qui vel oratione illis vitæ emendationem, vel iuſtitiæ augmentum, ac gratiæ iuſtificantis debitum vſum, exercitiumq; orando impetrat: aut doctrina, vel exhortatione ſeu admonitione, ſimiliue ratione inducit, vt gratiā Dei per Chriſtum quęrat, inueniat, illaque ad vitæ innocentiam, integritatemq; benè & legitimè vtatur, ſicque ſuo & limitato ſenſu poſt Deum, ſeu per gratiam Dei benè vſurpatam, ſecundario ſe, alioſq; viuificare veraciter dicitur.

CAP. XXV.

Solus Deus homines iuſtificat, ſeu iuſtos facit.

ESa. 58. v. 8. Iuxta eſt qui *iuſtificat me*, quis cōtradicet mihi?

Rom. 3. v. Quoniam quidem vnus eſt Deus, *qui iuſtificat circunciſi-*

CAP. XXV.

Homines etiam ſeipſos iuſtificāt, ſeu iuſtos faciunt.

P*Sal. 72. v. 13. Et dixi: Ego ſine cauſſa* iuſtificaui cor meum.

Syrach. 14. v. 16. Da & accipe, & iuſtifica animam tuam.

onem

onem ex fide: & præputium per fidem.

Rom.8.v.30. Quos autem prædestinauit, hos & vocauit: & quos vocauit, *hos iustificauit: quos autem iustificauit,* hos & glorificauit. Et v.33. Quis accusabit aduersus electos Dei: *Deus qui iustificat.*

Gal. 3. v. 8. Prouidens autem Scriptura, quia ex fide *iustificat Deus gentes,* prænuntiauit Abrahæ: Quia in te benedicentur omnes gentes. Igitur qui ex fide sunt benedicẽtur cum fideli Abraham.

Syr. 18.*v.*22. *Non impediaris orare sẽper, &* *ne verearis* vsq; ad mortem iustificari: *quoniam merces Dei manet in æternum.*

Ezech. 18. *v.* 22. *In iustitia sua,* quam operatus est, *viuet.*

1. *Io.*2.*v.*29. *Si scitis quoniam iustus est, scitote quoniam &* omnis qui facit iustitiam, *ex ipso natus est.*

1. *Io.* 3. *v.* 7. *Filioli, nemo vos seducat.* Qui facit iustitiam iustus est, *sicut & ille iustus est.*

*Ap.*22.*v.*11. *Qui iustus est,* iustificetur adhuc.

Declaratio.

DEus solus iustificat, & iustitiam auget, per suam gratiam propria & non aliena virtute: sic nullus se propijs viribus iustificare, seu iustum efficere potest: quia sine Deo eiusq; auxilio & gratia nihil boni possimus cogitare, nedum efficere, quod Deo placeat, vel iustitiæ nomen coram ipso sortiri, aut mereri queat. Iustificat tamen homo, seu iustum etiam facit se per iustitiam, quam ipsemet facit seu operatur, non sua mera virtute, sed ex fide per Dei gratiam &

meritum Christi, sine quo nihil. Io.15. v.5. Per quem omnia possumus ad iustitiam, salutemq; necessaria. Philip.4.v.13.

CAP. XXVI.

Solus Deus sanctificat nos.

EXod.31.v 13. Videte vt sabatum meum custodiatis: qui signum est inter me & vos in generationibus vestris: vt sciatis, *quia ego Dominus, qui sanctifico vos.*

Ezech.20.v.12. Insuper & sabbata mea dedi eis, vt essent signa inter me & eos: & scirent, quia *ego Dominus, sanctificans eos.*

Ezech.37.v.26. Et percutiam illis fædus pacis, pactum sempiternum erit illis: & fundabo eos & multiplicabo, *& dabo sanctificationem meam,* in medio eorum in perpetuum. Et erit taberna-

CAP. XXVI.

Etiā homines se & alios sanctificant.

IOb.1.v.5. *Cumq; in orbem transissent dies conuiuij, mittebat ad eos Iob,* & sanctificabat eos, *consurgensq; diluculo, offerebat pro singulis holocausta.*

Syr.2.v.20. Qui timent Deum præparabūt corda sua: & in conspectu illius sanctificabūt animas suas.

Ezech.7.v.31. In tota anima tua time Dominum, & Sacerdotes eius sanctifica.

Ioel.2.v.16. Congregate populum, sanctificate Ecclesiam.

Rom.6.v.19. Sicut exhibuistis membra vestra seruire immunditiæ & iniquitati ad iniqui-

culum

ulum meum in eis: & ero eijs Deus, & ipsi erunt mihi populus. Et scient Gentes, quia ego Dominus *sanctificator Israel*, cum fuerit *sanctificatio mea* in medio eorum in perpetuum.

Io.17.v.27. *Sanctifica eos* (inquit Christus in oratione ad Patrem) *in veritate*. Et v.19. Et pro eis ego *sanctifico meipsum*: vt sint & ipsi sanctificati in veritate.

tatem: ita nunc exhibete membra vestra seruire iustitiæ, in sanctificationem. *Et v.22. Nūc vero liberati à peccato, serui autem facti Deo*, habetis fructum vestrum in sanctificationem, *finem vero vitam æternam.*

1. *Cor.7.v.14. Sanctificatus est enim vir infidelis, per mulierem fidelem: & sanctificata est mulier infidelis, per filium fidelem.*

2.Cor.7.v.1. Has ergo habentes promissiones charissimi, mundemus nos, ab omni inquinamento carnis, *& spiritus perficientes sanctificationem*, in timore Dei.

1.Tess.4.v.3. Hęc est enim voluntas Dei *sanctificatio vestra*: vt abstineatis vos à fornicatione, vt sciat vnusquisque vestrum vas suum possidere *in sanctificatione* non enim vocauit nos Deus in immunditiam, *sed in sanctificationem.*

1.Tim 2.v.21. Si quis ergo se emundauerit ab istis, *erit vas in honorem sanctificatum*, & vtile Domino, ad omne opus bonum paratum.

1.Pet.1.v.22. Animas *vestras iustificantes*, in obedientia charitatis.

1.Io.3.v.2. Charissimi, nunc filij Dei sumus & nondum apparuit quid erimus. Scimus cum apparuerit, similes ei erimus: quoniam videbi-

mus eum ſicuti eſt. Et *omnis qui habet hanc ſpem in eo, ſanctificat ſe, ſicut & ille ſanctus eſt.*

Ap. 22. v. 11. Sanctus, *ſanctificetur adhuc.*

Declaratio.

DEus ſolus ſua gratia, & propria virtute, propter merita Chriſti, verè, & non imputatiuè duntaxat, ſanctificat homines ſanctos eos faciendo. Homnes non niſi per Dei gratiam, & Chriſti meritum ſeipſos ſanctificant, pænitentiam agendo, & alia Sacramenta percipiendo ſanctè viuendo, in ſanctitate proficiendo idque per veram & viuam fidem, quæ per charitatem operatur, & ſanctificationem cum timore & tremore perficit. Alios autem ſanctificant, quando illis vel ſanctitatem precibus impetrant; vel ad ſanctificationem eiuſq; media petenda, inſtruendo, monendo, hortando, vel alia pia ratione inducunt.

CAP. XXVII.

Deus ſolus mundat, & purificat corda noſtra.

IOb. 14. v. 4. Quis poteſt facere mundum de immundo, conceptum ſemine, *nõne tu, qui ſolus es?*

Pſal. 18. v. 13. Delicta quis intelligit, ab oc-

CAP. XXVII.

Etiam homines ipſimet mundãt, & purificant corda ſua.

SIr. 38. v. 10. *Fili in tua infirmitate ne deſpicias teipſum, ſed ora Dominũ & ipſe iuuabit te. Auerte à delicto, & dirige manus, & ab omni delicto emun-*

sultis meis munda me.

Psal.50.v.4. Amplius laua me ab iniquitate mea, & *à peccato meo munda me.* Et v. 9. Asperges me Domine hyssopo, *& mundabor:* lauabis me, & super niuem dealbabor.

Et v.12. *Cor mundum crea in me Deus.*

Act. 15. v. 8. Et qui nouit corda Deus, testimonium perhibuit, dans illis Spiritũ sanctum, sicut & nobis, & nihil discreuit inter nos & illos, *fide purificans corda eorum.*

da cor tuum.

Esa. 52. *v. Mundamini qui fertis vasa* Domini.

1. *Cor.* 5. *v.*7. Expurgate vetus fermẽtum, *vt sitis noua consperssio.*

2. *Cor.*7.*v.*1. *Has ergo habentes promissiones charissimi*, mundemus nos ab omni inquinamento carnis.

Iacob. 4.*v.*8. Emundate manus peccatores, & purificate corda, *duplices animo.*

1. Io.1.v.9 Si confiteamur peccata nostra, fidelis est, & iustus, Vt remittat nobis peccata nostra, *& emundet nos ab omni iniquitate.*

Declaratio.

PER gratiam suam Deus purificat mundat atq; emundat corda nostra ab omnibus peccatis & inquinamentis conscientiæ, idq; propria virtute, ideoq; solus etiam cor mundum in nobis creat, solus potest facere mundum de immundo conceptum semine. Homō autem purificat sese & mundat quidem etiam, sed non nisi per auxilium Dei, & acceptando gratiam oblatam, & ea per gratiam Dei ex fide faciendo, quæ Deus per verbum suum reuelatum exegit atq; requirit, vt ab illo in corde veraciter mundari & expurgari possimus.

CAP. XXVIII.
Solus Deus delet peccata.

PSal. 50. v. 3. Et secũdum multitudinẽ miserationum tuarũ, dele iniquitatẽ meam.

Esa. 43. v. 25. Ego sum, ego sum ipse, *qui deleo iniquitates tuas*, propter me, & peccatorum tuorum non recordabor.

Esaiæ 44. v. 22. *Deleui vt nubem iniquitates tuas*, & quasi nebulam peccata tua: reuertere ad me, quoniam redemi te.

CAP. XXVIII.
Etiam homines per pænitentiam, & eleemosynas delent peccata.

TOb. 4. v. 11. Quoniã eleemosyna ab omni peccato, *& à morte liberat.*

Tob. 12. v. 9. Quoniam eleemosyna à morte liberat: & ipsa est, quæ purgat peccata, *& facit inuenire misericordiam, & vitam æternam.*

Act. 3. v. 19. Pænitemini igitur & conuertimini, vt deleantur peccata vestra.

Declaratio.

VT mundat corda nostra solus Deus propriè, & propria virtute: ita etiam delet reuera, & non tantum supernè vel externè tegit peccata nostra; idq; propter semetipsum. Homo tamen etiam delet per Eleemosynam, & pænitentiam peccata; quatenus impetrat Dei misericordiam & gratiam à Christo promeritam deleantur sua peccata, vel quo ad culpam vel quoad pœnam illis debitam.

CAP. XXIX.

Solus Deus dimittit peccata.

ESa. 43. v. 25. Ego sum, ego sum, *qui deleo iniquitates.*

Lucæ 5. v. 21. Quis potest dimittere peccata, *nisi solus Deus?*

CAP. XXIX.

Etiam homines dimittunt peccata.

IO. 20. v. 22. *Accipite Spiritum sanctum. Quorum* remiseritis peccata, *remittuntur eis.*

2. Cor. 2. v. 10. *Cui autem aliquid donastis, & ego: nam &* ego quod donaui, *si quid donaui, propter vos in persona Christi.*

Declaratio.

SOLVS Deus efficaciter remittit, & delet peccata propria auctoritate, & virtute, Apostoli, & post illos Episcopi & Sacerdotes, atq; inter illos summus sub Christo Pastor & Pont. potissimum, remittunt quidem etiam peccata, sed non nisi ex potestate & cõmissione Dei, non nisi ministerialiter & vt ministri: non in suo, sed Dei nomine.

CAP. XXX.

Solus Deus lauat peccata.

CAP. XXX.

Etiam homines lauant peccata sua.

lios, & cor filiorum ad Patres eorum.

Lucæ. 1. v. 13. Ne timeas, Zacharia, quoniam exaudita est deprecatio tua, & vxor tua Elizabeth pariet tibi Filium & vocabis nomen eius Ioannem: & erit gaudium tibi, & exultatio, & multi in natiuitate eius gaudebunt: erit enim magnus coram Domino: & vinum & Ciceram non bibet, & spiritu sancto replebitur, adhuc in vtero Matris suæ: *& multos filiorum Israel conuertet ad Dominum Deum ipsorum:* & ipse præcedet ante illum in spiritu & virtute Eliæ: *vt conuertat corda Patrum in filios, & incredulos ad prudētiam iustorum,* parare Domino plebem perfectam.

Act. 3. v. 19. Pænitemini igitur *& cōuertimini*, vt deleantur peccata vestra.

Iacob. 5. v. 19. Fratres mei, si quis ex vobis errauerit à veritate, *& conuerterit quis eum*, scire debet quoniam qui conuerti fecerit peccatorem ab errore viæ suæ, saluabit animam eius à morte, & operiet multitudinem peccatorum.

Declaratio.

DEus, & quidem solus propriè & principaliter conuertit hominem, inspirando illi bonas cogitationes, vt pænitentiam agat, & addendo gratiam excitantem & iuuantem ad pænitentiam, permouendoque cor & voluntatem vt bonis inspirationibus acquiescat & iuuando volentem, vt possit verè pænitere & sese ex toto & sincero corde conuertere ad Dominum Deum suum à quo per peccata præuaricatus fuit: Homo autem semetipsum quoq; conuertit non proprijs viribus (quod est impossible,

minus, quam quod lapsus in puteum altum, per seipsum possit emergere: aut qui læthaliter vulneratus est, queat seipsum sine auxilio sanare, aut liberare à morbo vel morte ipsa) sed bonis inspirationibus diuinis aures cordis præbendo, & gratiæ excitanti liberè & voluntariè acquiescendo, illaq; operante bene vtendo & cooperando, & per illam veram & sinceram pænitentiam agendo. Alios autem conuertunt, qui illos salubri doctrina & monitione ad conuersionem & pænitentiam perducunt: aut illis gratiam conuersionis & pænitentiæ præcibus, vel Eleemosynis, vel simili via, secundum verbi Dei dictamen & exempla, à Deo impetrant. Propriè igitur & principaliter soli Deo & eius gratiæ conuersio hominis asscribi, & accepta ferri debet: homini autem, non nisi secundariò & minus principaliter, propter cooperationem liberam & spontaneam.

CAP. XXIV.

Solus Deus hominem viuificat.

1. REg. 2. v. 6. Dominus mortificat, & *viuificat.*

Psal. 84. v. 7. Deus tu conuersus viuificabis nos & plebs tua lætabitur in te.

CAP. XXIV.

Etiam homo seipsum viuificat.

EZech. 18. v. 19. *Quia filius iudicium & iustitiam operatus est, omnia præcepta mea custodiuit, & fecit illa,* viuet vita.

Psal.

Psal.118.v.17.*Viuifica me*, & custodiam sermones tuos. Et v. 25. Adhæsit pauimento anima mea: *viuifica me*, secundum verbum tuum. Et v.40. Ecce concupiui mandata tua: *in æquitate tua viuifica me* Et v.88. Secundũ misericordiam tuam *viuifica me*, & custodiam testimonia oris tui. Et v.93. In æternum non obliuiscar iustificationes tuas: quia *in ipsis viuificasti me*: Et v. 259. Vide quoniam mandata tua dilexi Domine: in misericordia tua *viuifica me*.

Esa.57. v. 15. Quia hæc dicit excelsus, & sublimis, habitans æternitatem: & sanctũ nomen eius, in excelso & in sancto habitãs, & cum contrito & humili spiritu: *vt viuificet spiritum humiliũ, & viuificet cor contritorum*.

Io. 5. v.21. Sicut enim Pater suscitat mortu-

Et v. 21. *Si autem impius egerit pænitentiam ab omnibus peccatis suis, quæ operatus est, & custodierit omnia præcepta mea, & fecerit iudicium & iustitiam*: vita viuet & non morietur. *Omnium iniquitatum eius quas operatus est, non recordabor: in iustitia quam operatus est* viuet. *Nunquid voluntatis meæ est mors impij, dicit Dominus Deus, & non vt conuertatur à viis suis*; & viuat? Et v. 27. *Et cum auerterit se impius ab impietate sua, quam operatus est, & fecerit iudicium & iustitiam*: ipse animam suam viuificabit. *Considerans enim & auertens se ab omnibus iniquitatibus suis, quas operatus est*, vita viuet, & non morietur.

Lucæ 17.*v*.32.*Memores estote vxoris Lot. Quicunque quæsierit animam suam saluam facere, perdet illam*: &

os

os, *& viuificat.* Sic & Filius quos *vult viuifi-cat.*

Io. 6. v. 64. Spiritus est *qui viuificat.*

Tim. 6. v. 13. Præcipio tibi coram Deo, *qui vi-uificat omnia*, & Christo Iesu qui testimonium reddidit sub Pontio Pilato.

quicunq; perdiderit il-lam viuificabit eam.

1. Io. 5. v. 16. *Qui scit Fratrem suum peccare peccatum non ad mor-tem,* petat & dabitur ei vita, *peccanti non ad mortem.*

Declaratio.

DEus viuificat, quia animā in peccatis mortuam per gratiam suam preuenientē & excitantem illuminat & ad vitam spiritualem id est, remissionem peccatorum perducit, vt viuere spiritualiter possit. Viuificat etiam magis magisq; animam spiritualiter per gratiam viuentem, vt in illa vita augeatur & confirmetur quotidie: & deniq; vt per gratiam iustificatus & viuificatus homo, & in tali vita ad finem vsq; vitæ corporalis perseuerans, ad vitam tandem perueniat cæleste, beatam, æternam. Sicq; solus Deus viuificat, & nemo alius: quia per gratiam suam verè, & principaliter, & propria virtute viuificat. Homo tamen etiam animam suam spiritualiter viuificat, quando per gratiā Dei præparat sese ad vitam spiritualem, & pænitentiam operatur, sine qua nemo à Deo viuificatur: cooperatur etiam gratiæ acceptæ, & iam iustificatus quotidie auget per gratiam acceptam iustitiam & iustificatur adhuc magis magisque, & vsq; finem iustus perseuerat: sicq;

etiam æternaliter ſeſe vel animam ſuam, vt Chriſtus teſtatur, viuificat, hoc eſt, merito iuſtitiæ, fortitudinis, & conſtantiæ ſuæ per gratiam Dei in Chriſto comparato, vitam gloriæ acquirit. Vnde in Mathæo ait Chriſtus Math. 16. v. 25. Qui perdiderit animam ſuam propter me, inueniet eam. Et apud Ioannem: 12. v. 25. Qui odit animam ſuam in hoc mundo, in vitam æternam cuſtodit eam. Alios autem ille viuificat, ſeu alijs vitam dat, qui vel oratione illis vitæ emendationem, vel iuſtitiæ augmentum, ac gratiæ iuſtificantis debitum vſum, exercitiumq; orando impetrat: aut doctrina, vel exhortatione ſeu admonitione, ſimiliue ratione inducit, vt gratiã Dei per Chriſtum quęrat, inueniat, illaque ad vitæ innocentiam, integritatemq; benè & legitimè vtatur, ſicque ſuo & limitato ſenſu poſt Deum, ſeu per gratiam Dei benè vſurpatam, ſecundario ſe, alioſq; viuificare veraciter dicitur.

CAP. XXV.

Solus Deus homines iuſtificat, ſeu iuſtos facit.

ESa. 58. v. 8. Iuxta eſt qui *iuſtificat me*, quis cõtradicet mihi?

Rom. 3. v. Quoniam quidem vnus eſt Deus, *qui iuſtificat circunciſi-*

CAP. XXV.

Homines etiam ſeipſos iuſtificãt, ſeu iuſtos faciunt.

P*Sal. 72. v. 13. Et dixi: Ego ſine cauſſa* iuſtificaui cor meum.

Syrach. 14. v. 16. Da & accipe, & iuſtifica animam tuam.

onem

...nem ex *fide*: & præpu-
t...um per fidem.

Rom.8. v.30. Quos
...tem prædestinauit,
...s & vocauit: & quos
...cauit, *hos iustificauit*:
...os autem iustificauit,
...os & glorificauit. Et
v.33. Quis accusabit ad-
uersus electos Dei:
Deus qui iustificat.

Gal. 3. v. 8. Proui-
dens autem Scriptura,
quia ex fide *iustificat*
Deus gentes, prænunti-
auit Abrahæ: Quia in
te benedicentur om-
nes gentes. Igitur qui
ex fide sunt benedicē-
tur cum fideli Abra-
ham.

Syr. 18. *v.* 22. *Non im-
pediaris orare sēper, &
ne verearis* vsq; ad mor-
tem iustificari: *quoni-
am merces Dei manet
in æternum.*

Ezech. 18. *v.* 22. *In
iustitia sua*, quam ope-
ratus est, *viuet.*

1. *Io.* 2. *v.* 29. *Si scitis
quoniam iustus est, sci-
tote quoniam &* omnis
qui facit iustitiam, *ex
ipso natus est.*

1. *Io.* 3. *v.* 7. *Filioli,
nemo vos seducat.* Qui
facit iustitiam iustus
est, *sicut & ille iustus
est.*

Ap. 22. *v.* 11. *Qui iustus
est*, iustificetur adhuc.

Declaratio.

DEus solus iustificat, & iustitiam auget, per suam gratiam propria & non aliena virtute: sic nullus se propijs viribus iustificare, seu iustum efficere potest: quia sine Deo eiusq; auxilio & gratia nihil boni possimus cogitare, nedum efficere, quod Deo placeat, vel iustitiæ nomen coram ipso sortiri, aut mereri queat. Iustificat tamen homo, seu iustum etiam facit se per iustitiam, quam ipsemet facit seu operatur, non sua met virtute, sed ex fide per Dei gratiam &

 meritum

meritum Christi, sine quo nihil. Io.15. v.5. Per quem omnia possumus ad iustitiam, salutemq; necessaria. Philip.4.v.13.

CAP. XXVI.

Solus Deus sanctificat nos.

EXod.31.v 13. Videte vt sabatum meum custodiatis: qui signum est inter me & vos in generationibus vestris: vt sciatis, *quia ego Dominus, qui sanctifico vos.*

Ezech.20.v.12. Insuper & sabbata mea dedi eis, vt essent signa inter me & eos: & scirent, quia *ego Dominus, sanctificans eos.*

Ezech.37.v.26. Et percutiam illis fædus pacis, pactum sempiternum erit illis: & fundabo eos & multiplicabo, *& dabo sanctificationem meam,* in medio eorum in perpetuum. Et erit taberna-

CAP. XXVI.

Etiã homines se & alios sanctificant.

IOb.1.v. 5. Cumq; in orbem transissent dies conuiuij, mittebat ad eos Iob, & sanctificabat eos, *consurgensq; diluculo, offerebat pro singulis holocausta.*

Syr.2.v.20. Qui timent Deum præparabũt corda sua: & in conspectu illius sanctificabũt animas suas.

Ezech.7.v.31. In tota anima tua time Dominum, & Sacerdotes eius sanctifica.

Ioel.2.v.16. Congregate populum, sanctificate Ecclesiam.

Rom.6.v. 19. Sicut exhibuistis membra vestra seruire immunditiæ & iniquitati ad iniqui-

culum

-ulum meum in eis: & ero eijs Deus, & ipsi erunt mihi populus. Et scient Gentes, quia ego Dominus *sanctificator Israel*, cum fuerit *sanctificatio mea* in medio eorum in perpetuum.

Io.17.v.17. *Sanctifica eos* (inquit Christus in oratione ad Patrem) *in veritate*. Et v.19. Et pro eis ego *sanctifico meipsum*: vt sint & ipsi sanctificati in veritate.

tatem: ita nunc exhibete membra vestra seruire iustitiæ, in sanctificationem. *Et v.22. Nūc vero liberati à peccato, serui autem facti Deo*, habetis fructum vestrum in sanctificationem, *finem vero vitam æternam*.

1. *Cor.7.v.14. Sanctificatus est enim vir infidelis, per mulierem fidelem: & sanctificata est mulier infidelis, per filium fidelem.*

2.Cor.7.v.1. Has ergo habentes promissiones charissimi, mundemus nos, ab omni inquinamento carnis, *& spiritus perficientes sanctificationem*, in timore Dei.

1.Tess.4.v.3. Hęc est enim voluntas Dei *sanctificatio vestra*: vt abstineatis vos à fornicatione, vt sciat vnusquisque vestrum vas suum possidere *in sanctificatione* non enim vocauit nos Deus in immunditiam, *sed in sanctificationem*.

1.Tim 2.v.21. Si quis ergo se emundauerit ab istis, *erit vas in honorem sanctificatum*, & vtile Domino, ad omne opus bonum paratum.

1.Pet.1.v.22. Animas *vestras iustificantes*, in obedientia charitatis.

1. Io. 3.v.2. Charissiimi, nunc filij Dei sumus & nondum apparuit quid erimus. Scimus cum apparuerit, similes ei erimus: quoniam videbi-

mus eum sicuti est. Et *omnis qui habet hanc spem in eo, sanctificat se, sicut & ille sanctus est.*

Ap. 22. v. 11. Sanctus, *sanctificetur adhuc.*

Declaratio.

DEus solus sua gratia, & propria virtute, propter merita Christi, verè, & non imputatiuè duntaxat, sanctificat homines sanctos eos faciendo. Homnes non nisi per Dei gratiam, & Christi meritum seipsos sanctificant, pænitentiam agendo, & alia Sacramenta percipiendo sanctè viuendo, in sanctitate proficiendo idque per veram & viuam fidem, quæ per charitatem operatur, & sanctificationem cum timore & tremore perficit. Alios autem sanctificant, quando illis vel sanctitatem precibus impetrant; vel ad sanctificationem eiusq; media petenda instruendo, monendo, hortando, vel alia pia ratione inducunt.

CAP. XXVII.

Deus solus mundat, & purificat corda nostra.

IOb. 14. v. 4. Quis potest facere mundum de immundo, conceptum semine, *nōne tu, qui solus es?*

Psal. 18. v. 13. Delicta quis intelligit, ab oc-

CAP. XXVII.

Etiam homines ipsimet mundāt, & purificant corda sua.

S*Ir. 38. v. 10. Fili in tua infirmitate ne despicias teipsum, sed ora Dominū & ipse iuuabit te. Auerte à delicto, & dirige manus, & ab omni delicto emun-*

[illegible]

sultis meis munda me.

Psal.50.v.4. Amplius laua me ab iniquitate mea, & *à peccato meo munda me.* Et v. 9. Asperges me Domine hyssopo, *& mundabor*: lauabis me, & super niuem dealbabor.

Et v. 12. *Cor mundum crea in me Deus.*

Act. 15. v. 8. Et qui nouit corda Deus, testimonium perhibuit, dans illis Spiritũ sanctum, sicut & nobis, & nihil discreuit inter nos & illos, *fide purificans corda eorum.*

da cor tuum.

Esa. 52. *v. Mundamini qui fertis vasa Domini.*

1. Cor. 5. v. 7. Expurgate vetus fermẽtum, *vt sitis noua conspersio.*

2. Cor. 7. v. 1. *Has ergo habentes promißiones charißimi*, mundemus nos ab omni inquinamento carnis.

Iacob. 4. v. 8. Emundate manus peccatores, & purificate corda, *duplices animo.*

1. Io. 1. v. 9 Si confiteamur peccata nostra, fidelis est, & iustus, Vt remittat nobis peccata nostra, *& emundet nos ab omni iniquitate.*

Declaratio.

PER gratiam suam Deus purificat mundat atq; emundat corda nostra ab omnibus peccatis & inquinamentis conscientiæ, idq; propria virtute, ideoq; solus etiam cor mundum in nobis creat, solus potest facere mundum de immundo conceptum semine. Homõ autem purificat sese & mundat quidem etiam, sed non nisi per auxilium Dei, & acceptando gratiam oblatam, & ea per gratiam Dei ex fide faciendo, quæ Deus per verbum suum reuelatum exegit atq; requirit, vt ab illo in corde veraciter mundari expurgari possimus.

CAP. XXIX.

Solus Deus dimittit peccata.

ESa. 43. v. 25. Ego sum, ego sum, *qui deleo iniquitates.*

Lucæ 5. v. 21. Quis potest dimittere peccata, *nisi solus Deus?*

CAP. XXIX.

Etiam homines dimittunt peccata.

IO. 20. v. 22. *Accipite Spiritum sanctum. Quorum* remiseritis peccata, *remittuntur eis.*

2. Cor. 2. v. 10. *Cui autem aliquid donastis, & ego: nam &* ego quod donaui, *si quid donaui, propter vos in persona Christi.*

Declaratio.

SOLVS Deus efficaciter remittit, & delet peccata propria auctoritate, & virtute, Apostoli, & post illos Episcopi & Sacerdotes, atq; inter illos summus sub Christo Pastor & Pont. potissimum, remittunt quidem etiam peccata, sed non nisi ex potestate & cõmissione Dei, non nisi ministerialiter & vt ministri: non in suo, sed Dei nomine.

CAP. XXX.

Solus Deus lauat peccata.

CAP. XXX.

Etiam homines lauant peccata sua.

PSal. 50. v. 4. Amplius *laua me ab iniquitate mea*, & à peccato meo munda me. Et v. 9. *Lauabis me*, & super niuem dealbabor.

ESa. 1. v. 16. Lauamini, mundi estote, *auferte malum cogitationum vestrarum ab oculis meis : quiescite agere peruersè, discite benefacere.*

Et. v. 18. Si fuerint peccata vestra vt coccinū, quasi nix dealbabuntur, & si fuerint rubra quasi vermiculus, velut lana alba erunt.

Ier. 4. v. 14. *laua à malitia cor tuum Ierusalem*, vt salua fias.

Apo. 7. v. 14. Hi sunt, qui venerunt de tribulatione magna, & *lauerunt stolas suas*, & dealbauerunt eas in sanguine Agni : ideo sunt ante thronum Dei.

Apo. 22. v. 14. Beati *qui lauant stolas suas* in sanguine Agni.

Declaratio.

DEVS lauat, & mundat corda nostra per gratiam suam efficaciter purgando ab omnibus peccatis, idque totaliter & plenissimè, vt instar niuis, vel albæ lanæ, corda purgata reddantur. Homo seipsum lauat & mundat, impetrando talem lotionem, & ad illam à solo Deo accipiendam, per ordinarios ministros, & media præscripta, legitimè per gratiam eius sese præparando. Solus igitur Deus primariè propriè, & efficaciter lauat: homo non nisi secundario, impetratoriè, & pæparatoriè.

(∴)

CAP. XXXI.

Solus Deus tegit, & operit peccata nostra.

PSal. 31. v. 1. Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & *quorum tecta sunt peccata.*

Psal. 84. v. 1. Benedixisti Domine terram tuam, auertisti captiuitatem Iacob. Remisisti iniquitatem plebis tuæ: *operuisti omnia peccata eorum.*

Rom. 4. v. 6. Sicut & Dauid dicit beatitudinem hominis, cui Deus accepto fert iustitiam sine operibus. Beati quorum remissæ sunt iniquitates, *& quorum tecta sunt peccata;* Beatus vir cui non imputauit Dominus peccatum.

CAP. XXXI.

Etiam homines sua, & aliorũ peccata tegunt, atq; operiunt.

P*Rouerb.* 10. *v.* 12. *Odium suscitat rixas: & vniuersa delicta* operit charitas.

1. *Pet.* 4. *v.* 7. *Omnium autem finis appropinquauit: Estote itaq; prudentes, & vigilate in orationibus. Ante omnia autem, mutuam in vobis charitatem continuam habentes:* quia charitas operit multitudinem peccatorum.

Declaratio.

DEVS operit & tegit peccata hominum, nec illa imputat amplius quando peccata remittit: & ideo illa etiã cõiunctim ponuntur. Beati inquit Dauid, quorum remissę sunt iniquitates & quorum tecta sunt peccata. Et Remisisti iniquitatem plebis tuæ, operuisti omnia peccata eorum, Remittit autem ita Deus peccata, vt illa

illa purget tollat, seu auferat: vnde Prophet Oseas: 14. v. 3. Conuertimini ad Dominum & dicite ei *Omnem aufer iniquitatem.* Imo Deus mundat & lauat hominē ab omnibus peccatis, vt super niuem dealbetur, *vt mundus sit totus* Psal. 50 v. 9 Esa. 1 v. 18 Qui totus est, inquit Christus, Io. 13. v. 10, non indiget, nisi vt pedes lauat, sed mundus est totus. Et sanctus Paulus 1. Cor. 6. v. 10, postquam præmisisset: Nolite errare: Neq; fornicarij, neque idolis seruientes, neque adulteri, neque molles, neq; masculorum concubitores, neq; fures, neq auari, neq; ebriosi, neq; maledici, neque rapaces, regnum Dei possidebunt. Statim subiungit: Et hæc quidam fuistis: *sed abluti estis, sed sanctificati estis sed iustificati estis*, in nomine Domini nostri Iesu Christi; & in Spiritu Dei nostri. Hinc & S. Ioan. 1. Io. 1. v. 9. Fidelis est & iustus vt remittat nobis peccata nostra, *& emundet nos ab omni iniquitate.* Si autem operire peccata seu tegere, est remittere peccata & remittendo tollere, auferre, emundare, & super niuem & lanam dealbare: quæ sunt solius Dei: constat quoque solum Deum propriè suaque virtute tegere & operire peccata, & sic etiam ad pœnam non imputare, quæ remissa & ablata sunt. Homo tamen per charitatem & eius opera, tam sua quam aliorum tegit seu operit peccata: quando per charitatem quæ ex recta fide sequitur veram agit & sinceram pænitentiam: sicut fecit S. Maria Magdalena de qua Christus testatur: dimittũtur illi peccata multa, *quia dilexit multum.* Lucæ 7. v. 47. Et qui diligit Deum mandata eius obseruat: sicq; vel non peccat, studio, vel si humana infirmitate lapsus fuerit: i-

tim resurgit, pænitet, orat & nihil negligit, quod ad Deum reconciliandum per Christum requiritur. Ex eadem charitate aliorum quoq; tegit peccata, quando vel orat & exorat pro conuersione peccatorum, vel peccatores, omnibus quibus potest & debet modis ac medijs monet & mouet ad vitæ emendationem, ad pænitentiam, & digna pænitentiæ opera: per quæ Deus permouetur, vt dimittat, purget, & emundet omnia peccata, sicq; illa operit & tegit vt amplius non sint, ideoq; nec imputentur amplius.

Obseruatio.

ERrant igitur, & hallucinantur turpiter non minus quam perniciosè, atq; in Deum blasphemi, & in Christum Redemptorem nostrum summè iniurij sunt; qui docere, & scribere non erubescunt, Christum nobis, non emundationem peccatorum veram, sed tectionem tantum, & non imputationem, per mortem & sanguinem suum promeruisse: Deumq; non verè remittere, & expurgare peccata nostra, sed tantum, propter Christum, tegere, non imputare, remanentibus interim peccatis in sua natura, & immunditia. Quæ enim illa esset, & qualis remißio, remanentia abominanda & turpißima peccata, externè tātū operire, tegere & ad pœnam non imputare? Nonne hoc & homines facere poßunt, & faciunt? Hoccine est delere, purgare, emundare, & super niuem dealbare peccata? Estne hoc Dei potentiam extenuare, immo negare? Vbi illud: Ego, ego sum qui deleo peccata, Esa-

Esa.43.v.25. Nonne hac etiam ratione, meritum, & efficacia saguinis & mortis Christi subleuatur, imo negatur? Qui tollit, non tegit tantum(vti fingunt Nouatores)peccata: qui lauit nos in sanguine suo: qui emundauit conscientias nostras ab operibus mortuis? Io.1.v.29. Apo.1.v.6. Heb.9.v.14. Potestne aliquid tegi, vt Deus non videat? Si videt, potestne, qui iustus & verax est, iudicare vel reputare mundum, quod maculatum; iustum, quod iniustum; album quod denigratum manet?

CAP. XXXII.

Solus Deus nos illuminat.

PSal. 12. v. 4. Respice & exaudi me Domine Deus meus. *Illumina oculos meos,* ne vnquam obdormiam in morte.

Psal. 17. v. 29. Quoniam *tu illuminas lucernam meam Domine:* Deus meus, *illumina tenebras meas.*

Psal. 33. v. 6. Accedite ad eum, & *illuminamini.*

Psal. 35. v. 10. Quoni-

CAP. XXXII.

Etiam homines alios illuminant.

ACt. 26. v. 15. Dominus autem dixit: Ego sum Iesus quẽ tu persequeris. Sed exurge & sta super pedes tuos: adhoc enim apparui tibi, vt constituam te ministrum, & testem eorum quæ vidisti; & eorum quibus apparebo tibi, eripiens te de populo & gentibus, in quas nunc ego mitto te, aperire oculos eorum, *vt conuertantur à tenebris*

am apu

am apud te est fons vitæ, & *in lumine tuo videbimus lumen.*

Psal.66.v.1. Deus misereatur nostri & benedicat nobis: *illuminet vultum suum super nos*, & misereatur nostri.

Psal.145.v.8. Dominus solus compedito, *Dominus illuminat cæcos.*

Iacob.1.v.17. Omne datum optimum, & omne donum perfectum de sursum est, descẽdẽs à *Patre luminum.*

ad lucem, & de potestate Satanæ ad Deum, vt accipiant remissionem peccatorum, & sortem inter sanctos per fidem quæ est in me.

Eph.3.v.8. Mihi omnium Sanctorum minimo data est gratia hæc, in Gentibus euangelizare inuestigabiles diuitias Christi: & illuminare omnes, *quæ sit dispensatio sacramenti absc̃oditi à seculis in Deo, qui omnia creauit.*

Declaratio.

SOLVS Deus propriè, & principaliter, gratia sua corda nostra illuminat: quod nemo hominum similiter facere potest, nec Angelorum etiam. Homines tamen illuminare quoque dicuntur alios, & oculos aliorum aperire ministerialiter scilicet: quatenus per salutarem doctrinam illos à tenebris incredulitatis ad fidem, vel impietatis ad veram pænitentiam, & salutarem vitæ emendationem perducunt aut sacramenta noui testamenti administrant, per quæ lumen spiritus sancti, & gratiæ Dei magis magisque participant; quo nomine etiam lux mundi vocati sunt Apostoli ab ipsomet Christo Math.5.v.14.

CAP

CAP. XXXIII.

Solus Deus dat cor nouum.

EZech.36.v.25. Effundam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris, & ab vniuersis idolis vestris mundabo vos. *Et dabo vobis cor nouum*, & spiritum nouum ponam in medio vestri: & auferam cor lapideum de carne vestra, & dabo vobis cor carneum. Et Spiritum meum ponã in medio vestri: & faciam vt in præceptis meis ambuletis, & iudicia mea custodiatis & operamini.

CAP. XXXIII.

Homo ipsemet facit sibi cor nouum.

IErem. 4. v. 3. Nouate vobis nouale, *& nolite serere super spinas circumcidimini Domino, & auferte præputia cordium vestrorum.*

Ezech. 18. *v.* 31. *Proijcite à vobis omnes præuaricationes vestras, in quibus præuaricati estis*, & facite vobis cor nouum, & spiritum nouum: *& quare moriemini domus Israel. Quia nolo mortem morientis, dicit Dominus Deus: reuertimini, & viuite.*

Eph. 4. v. 23. *Renouamini autem Spiritu mentis vestræ*, & *induite nouum hominem*, qui secundum Deum creatus est, in iustitia & sanctitate veritatis.

Col. 3. v. 9. Nolite mentiri inuicem, expoliantes vos veterem hominem, cum actibus suis, *& induentes nouum eum*, qui renouatur in agnitionem, secundum imaginem eius, qui creauit illum.

De

Declaratio.

Deus dat & facit cor nouum, non naturaliter: quia cor hominis quod in vtero materno creatum eſt, idē manet, nec materialiter mutatur: ſed ſpiritualiter, illud, ſcilicet à peccatis mundando, & ſpiritus ſancti gratia iuſtificando, atque ad iuſtitiā faciendam aptando; imo mortuum in peccatis, ad nouam, hoc eſt, ſpiritualē vitā reformando. Atq; hoc ſolius Dei eſt. Homo tamen ipſemet quoque cor nouum ſibi facit, & nouum induit hominem, quando gratiæ Dei acquieſcit, & per illam ex corde conuertitur ad Deum, atque legitimam pænitentiam faciēdo largiorem auctioremque gratiam, vt viuere porro iuſtè poſſit, impetrat.

CAP. XXXIV.

Solus Deus dilatat cor noſtrum.

Psal. 4. v. 2. In tribulatione, *dilataſti mihi.*

Pſal. 17. v. 37. *Dilataſti greſſus meos* ſubtus me.

Pſal. 118. v. 32. Viam mandatorum tuorum curri, cum *dilataſti* *cor meum.*

CAP. XXXIV.

Homo quoq; ipſemet cor ſuum dilatat.

P*Sal.* 80. *v.* 11. *Ego enim ſum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti:* dilata os tuum, & implebo illud.

2. *Cor.* 6. *v.* 11. *Os noſtrum patet ad vos ô Corinthij,* cor noſtrum dilatatum eſt. *Et v.* 14. *tanquam filijs dico,* dilatamini & vos.

Declaratio.

DEVS dilatat cor nostrum, quando per gratiā sancti Spiritus, à tenebris ignorantiæ, & vinculis peccatorum absolutum atque liberatum, charitate ardenti, & quotidie maiore incendit, & gratia sua magis magisque confortat, vt possit & velit non obstantibus tentationibus & aduersis quibuscunque, viā mandatorum Dei, prompto hilarique animo currere, & in illis obseruādis haudquaquam defatigari: sicque etiam gressus hominis dilatat, & maiores quotidie in iustitia & sanctitate progressus facere, & de virtute in virtutem procedere largitur: & sic solus & cor & gressus nostros dilatat Deus. Homo nihilominus debet, secundum quod iubet Deus, dilatare quoque os suum, & dilatari ipsemet, quando inspirationi diuinæ aurem locumque præbendo per gratiam illius, se totum ad Deum conuertit, illaque in se aucta, bene vtitur, & per illam spiritu feruens ad omnia Dei mandata sponte dirigitur, & legem Dei in singulos dies & diligit ardentius, & seruat perfectius pleniusq;, & illum in finem non cessat singulis momentis gratiam Dei auctiorem desiderare, & orando & debita media vsurpando sibi conciliare.

CAP. XXXV.

Solus Deus dirigit gressus nostros in via iustitiæ & salutis.

PSal. 16. v. 5. *Perfice gressus meos in se-*

CAP. XXXV.

Etiam homo ipsemet gressus suos dirigit.

PSal. 118. v. 59. *Cogitaui vias meas, & c-*

mit

mitis tuis, vt non moueantur vestigia mea.

Psal. 36. v. 23. *Apud Dominum gressus hominis dirigentur*, & viam eis volet.

Psal. 138. v. 133 *Gressus meos dirigi*, secuncundum eloquium tuum: & non dominetur mei omnis iniustitia.

Ier. 10. v. 23. Scio Domine, quia non est hominis via eius: nec viri est, vt ambulet, *& dirigat gressus meos.*

conuerti pedes meos *in testimonia tua. Et v.* 112. Inclinaui cor meum *ad faciendas iustificationes tuas.*

Matth. 3. v. 3. Parate *viam Domini*, rectas facite semitas eius.

Heb. 12. v. 12. Propter quod remissas manus & soluta genua erigite: & gressus rectos facite pedibus vestris, *vt non claudicans quis erret, magis aũt sanetur. Pacẽ sequimini cũ omnib. & sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum.*

Declaratio.

NOn potest quidem homo, in via iustitiæ & mandatorum Dei, vllos gressus facere vel incipere, sine gratia Dei, sine qua in bono, & meritoriè, nihil potest facere, imo nec cogitare etiam & sic non est hominis via eius, nec vt ambulet vel dirigat gressus suos secundum beneplacitum Dei, in via pacis & salutis: Per Dei tamẽ gratiam & adiutorium etiam currere potest viam mandatorũ Dei. Psal. 118. v. 31. 32. currere & non laborare, ambulare & non deficere. Esa. 40. v. 31. Et quia Dei gratia est principale agens, merito Deus, & quidem solus Deus, qui solus dat gratiam propriè & principaliter gressus nostros regit & dirigit in via iustitiæ & beatitudinis æternæ.

CAP. XXXVI.

Deus solus operatur bona, & meritoria opera in nobis.

ESa. 26. v. 12. Domine dabis pacé, *omnia enim opera operatus es in nobis.*

1. Cor. 12. v. 6. Diuisiones autem operationum sunt, idem vero Deus, *qui operatur omnia in omnibus.*

Gal. 3. v. 5. Qui ergo tribuit vobis spiritum & *operatur virtutes in vobis.*

Eph. 1. v. 11. In quo etiam & nos sorte vocati sumus, prædestinati secundum propositū eius, *qui operatur omnia*, secundum consilium voluntatis suæ.

Eph. 3. v. 20. Ei autem qui potest omnia facere superabundáter, quàm petimus, aut intelligimus, secundum virtutem, *quæ ope-*

CAP. XXXVI.

Homo ipsemet quoque operatur bona, & meritoria opera.

ECcl. 9. v. 10. *Quodcunque potest facere manus tua*, instanter operare.

Syr. 14. v. 16. Da & accipe, & iustifica animam tuam. Ante obitū tuum operare iustitiā.

Syr. 24. v. 30. Qui audit me, non cōfundetur, & qui operātur in me, *non peccabunt. Qui elucidant me vitam æternā habebunt.*

Ezech. 18. v. 21. Si autem impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis suis quæ operatus est, & custodierit omnia præcepta mea, & fecerit iudicium & iustitiam: vita viuet, & non morietur. Omnium iniquitatum eius, quas operatus est non recordabor: in iustitia sua,

ratu-

tur in nobis.

Philip. 2. v. 13. Deus est enim *qui operatur in nobis velle & perficere*, pro bona voluntate.

1. Thess. 2. v. 13. Ideo & nos gratias agimus Deo sine intermissione: quoniam cum accepissetis à nobis verbum auditus Dei, non vt verbum hominum, sed (sicut est vere) verbum Dei, *qui operatur in vobis qui credidistis.*

quam operatus est, viuet.

Ezech. 36. v. 26. Et *dabo vobis cor nouum, & spiritum nouum ponam in medio vestri: & auferam cor lapideum, de carne vestra, & dabo vobis cor carneum.* Et *spiritum meum ponam in medio vestri: & faciam vt in præceptis meis ambuletis, & iudicia mea custodiatis,* & operemini.

Math. 25. v. 16. Abijt autem qui quinque talenta acceperat, & *operatus est in eis,* & lucratus est alia quinque: similiter & qui duo acceperat, lucratus est alia duo.

Math. 26. v. 10. Quid molesti estis huic mulieri? *opus enim bonum operata est in me.*

Io 3. v. 20. Omnis enim qui malè agit, odit lucem, & non venit ad lucem vt non arguantur opera eius: *qui autem facit veritatem,* venit ad lucem, *vt manifestentur opera eius,* quia in Deo sunt facta.

Io. 5. v. 28. Nolite mirari hoc, quia venit hora, in qua omnes qui in monumentis sunt, audient vocem Filij Dei: & procedent *qui bona fecerunt,* in resurrectionem vitæ, qui verò mala egerunt, in resurrectionem iudicij.

Gal. 5. v. 6. In Christo Iesu neque circumcisio aliquid valet, neque preputium: sed *fides quæ per charitatem operatur.*

Philip. 2. v. 12. Cum metu & tremore *salutem vestram operamini.* Heb. 11. v. 33. Sancti per fidem vicerunt regna *operati sunt iustitiam.*

Declaratio.

OMnia opera nostra bona, quà bona sunt (mala autē nequaquā, quà mala sūt) operatur in nobis Deus? quia sine gratia ipsius nō fiūt, nec fieri possunt. Quia vero nō fiunt in nobis sine nobis, sed nos ea facimus per gratiā Dei, cui cooperamur, & qua benè vtimur per spontaneā volūtatē, à Deo prius excitatā & adiutā: idcirco & nos verè & propriè operamur bona opera, & facimus iustitiā. Quia tamen sine Dei gratia nihil cogitare boni, nedū loqui, vel perficere possumus, & Dei gratia in nobis, quatenus bene operamur, est primaria caussa efficiens, seu principale agēs; idcirco quę bene agimus Deus in nobis & quidē solus, respectiuè, operari dicitur, & bona nostra opera Dei sūt opera, & quando illa mercede æterna remunerat, sua dona coronat: quia verò Deus nō operatur sine nobis, sed nos per illius gratiā, & auxiliū supernaturale, benè & iustè operamur, eā ob causā, secūdario & post Deū, nostra quoq; sūt opera, & nostra est iustitia sed minus principaliter, respectu Dei & diuinæ gratiæ, quę pręcedere sēper, & comitari, adeoq; principaliter operari debet & operatur in operibus iustitiæ verè bonis, & Deo (ad mercedem æternam consequendam) benèplacentibus. Hanc differentiam Christusmet indicat, quando ait: *Qui facit veritatem*, venit ad lucem vt manifestentur *opera eius*; vbi bona opera homini asscribit: quando vero addit: *quia in Deo facta sunt*: indicat etiam, & præcipue, Dei esse opera. Io. 3. v. 21. Et Mat. v. 25. 16. asserit seruos fideles

quorum vnus quinque talenta acceperat, alter duo, abijsse, & operatos esse in illis, & lucratos esse, hunc duo, illum quinque alia talenta: significans seruos illos vere & propriè operatos & lucratos fuisse, sed per talenta prius tradita: sicque illos esse non operatores simpliciter sed cooperatores gratiæ & adiutorij Dei? Lucæ vero. 19. v. 16. introducit seruum, qui decem minas acceperat, licet illis & per illas fideliter & vtiliter negotiatus, & decem alias lucratus esset, sic loquentẽ: Domine mina tua, decẽ minas acquisiuit: & alterũ, qui tantundẽ acceperat, & similiter, & licet nõ æqualiter, benè elocanerat: Domine, mina tua fecit quinq; minas: insinuãs, nimirũ, Dei gratiã (quæ per talẽta, & minas, intelligitur, in quibusdã auctior, in quibusdã parcior, in quibusdã ęqualis, nõ ęqualiter vsurpata atq; exercita seu effectui data; in omnibus tamẽ sufficiens) principaliter agere in bonis operib. iustitiæ, & præcipuè spirituale animæ lucrũ, & iustitiæ initiũ, augmentũ, & complementũ seu perfectionẽ acquirere, atq; efficere. Hinc & S. Paulus: Viuo ego, scil. vita spirituali per iustitiã sed nõ ego, videlicet ex me, seu meis virib. sed viuit in me Christus, principaliter scil. per spiritũ suũ & gratiã, quã, vt homo meritus est, & vt Deus ipsemet largitur cũ Patre & Spiritu S. Gal. 21. v. 20 Et alibi gratia Dei, sum id quod sũ, scil. quo ad iustitiã & vitã spirituale: in qua gratia Dei est præcipua caussa: sed vt significaret quoq; gratiã Dei in nobis quidẽ, sed nõ sine nobis operari: addit: & gratia eius in me vacua nõ fuit, sed abũdãtius illis omnib. laboraui: nõ ego autẽ (scil. solus, aut principaliter) sed gratia Dei mecum.

1. Cor. 15. v. 10. Et iterum: Dei agricultura e-ſtis: Dei ædificatio eſtis: & paulo ante: Neque qui plantat eſt aliquid, neque qui rigat, ſed qui incrementum dat Deus, ſignificans Deum principaliter operari & præcipuam eſſe cauſſam effectiuam: Ne tamen Deus ſine omni opera hominis operatus eſſe, vel operari putaretur, præmittit: Dei adiutores ſumus: & ſtatim ſubiungit, (ſic & operationem Dei, & cooperationem hominis inſinuatus) Dei agricultura eſtis, Dei ædificatio eſtis.

1. Cor. 3. v. 7 & 8. Et multo apertiſſimè ad Philippenſes, vtrumque & inſinuat, operationem Dei ſcilicet, & cooperationem hominis: & vtrumque diſcernit quoque atque diſtinguit. cap. 2. v. 12. Præmiſſo enim: Cum metu & timore operamini ſalutem veſtram; ſtatim ſubiungit: Deus eſt enim qui operatur in vobis & velle (ſcil. bona) & perficere pro bona voluntate. Omnia autē facite ſine murmurationibus & hæſitationibus, vt ſitis ſine querela & ſimplices filij Dei.

Obſeruatio.

SIcut igitur Pelagiani ſunt, & damnatiſſimi hæretici, qui aſſerunt hominem ſine ſpeciali Dei gratia, proprijs naturæ & liberi arbitrij viribus poſſe bona coram Deo, & meritoria opera facere, ita non minus ſunt damnati, & deteſtabiles, ſceleratiſſimique hæretici, qui aſſeuerant, hominem per Dei gratiam & adiutorium nec liberè, nec bene, aut meritoriè operari, nec vlla bona coram Deo

meritori-

meritoria opera facere posse, aut diuinæ gratiæ cooperari: sed Deum solum omnia in nobis, sine nobis, & sine omni nostro consensu vel cooperatione operari, & hominem ipsum, in omnibus actionibus nihil esse, nisi truncum, & merum, ac nudum instrumentum.

CAP. XXXVII.

Deus solus inclinat aures, & cor nostrum ad præcepta sua.

PSal. 93. v. 7. Sacrificium & oblationem noluisti: *aures autem perfecisti mihi.*

Psal. 118. v. 36. *Inclina cor meum in testimonia tua.*

Esa. 50. v. 4. Dominus dedit mihi linguam eruditam, vt sciam sustentare eum, qui lassus est, verbo: erigit mane, *mane erigit mihi aurem*, vt audiam quasi Magistrum.

Act. 16. v. 14. Et quædam mulier nomine Lydia, purpuraria ci-

CAP. XXXVII.

Etiam homines ipsimet aures suas, & cor inclinant ad verbum, & præcepta Dei.

IOsue 24. v. 23. Nunc *ergo, ait, auferte Deos alienos de medio vestri*, & inclinate corda vestra ad Dominum Deum Israel.

Psal. 77. v. 1. Attendite popule meus legem meam: inclinate aurē vestram in verba oris mei.

Psal. 118. v. 112. Inclinaui cor meum ad faciendas iustificationes tuas, *in æternum, propter retributionem.*

uitatis Tyaticinorum colens Deum, audiuit: *cuius Dominus aperuit cor*, intendere his quæ dicebantur à Paulo.

Pro.2.v.1. *Fili mi, si susceperis sermones meos, & mandata mea absconderis penes te, vt audiat sapientiam auris tui*: inclina cor tuum *ad cognoscendam prudentiam. Si enim sapientiam inuocaueris*, & inclinaueris cor tuũ prudentiæ: *si quæsieris eam quasi pecuniam, & sicut thesauros effoderis illam: tunc intelliges timorem Domini, & scientiam Dei inuenies.*

Pro 22.v.17.*Inclina aurem tuam*, & audi verba sapientium: *appone autem cor ad doctrinam meam.*

Syrach.2.v.2.Deprime cor tuum, & sustine: *inclina aurem tuam*, & suscipe verba intellectus.

Syr.6.v.33.Fili si attenderis mihi disces: & si accommodaueris animum tuum sapiens eris. *Si inclinaueris aurem tuam*, excipies doctrinam: & si dilexeris audire, sapiens eris.

Esaiæ 55.v.3.*Inclinate aurem vestram*, & venite ad me: audite & viuet anima vestra, & feriam vobiscum pactum sempiternum.

Declaratio.

AVres hominum à Dei verbo plerumque à natura ita sunt auersæ & ad audiendam sapientiam salutis obsurduerunt, sicuti & cor humanum ad suscipienda & sequenda diuina præcepta, vt impossibile sit vel intelligere, vel audire etiam, nedum per omne obseruare, quæ Deus mandat, nisi aures mentis, & cor hominis singulari Dei gratia & excitetur, & adiuuetur, emolliaturque. Hanc gratiam, cum solus largiatur Deus, & largiri suapte virtute possit, vtique De

que Deus quoque solus & aures aperit, & cor nostrum inclinat ad præcepta sua, tum intelligenda, tum opere complenda. Homo nihilominus ipsemet quoque aures suas, & cor suum inclinat atque aperit ad sapientiam & pietatem diuinam: quatenus gratia Dei monitus, & excitatus, eiusdem adiutorio, acquiescit, tam credendo quam obediendo illis, quæ sibi diuinitus credenda & obseruanda proponuntur. Deus igitur per se, aperit aures & inclinat corda nostra, homo autem, non nisi per Dei gratiam & adiutorium iuxta sensum mox indicatum.

CAP. XXXVIII.

Deus solus liberat homines.

PSal. 17. v. 1. Dominus firmamentum meum, & refugiũ meũ, *& liberator meus.*

Sap. 16. v. 7. Qui enim conuersus est, non per hoc quod videbat sanabatur, sed per te omnium Saluatorem: in hoc autem ostendisti inimicis nostris, *quia tu es qui liberas ab omni malo.*

Daniel. 6. v. 26. Ipse est enim Deus, & æternus in sæcula;

CAP. XXXVIII.

Homines ipsimet quoq; liberant, tã se, quam alios.

GEn. 37. v. 21. *Audiens autem hoc Ruben*, nitebatur liberare eũ *de manibus eorũ.*

Iosue 10. *v.* 6. *Habitatores autem Gabaõ vrbis obsessæ, miserunt ad Iosue, qui tunc morabatur in castris apud Galgalam, & dixerunt ei: Ne retrahas manus tuas ab auxilio seruorum tuorum : ascende cito:* & libera nos, ferq; præsidium: *conuenerũt* & re-

& regnū eius non dissipabitur, & potestas eius vsq; in æternum. *Ipse liberator*, atque saluator.

Iac.4.v. 12. Vnus est legislator & iudex. qui potest perdere, & *liberare.*

enim aduersum nos omnes Reges Amorrhæorum, qui habitant in montanis.

Iudicum 2.v 16. Suscitauitq; Dominus Iudices, qui liberarent eos de vastantium manibus.

Iud. 6. v. 14. Respexitque ad eum (Gedeon) Dominus, & ait: Vade in hac fortitudine tua, *& liberaberis Israel* de manu Madian: scito quod miserim te. Qui respondens ait: Obsecro mi Domine, *in quo liberabo Israel.*

2. Reg. 19. v. 9. Omnis quoque populus certabat in cunctis tribubus Israel, dicens: *Rex* (Dauid) *liberauit nos de manibus inimicorum nostrorū, ipse saluauit nos de manu Philisthinorum,* & nunc fugit de terra propter Absolon.

4. Reg. 13. v 4. Deprecatus est autem Ioachaz faciem Domini; & exaudiuit eum Dominus: vidit enim angustiam Israel, quia attriuerat eos Rex Syriæ, *& dedit Dominus Saluatorem Israeli, & liberatus est de manu Regis Syriæ.*

Tob. 4. v. 11. Eleemosyna ab omni peccato, *& à morte liberat,* & non patietur animam ire in tenebras.

Tob. 12. v. 8. Bona est oratio (inquit Angelus Raphael) cum ieiunio & eleemosyna magis, quam thesauros auri recondere: *quoniam eleemosyna à morte liberat*, & ipsa est quæ purgat peccata, & facit inuenire misericordiam, & vitam æternam.

Prou. 10. v. 2. Nil proderunt thesauri impie-

ta

tatis: *iustitia vero liberabit à morte.*

Prou.12.v.6. Verba impiorum insidiantur sanguini: *os iustorum liberabit eos.*

Prou.23.v.13. Noli à puero subtrahere disciplinam: si enim percusseris eum virga non morietur. Tu virga percuties eum: *& animam eius de inferno liberabis.*

Pro.24.v.11. Erue eos qui ducuntur ad mortẽ, & qui trahuntur ad interitum *liberare ne cesses.*

Sy.4.v.9. *Libera eum qui iniuriam patitur* de manu superbi: & non aridè feras in anima tua.

Ier.22.v.2. Audite verbum Domini Rex Iuda, qui sedes super solium Dauid, tu & serui tui & populus tuus, qui ingredimini portas istas. Hæc dicit Dominus: Facite iudicium & iustitiam, *& liberate vi oppressum de manu calumniatoris.*

Ezech.3 v. 13. Si autem tu annunciaueris impio, & ille non fuerit conuersus ab impietate sua, & à via sua impia: ipse quidem in impietate sua morietur: *tu autem animam tuam liberasti* Et v.21. Si autem annunciaueris iusto, vt non peccet iustus, & ille non peccauerit; viuens viuet, quia annunciasti ei, *& tu animam tuam liberasti.*

Ezech.33. v.8. Si me dicente ad impiũ: Impie morte morieris: non fueris locutus vt custodiat se impius à via sua: ipse impius & iniquitate sua morietur: sanguinem autem eius de manu tua requiram, si autem annunciante te ad impium vt à vijs suis conuertatur, nõ fuerit conuersus à via sua ipse in iniquitate sua morietur: *porro tu animam tuam liberasti.*

1.Math. 5.v.17. Dixitque Iudas Simoni fratri suo: Elige tibi viros, *& vade & libera fratres tuos in Galilæa.*

Declara-

Declaratio.

DEVS ſolus propria tantum virtute liberat: homo non niſi aliena, hoc eſt, Dei virtute. Deus vt Dominus, homo vt ſeruus. Deus vt auctor & actor principalis; homo vt miniſter: Deus vt cauſſa prima & principalis, homo vt cauſſa ſecundaria, & minus principalis. Deus ſine reſpectu effectiuè, homo executiuè vel meritoriè vel impetratiuè, vel non niſi reſpectiuè: Deus externè & internè, corporaliter & ſpiritualiter, temporaliter & æternaliter; homo externè, corporaliter, & temporaliter, aut non niſi inſtrumentaliter, vel relatiuè, vel reſpectiuè tantum.

Obſeruatio.

EX his collectu facilè, atque in promptu eſt intelligere, nullam fieri Deo iniuriam, vel fidei atque religionis præiudicium, ſi etiam homines, vt liberent, implorentur: ſi autem homines, ſuo ſenſu & reſpectu implorari ſeu inuocari poſſunt, vt liberent, precibus videlicet, vel poteſtate à Deo accepta: ecquur non etiam Sancti cælites, & omnium maximè Sanctorum Domina poſt Deum, & Regina Cæli & terræ, Dei inquam & Saluatoris noſtri, Regis Regum, & Dominantium Domini Mater Virgo Maria?

CAP.

CAP. XXXIX.

DEVS ſolus ſaluat.

1. REg. 10. v. 19. Vos autē hodie proieciſtis Deum veſtrum, *qui ſolus ſaluauit vos* de vniuerſis malis & tribulationibus veſtris.

1. Reg. 14. v. 6. *Non eſt Domino difficile ſaluare,* vel in multis vel in paucis.

Eſa. 33. v. 21. Dominus enim Iudex noſter, Dominus legifer noſter, Dominus Rex noſter: *ipſe ſaluabit nos.*

Eſa. 43. v. 11. Ego ſum, ego ſum, & *non eſt abſque me ſaluator.*

Oſeæ 13. v. 4. Ego autem Dominus Deus tuus ex terra Aegypti: & Deum abſque me neſcies, & *Saluator nō eſt præter me.*

CAP. XXXIX.

Etiam homines ſaluant tam ſe, quàm alios.

GEn. 19. v. 17. Salua animam tuam: *(dicebant Angeli ad S. Loth) noli reſpicere poſt tergum, nec ſtes in omni circà regione.*

Ioſue. 2. v. 13. *Detisq; mihi verum ſignum*, vt ſaluetis patrem meum & matrem, fratres & ſorores meas, & omnia quæ illorum ſunt, *& eruatis animas noſtras à morte.*

1. *Reg.* 10. v. 27. *Filij vero Belial dixerunt:* Num ſaluare nos poterit iſte?

1. *Reg.* 23. v. 2. *Et ait Dominus ad Dauid: Vade & percuties Philiſtæos, & Ceilam ſaluabis.*

2. *Reg.* 19. v. 9. *Rex liberauit nos de manibus inimicorum noſtrorum,* ipſe ſaluabit nos de manu Philiſtinorū.

3. Reg.

3.Reg. 1.v.12. Nunc ergo veni, accipe consiliũ à me & salua animam tuam filijque tui Salomonis.

3.Reg.20.v.31. Egrediamur ad Regem Israel *forsitan saluabit animas nostras.*

4.Reg. 6.v.26. Cumque Rex Israel transiret per murum, mulier quędam exclamauit ad eum dicens: *salua me Domine mi Rex.* Qui ait: Non, te saluat Dominus, *vnde te possum saluare?* de arca vel de torculari?

Ier. 48. v.6. Fugite, *saluate animas vestras*: & eritis quasi myricæ in deserto.

Declaratio.

VEre propriè, & primariè, atque æternaliter non saluat, nisi solus Deus, propria scilicet virtute, sicut & liberat: homo autem non nisi Dei solius virtute, impropriè & secũdario, seu ministerialiter, & executiuè seu impetratiuè, aliauè accidentaria cooperatione duntaxat, idque corporaliter, & temporaliter potissimum.

CAP. XL.

Deus solus Rex noster.

ESther. 14. v. 3. Domine mi, *qui Rex noster es solus*, adiuua me solitariam, & cuius præter te nullus

CAP. XL.

Etiam homines sunt Reges.

1. REg. 12. v. 11. *Dixit autem Samuel ad vniuersũ Israel: Ecce audiui vocem vestram, iuxta omnia*

est auxiliator alius.

Esaiæ.33.v.21. Dominus enim iudex noster Dominus legifer noster, *Dominus Rex noster*, ipse saluabit nos.

Ier.10.v.7. Quis non timebit te ô *Rex Gentium*? & v.10. Dominus autem Deus verus est? *ipse Deus viuens & Rex sempiternus.*

2.Machab.1.v.24. Et Nehemiæ erat oratio hunc habens modum. Domine Deus omnium creator terribilis & fortis, iustus & misericors, *qui solus es bonus Rex*, solus pręstans, solus iustus, & omnipotens & æternus.

quæ locuti estis ad me, & constitui super vos regem. Et nunc Rex graditur ante vos.

1.*Reg*.15.*v*.1 *Et dixit Samuel ad Saul: Me misit Dominus*, vt vngerē te in regem, super populum meum Israel.

1.*Reg*.16.*v*.1. *Dixitque Dominus ad Samuelem: vsquequo tu luges Saul. cum ego proiecerim eum ne regnet super Israel? Imple cornu tuum oleo & veni vt mittam te ad Isai Bethlehemitem* : prouidi enim in filijs eius mihi Regem.

Pro.8.*v*.15.*Per me* Reges regnant, *& legum conditores iusta decernunt*

Declaratio.

HOmines fuisse, esse, & esse posse Reges tota scriptura veteris & noui testamenti clamat, & testatur. Solus tamen Deus Rex est, à seipso, rex summus, rex æternus, immortalis, omnipotens, Rex totius mundi, Rex Regum & Dominus dominantium, cui nemo resistere potest. Talis Rex nullus hominum fuit, nec esse potest; sed omnes Reges, qui fuerunt, sunt, vel

erunt, sub Deo sunt reges ministratorij, temporanei, mortales, fragiles, super quosdam tantùm sibi commissos subditos constituti.

CAP. XLI.

Solus Deus Iudex noster.

ESaiæ 33. v. 21. Dominus enim *Iudex noster.*

Heb. 12. v. 22. Accessistis ad Sion Montem & ciuitatem Dei viuentis, Ierusalem cælestem, & multorum millium Angelorum frequentiam, & Ecclesiam primitiuorũ, qui conscripti sunt in cælis, & *Iudicem omnium* Deum.

Iacob. 4. v. 12. *Vnus est* legislator *& Iudex.*

Iacob. 5. v. 9. Ecce *Iudex ante ianuam assistet.*

CAP. XLI.

Etiam homines sunt, & dicuntur Iudices.

DEut. 16. v. 18. Iudices & Magistros constitues in omnibus portis tuis, *quas Dominus Deus dederit tibi, per singulas tribus tuas: vt iudicent populum iusto iudicio, nec in alteram partem declinent.*

Deut. 17. *v.* 12. *Qui autem superbierit, nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo,* ex decreto Iudicis, morietur homo ille, *& auferes malum de Israel: cunctusq; populus audiens timebit, vt nullus deinceps intumescat superbia.*

Iudicum. 2. v. 16. *Suscitauitque Dominus Iudices,* qui liberarent eos, de vastantium manibus.

2. Par. 19. v. 5. *Constituitque Iudcies terræ* in cunctis ciuitatibus Iuda munitis per singula lo-

ca, & præcipiens Iudicibus, videte, ait, quid faciatis: non enim hominis exercetis iudicium, sed Domini: & quodcumq; iudicaueritis in vos redundabit.

Sap.6.v.2. Audite ergo Reges, & intelligite, *discite Iudices finium terræ.* Præbete aures vos qui continetis multitudines, & placetis vobis in turbis nationum: quoniam data est à Domino potestas vobis, & virtus ab altissimo.

Declaratio.

DEVS solus est Iudex æternus, immortalis, summus, omnium tam viuorum quam mortuorum, qui & animam & corpus non solum temporaliter, sed etiam æternaliter iudicare & punire potest. Homo sub Deo minister est tantùm, & commissarius Iudex limitatus, temporalis, & mortalis, quorundam non omnium, huius duntaxat, non futuræ vitæ; qui & ipsemet reddet rationem Deo, à quo solo Iudicis & iudicandi ad tempus, & in hac vita, potestatem accepit.

CAP. XLII.

Solus Deus legifer, seu legislator est.

PSal.83.v.8. Etenim benedictionē *dabit legislator.*

Esa.33.v.21. Dominus *legifer noster.*

Iacob.5.v.12. Vnus est *legislator.*

CAP. XLII.

Etiam alij sunt legislatores, seu legum conditores.

IOb.36.v.13. *Ecce, Deus excelsus in fortitudine sua, & nullus ei similis* in legislatorib.

*Psal.*9.*v.*21. *Constitue Domine* legislatorē su

 per

per eos, *vt sciant gentes quoniam homines sunt.*

Pro. 8. *v.* 15. *Per me Reges regnant*, & legum conditores *iusta decernunt.*

Declaratio.

SOLVS Deus summus, & propria auctoritate atq; potestate, est legislator ac legifer noster: solus leges tulit & ferre potest sanctas, immaculatas, irrefragabiles, iustificantes, ad quas omnes & singuli pro sua quisque vocatione & functione, secundum mentem & voluntatem legislatoris, sub periculo salutis obligati fuerunt, sunt, & erunt ad finem vsque mundi. Absque illius auctoritate, nullus est ordinarius vel legitimus legislator: nullus iusta decernere, vel leges ferre potest, quæ subsistere vel alios in conscientia obligare queant: sed omnes legislatores, quales etiam cunque sint, Deo summo & vni legislatori subsunt, & sese suasque sanctiones illius legibus atque voluntati subijcere, & conformare debent, agnoscereque, omnem suam auctoritatem & potestatem, non nisi diuinitus concessam, & vni soli que Deo acceptam esse ferendam.

CAP. XLIII.	CAP. XLIII.
Solus Deus adorandus.	Etiam alij, & alia licitè adorari possunt.
4. REg. 17. v. 36. Dominum Deum vestrum, qui eduxit	GEn. 18. v. 2. S. Abraham adorauit *pronus in terram*, tres

vc

vos de terra AEgypti in fortitudine magna & brachio extento, ipsum timete, & *illum adorate*, & illi immolate.

Psal. 21. v. 28. *Adorabunt in conspectu eius*, Vniuersæ familiæ gétium.

Psal. 28. v. 2. *Adorate Dominum*, in atrio eius

Psal. 44. v. 12. Ipse est Dominus tuus, *& adobunt eum.*

Psal. 65. v. 4. Omnis terra *adoret te*, & psallat tibi.

Psal. 71. v. 11. Et *adorabunt eum omnes Reges terræ*: omnes gentes seruient ei.

Psal. 96. v. 7. *Adorate eum, omnes* Angeli eius.

Isa. 66. v. 23. Veniet omnis caro, *vt adoret coram facie mea*, dicit Dominus.

Math. 4. v 10 & Lucæ. 4. v. 8. *Dominum Deum tuum adorabis* & illi soli seruies.

Angelos, *quos putabat esse homines.*

Ge 19. *v.* 1. *S.* Loth adorauit duos Angelos, *in specie hominum venientes.*

Gen. 23. *v.* 7. Abraham adorauit populum terræ, *filios videlicet Heth.*

Gen. 27. *v.* 29. *Seruiant tibi populi, (dixit Isaac, benedicens Iacob)* & adorent te tribus: *esto Dominus fratrum tuorum & incuruentur ante te filij Matris tuæ.*

Gen. 33. *v.* 3. *Iacob progrediens* adorauit (Esau fratrem suum) pronus in terram septies, *donec appropinquaret frater eius.* Et *v.* 6. *& appropinquantes Ancillæ & filij earum, incuruati sũt. Accessit quoque Lia cum pueris suis: & cum* similiter adorassent: extremi Ioseph & Rachel adorauerunt.

Gen. 37. *v.* 7. *Vidit Ioseph per somnium, quod & fratres & Pater ac*

Io. 4. v. 23. Sed venit hora & nunc est, *quãdo veri adoratores adorabunt Patrem in Spiritu & veritate.* Nam & Pater tales quærit, *qui adorent eum.*

Ap. 7. v. 7. Timete Dominum, & date illi honorem, quia venit hora iudicij eius: *& adorate eum*, qui fecit cælum & terram, mare & fontes aquarum.

Ap. 19. v. 10. & 22. v. 9. *Deum adora.*

Mater ipsum essent adoraturi.

Gen. 42. v. 6. Fratres Ioseph ipsum in Aegypto Principem constitutum, sed non agnitum, proni adorauerunt in primo accessu.

Gen. 43. v. 26. Iterum eundem, offerentes ei munera & tenentes in manibus, adorauerunt proni in terram.

Gen. 44. v. 14. Omnes fratres eius qui erant præsentes, ante eũ proni in terrã corruerũt.

Gen. 48. v. 12 Cumque tulisset Ioseph illos (duos filios suos) de gremio Patris, *adorauit pronus in terram.*

Gen. 49. v. 8. Iocob benedicens filijs suis congregatis, cum iam esset morti vicinus, dixit ad Iudam. Iuda, te laudabunt fratres tui: manus tuæ in ceruicibus inimicorum tuorum, *adorabunt te filij Patris tui.*

Iosue. 5. v. 13. Cum autem esset Iosue in agro vrbis Ierícho, leuauit oculos & vidit virũ stantem contra se, euaginatum tenentem gladium, perrexitq; ad eum, & ait: Noster es, an aduersariorum? Qui respondit; Nequaquam: Sed sum princeps exercitus Domini, & nũc venio. *Cecidit Iosue pronus in terram. Et adorans ait*: Quid Dominus meus loquitur ad seruũ suum? Solue: inquit, calceamentum tuum de pedibus tuis:

locus enim in quo ſtas, ſanctus eſt. Fecitque Ioſue vt ſibi fuerat imperatum.

Ruth 2. v. 10 Ruth cadens in faciem ſuam, *& adorans ſuper terram*, dixit ad eũ (Booz ſcilicet) vnde mihi hoc, vt inuenirem gratiam ante oculos tuos, & noſſe me dignareris peregrinam mulierem.

1. Reg. 20. v. 41. Cumque abijſſet puer, ſurrexit Dauid de loco, qui vergebat ad Auſtrum, *& cadens pronus in terram* (ante Ionatham filium Saul) *adorauit tertio*, & oſculantes ſe alterutrum fleuerunt pariter.

1. Reg. 24. v. 9. Dauid clamauit poſt tergum Saul (poſtquam egreſſus eſſet de ſpelunca) dicens Domine mi Rex. Et reſpexit Saul poſt ſe: *Et inclinans ſe Dauid pronus in terram adorauit.*

1. Reg. 25. v. 23. Cum autem vidiſſet Abigail Dauid, feſtinauit, & deſcendit de aſino, *& procidit coram Dauid ſuper faciem ſuam, & adorauit ſuper terram, & cecedit ad pedes eius.*

1. Reg. 28. v. 14. Saul ſpiritum Samuelis defuncti ſibi apparentem videns & agnoſcens, *inclinauit ſe ſuper faciem ſuam in terra, & adorauit.*

2. Reg. 9. v. 6. Miphiboſeth filius Ionathæ filij Saul veniẽs ad Dauid, *corruit in faciẽ & adorauit.*

2. Reg. 14. v. 4. Mulier Thecuitis ingreſſa ad Dauid Regem, *cecidit coram illo in terram, & adorauit*, & dixit ſerua me Rex. Et. v. 22. *Cadensq́; Ioab* (Princeps militiæ) *ſuper faciem ſuam in terram, adorauit* & benedixit Regi. Et. v. 33. Vocatuſque Abſolom (filius Dauid) & intrauit ad Regem, *& adorauit ſuper faciem terræ coram eo:* oſculatuſque eſt Rex Abſolon. 2. Reg. 18. v. 28. Clamans autem Achimaas, dixit ad Regem:

 Salue

Salue Rex: *Et adorans Regem coram eo pronus in terram*, ait: Benedictus Dominus Deus tuus.

2.Reg. 24. v. 20. Conſpiciensque Areuna, animaduertit Regem, & ſeruos eius tranſire ad ſe: *& egreſſus, adorauit Regem prono vultu in terram.*

3.Reg.1.v.16. Inclinauit ſe Bethſabee, *& adorauit Regem*. Et.v.22. Adhuc illa loquente cum Rege, venit Nathan Propheta. Cumque introiſſet in conſpectu Regis, *& adoraſſet eum pronus in terram, dixit Nathan*. Et. v.31. *Summiſſoq; Bethſabee in terram vultu, adorauit Regem.*

3.Reg. 2. v.19. Venit ergo Bethſabee ad Regem Salomonem (filium ſuum ex Dauid) vt loqueretur ei pro Adonia: *& ſurrexit Rex in occurſum eius adorauitque eam*, & ſedit ſuper thronum ſuum poſituſque eſt thronus Matri Regis, quæ ſedit ad dextram eius.

4. Reg. 1. v. 13. Iterum miſit (Rex Ochozias) Principem quinquagenarium tertium, & quinquaginta qui erant cum eo. Qui cum veniſſet, *curuauit genua contra Eliam*, & precatus eſt eum, & ait: Homo Dei, non deſpicere animam meam, & animas ſeruorum tuorum, qui mecum ſunt.

4.Reg.2.v.15. Videntes autem filij Prophetarum, qui erant in Iericho econtra, dixerunt: Requieuit ſpiritus Eliæ ſuper Elizæum. *Et venientes in occurſum eius, adorauerunt eum proni in terram.*

4. Reg. 4.v37. Venit illa (Mulier Sunamitis, cuius filium Eliſeus à morte excitauerat) *& corruit ad pedes eius, & adorauit ſuper terram*, tulitque filium ſuum & egreſſa eſt.

1.Par.

1. Par. 21. v. 21. Igitur cum veniret Dauid ad Ornan, conspexit eum Ornan, & processit ei obuiam de area, *& adorauit eum pronus in terram.*

1. Par. 29. v. 20. Et benedixit omnis Ecclesia Domino Deo Patrum suorum, *& inclinauerunt se, & adorauerunt Deum, & deinde Regem.*

Iudith. 10. v. 19. Videns itaque Iudith Holofernem sedentem in conopæo quod erat ex purpura & auro, & smaragdo & lapidibus pretiosis intextum: & cum in faciem eius intendisset, *adorauit eum, prosternens se in terram.*

Psal. 98. v. 5. Exaltate Dominum Deum nostrum *& adorate scabellum pedum eius*, quoniam sanctum est.

Esa. 60. v. 11. Et aperientur (loquitur ad spiritualem Ierusalem hoc est, Ecclesiam noui Testamenti) portæ tuæ iugiter: die ac nocte non claudentur, vt afferatur ad te fortitudo gentiũ & Reges earum adducantur. Gens enim & regnum quod non seruierit tibi, peribit: & gentes solitudine vastabuntur. Gloria libani ad te veniet, abies & buxus, & pinus simul ad ornandum locum sanctificationis meæ, & locum pedum meorum glorificabo. *Et venient ad te curui filij eorum, qui humiliauerunt te, & adorabunt vestigia pedum tuorum* omnes, qui detrahebant tibi, & vocabunt te Ciuitatem Domini, & Sion sancti Israel.

Daniel. 2. v. 46. Tunc Rex Nabuchodonosor cecidit in faciem suam, *& Danielem adorauit.*

Act. 10. v. 25. Et factum est cum introisset Petrus, obuius venit illi Cornelius, *& procidens ad pedes eius adorauit.*

Heb. 11. v. 21. Fide Iacob moriens singulos filiorum Ioseph benedixit: *& adorauit fastigium virgæ eius.*

Ap. 3. v. 6. Ecce faciam illos vt veniant (loquitur ad Angelum seu Episcopum Philadelphiæ) *& adorent & ante pedes tuos*: & scient quia ego delexi te.

Ap. 19. v. 9. Et dixit mihi: Scribe: Beati qui ad cænam nuptiarum Agni vocati sunt: & dicit mihi: Hæc verba Dei vera sunt. Et cecidi ante pedes eius, *vt adorarem eum.* Et dicit mihi: Vide ne feceris: conseruus tuus sum & fratrum tuorum habentium testimonium Iesu. Deum adora.

Ap. 22. v. 8. Et ego Ioannes qui audiui & vidi hæc. Et postquam audissem & vidissem, *cecidi, vt adorarem ante pedes Angeli*, qui mihi hæc ostendebat: & dixit mihi: vide ne feceris, conseruus enim tuus sum, & confratrum tuorum Prophetarum, & eorum qui seruant verba prophetię libri huius. Deum adora.

Declaratio.

SOLVS Deus, vt Deus, propter semetipsum hoc est cultu deitatis seu diuino, quique soli Deo competit, quem latriam vocant, est adorandus & tali sensu vel intentione nulla creatura, tam in cælo quam in terra adorari debet. Ideoque, quia Ethnici, & eos sequuti plerique ex Iudæis, falsos Deos, Iouem, Saturnum & alios vel eorum imagines propter ipsos, vel ipsasmet etiam imagines vt viuos & veros Deos, colebant; tam serio & sæpè Deus vetat adorare Deos alienos, simulacra videlicet ipsa, qu

pro dijs habebant, vel in honorem falsorum Deorum erecta erant, quæ idcirco etiam idola vocabantur.

Angelos autem, vel homines, aut alias creaturas, non vt Deos, cultu diuino; sed post, & propter Deum, cultu duliæ, aut reuerentiali, aut alioquin ciuili & politico adorare, Deus, vel scriptura sacra non prohibet, sed permittit & laudat etiam, vt patet ex multis, diuersisque exemplis proxime allegatis: imo & prædicit ac promittit Ecclesię eiusque Rectoribus talem adorationem, vti ex Esaiæ cap. 60, & Apocalypsi cap. tertio probatum est, & liquidò constat.

Etsi autem externa adoratio in corporis humiliatione seu inclinatione, vel genuflexione vel manuum complicatione aut extentione, vel simili cultu, quæ Deo, & Angelis, vel hominibus, alijsue creaturis corporaliter & visibiliter exhibetur, eadem videatur, & nihil differre: differt tamen, & distinguitur interno cultu, & intētione diuersa. Deo enim vt Deo & Ceratori omnium, propter semetipsum nos prosternimus supplices, flectimus genua, manus extendimus: Angelis verò, & Hominibus, vt creaturis & Ministris, & propter Deum tantum. Sicuti etiam in eodem cultu, & adorationis genere, magnum est discrimen, quando diuersis diuersa interim intentione secundum statum vel meritum suū externè defertur. Alia enim intētione summo Pontifici, aliter Cardinalibus, aliter Episcopis, vel alijs Prælatis præstatur: sicuti & diuerso intuitu Imperatori, Regib. vel Principibus, itē Parentibus, Pręceptoribus, &c. ob diuersam dignitatē, & præeminentiā vel potesta-

tem,

tem, vnus & idem alioquin, secundum externum aspectum vel visibilem apparentiam, cultus & honorandi modus. Quapropter ipsa adoratio externa, quantumuis (vt videtur apparet) vniformis, & per omnia similis, ex mente adorantis, & intentione cordis æstimari semper, & distingui debet. Vnde rectè dictum est: Quicquid agunt homines, intentio dirigit actus.

Nec solum Angeli & homines, memorata limitatione & intentione, post Deum adorari possunt licitè & piè; sed etiam aliæ creaturæ inanimatæ. Sanctus enim David adorauit ad sanctum templum in timore Dei. Psal. 5. v. 8 & petijt vocem deprecationis suæ, dum extendebat manus suas ad templum Dei sanctum, audiri: Psal. 27. v. 2: & S. Daniel singulis diebus ter flexis genibus cum esset in Babylonia, non sine periculo vitæ etiam, versus Ierusalem, propter templum Domini, apertis fenestris adorabat. Daniel. 6. v. 50.

Quin & Spiritus sanctus per os Dauid iussit adorari scabellum pedum Dei, hoc est Arcam fœderis Dei (1. Par. 28. v. 2: & Thren. 2. v. 1.) supra quam etiam imagines duorum Cherubin erant, ex mandato Dei, collocatæ: Exaltate, inquit, Dominum Deum nostrum, & adorate scabellum pedum eius, quoniam sanctum est. Psal. 98. v. 5. Et Psalmo 133. v. 1. iubet Sacerdotes & Ministros templi, in noctibus extollere manus suas (quod etiam est adorationis genus) in sancta, sanctorum scilicet, hoc est versus locum, vbi erat Arca Domini.

Templum tamen vel Arca fœderis non adorabantur propter se & suapte natura: sed propter

ter Deum, qui in illo ex promisso habitabat; & in arca præsentiam suam singulariter promiserat, & ostendebat atque testatam faciebat: sicque non tam templum, vel Arcam, quam ipsummet Deum adorabant, & adorare intendebant. Adoratio igitur vel honor aut reuerentia creaturæ propter Deum & Creatorem exhibita, nō in creatura ipsa desinebat, vel in ipsam principaliter spectabat, sed in ipsum Deum Creatorem omnium & principaliter, & finaliter, per intentionem cordis referebatur. Alioquin, sine respectu Dei Creatoris, nullus creaturæ honos per se, nulla reuerentia, religiosè, deferri potest.

Huc spectat etiam, quod Christus tam serio contra Scribas & Pharisæos asseuerauit: Qui iurat in Altari, iurat, inquit, in eo & in omnibus quæ super illud sunt: & quicunque iurauerit in templo iurat in illo, & in eo qui habitat in ipso: & qui iurat in cælo, iurat in throno Dei, & in eo qui sedet super eum. Math. 23. v. 20. Et Math. 5. v. 34. Ego autem dico vobis, non iurare omnino, neque per cælum, quia thronus Dei est: neq; per terram, quia scabellum est pedum eius, neq; per Ierosolimam, quia Ciuitas est magni Regis, neque per caput tuum iuraueris, quia non potes vnum capillum album facere, aut nigrum.

Si per creaturas iurans, simul, & quidem principaliter atque propriè iurat per Deummet creatorem: quidni etiam, & quidem multo magis, Creaturas propter Creatorem adorans, vel honorans; limitata & licita intentione; ipsum Deum Creatorē primariò, & principaliter, ac proprijssimè etiam, adorare, vel honorare censendus erit?

Obserua-

Obseruatio.

QVando igitur licet Homines mortales, peccatis obnoxios, & in terris adhuc agentes recta & limitata intentione, adorare, sine aliquo præiudicio, vel offensa Dei: quur non multo, & quidē millies magis, Sanctos in cœlo beatos, immortales, & Dei Amicos ac cohæredes intimos, atque æternaliter eiusdem regni consortes? si sanctos beatos quosuis, quur non multo maximè, & supra omnes, Dei Sponsam, & gloriosissimam Matrem immaculatam Virginem Mariam, Dominam & Reginam cœli, super omnes sanctos & choros Angelorum à Filio suo, imo ipsissimâ ter sanctissimâ Trinitate exaltatā. Si S. Iacob Patriarcha, & Propheta, ex fide adorauit fastigium Virgæ seu sceptri Iosephi filij sui tunc in AEgipto post Regem regnantis, intendens, videlicet, non in sceptrum ipsum sed in Christum & eius regnum, seu Christum Regem, cuius Ioseph typus & figura erat: Heb. 11. v. 21: si Iudæi, quantumuis ad idololatriam procliuos, & non obstantibus tot tantisque mandatis, de non adorandis idolis & Dijs peregrinis, licitè & libere poterant, imo etiam debebant, ac tenebantur adorare Arcam Dei, quia Deo sanctificata, & Dei singularem præsentiā ex promisso habebat, intendendo non arcam duntaxat, quam videbant, sed principaliter in Deum ipsum quem non videbant, sed præsentem sciebant, & certissimè credebant: Quare non licebit etiam in nouo testamento, quando nullum, vel non tantum est periculum idololatriæ, coruscan-

passim luce Euangelica, & hominibus in fide fundatis atque edoctis: quare inquã non licebit adorare etiam ter Sanctum, & Venerabile Sacramentum Altaris, in quo veraciter quidem & personaliter, sed inuisibiliter, supernaturaliter, & spirituali modo credimus, & scimus Christum, Dei & Mariæ filium, verum Deum & hominem, præsentem, &, licet non corporis, cordis tamen oculis conspicimus? quare non licebit præterea Crucem, vel Imaginem Christi adorare, referendo intentionem non in ipsam imaginem, vel crucem oculis expositam, sed in rem significatam, in Christummetipsum scilicet, quem illa imago, vel Crucis effigies significat, & mentis oculis quasi præsentat? quare non itidem Imagines etiam Sanctorum cælitum, & potissimum sanctissimæ virginis Matris licebit salua fide, & sine blasphemiæ, vel idololatriæ periculo suo modo & sensu, adorare, hoc est, religiose, propter sanctos ipsos, quos referunt, vt Dei amicos summos, venerari idque non supra, nec contra Deum nec æqualiter Deo, sed propter Deum; qui vt in sanctis suis blasphematur & contemnitur ab impijs, ita etiam, à pijs & religiosis, in sanctis suis laudatur, exaltatur, honoratur, atque (si debita adhibeatur & fidelis intentio) adoratur etiam finaliter & principaliter? Sicut enim quando intendimus per signa seu imagines, venerari seu adorari sanctos, vt sanctos, non vt Deos, (quod nulli cordati, & veri Catholici faciunt) sed vt Dei amicos: non ipsa signa seu imagines in sese, sed sanctos adoramus & veneramur, cultu illis debito, & diuinitus concesso.

Sic, si

Sic, si per sanctos intendimus Deum ipsum honorare (quæ præcipua & finalis semper esse debet intentio) omnis honor, cultus & adoratio primò, & principaliter in Deum dirigitur atque transfertur.

Non est igitur idololatria, nec contra mandatum Dei seriosissimè, & sæpissimè repetitum, de non adorandis Dijs alienis, (vt tamen contra conscientiam suam, & ipsissimam veritatem, impudenter non minus, quam impiè criminantur Iconomachi, & catholicis mendaciter & iniustissimè assingunt huius temporis perduelles hæretici) adorare imagines Christi, vel sanctorũ eius, ritu & sensu catholico, hoc est, tali sensu & intentione, sicuti præmissum, ac paulo ante memoratum est: nec est, vel esse potest periculum aut vlla veri similitudo, quod Catholici imagines SS. Deiparæ, vel Sanctorum cælitum, vt idola, vel Deos adorent, aut venerentur, quum palam sit vrbi & orbi vniuerso, Catholicos SS. Deiparam, & sanctos cælites, non nisi pro creaturis & hominibus, nequaquam autem pro Dijs habere, & præcipuum esse Catholicæ fidei articulum, duntaxat vnum esse Deum natura, & trinum in Personis, Patrem scilicet, Filium & Spiritum Sanctum. Quando autem Catholici veri & germani, ad vnum omnes, sciunt, credunt, & fatentur non nisi vnum esse verum Deum; & SS. Mariam, non Deam sed hominem, & Dei, secundum humanitatem Matrem; Sanctos etiam beatos, non Deos, sed Dei ministros, amicos, cohæredes, & regni consortes esse: quomodo possunt imagines, vel signa SS. Deiparæ, vel sanctorum pro Dijs habere & colere.

sicuti Ethnici, & idololatræ ex Iudæis, sua idola pro veris Dijs habebant, vel in honorem falsorum Deorum, quos veros Deos æstimabant, venerabantur & colebant) quum ipsammet SS. Mariam, aliosque sanctos, homines esse duntaxat, non ignorant? quomodo inquam possunt imagines habere, & colere vt Deos, quando eos, quorum sunt imagines, non nisi homines fuisse, & esse, & certò sciunt & ingenuè palamq; confitentur? Idem quoque iudicium esse debet, de religiosa adoratione, hoc est, veneratione Reliquiarum sanctorum cælitum, quos Catholici, non vt Deorum, sed vt hominum sanctorum & beatorum, reliquias piè meritòque venerantur. & debito, persequuntur honore.

Quod vero S. Petrus non est passus Cornelium sese adorare, prostratū in terrā; factum est ex humilitate; & quia Cornelius adhuc gentilis erat, & aliquid supra hominē de ipso æstimare poterat, secundum errores gentiliū: & similiter sanctus Angelus, bis prohibuit S. Ioannem sese adorare: non quod illicitum esset, vel peccaret S. Ioannes, vel erraret, ipsum Deum æstimando, quem sciebat non nisi Angelum esse, sed quia in nouo Testmento, postquam Christus homo natus, & humanam naturam diuinitati personaliter vniuit, sicque frater noster factus, & iam supra omnes cælos exaltatus est, non amplius permiserunt sese ab hominibus adorari, quod in veteri Testamento, priusquam Christus incarnatus esset, sine vlla contradictione vel inhibitione vltro permiserant fieri: vt taceam, quod S. Ioannes non communis, vel vulgaris aliquis ho-

mo, vel Christianus simplex, sed Discipulus & Apostolus Christi dilectissimus, sed Euangelista, sed Propheta, sed Martyr sanctissimus, & Amicus Dei summus, & vnus ex præcipuis Christi Legatis, & Ecclesiæ Principibus, & sic Angelis quasi, in ministerio, similis adeoq; æqualis, & Deo proximus fuerit, iudex totius mundi cum Christo, & à Christo nominatus & designatus, qui in extremo iudicio cum alijs Apostolis super duodecim sedes sessurus, & duodecim tribus Israel, quiq; sub illis & intelliguntur & comprahenduntur, iudicaturus erit: idq; sciens Angelus, sese conseruum eius agnoscens, à tanto, tamq; intimo Dei Amico & Apostolo, honorem talem (alioquin licitum & debitum & in veteri testamento Angelis præstari solitum etiam) propter reuerentiam Apostolicæ dignitatis, & sanctitatis eiusdem summæ, deferri, vel admittere noluit.

Attendatur igitur, & obseruetur debita, & diuersa intentio seu differentia adorationis, secundum vsum, & mentem S. scripturæ, & non suberit aliquod idololatriæ periculum, nec dubitandi, vel disceptandi, hoc nomine, locus deinceps relinquetur sapientibus, & illis quorum corda Deus huius seculi, hoc est, diabolus, non excæcauit.

CAP.

CAP. XLIV.

Soli Deo honor & gloria.

1. PAra.29.v.11.Tua est Domine magnificentia, & potentia, *& gloria*, atque victoria: *& tibi laus*: cuncta enim quæ in cælo sunt & in terra, tua sunt: tuū Domine regnum, & tu es super omnes Principes. Tuæ diuitiæ, *& tua est gloria*: tu dominaris omnium: in manu tua virtus & potentia: in manu tua magnitudo, & imperium omnium.

Psal.28 v. 2. Afferte *Domino gloriam & honorem*, afferte Domino gloriam nomini eius: adorate Dominum in atrio sancto eius.

Psal. 65. v. 2. Iubilate Deo omnis terra, psalmum dicite nomini eius, date gloriā laudi eius.

CAP. XLIV.

Etiam alijs honor & gloria deferri potest & debet.

GEn.45.v.13. *Nunciate Patri meo* vniuersam gloriā meā.

Exod. 20. *v.* 12. Honora Patrem tuum, & matrem tuam, *vt sis lōgæuus super terram.*

Leuit. 19. *v.* 32. *Coram cano capite consurge*, & honora personā senis.

*Sy.*3.*v.*3.*Deus* honorificauit Patrem in filiis. *Et v.* 5. *Sicut qui thesaurizat*, ita & qui honorificat matrem suam. Qui honorificat Patrem suum, *iucundabitur in filiis, & in die orationis suæ exaudietur. Qui* honorat Patrem suum, *vita viuet longiore.*

Syr. 7. *v.* 33. *Honora Deū ex tota anima tua*, & honorifica Sacerdotes.

Psal. 93. v. 67. *Date gloriam Deo* super Israel, magnificentia eius, & virtus eius in nubibus.

Psal. 95. v. 7. *Afferte Domino gloriam & honorē*, afferte Domino gloriam nomini eius.

Esa. 42. v. 8. Ego Dominus, hoc est nomen meum: *gloriam meam alteri non dabo*, & laudem meā sculptilibus.

Esa. 48. v. 11. Propter me, propter me faciā, vt nō blasphemer: *& gloriam meam alteri nō dabo*.

Ier. 13. v. 16. Date *Domino Deo vestro gloriam*, antequam contenebrescat.

Rom. 11. v. 36. Quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia, *ipsi gloria in secula*.

Gal. 1. v. 5. *Cui est gloria in secula seculorum*, Amen.

Eph. 3. v. 21. *Ipsi gloria in Ecclesia*, & in Christo Iesu in omnes

Syr. 38. *v*. 1. Honora medicum *propter necessitatem: etenim illum creauit altissimus*.

Iudith. 15. *v*. 9. *Ioachim autē summus Pontifex de Ierusalem venit in Bethuliā, cum vniuersis Presbyteris suis, vt videret Iudith. Quæ cum exisset ad illum benedixerunt eam omnes vna voce, dicentes*: Tu gloria Ierusalem, tu lætitia Israel, tu honorificētia populi nostri.

Psal. 83. *v*. 12. *Quia misericordiam & veritatem diligit Deus: gratiam &* gloriam dabit Dominus.

Psal. 138. *v*. 17. *Mihi autem nimis* honorificati sunt amici tui Deus.

Psal. 149. *v*. 9 *Vt faciant in eis iudicium conscriptum* : gloria hæc est omnibus sanctis eius.

Pro. 11. *v*. 16. *Mulier gratiosa*, inueniet gloriam.

generationes seculi seculorum.

1. Tim. 1. v. 12. Regi autem seculorum immortali, inuisibili, *soli Deo honor & gloria in secula seculorum*, Amē.

1. Pet. 4. v. 11. *Vt in omnib. honorificetur Deus*, per Iesum Christum: *cui est gloria & imperium in secula seculorum*, Amen.

Iudæ v. 25. *Soli Deo Saluatori nostro* per Iesum Christum Dominum nostrum, *gloria & magnificentia*, imperiū & potestas, ante omne seculum, & nūc & in omnia secula seculorum

Baruch. 4. v. 2. *Ne tradas alteri* gloriam tuam.

Malach. 1. v. 6. Filius honorat Patrem, *& seruus Dominum suum: si ergo Pater ego sū, vbi est honor meus: & si Dominus ergo sum, vbi est timor meus:*

Matth. 15. v. 3. *Nam Deus dixit* : Honora Patrem & Matrem.

Luca 14. v. 10. Tunc erit tibi gloria, *coram simul discumbentibus.*

Rom. 2. v. 5. *Secundum autem duritiam tuam & impatiens cor, thesaurizas tibi iram, in die iræ, & reuelationis iusti iudicij Dei : qui reddet vnicuique secundum opera eius: ijs quidem, qui secundum patientiam boni operis*, gloriam & honorem, & incorruptionem, quærunt, *vitam æternam.*

Et v. 10. *Gloria autem & honor, & pax omni operanti bonum.*

Rom. 12. v. 10. *Honore inuicem præuenientes.*

Rom. 13. v. 7. Reddite ergo omnibus debita: cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorem: *cui honorem, honorem.*

2. Cor. 1. v. 12. *Nam gloria nostra hæc est*, testimonium conscientiæ nostræ.

Eph. 6. v.2. *Hon ra Pa tuum, & matrem tuam.*

1.Tim. 5.v. 17. Qui bene præsunt Presbyteri, *duplici honore digni habeantur.*

1.Tim.6.v.1. Quicunque sunt sub iugo serui, Dominos suos *omni honore dignos arbitrentur.*

1.Pet. 2. v. 17. *Omnes honorate*: fraternitatem diligite; Deum timete: *Regem honorificate.*

Declaratio.

SOLI Deo honor & gloria, quæ vid licet Deo soli debetur, hoc est, diuinus honor, & diuina gloria, nulli nisi soli Deo persolui debet, vel sine sacrilegio, aut idololatria alteri deferri potest. Et ideo Deus non dicit, Ego Dominus gloriam alteri non dabo: hoc enim facturum S. Dauid pollicetur. Psal. 83. v. 12. sicut & S. Paulus Rom 2. v. 10. sed gloriam meam, hoc est, mihi soli debitam: expresse namque ipsemet promittit Deus: Quicunque glorificauerit me, glorificabo eum. 1. Reg. 2. v. 30. similiter quoq; honorificabit, Christo obedientes, & eius vestigia sequentes; Io. 12. v. 26. si quis mihi ministrauerit, honorificabit eum Pater meus: quin & non solum sanctos beatos, sed etiam necdum defunctos gloria & honore coronat. Psal. 8. v6. & clamantes ad se iustos, eripiet, & glorificabit Psal. 90. v. 15. Nec solum permittit, sed etiam expresse, serioque, ac sæpius etiam mandat, alios puta, Sacerdotes, Reges, Parentes, seniores, Dominos & quoslibet etiã secundũ suum statũ & officiũ, ex mutua charitate, & spontanea humilitate, debita etiam obseruantia, honorari: vt ex allegatis exemplis & S. Scripturæ testimonijs, luce clarius manifestum euadit.

Obs-

Obſeruatio.

SI homines mortales, & ſubinde peccatores, quorum pleriq; nunquam ſalui fient, licet propter temporalem dignitatem vel ſanctitatem, glorificare & honorare, ſine iniuria, aut præiudicio gloriæ & honoris Dei: quidni etiam immortales, & vere atq; æternaliter beatos! Si Deus permittit, imo etiam iubet honorare, atq; ipſemet honorat & glorificat homines ſanctos, vel vicarios & miniſtros ſuos huius; quanto magis ſanctos æternos, & intimos, atq; perpetuos, proximoſq; amicos futuri ſeculi? & inter illos imo præillus, & præ omnib. SS. Virginem & Matrem ſuam, cum cæteris, & præ cæteris cohæredem, & regni conſortem in cælis?

Maximam igitur, & ſummam, atq; adeo intolerabilem faciunt ſanctis cæleſtibus iniuriam Nouatores, & Hagiomachi noſtri ſeculi, qui non ſolum illis debitum, & à Deo conceſſum, adeoq; decretum honorem malitioſè impediunt ac prohibent: ſed etiam, ob licitos & debitos illis honores exhibitos, Catholicos idolomaniæ accuſare, & dãnare non erubeſcunt: imo ſemetipſos ſanctis beatis præponunt, non impiè minus quam temerariè & præſumptuoſè: quando gloriam & honorem, quem ſanctis cæleſtibus inuident & prohibent ſibi & ſuis quam diligentiſſimè exhiberi, imperioſé efflagitant & non ſine grauiſſimæ pœnæ vel indignationis periculo, ſerio, expreſſeq; adeoq; continentur demandant, vt non ſolum vrbi, ſed etiam Orbi, non tantum ex hiſtorijs, ſed etiam oculari teſtimonio, & quotidiano conſpectu, vſu, & experientia teſtatiſſima conſtat.

CAP. XLV.

Solus Deus laudandus.

I. PAra. 29. v. 11. Tua est Domine magnificentia & potentia, & gloria atque victoria: *& tibi laus.*

Psal. 49. v. 14. Immola Deo *sacrificium laudis*. Et. v. 23. *Sacrificium laudis*, honorificabit me.

Psal. 112. v. 1. *Laudate pueri Dominum*, laudate nomen Domini.

Psal. 116. v. 1. *Laudate Dominum*, omnes gentes: *laudate eum* omnes populi.

Psal. 144. v. 21. *Laudationem Domini* loquetur os meum: & benedicat omnis caro nomini sancto eius.

Psal. 148. v. 1. *Laudate Dominum* de cælis, *laudate eum* in excelsis. *Laudate eum* omnes Angeli euis: *laudate eũ* oẽs virtutes eius.

Psal. 150. v. 6. Omnis

CAP. XLV.

Etiam alij laudari possunt & debent.

PRo. 10. v. 7. *Memoria iusti*, cum laudibus.

Pro. 27. *v.* 2. Laudet te alienus, *& non os tuũ, extraneus & non labia tua.*

Pro. 28. *v.* 20. *Vir fidelis*, multùm laudabitur.

Pro. 31. *v.* 30. *Fallax gratia & vana est pulchritudo*: mulier timẽs Deum ipsa laudabitur.

Eccl. 4. *v.* 2. Laudaui magis mortuos quam viuos.

Syr. 31. *v.* 8. *Beatus diues, qui inuentus est sine macula, & qui post aurum nõ abijt, nec sperauit in pecunia & thesauris. Quis est hic, &* laudabimus eum.

Syr. 44. *v.* 1. Laudemus viros gloriosos, & parentes nostros, *in* spiritu

spiritus *laudet Dominum*. Per ipsum *offeramus hostiam laudis semper Deo.*

Apoc. 19. v. 1. Salus, & gloria, & virtus Deo nostro est. Et v. 5. *Laudem dicite* Deo *nostro*, omnes serui eius, & qui timetis cũ pusilli & magni.

generatione sua. Et *v*. 7. *Omnes isti in generationibus gentis suæ gloriam adepti sunt, & in diebus suis* habetur in laudibus. *Qui de illis nati sunt, reliquerunt nomen narrandi laudes eorum.* Et *v*. 15. *Sapientiam ipsorum narrent populi, &* laudem eorum nũciet Ecclesia.

Lucæ 16. v. 8. Et *laudauit Dominus Villicum* iniquitatis, quia prudenter fecisset; quia filij huius seculi prudentiores filiis lucis in generatione sua sunt.

Heb. 11. v. 7. vsque ad finem, laudat fidem SS. Patrum veteris Testamenti.

Declaratio.

SOLVS Deus vt Deus, & propter semetipsum laudandus est, & nemo alius, sicuti, & simili ratione adoratio, gloria & honor illi soli debetur. Post Deum tamen, & propter Dei vel ministerium, vel mandatum, sicque in Deo, & propter Deum, meritò licitèque etiam alij laudantur, sicuti & adorantur, & honorantur ac glorificantur, suo sensu & modo, certaque limitata intentione, vt supra dictũ est, & probatum est satis. Imo, quare nemo propter semetipsum, sed propter Dei vel gratiam, vel iussionem laudatur, non tam homo ipse, quam Deus in homine laudatur, adoratur, honoratur, & omnis illa laus, & reuerentia, quæ ho-

minibus, non nisi propter Deum impenditur, propriè, & finaliter tota in ipsum Deum refertur: sicque non tam sancti, aut creaturæ vllæ laudantur, quam Deus ipsemet in creaturis & sanctis suis laudatur, quod S. etiam Dauid expresse fieri iussit Psal. 150. v. 1. Laudate, inquit, Dominum in sanctis eius.

Obseruatio.

Nihil igitur derogat laudi & honori Dei, si Sancti cælites, & beati, in Deo & propter Deum laudentur publicis vocibus, & officiis, diebus, ac signis: sed potius laus & gloria Dei amplificatur & prædicatur magis, quare nihil in sanctis honoratur, vel laudatur, nisi quod à Deo acceperunt, & ad Dei honorem & gloriam referri debet, gratia, videlicet, sanctitas, & beatitudo. Si homines mortales adhuc & peccatis obnoxios propter Deum, & eius dona laudibus extollere, & eorum piè facta prædicare licet; quanto magis, verè, & æternaliter sanctos, & præter immortalitatem, etiam cælestem beatitudinem, & regnum Dei reipsa possidentes? & inter illos, imo supra illos omnes, in Deo, & propter Deum, ter sanctissima & laudatissima Deipara & Virgo Maria.

CAP. XLVI.

Deus solus inuocandus est.

PSal. 17. v. 7. In tribulatione mea *inuocaui Dominum*, & ad Deum meum clamaui, & exaudiuit de téplo

CAP. XLVI.

Etiam alij inuocari licitè, & vtiliter possunt.

GEn. 20. v. 7. *Nunc ergo redde Viro suo (inquit Deus ad Abimelech, qui vxorem A-*

sancto

sancto suo vocẽ meã.

Psal.49.v.15. *Inuoca me in die tribulationis*, eruam te, & honorificabis me.

Psal.52.v.6. *Deum non inuocauerunt*, illic trepidauerunt timore vbi non erat timor.

Psal.98.v.7. *Inuocabunt Dominum*, & ipse exaudiebat eos.

Psal.119.v.1. *Ad Dominum*, cum tribularer, *clamaui, & exaudiuit me*.

Esa.35.v.6. *Quærite Dominum*, dum inueniri potest, *inuocate eum dum prope est*.

Ioel 2.v.32. Et erit *omnis qui inuocauerit nomẽ Domini saluꝰ erit*.

Rom.10.v.13. Idem Dominus omnium, *diues in omnes qui inuocant illũ*. Omnis enim *quicunque inuocauerit nomen Domini saluus erit*.

brahæ, putans eius sororẽ esse, ad se tulerat) vxorẽ quia Propheta est, & orabit pro te, & viues.

*Gen.*48.*v.*16. Angelus (*inquit S. Iacob, benedicens ante mortem filijs Ioseph*) qui eruit me de cunctis malis, benedicat pueris istis: & inuocetur super eos nomen meum, nomina quoq; Patrum meorum Abrahã & Isaac.

*Exod.*8.*v*.8 *Vocauit autem Pharao Moysen & Aaron, & dixit eis*. Orate Dominum, *vt auferat ranas à me, & populo meo*. Et v 12. *Clamantibus Moyse & Aaron ad Dominum, Deus fecit iuxta verbum eorum, & mortuæ sunt ranæ*. Et *v*.29. Rogate pro me, *inquit Pharao: & orante Moyse; Deus muscas abstulit*.

Ex.9.*v*.28. Orate Dominum, (*inquit Pharao ad Moysen & Aaron*) *vt desinant tonitrua Dei & grando. Et orante Moyse; cessarunt tonitrua*.

Num.21.v.7. Venerunt filij Israel ad Moysen, atque dixerunt: Peccauimus, quia locuti

locuti ſumus contra Dominum, & te, *Ora, vt tollat à nobis ſerpentes.* Orauitque Moyſes pro populo; & exauditus eſt.

1. Reg. 17. v. 8. *Ne ceſſes* (dicebant filij Iſraël ad Samuelem) *pro nobis clamare ad Dominum Deum noſtrum*, vt ſaluet nos de manu Philiſtinorum.

1. Reg. 12. v. 19. Et timuit omnis populus nimis Dominum & Samuelem: *& dixit vniuerſus populus ad Samuelem: Ora pro ſeruis tuis ad Dominum Deum tuum*, vt non moriamur.

3. Reg. 13. v. 6. Et ait Rex (Ieroboam) ad virum Dei: *Deprecare faciem Domini Dei tui, & ora pro me*, & reſtituatur manus mea mihi: Orauitque vir Dei faciem Domini, & reuerſa eſt manus Regis ad eum, & facta eſt ſicut prius fuerat.

4. Reg. 19. v. 1. Quæ cùm audiſſet Ezechias Rex, ſcidit veſtimenta ſua, & opertus eſt ſacco, ingreſſuſque eſt domum Domini. Et *miſit* Eliacim Præpoſitum domûs, & Sobnam ſcribam, & ſenes de Sacerdotibus, opertos ſaccis, *ad Iſaiam Prophetam* filium Amos. Qui dixerunt: Hæc dicit Ezechias: Dies tribulationis, & increpationis, & blaſphemiæ dies iſte: venerũt filij vſque ad partum, & vires non habet parturiens. Si forte audiat Dominus Deus tuus vniuerſa verba Rabſacis, quem miſit Rex Aſſyriorum dominus ſuus, vt exprobraret Deum viuentem, & argueret verbis quæ audiuit Dominus Deus tuus: *& fac orationem pro reliquiis, quæ reperta ſunt.*

Iudith. 8. v. 28. Et dixerunt illi (Iudith) Ozias & Presbyteri: Omnia quæ locuta es, vera ſunt

ſunt, & non eſt in ſermonibus tuis vlla reprehenſio. *Nunc ergo ora pro nobis, quoniam mulier ſancta es,* & timens Deum. Et v. 33. Vos autem (reſpondit Iudith, inter alia, ad illos) nolo vt ſcrutemini actum meum, & vſque dum renunciem vobis, *nihil aliud fiat, niſi oratio pro me ad Dominum Deum noſtrum.*

Eſther 4. v. 15. Rurſumque Eſther hæc Mardochæo verba mandauit: Vade & congrega omnes Iudæos, quos in Suſan repereris, *& orate pro me.* Non comedatis & non bibatis tribus diebus & tribus noctibus: & ego cum ancillis meis, ſimiliter ieiunabo, & tunc ad Regem ingrediar.

Iob. 42. v. 7. Poſtquam autem locutus eſt Dominus verba hæc ad Iob, dixit ad Eliphaz Themanitem: Iratus eſt furor meus in te, & in duos amicos tuos, quoniam non eſtis locuti coram me rectum, ſicut ſeruus meus Iob. Sumite ergo vobis ſeptem tauros, & ſeptem arietes, & ite ad ſeruum meum Iob, & offerte holocauſtum pro vobis: *Iob autem ſeruus meus orabit pro vobis: faciem eius ſuſcipiam*, vt non vobis imputetur ſtultitia: neque enim locuti eſtis ad me recta, ſicut ſeruus meus Iob. Abierunt ergo Eliphaz Themanites, & Baldad Suhites, & Sophar Naamathites, *& fecerunt ſicut locutus fuerat Dominus ad eos*, *& ſuſcepit Dominus* faciem Iob. Dominus quoque conuerſus ad pœnitentiam Iob, *cum oraret pro amicis ſuis.*

Ier. 37. v. 3. Et miſit Rex Sedecias Iuchal filium Selemię, & Sophoniam filium Maaſię ſacerdotem ad Ieremiam Prophetam, dicēs: *Ora pro nobis Dominum Deum noſtrum.*

Ier. 42. v. 1. Et accesserunt omnes Principes bellatorum, & Iohanan filius Caree, & Iesonias filius Osaiæ, & reliquum vulgus à paruo vsque ad magnum: Dixeruntque ad Ieremiam Prophetam: *Cadat oratio nostra in conspectu tuo & ora pro nobis ad Dominum Deum tuum pro vniuersis reliquijs istis*, quia derelicti sumus pauci pro pluribus, sicut oculi tui nos intuentur.

Lucæ. 7. v. 3. Centurionis autem cuiusdam seruus male habens erat moriturus: qui illi erat pretiosus. Et cum audisset de Iesu, *misit ad eum seniores Iudæorũ, rogans eum vt veniret, & saluaret seruum eius*. At illi cum venissent ad Iesum, rogabant eum solicitè dicentes ei: Quia dignus est vt hoc illi præstes, diligit enim gentem nostram & synagogam ipse ædificauit nobis. *Iesus autem ibat cum illis*. Et cum iam non longe esset à domo, *misit ad eum Centurio Amicos dicens*: Domine, noli vexari: Non enim sum dignus vt sub tectum meum intres. *Propter quod & meipsum non sum dignum arbitratus, vt venirem ad te*: sed dic verbo, & sanabitur puer meus.

Ro. 15 v 30. *Obsecro ergo vos fratres, per D. nostrum Iesum Christum, & per charitatem sancti Spiritus, vt adiuuetis me in orationibus vestris pro me ad* Deum, vt liberer ab infidelibus qui sunt in Iudæa, & obsequij mei oblatio accepta fiat in Ierusalem sanctis, vt veniam ad vos in gaudio per voluntatem Dei, & refrigerer vobiscum.

2. Cor. 1. v. 9. Ipsi in nobismetipsis responsum mortis habuimus, vt non simus fidentes in nobis, sed in Deo qui suscitat mortuos: qui de tantis periculis nos eripuit, & eruit: *in quem speramus, quoniam adhuc eripiet, adiuuantibus & vobis in oratione pro nobis.*

Eph.

Eph. 6.v. 18. Per omnem orationem & obsecrationem orantes omni tempore in spiritu *& in ipso vigilantes in omni instantia, & obsecratione pro omnibus sanctis & pro me*, vt detur mihi sermo in aparitione oris mei cum fiducia, notum facere mysterium Euangelij: pro quo legatione fungor in catena, ita vt in ipso audeam, prout oportet me loqui.

Philip. 1. v. 18. Quid enim? Dum omni modo siue per occasionem, siue per veritatem Christus annuncietur: & in hoc gaudio, sed & gaudebo. *Scio enim quia hoc mihi proueniet ad salutem, per vestram orationem*, & subministrationem Spiritus Iesu Christi.

Coloss. 4.v. 2. Oratione instate, vigilantes in ea in gratiarum actione: *orantes simul & pro nobis*, vt Deus aperiat nobis ostium sermonis ad loquendum mysterium Christi (propter quod etiam vinctus sum) vt manifestum illud, ita vt oportet me loqui.

1. Thess. 4.v. 26. *Fratres orate pro nobis.*

2. Thess. 3. v. 1. De cetero *fratres orate pro nobis*, vt sermo Dei currat, & clarificetur, sicut & apud vos: & vt liberemur ab importunis & malis hominibus.

1. Tim. 2. v. 1. Obsecro igitur primum omniũ fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus (ergo etiam pro seipso) hominibus: pro Regibus, & omnibus qui in sublimitate sunt, vt quietam & trãquillam vitam agamus in omni pietate & castitate, *hoc enim bonum est, & acceptum, coram Saluatore nostro Deo.*

Philem.

Philem. v. 22. Nam spero *per orationes vestras donari me vobis.*

Heb. 13. v. 18. *Orate pro nobis.*

Declaratio.

SOlus Deus, vt Deus, propriè inuocari debet; non vt oret pro nobis, vel aliunde impetret quod petimus, sed ipse suapte & propria virtute largiatur, Angeli & homines inuocantur, non vt Dij, sed vt vnius Dei ministri & amici: non vt ipsimet propria virtute largiantur quod petimus, sed vt apud Deum, fontem & datorem omnium bonorum, pro nobis, vel nobiscum, intercedendo & orando, impetrent. Ita inuocare alios vt orent pro nobis scilicet Deum, & vtile est, & Deo placet plurimùm, vt patet ex Scripturis & exemplis allegatis; nec fecisset vnquam S. Paulus (qui tamẽ ipsemet assiduus fuit in orationibus, & pro aliis quoque indesinenter orauit, vt videre est Rom. 1. v. 9. Philip. 1. v. 4. Col. 1. v. 3. 2. Thessal. 1. v. 11.) nisi probè sciuisset, & Deo gratum esse inuocare alios pro intercessione, & istiusmodi orationes & intercessiones valde esse vtiles, & salutares, & Christi officio atque interpellationi, quã per semetipsum, & propriis meritis facit, haudquaquam esse contrarias, aut illam obscurare, sed illustrare & commẽdare magis: quia nihil vel à nobis, vel per alios oratur vel petitur, nisi per merita Christi, ac per ipsummet Christum Dominum nostrum.

Obseruatio.

N*Vlla igitur ratione inuocatio Sanctorum, qui*

qui in cælis sunt, & regnant cum Christo, vt pro nobis, & nobiscum, in Christi nomine, Deum orent, vel Scripturæ Sacræ, vel Dei voluntati, vel Christi honori, aut officio repugnat. Si enim licet, pium atque salutare, atque adeo tam in veteri quam nouo Testamento, tam solenne fuit & cõ-... etum alios pro intercessione ad Deum compella-... & rogare: si etiam Deus hoc nomine Abimelech ad Abraham, & Amicos Iob, ad ipsum Iobum remisit: ecquur non licebit multo & conside-...ius & vtilius sanctos beatos, & Deo proximos, atque perpetuos amicos, & inter illos pro omnibus S S. Deiparam pro simili intercessione ad Deum per Christum, interpellare & rogare: quorum vtique intercessio & gratior & efficacior est, quam eorum qui adhuc mortales, lutei, infirmi, peccatis obnoxij, & forsan Dei amici non sunt, vel diu erunt, quiq; pro seipsis adhuc orare, & soliciti esse debent: si etiam eorum qui adhuc peccatores, & perfecti, aut beati non sunt, intercessionem petere & implorare, Christi officio & meritis non derogat, quomodo derogabit, si eorum intercessionem flagitemus, qui ab omni peccato liberati, & verè ...ue æternaliter beati, & de sua salute planè securi? Nulla potest iusta ratio, nulla legiti... differentia assignari, quare minus, imo non ...lto magis, liceat inuocare sanctos beatos in cæ... quam sanctos qui necdum sunt beati in terris, & in hac valle lacrymarum nobiscum adhuc versantur in stadio, certamine, & luctu, & periculis quotidianis. Hoc solum discrimen prætendi potest

& allegari, quod homines adhuc mortales, sint nobis præsentes, cælites absentes; isti audire & intelligere possint preces nostras, & desiderium; hi verò nequaquam, vt apparet. Sed supra dictū & apertissimè demonstratum est, cap. 38. Sanctos beatos, & Dei faciem clarissimè intuentes, non minus quam Angelos scire posse, & scire cordium nostrorum preces, & desideria: non quidem per sese & naturaliter, vel suapte virtute; nequaquam: hoc enim solius Dei est: sed per spiritum & reuelationem Dei.

CAP. XLVII.

Deus per semetipsum, aut nomen sanctum suum, & filij eius Iesu Christi, inuocari debet.

PSal. 19. v. 8. Hi in curribus, & hi in equis: nos autem in *nomine Domini Dei nostri inuocabimus.*

Daniel. 9. v. 17. Nūc ergo exaudi Deus noster orationem serui

CAP. XLVII.

Deus etiam per commemorationē, merita, & preces aliorum, licitè & vtiliter inuocari potest.

EXod. 32. v. 9. *Rursumq́; ait Dominus ad Moysen: Cerno quod populus iste duræ ceruicis sit:* dimitte me, vt irascatur furor meus contra eos, *& deleam eos, faciamq́; te in gen-*

uit

tui & preces eius: & ostende faciem tuam super sanctuarium tuum, quod desertum est, *propter temetipsum.* Et v. 19. Exaudi Domine, placare Domine, attende & fac: ne moreris, *propter temetipsum Deus meus:* quia nomen tuum inuocatum est super ciuitatem, & super populum tuum.

Io. 15. v. 16. Non vos me elegistis: sed ego elegi vos, & posui vos vt eatis & fructum afferatis: & fructus vester maneat: vt *quodcunque petieritis Patrē in nomine meo, det vobis.*

Io. 16. v. 23. Amen, amen dico vobis, si *quod petieritis Patrem in nomiue meo, dabit vobis.*

tem magnam. Moyses autem orabat Dominum Deum suum dicēs: Cur, Domine, irascitur furor tuus contra populum tuum, quem eduxisti de terra Aegypti, in fortitudine magna, & manu robusta? Ne quæso dicant Aegyptij: callidè eduxit eos: vt interficiat in montibus, & deleret è terra: quiescat ira tua, & esto placabilis super nequitia populi tui. Recordare Abraham, Isaac, & Israel seruorum tuorum, *quibus iurasti per temetipsum, dicens:* Multiplicabo *semen vestrum sicut stellas cæli: & vniuersam terram hanc, de qua locutus sum, dabo semini vestro, & possidebitis eam semper.* Placatusque est Dominus ne faceret malum, quod locutus fuerat, *aduersus populum suum.*

Deut. 9. v. 25. Et iam (inquit Moyses ad polum Israel) coram Domino quadraginta

diebus & noctibus, quibus eum suppliciter deprecabar, ne deleret vos, vt fuerat cõminatus, & orans dixit: Domine Deus ne disperdas populum tuum, & hæreditatem tuam quam redemisti in magnitudine tua quos eduxisti de AEgypto in manu forti. *Recordare seruorum tuorum Abraham, Isaac & Iacob*: ne aspicias duritiam populi huius, & impietatem atq; peccatum.

2. Par. 6. v. 42. Domine Deus (orabat Salomon) ne auerseris faciem Christi tui: *memento misericordiarum Dauid serui tui.*

Psal. 131. v. 1. *Memento Domine Dauid*, & omnis mansuetudinis eius. Et. v. 10. *Propter Dauid seruum tuum*, non auertas faciem Christi tui.

Esa. 63. v. 12. *Conuertere* (orat Esaias ad Deum) (*propter seruos tuos* (Abraham. sc. Isaac & Iacob) tribus hæreditatis tuæ.

Baruch. 3. v. 4. Domine omnipotens, Deus Israel, *audi nunc orationem mortuorum Israel*, & filiorum qui peccauerunt ante te, & non audierunt vocem Domini Dei sui.

Daniel. 3. v. 34. Ne quæsumus tradas nos (orabant tres pueri in camino ignis) in perpetuum propter nomen tuum, & ne dissipes testamentum tuum, neque auferas misericordiam tuam à nobis, *propter Abraham dilectum tuum, & Isaac seruum tuum, & Isaac sanctum tuum.*

Declaratio.

DEus quidem primò, & principaliter semper inuocandus est, per semetipsum, & per nomen sanctum suum, nec non dilecti filij eius Iesu Christi, maximè in Nouo tsteamento: tamen secundariò, vt citius pleniusque, sic inuo-

inuocando, exaudiamur, & propter nostram indignitatem vel imperfectionem oratio talis non repudietur, vt minus sit grata atq; efficax, orare licite & vtiliter possumus per commemorationem, etiam merita, & preces aliorum, maximè piè defunctorum, quos certo scimus Deo placuisse, & placere: sicuti fecerũt Moses, Salomon, Baruch, Daniel & alij, de quibus scripturæ præallegatæ sunt, exempla & testimonia apertissima.

Placere autem tales preces, talemque inuocandi modum, per commemoratione scilicet & merita aliorum, patet ex eo, quod S. Moyses per merita Abraham, Isaac & Iacob Deum orans pro populo, in idololatriam lapso, Deum, quantumuis summe iratum, placarit tamen: quare eundem orandi modum postea alij sancti viri non minus, quam communis populus, diligenter obseruarunt, & sequuti sunt: certo nimirum persuasi, & experti etiam, istiusmodi inuocationem valde esse Deo gratam, & ad eum placandum, illiusque auxilium citius impetrandum, efficacissimam.

Præterea dubitari non debet gratum Deo esse, quod ipsemet fieri præcepit. Ipse autem mandauit Abimelech, vt intercessionem Abrahæ, quia Propheta sanctus & Amicus Dei erat, peteret, Gen 20. v. 7. similiter & amicos Iob, ad ipsum S Iob misit, vt ipsius intercessione indignationem diuinam, quam meruerant, auerterent, & veniam consequerentur reatus sui grauissimi. Iob. 42. v. 7.

Idem quoque planum est ex eo, quod Deus aliorum intercessiones pro alijs, qui illas petierant

erant factas, tam benigne ac promptè, exaudiuit. Exod. 8. v. 8. 12. & 29. Ex Exod. 9. v. 28. Num. 21. v. 7. 3, Reg 13. v. 6. 4. Reg. 19. v. 32. Ier. 42. v. 9. & 20. Lucæ. 7. v. 6.

Similiter ex eo quod Deus iusserit, non intercedere pro alijs, ne intercessione illa quasi impediretur ab executione parati furoris, & cõmeritæ punitionis impiorũ. Exo. 32. v. 1. Cerno quod populus iste duræ ceruicis sit, *dimitte me* (hoc est, non ores pro illis, vel, non impedias iram meam tua intercessione) *vt irascatur furor meus contra eos*. Et Ier. 7. v. 26. *tu ergo noli orare pro populo hoc, nec assumas pro eis laudem & orationem, & non obsistas mihi, quia non exaudiam te*. Et Ier. 11. v. 14. *Tu ergo noli orare pro populo hoc, & ne assumas pro eis laudem & orationem; quia non exaudiam in tempore clamoris eorum ad me, in tempore afflictionis eorum*. Et Ier. 14. v. 11. Et dixit Dominus ad me: *Noli orare pro populo isto in bonum*.

Huc etiam spectat, facitque, quod Deus comminatus sit etiam sanctissimos (quorum oratio atque intercessio pro alijs alioqui efficacissima esse soleret) pro impijs atque indignis non exaudire: Ezech. 14. v. 13. Filij hominis, terra cum peccauerit mihi, vt præuaricetur præuaricans, extendam manum meam super eam, & conteram virgam panis eius: & immittam in eam famem, & interficiam de ea hominem & iumentum. *Et si fuerint tres viri isti* (hoc est, etiamsi illi essent vel alij illis sanctitate pares) *in medio eius, Noe, Daniel & Iacob: ipsi iustitia liberabunt animas suas* (sc. tantum, & non alios) ait Dominus exercituum. Quod si & bestias pessimas in-

duxero

duxero super terram, vt vastem eam, & fuerit inuia, eo quod non sit pertransiens propter bestias. *Tres viri isti, si fuerint in ea, viuo ego, dicit Dominus Deus, quia nec filios, nec filias liberabunt: sed ipsi soli liberabuntur, terra autem desolabitur.*

Quin & Deus alibi asserit, & quasi palã protestatur, quod tẽpore iracundiæ suæ, & incensi furoris propter peccata populi, quæsiuerit intercessores pro aliis, vt parcendi haberet materiã, atq; caussã aliquã. *Et quæsiui* (inquit Ezech. 22. v. 30. postquã varia & grauissima peccata populi cõmemorasset) *de eis virũ, qui* (intercessione sua) *interponeret sepẽ, & staret oppositus contra me, pro terra, ne dissiparẽ eã: & nõ inueni:* Et effudi super eos indignationẽ meã, in igne irę meæ consumpsi eos: viã eorũ in caput eorũ reddidi, ait Dominus Deus. Et Prophetis Israel exprobrat, quod tẽpore belli, vel publicę afflictionis, pro populo nõ intercesserint, & precibus meritisq; suis irã Dei nõ auerterint. Ezech. 13. v. 3. Hæc dicit Dominus Deus: Væ Prophetis insipientibus, qui sequũtur spiritũ suũ, & nihil vidẽt. Quasi vulpes in desertis, Prophetæ tuæ Israel erãt. *Nõ ostẽdistis ex aduerso, neq; opposuistis murũ pro domo Israel, vt staretis in prælio in die Domini.*

Vt taceã, quod Deus miserit tã Principes, quã plebeios ad Sacerdotes, pro intercessione facienda, simulq; promiserit, per intercesſionẽ Sacerdotũ veniã & dimissionẽ peccatorũ pęnitẽtibus, vt tùm alibi, tũ potissimũ cap. 4. & 5. Leuitici, Scriptura Sacra testatur apertissimè.

Si igitur cõstat, atq; indubitatum est, placere Deo aliorũ, (maximè, qui vel officio, vel sanctitatis nomine apud eum plus valent, vel præ-

pollent aliis) preces & intercessionem implorare, & istiusmodi, pro talibus, si tamen impœnitentes & indurati non sint peccatores, factas, intercessiones ratas & gratas habet, illasque exaudire paratus est: quis iure meritoque sperare non audeat, & persuasissimum etiam habere, itidem Deo placere, & acceptissimũ esse, vt qui illius gratiam & misericordiam quærens, per intercessionem simul aliorum & merita, ab ipso exaudiri, & impetrare quod quærit, vel corde desideret, vel oratione etiam manifesta postulare contendat? neque enim timendum est, quod Deo displicere possit, si petamus illud fieri; quod illi gratum & beneplacitum esse, ex ipsiusmet testimonio, atque ipsa etiam experientia, & testatissimis exemplis Sacræ Scripturæ exploratissimum atque indubitatum habemus.

Quanti etiam faciat Deus, pro sua inscrutabili atque immensa clementia, iustorum non solum preces & intercessiones, sed etiam iustitiam & merita, ad parcendum aliis, si iram Dei promeriti sunt, vel exaudiendum, seu iuuandum eos in necessitatibus aut periculis incumbentibus, satis ex eo manifestum euadit, quod non solum ad interpellationem, maximè sanctissimi Patriarchæ Abraham, quinque ciuitatibus Sodomorum, non obstantibus grauissimis atque in cælum clamantibus peccatis, si tantùm vel decem iusti in illis inuenti fuissent, parcere erat paratus, & nequaquam illas, vt præ manibus erat, & postea etiam factum est, delere promiserit. Gen. 18. v. 32. & ciuitati Segor, propter iustum & solum Loth reipsa pe-

percerit,

percerit, eamque non subuerterit. Gen. 19. v. 21. sed etiam, cum vniuersus mundus, diluuio perdendus & periturus erat, ob nimiam hominum peruersitatem, & infinita scelera, quibus vniuersa terra erat corrupta, propter iustitiam tamen, & merita vnius Noe, qui solus vir iustus atque perfectus fuit in generationibus suis, ideoque & gratiam coram Domino inuenit, totaliter non deleuit genus humanum, sed illud in Noe, & illi cōiunctis, octo scilicet animabus, potenter non minus & mirabiliter, quam clementer etiam in Arca, cum bestiis & animalibus ibi collectis, saluauit & conseruauit.

Nec solum propter merita iustorum viuentium, aliis vel pepercit, vel parcere fuit paratus, & clementiam suam atque auxilium, vel gratiam & liberationem ab hostibus impendit: sed etiam propter iustos dudum defunctos & mortuos. Sic enim scriptum est, 4. Reg. 19. v. 32. Quamobrem hæc dicit Dominus (post intercessionem scilicet ab Isaia pro Rege Ezechia & populo ac Ciuitate Ierusalem factam) de Rege Assyriorum : Non ingredietur vrbem hanc, nec mittet in eam sagittam, nec occupabit eam clypeus, nec circumdabit eam munitio. Per viam qua venit reuertetur: & ciuitatem hanc non ingredietur, dicit Dominus. *Protegamq; vrbem hanc, & saluabo eam propter me, & propter Dauid seruum meum.* Et Isaiæ 37. v. 33. eisdem ferè verbis idipsum commemoratur. Quādo etiam ait, Ier. 15. v. 1. Si steterit Moyses & Samuel coram me, non est anima mea ad populum istum: satis indicat, quid propter Moysen

& Samuelem tunc cẽtenis aliquot annis defunctos, fuisset facturus, nisi summa populi & indurata, ac desperata malitia obstitisset.

Obseruatio.

SI igitur veteri testamento licuit Deum per intercessionem, & merita, aut commemorationem aliorum Deo placentium inuocare, non solum adhuc viuentium, sed mortalium; verum etiam piè defunctorum, sed secundum animam, & coram Deo æternaliter & feliciter viuorum: si etiam talis inuocatio, non obstante, quod iussit per nomen suum inuocationem fieri, Deo non displicuit, sed gratissima, atq; ad impetrandum in ipsius nomine efficacissima fuit; vtiq́; , & absq; omni dubio in Nouo quoq; Testamento idipsum licitè & vtiliter fieri poterit, imò & multo vtilius & efficacius, quando constat, iustos noui Testamenti, illis qui fuerunt sub veteri, maximè quo ad primauos & principales, inferiores non esse, & plus etiam velle & posse sanctè defunctos apud Deum, qui iam cum illo viuunt & regnant in cælis, quam sanctos veteris testamenti, qui quidem piè defuncti de salute erant securi, eorum tamen necdum in cælo beati, sed adhuc in destinato apud inferos (extra pœnas damnatorum) loco veluti in carcere aliquo publico seu communi detinebantur, vel custodiebantur, quasi captiui, donec à Christo secundum animam, illuc post mortem crucis descendente, fuerunt liberati, & tunc demum per Christum ascendentem ad Patrem, simul in cœlum, & ad conspectum Dei, cæle-

stemq́;

stemq́ beatitudinem & claritatem traducti.

Maximam igitur faciunt Catholicis iniuriam Nouatores, & hæretici huius seculi, quando eos impudēter nō minus quā impiè & mēdaciter criminātur, quod Deū, non per nomen suū, & Filij eius Iesu Christi, sed per merita & intercessiones, seu nomen Mariæ, aliorumq́ sanctorum inuocent, sicq́ & Dei, & Christi eius maiestatem atque honorem grauissimè lædant, & in sanctos quasi transferant.

Non enim Catholici Deum inuocant per merita & preces Sanctorum principaliter & finaliter, quasi in illis spei & fiduciæ summam collocent, Christi meritis præteritis aut repudiatis, quasi non sufficientibus: nequaquam: sed inuocant Deum per sanctorum merita & preces, eo nomine, illaq́ intentione, vt Christi meritis promeritam gratiam, & misericordiam diuinam, eo citius vberiusque consequantur, sicq́ principaliter & finaliter, non nisi soli Christo, eiusq́ meritis nituntur, & per illa tam exaudiri, quam adiuuari & saluari desiderant, quando non solum ipsimet pro participatione illorum supplices preces offerunt, sed etiam intercessionem aliorum, quos sciunt Deo gratos esse ob vitæ sanctimoniam, ideoq́ eorum orationes esse efficaciores (multum enim valet iusti deprecatio assidua. Iacob 5. v. 16) suis [illegible]uatis, & plerunq́ ieiuniis, & non satis dignis precibus, coniunctam habere satagūt; atq́ idcirco istiusmodi vel orationes, vel collectas, in quibus sanctorum suffragijs & meritis ad exorandum facilius Deum in nomine & meritis

meritis Christi, cupiunt, per Christum Dominum nostrum, semper concludi obseruandum est: ex qua conclusione, Catholicorum mens atque intentio apertè satis, & euidenter declaratur.

Tali autem fine & proposito Deum, ad Christi participanda merita, inuocare per commemorationem, preces, & merita videlicet Sanctorum, maximè cælestium, & iam beatorum, atque cum Christo regnantium, quum sit conforme exemplis, & menti Sacræ Scripturæ, Deoq; placuisse & placere testatissimum sit, si diuinis Scripturis credendum est: quis sanæ mentis, & à diabolo non excæcatus, seu fascinatus in Catholicis carpere, & idololatriæ etiam accusare, nedum damnare, vel possit vel ausit? Moyses religiosè & piè orauit Deum, alioquin propter erectum & adoratum vitulum aureum grauissimè offensum, & summè iratum, per Abraham, Isaac & Iacob, simulque per merita eorum (ob quæ illis tanta promissio facta est, Gen. 22. v. 16.) pro tanto populo, & tam immaniter lapso, & exorauit etiã, Deumq; placauit. Exod. 32. v. 9. Similiter & tres pueri in camino ignis. Daniel. 3. v. 34. Salomon etiam, & populus Israel, per nomen & merita Dauid. 2. Par. 6. v. 42. Psal. 131. v. 1. & 10. Quare igitur non licebit in nouo Testamento, eadem intentione, & exauditionis confidentia, per merita & intercessiones Sanctorum iam Deo præsentium, & in cælo regnantium, & potissimum sacrosanctæ Dei Genetricis Mariæ Deum inuocare, & promptiorem, & vberiorem gratiæ suæ, per Christi merita, impetra-

petrationem? Et quæ, aut quid sunt merita Sanctorum, & vnde vel merita vel preces eorum valent quicquam, nisi per gratiam Dei, *quam* Christus *solus & vnus propriè promeritus est? Quomodo per istiusmodi Sanctorum merita, pro exauditione per* Christum, *inuocare* Deum, Christi *aut meritis, aut gloriæ derogare, aut* Deum Patrem *offendere, & non potius gratissimum esse poterit?*

Si licuit populo Israelitico rogare Deum, *vt audiret preces mortuorum, hoc est secundum corpus tunc defunctorum, videlicet Abraham, Isaac, Iacob,* Dauid, *Samuel &c.* Baruch. 3. v. 4. *Ecquur non licebit & nunc rogare, vt* Deus *exaudiat preces sanctissimæ* Matris, *& aliorum in cælo conregnantium Sanctorum, quos constat non solum velle & posse, sed etiam libenter & incessanter ex perfecta charitate, vltro & incessanter pro nobis* Deum *orare? vel vt per preces sanctissimæ* Matris, *& Sanctorum, nos clementius audiat, aut citius quæ desideramus, largiatur: idq; principaliter & finaliter, ac propriè, non nisi per* Christum *Dominum nostrum? Si etiam nullæ istiusmodi inuocationis extarent exempla: quando constat &* Deus *ipse testatus est, quod volebat ciuitatem* Ierusalē *protegere non solum, (quamuis principaliter) propter semetipsum, sed etiam propter seruum suū* Dauid, *ante plurimos annos tunc defunctum, & nondum* Deum *facie ad faciem contemplantem: quid vetaret à* Deo *petere, quod scitur illi placere, & illum paratum esse præstare & præstitisse etiam?*

Si

Si autem Deus propter sanctißimam Deiparam, & alios sanctos, tam veteris quam Noui testamenti, iam secum conregnantes, non minus, imo multo magis, quam tũc, paratus est Ciuitates, terras, prouincias, ducatus, regna, imperia, populos custodire et protegere: nonne licebit hoc ipsum ab illo petere, & orare, vt propter Abraham, Isaac, Iacob, Dauid non tantũ, sed etiã propter sanctißimã Dei gentricẽ Mariã, sanctißimum Ioannem Baptistam, sanctißimos Apostolos, Martyres, Confessores, Virgines & Viduas noui Testamenti, vel protegere nos contra hostes, & pericula imminentia; vel liberare ab hostibus; vel adiuuare in necessitatibus: & maximè in via salutis, & certamine contra dæmonis insultus, & insidias infinitas; & tribuere ad sanctitatem quotidie auctiorem, & æternam salutem necessaria, idq́; principaliter propter nomen sanctum suum, & per Christum Dominum nostrum?

CAP. XLVIII. Deo soli credendum.

GEn. 15. v. 6. *Credidit Abraham Deo,* & reputatum est illi ad iustitiam.

2. Par. 20. v. 20. Audite me viri Iuda, & omnes habitatores Ierusalẽ: dicebat Rex Iosaphat: *credite in Domino Deo vestro,* & securi eritis.

CAP. XLVIII. Etiam aliis credi potest, & debet.

EXod. 4. v. 1. *Respondens Moyses ait.* Non credent mihi, *neque audient vocem meam. Et v.* 8. Si non crediderint (*inquit*, Do*minus*) tibi, *neque audierint sermonem signi prioris*, credent verbo signi sequentis.

Syrach.

Syr. 2. v. 6. *Crede Deo*, & recuperabit te: & dirige viam tuam, & spera in illum. Et v. 8. Qui timetis Dominum, *credite illi*, & non euacuabitur merces vestra.

Io. 5. v. 24. Amen, amen dico vobis, quia qui verbum meum audit, *& credit ei qui misit me*, habet vitam æternam.

Rom. 10. v. 11. Omnis *qui credit in illum*, non confundetur.

Heb. 11. v. 6. Sine fide autem impossibile est placere Deo. *Credere enim oportet accedentē ad Deum*, quia est, & inquirentibus se remunerator sit.

Exod. 14. v. 31. Et viderunt Aegyptios mortuos super littus maris, & manum magnam, quam exercuerat Dominus contra eos: timuitq́ populus Dominum, & crediderunt Domino, & Moysi seruo eius.

Exod. 19. v. 8. Cumq́ retulisset Moyses verba populi ad Dominum, ait ei Dominus: Iam nunc veniam ad te in caligine nubis, vt audiat me populus loquentem ad te, vt credat tibi in perpetuum.

2. Par. 20 v. 20. Cumque mane surrexissent, egressi sunt per desertum Thecue: profectisq́ eis, stans Iosaphat (Rex) in medio eorum dixit: Audite me viri Iuda, & omnes habitatores Ierusalem: Credite in Domino Deo vestro, & securi eritis: credite Prophetis eius, & cuncta euenient prospera.

Esa. 53. v. 1. *Quis credidit auditui nostro?*

Io. 5. v. 46. *Si enim crederetis Moysi*, crederetis forsitan & mihi: de me enim ille scripsit: *Si autem illius litteris non creditis*: quomodo verbis meis credetis?

1. Io.

Philem. v. 4. Gratias ago Deo meo, semper memoriam tui faciens in orationibus meis, audiens charitatem tuam, *& fidem quam habes in Domino Iesu, & in omnes sanctos.*

1. Ioan. 4. v. 1. Charissimi. *Nolite omni spiritui credere,* sed probate Spiritus si ex Deo sint: quia multi Pseudoprophetæ exierunt in mundum.

Declaratio.

DEo soli vt Deo, & qui verax, imó ipsa infallibilis veritas est, & fallere, aut mentiri non potest, sine omni dubio, aut formidine falsi, firmiter, semper, & in omnibus credendum est: & sic non potest, nec debet credi hominibus, quatenus homines; quia falli & fallere possunt, &, si naturam atque inclinationem, ac experientiam spectes, semota gratia & timore Dei, mendaces sunt, iuxta illud S. Pauli: Est autem Deus verax: omnis autem homo mendax. Rom. 3. v. 4. Vt merito dixerit Syrach 4. v. 4. Qui credit cito, leuis est corde. Et S. Ioannes prohibet omni spiritui credere. Credere tamen possumus hominibus, quatenus iustos & veraces, seu fide dignos scimus, vel experimur, nunquam tamen sine omni formidine falsi, vel in omnibus & singulis. Quos autẽ Deus mittit, & audire iubet, vt Prophetas, Apostolos, & alios, illis sine omni formidine, & dubio, per omnia credere non solum possumus, sed etiam sub periculo salutis obligamur, non quatenus homines; vel propter ipsos sed propter Deum: & quia Deus iussit illis fidem adhibere indubitatam, qui fallere nu-

quam potest. Hinc increduli & infideles habiti sunt semper, & censeri etiam debent, quicunq; vel Prophetis diuinitus missis in veteri, aut Apostolis non crediderunt, aut credere voluerunt, in nouo Testamento.

Obseruatio.

Credere igitur firmiter, post & propter Deum tenentur omnes fideles Christiani, non solum Prophetis veteris Testamenti, sed etiam Apostolis & discipulis à Christo missis in nouo Testamento: de quibus dixit & intelligendus venit, quando ait: Qui vos audit me audit, qui vos spernit me spernit. Lucæ. 10. v. 16. Et quia Christus inter Apostolos pro S. Petro tunc destinato summo Ecclesiæ visibili Pastore, specialiter, & nominatim rogauit vt non deficeret fides sua, Lucæ. 22. v. 32: & hoc etiam, secundum mentem Christi, & Ecclesiæ necessitatem, de omnibus S. Petri, in summo Pastoratu, ordinarijs & legitimis successoribus, intelligi debet: idcirco, qui Deo credit, & Christo eius, etiam tenetur, sine vlla dubitatione S. Petro, & eius in supremo pastoratu seu regimine totius Ecclesiæ, hoc est, omnium Christi in terris agnorum et ouium, ordinario successori, ex officio docenti, fidem adhibere, et credere in omnibus. Eadem ratione, omnes et singuli Christiani tenentur Ecclesiæ firmissimè, et per omnia credere, quia Christus per sese, et Apostolos suos, nos certos fecit & facit, Ecclesiam Christi semper habere Christum præsentem. Mat. 28. v. 20. Io. 14. v. 18. semper etiã & in omni-

bus à Spiritu Sancto, spiritu inquam veritatis doceri, & in omnem veritatem duci, Io. 14. v. 26. 16. v. 13: ab illo spiritu derelinqui nunquam, sed semper inhabitari & regi. Io. 14. v. 16: & proinde esse & manere semper columnam & firmamentum veritatis 1. Tim 3. v. 15: nec à portis inferi vnquam posse expugnari, vel hæresi, vel falsitate, vel alia ratione. Math. 16. v. 18. Ex quo sequitur, Ecclesiæ non minus credendum, quam ipsimet, Deo aut Christo eius: non propter se, & quatenus ex hominibus constat; absit: sed quatenus Deus, & Christusmet per illam loquitur, & illam in fidei, & fidei caussa, seu verbo Dei internoscendo, & intelligendo, atque rite secando seu interpretando, errasse nunquam nec erraturam, aut errare posse, nos assecurauit, & illam semper & in omnibus sine exceptione, non minus quam seipsum, audire iussit. Si Ecclesiam non audierit, inquit Christus Math. 18. v. 17. sit tibi sicut Ethnicus & publicanus. Qui igitur Deo credit, etiam Ecclesiæ credit propter Dei promißionem, & iußionem expreßißimam: qui vero Ecclesiæ in omnibus & singulis firmiter & absque vlla dubitatione pertinaciter non credit, nec Deo credit: ideoque nec vllam fidem habet, sed fidem abnegauit; nec fidelis, sed infidelis & incredulus: nec Christianus, sed Ethnicus & publicanus censeri atque haberi debet, si Christo credimus.

CAP.

CAP. XLIX.

Soli DEO seruiendum.

DEut.6.v.13. Dominum Deum tuum timebis, *& illi soli seruies*; ac per nomen eius iurabis.

Iosue 24.v.14. Nunc ergo timete Dominũ, *& seruite ei*, perfecto corde atq; verissimo.

1.Reg.7.v.3 Præparate corda vestra Domino, *& seruite illi soli.*

Psal.71.v.11. Et adorabũt eum omnes Reges terræ: *omnes gentes seruient ei.*

Psal.118.v.91. Omnia *seruiunt tibi.*

Math.4.v.10. Lucæ 4.v.8. Dominum Deum tuum adorabis, *& illi soli seruies.*

1.Cor.7.v.23. Pretio empti estis, nolite *fieri serui hominum.*

CAP. XLIX.

Etiã hominibus seruiendum.

GEN. 2. *v.*25. *Duæ gentes sunt in vtero tuo, respondit Dominus Rebeccæ vxori Isaac, & duo populi ex ventre tuo diuidentur, populusq; populum superabit:* & maior seruiet minori.

*Gen.*27.*v.* 29. Seruiant tibi populi, *dicebat Isaac, benedicens Iacob, & adorent te tribus.*

Gen. 29. *Iacob* seruiuit Laban *quatuordecim annis.*

Exod.21.*v.*2.*Si emeris seruum Hebræum, sex annis seruiet tibi: in septimo egredietur liber gratis.*

Pro.11 *v.*29 *Qui stultus est*, seruiet sapiẽti.

*Syr.*3 *v* 8. *Qui timet Dominum, honorat Parentes*, & quasi Dominis seruiet his, qui se genuerunt.

Esa.19.v.23.*Et seruient* Aegyptij Assur.

Ier. 27. v. 6. Et nunc itaque ego dedi omnes terras istas in manu Nabuchodonosor Regis Babylonis serui mei: insuper & bestias agri dedi ei, vt seruiant illi: *Et seruient ei omnes gentes, & filio eius, & filio filij eius:* donec veniat tempus terræ eius, & ipsius : *& seruient ei gentes multæ & Reges magni.*

1. Cor. 7. v. 20. Vnusquisque in qua vocatione vocatus est, in ea permaneat. *seruus vocatus es?* non sit tibi curæ: sed & si potes fieri liber magis vtere.

Gal. 5. v. 13. Vos enim in libertatem vocati estis fratres: tantumne libertatem in occasionem detis carnis, *sed per charitatem spiritus seruite inuicem.*

Eph. 5. v. 21. *Subiecti inuicem in timore Christi.* Mulieres, *viris suis subditæ sint sicut Domino.*

Eph. 6. v. 5 Serui obedite Dominis carnalibus non timore & tremore, in simplicitate cordis vestri, sicut Christo: *non ad oculum seruientes quasi hominibus placentes, sed vt serui Christi,* facientes voluntatem Dei ex animo, *cum bona voluntate seruientes, sicut Domino & non hominibus.*

Coloss. 3. v. 22. Serui obedite per omnia Dominis carnalibus *non ad oculum seruientes, quasi hominibus placentes, sed in simplicitate cordis, timentes Deum.*

1. Tim. 6. v. 1. Quicunque sub iugo sunt serui, Dominos suos omni honore dignos arbitrentur, ne nomen Domini & doctrina blasphemetur. Qui autem fideles habet Dominos, non contemnat quia fratres sunt: *sed magis seruiant* quia fideles sunt, & dilecti, qui beneficij participes sunt. Hæc doce & exhortare.

Tit. 2. v. 9. Seruos *Dominis suis subditos esse*, in omnibus placentes, non contradicentes, non fraudantes, sed in omnibus fidem bonam ostendentes: vt doctrinam Saluatoris nostri Dei ornent in omnibus.

I Pet. 2. v. 18. Serui *subditi estote in omni timore Dominis* non tantum bonis & modestis sed etiam dyscolis.

Declaratio.

SOLI Deo, vt Deo, diuino scilicet cultu, quē latriam vocant, seruiendum est: & de tali seruitio, seu seruitute tantum intelligi debent scripturæ primo loco allegatæ: & ideo tam expressè serioq; mandauit Deus, ne Iudæi, ad idololatriam procliues, alienis dijs seruire, seu cultum diuinū tribuere auderent: quod etiā ex eo colligendū venit, quia statim, cū præmisisset Deut. 6. v. 13: Dominum Deum tuum timebis & illi soli seruies & per nomen eius iurabis: subiungit, Non ibitis post Deos alienos cunctarū gentium, quæ in circuitu vestro sunt: quoniam Deus æmulator Dominus Deus tuus in medio tui: ne quando irascatur furor Domini Dei tui contra te, & auferat te de superficie terrę. Simili sensu etiā dicit Moyses. Deut. 32. v. 12. Dominus solus dux eius (populi Israelitici ex ægypto in terram promissam) fuit: ne autem putaretur Deum solum absque vllo medio aut ministerio humano hoc fecisse (cum constet per Moysen & Aaron illos eduxisse, de quo Dauid Psal. 76. v. 21. Deduxisti sicut oues populum tuum, in manu Moysi & Aaron) statim addit: & non erat cum eo Deus alienus: quo satis declarat Deum solum, absque dijs alienis, & non absque ministerio hu-

rio humano populum suum deduxisse.

Ergo Deo soli, & non Diis alienis, au etiam vlli creaturæ, vt Deo, seruiendum est seruitute videlicet & honore Deo soli debito. Hominibus autem, vt hominibus, neque vt Dijs sed vt Dei Ministris, & propter Deum, eiusque mandatum, non solum licite nos seruire posse. sed etiam necessario debere, satis clarè scit ex tam multis & apertissimis sacræ scripturæ secundo ... allatis testimonijs. Ex quibus etiam mens Pauli ... quando dicit: *nolite fieri serui hominum.* 1. Cor. 7. v. 23 satis intelligi potest: nimirum illum non absolute & simpliciter vetuisse fieri seruos hominum: nam eodem capite, & paulo ante hæc verba, seruos vocatos, in sua mandat vocatione manere; & alibi tam sæpe & serio præcepit seruis, non solum libenter, & fideliter, sed etiam cum timore & tremore seruire, & obedire in omnibus: sed hoc tantum nomine, & sensu prohibet fieri seruos hominum; ne videlicet vllius hominibus contra Deum, vel plusquam, aut æqualiter Deo seruiant; vel contempto Deo eiusque mandatis spretis aut præteritis, hominibus tantum seruiant, vel placere studeant: sic enim tantum essent serui hominum & non Dei: qui vero Deo principaliter seruiunt, & saluo honore & seruitio Dei, hominibus quoque, propter Deum, & Dei iussionem; illi sunt serui Dei, & non hominum, aut hominum non simpliciter aut principaliter, sed hominum propter vel post Deum, vel hominum sub Deo. Hoc etiam insinuat, & quasi explicat S. Petrus, quando Principibus Sacerdotum, vetantibus prædicare in nomine Iesu respondit: *oportet Deo magis obedire quam hom-*

v. 29. Hinc etiam patet quæ vocet
S. quoque Paulus, mandata homi-
ç cauenda & reijcienda, non autē obser-
da sunt Math. 15. v. 9. Tit. 1. v. 14. scilicet
andata hominū quæ pugnant cum mandatis Dei,
vel per quæ Dei mandata violantur, vt patet ex
Christi ibidem responso ad Iudæos: & S. Paulus
non simpliciter reijcit mandata hominum, *sed
hominum auersantium se à veritate*; quales homi-
nes vtique cum impij essent & infideles, non
poterant mandare nisi quæ impia, & fidei atque
veritati erant contraria.

Obseruatio.

*NOn possunt igitur istiusmodi loca, de non ser-
uiēdo hominibus, aut mandatis hominū reij-
ciēdis, sine impia & scelerata Sacræ Scripturæ &
diuinæ veritatis adulteratione, contra obedienti-
am & mandata* Ecclesiæ, *& superiorum torqueri:
sicuti tamen impudentißimè, & contra ipsorum-
met conscientiam faciunt nostri temporis hæretici
qui iustißima* Ecclesiæ, *& superiorum mandata,
inter vana, & impia hominum mandata connu-
merant, & hæc cum illis, contra mentem spiritus
sancti, confundunt: cum tamen non ignorent, non
vocari mandata hominum, quæ & quatenus ab
hominibus feruntur, vel quoquomodo publicantur
(alioquin omnia* Parentum, Dominorum, *& quo-
rumuis hominum mandata & qualescunq; iußio-
nes, mandata hominum censeri deberent, & con-
temni; & contra expressas scripturas præallegatas,
nec* Parētibus *filij, nec serui* Dominis, *nec superio-
rib. seruire vel obedire vlli tenerētur subditi; quia*

Parentes, & Superiores homines sun… tenus ab hominibus, vel sine debita aucto… contra diuinam voluntatem, feruntur, ve… duntur. Ecclesiæ autem mandata iustißima, verbo Domini conformia, & in ipso fundatißima, & non tam hominum, quam Dei & Spiritus Sancti sunt mandata; quia suggestione & inspiratione Spiritus Sancti, qui illam docet & regit semper, sunt formata & publicata: ad quorum obseruationem & obedientiam omnes tenentur & obligantur veri & germani Christiani, qui pro Ethnicis & publicanis haberi non volunt, Matth. 18. v. 17. Istiusmodi Ecclesiæ mandata, & præcepta Apostolorum, Ecclesiæ tunc Rectorum & Prælatorum, non secus publicauit & obseruari præcepit S. Paulus, Christi fidelibus, quã Dei mandata. Act. 15. v. 41. & Act. 16. v. 4. quin & suasmet traditiones siue scriptas siue non scriptas, constanter teneri iußit, Thess. 2. v. 14. & illum, qui verbo suo obedire nollet, notari & denunciari mandauit, & ipsius consortium atque conuersationem vitari. 2. Thess. 3. v. 14. Simul ac expreßè testatus, imo protestatus est, qui istiusmodi mandata & præcepta quæ per Dominum Iesum, & secundum eius voluntatem tulerat, spernere præsumeret, non hominem spernere, sed ipsum Deum: qui Spiritum Sanctum ipsis Ecclesiæ Rectoribus dederat. 1. Tess. 4. v. 2. & 8. Ne autem quis hæc de illis intelligeret tantum mandatis, quæ ipsimet Apostoli personaliter dederant; quasi aliis, quam Apostolis, illorumq; mandatis nemo teneretur obedire: generaliter

liter omnibus & singulis Ecclesiæ Præpositis legitimis, promptam vult obedientiam sine exceptione præstari. Obedite, *inquit*, Præpositis vestris, & subiacete eis. Ipsi enim peruigilant quasi rationem pro animabus vestris reddituri. *Heb.* 13. *v.*17. *Nec mirum Si enim iustum est, vt filij obediant Parentibus in Domino, non contra Dominum: & vt serui obediant Dominis carnalibus, etiam in temporalibus vel politicis, seu domesticis negotijs, cum timore & tremore, in simplicitate cordis, sicut Christo: Eph.* 6.*v.*1.& 5.*quanto iustius est, vt generosi Christiani, & filij Ecclesiæ, spirituali Matri, in Domino, non contra Dominum, & Rectoribus ac Præpositis Ecclesiæ, cum timore & tremore, ac cordis simplicitate, sicut Christo obediant, in mandatis spiritualibus, & honorem ac cultum Dei, atque animarum salutem spectantibus? Si etiam Filij tenerentur obedire Parentibus, non pro libito, vel in quibusdam tantum, sed per omnia, hocq; Deo placitum est; similiter & serui dominis carnalibus in omnibus, quæ videlicet cum verbo Dei reuelato, & sanè intellecto, hoc est, per Ecclesiam declarato, non repugnauerint, vt expressè mandat S. Paulus, Coloss. 3. v.* 20. & 22. *quanto magis obligantur omnes Ecclesiæ filij, Ecclesiam etiam in omnibus audire, & per omnia illi præstare plenam ac debitam obedientiam in spiritualibus, & ad salutem animarum necessariis, vel salutaribus mandatis, de quibus certi sumus, & dubitare nec debemus nec possumus, quin sint lata instinctu, & voluntate Spiritus S. & Christo per omnia placeant?*

 Faces-

Faceßāt igitur perduelles & rebelles hæretici, filij Belial, qui cū sibi & suis (licet nihil nisi homines sint & nequaquam Angeli) etiā extra, imo contra scripturam, imperio se quoq; more suo, imperant: velint omnes suos subditos, vel tyrannicè aut violenter subiectos, simpliciter & sine contradictione obedire: ferre tamen non possunt, nec concedere volunt, vt legitimè subditi, legitimis superioribus Ecclesiasticis, in legitimis & iustißimis, atque in scriptura sacra expreßis vel fundatis, aut saltem illis conformibus præceptis, legitimam, & à Deo, *atq; Apostolis toties, & tam apertè ac seriò præceptam obedientiam exhibeant. Sicq; nec ipsum naturæ præceptum (quod Christus tamen tam diligenter obseruari voluit:* Omnia *inquiens* quæcunque vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis: *Math.7.v.12) seruare volunt; homines ad seditionem & rebellionem quasi nati, contra Ecclesiæ debitam obedientiam, alijs libertatem promittentes, quum ipsi in suos, pro libito, tanquam mancipia vel iumenta etiam, dominentur, & dominari soleant plus satis; serui tamen existentes corruptionis, vt inquit S. Petrus 2. Pet. 2. v.* 19. *Et mancipia diaboli, à quo sunt superati & fascinati, atq; etiam posseßi penitus.*

CAP. L.	CAP. L.
Solus Deus timeri debet.	Etiā homines timere oportet.
LEuit.19. v. 14. Timebis Dominum	GEn.32.v.11. *Erue me de manu fra-*

..um tuum, quia ego Dominus.

Deut.6.v.13.Dominũ *Deum tuum timebis.*

Deut. 10. v. 12. Et nunc Israel, quid Dominus Deus petit à te, *nisi vt timeas Dominum Deum tuũ.* Et v.20.Dominũ Deum tuũ timebis, & illi soli seruies.

Deut.13.v. 4. Dominum Deum vestrũ sequimini, *& ipsum timete.*

Iosue.24.v.14.Nunc ergo *timete Dominum*, & seruite ei perfecto corde.

Psal. 2. v. 11. *Seruite Domino in timore :* & exultate ei cũ tremore

Psal.32.v. 8. *Timeat Dominũ omnis terra.*

Psal.33. v. 10. *Timete Dominũ* oẽs sancti eius.Et v.12. Venite filij, audite me, *timorẽ Domini docebo vos.*

Math.10.v.28.Nolite timere eos qui occidũt corpus,animam autẽ nõ possunt occidere; *sed potius timete ..ũ qui potest & corp⁹ & tris mei Esa, dicebat Iacob ad Deum,* quia valde eum timeo.

*Leuit.*19.*v.* 2. *Sancti estote, quia ego sanctus sum, Dominus Deus vester.* Vnusquisque Patrem suum,& matrem suam timeat.

Iosue 4. *v.* 14. *In die illo, magnificauit Dominus Iosue coram omni Israel*, vt timerent eũ, sicut timuerant Moysen.

3.*Reg*.3.*v*.28. *Audiuit itaque omnis Israel iudicium quod iudicasset Rex*, & timuerunt Regem.

Pro. 24. *v.* 21. *Time Dominum, fili mi*, & Regem, *& cum detractoribus ne commiscearis.*

*Rom.*13.*v*.27. *Reddite omnibus debita : cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal :* cui timorem, timorem: *cui honorem, honorem.*

Eph.5.*v*. 33. *Veruntamen & vos singuli,*

animam

animam perdere in gehennam.

Lucæ 12. v. 4. Dico autem vobis amicis meis: Ne terreamini ab his, qui occidunt corpus, & post hæc nō habent amplius quid faciant. *Ostendam autem vobis quem timeatis: timete eum qui postquam occiderit, habet potestatem mittere in gehennam: ita dico vobis, hunc timete.*

I. Pet. 2. v. 17. *Deum timete.*

vnusquisq; animam suam sicut seipsum diligat: vxor autem timeat virum suum.

Eph. 6. v. 5. Serui obedite Dominis carnalibus, cum timore & tremore, *in simplicitate cordis vestri, sicut Christo: non ad oculum seruientes, quasi hominibus placentes, sed vt serui Christi, facientes voluntatē Dei ex animo, cum bona voluntate seruientes, sicut Domino, & non hominibus.*

Ap. 14. v. 7. *Timete Dominum,* & date illi honorem.

Ap. 15. v. 4. *Quis non timebit te Domine:* & magnificabit nomen tuum?

Declaratio.

DEVS vt Deus, & summus atque vnicus Dominus, cuius potentia & maiestas æterna, infinita, ineffabilis est, summè etiam, & ex toto corde, super omnes timeri debet; & simili ratione vel modo, nemo alius, neque vlla creatura, siue in cælo, siue in terra, siue subtus terram. Homines tamen etiam, vel alij timeri possunt & debent, vt secundo allegatæ Scripturæ docent: non supra aut contra Deum, neq; æqualiter Deo: sed post Deum, aut propter Deum, eiusque ministerium, vel mandatum, & vt homines tantùm, non vt Dij. Obse-

Obseruatio.

SI Deus ex toto corde & super omnia timendus est, ergo non sufficit vel ad iustificationem, vel ad salutem tantum in Deum credere, & solam nudamq; fidem habere. Timor enim Dei, maximè filialis, de quo potißimum loquimur atque agimus, (nam timor seruilis, non tam Deum, quam eius iram & vindictam, seu pœnam timet & reformidat) differt à fide ipsa, nec pro ijsdem accipi possunt aut debent, credere in Deum, & timere Deum. Deinde timor Dei ingenuus & filialis odit malum. Pro.3.v.7. & facit recedere à malo. Pro. 14.v.16. nihil negligit quod Deo placet, & incumbit facere, Eccl.7.v.19. & mandata Dei fideliter & perseueranter obseruat, Eccl. 12.v.13. Si autem & timere Deum, idq; ex toto corde, & omnia eius mandata custodire, & cum timore & tremore illi seruire. Psal. 2. v.11. & nostram salutem operari iubemur & obligamur. Philip.2.v. 12. Vbi, & vnde nata est, & quomodo subsistere potest sola ista & noua fides hæreticorum: & maximè securitas illa & certitudo salutis, etiam ante mortem, quam cõfinxerunt? Si enim certi & securi sumus, & esse non solum possumus, sed etiam (vt aiunt & inculcant) debemus de remißis peccatis, & salute æterna, per solam fidem; ad quid timor Dei? & si cum timore & tremore salutem operari, operari inquam tenemur: quomodo sola fide, & quomodo certi, si adhuc operari, & cum timore operari debemus vsque ad mortem; cuius

hora

hora vt incerta, ita an vsque ad mortem fideles & constantes erimus, non minus anxij & incerti sumus?

CAP. LI.

In soli Deo sperandum & confidendum.

PSal.10.v. 2. *In Domino confido.*

Psal.36.v.3. *Spera in Domino,* & fac bonitatem.

Psal.61.v.8. In Deo salutare meũ, & gloria mea: Deus auxilij mei, & *Spes mea in Deo est. Sperate in eo* omnis congregatio populi.

Psal.130.v.3. *Speret Israel in Domino,* ex hoc nunc & vsque in seculum.

Psal.144.v. 15. Oculi omnium, *in te sperant Domine.*

Psal.146.v. 11. Beneplacitum est Domino super timentes eũ, & *in eis, qui sperant in misericordia eius.*

Ier.17.v.5. *Maledictus homo, qui confidit*

CAP. LI.

Etiam in aliis sperare & confidere licet.

PSal. 40. v. 10. *Etenim homo pacis meæ,* in quo speraui, *qui edebat panes meos, magnificauit super me supplantationem.*

Pro.31.v. 10. *Mulierẽ fortem quis inueniet, procul & de vltimis finibus pretium eius.* Cõfidit in ea cor viri sui.

Sap.14.v.6. Sed & ab initio, cum perirent superbi gigantes, spes orbis terrarum *(id est, Noe) ad ratem confugiens, remisit seculo semẽ natiuitatis, quæ manu tua erat gubernata.*

Io. 5.v.45. *Nolite putare, quia ego vos accusaturus sim apud* Patrẽ: *est qui accusat vos Moyses, in quo vos speratis.*

in ho-

in homine, & ponit carnem brachium suum, & à Domino recedit cor eius. Et v. 7. Benedictus vir, *qui cōfidit in Domino*, & erit Dominus fiducia eius.

Oseæ 12. v. 6. Et tu ad Deum tuum conuertêris: misericordiam & iudicium custodi, *& spera in Deo tuo semper.*

2. *Cor.* 7. *v.* 4. *Multa mihi* fiducia est apud vos, *multa gloriatio pro vobis*. Et *v.* 16. *Gaudeo quod* in omnibus confido in vobis.

Gal. 5. *v.* 10. Ego confido in vobis in Domino, *quod nihil aliud sapietis.*

1. *Theſſ.* 2. *v.* 19. Quæ est enim nostra spes, *aut gaudium, aut corona gloriæ*? Nonne vos ante Dominum nostrum Iesum Christum *estis in aduentu eius? Vos enim estis gloria nostra & gaudium.*

2. Thess. 3. v. 4. *Confidimus autem de vobis*, in Domino, quoniam quæ præcipimus, & facitis & facietis.

Philem. v. 21. *Confidens in obedientia tua*, scripsi tibi: sciens quoniam & super id quod dico, facies. Simul autem & para mihi hospitium: *nam spero per orationes vestras donari me vobis.*

Declaratio.

DEus solus spes nostra absoluta, & suprema; in Deo solo, tanquam summo & solo bono, fonte, & largitore omnium bonorum, qui solus dare, iuuare & saluare potest, propria sua & inexhausta bonitate, & potestate, sperandum & confidendum est in omnibus, & præ omnibus semper, nec de eius bonitate, & potentia dubitandum,

vel

vel hæſitandum vllo modo, vel vllo loco, aut tempore; & ſic neque in Angelis, neque in ſanctis, ſiue mortalibus, ſiue immortalibus, ſiue beatis, ſiue beandis, nec in vlla creatura ſperare licet vel confidere vlla ratione: maledicti enim omnes & ſinguli qui ita ſperant, vel confidunt in vlla creatura ſicut in Deo: vel etiam in homine qualicunque, aut in Angelis confidunt, vt à Deo recedat cor eorum.

Sperare tamen nihilominus, & confidere licet in Angelis, & hominibus poſt Deum, vel ſub Deo, non abſolute, ſimpliciter aut finaliter ſed tanquam miniſtris, vel inſtrumentis Dei, aut medijs, per quæ Deum operari, & bonitatem ſuam vel auxiliũ, vel alia quæ nobis vtilia vel neceſſaria ſunt, cõmunicare per fidẽ ſcimus aut communicaturum piè & merito confidimus. Sic, poſt & propter Deum, ſperamus & confidimus in adiutorio & protectione inuiſibili bonorum Angelorũ; quando ſcimus, quod Deus per illos nos protegat, cuſtodiat, illiſque de nobis mandauit, vt nos in manibus ſuis portẽt in omnibus vijs & actionibus, atque periculis noſtris: Sic cõfidimus in Sacerdotibus miniſterio eorũ, certi, Deum per illos, tanquã miniſtros & diſpenſatores myſteriorum, & gratiæ ſuæ, nobis & remiſſionem peccatorum, & gratiæ incrementum atque ſufficientiam, & quæ præterea ad ſalutẽ ſunt vel vtilia vel neceſſaria diſpẽſare & largiri, pro ſua bona voluntate, & ſapientiſſima ordinatione atque liberali promiſſione, idque in nomine ſeu per meritum Chriſti Ieſu. Sic ſperent & confidunt ſubditi in protectione & adiutorio Regum, Princip-

& Se-

& superiorum: sic filij in Parentum prouidentia: sic pauperes in misericordia & liberalitate diuitum, sic infirmi in medicina & medicorum industria: sic amici in amicitiæ communione & sinceritate, seu Amicorum opera & charitate & fidelitate mutua: sic etiam peccatores, vel humiles, & propriæ fragilitatis conscij sperant in precibus & intercessione iustorum, aut magis perfectorum & Deo placentium: sic Mariti cõfidũt in fidelitate vxorũ, Domini in fidelitate & industria seruorũ & famularum, seu familiæ: sic etiam post Deũ Angeli, homines & alia diuinitus data & concessa media, spes nostra, salua fide, suo & limitato sensu, dici & conferi possunt: sic Noe spes vocatur orbis terrarum, quia in eo conseruatum & propagatum fuit genus humanum. sic vxor Tobiæ, vocabat filium suum Tobiam baculum senectutis, solatium vitæ, & spem posteritatis suæ. Tob. 10. v. 4: sic sanctus Paulus vocat Tessalonicenses spem suam, ante Dominum Iesum Christum in aduentu eius, quia sperabat per eorum in fide sinceritatem, pietatem & perseuerantiam, ad quam sua opera erant perducti & promoti, & gloriam, & gaudium, & coronam apud Deum inuenire maiorem: sic etiam sperabat per intercessionẽ Philomonis, & aliorum Christi fidelium è vinculis liberari, & illis iterum, à Deo liberatum, donari.

Obseruatio.

SI autem post, & propter Deum, licet confidere et spem atq; fiduciam collocare in Angelis, vel hominibus adhuc mortalibus; & plerunq; peccatoribus:

ribus: aut etiam in orationibus, aut præsidijs, seu medijs & remedijs humanis, vel temporalibus, secundum sensum memoratum & præallegatum: quare non licebit multo magis, & firmius sperare & confidere in orationibus, & adiutorio Sanctorum immortalium, & beatorum in cælis; scientes illos multum posse non solum orationibus apud Deum, sed etiam potestate supernaturali, & iuuandi facultate quam non à seipsis, sed à Deo habent, & impetrare possunt, quando ita Deo placere, vel ad Dei gloriam, & Ecclesiæ vtilitatem facere posse in Deo, intelligunt? Si spes nostra post Deum appellari possunt homines, licet mortales, & peccatores adhuc, vel peccare & damnari valentes, quia vel precibus Dei gratiã & misericordiã, aut subuentionem impetrare, vel eandem, tanquam media, vel ministri seu instrumenta, in Dei nomine & virtute, administrare possunt & solent: quare non etiam & longè iustius, rectiusq; sancti in Cælis spes nostra post Deum, & ad Deum in Christo, haberi & appellari possunt! Si sancti omnes & singuli, quur non cum omnibus & singulis, immo supra omnes & singulos, ad Deum, & apud Deũ, per preces suas, & gratiam singularem atq; potestatem à Deo acceptam, in Christo Iesu SS. Deipara & virgo Maria spes nostra singulariter etiam dici & appellari potest, & debet? Si sic confidentes in hominibus adhuc peccatoribus aut mortalibus non recidimus à Deo: quanto minus confidentes iu sanctis beatis?

DEMON-

DEMONTRATIONIS OCVLARIS, ET BIPARTITAE, PARS ALTERA:

IN QVA, AD OCVLVM DEMONstratur, quod multa, quæ soli Christo, Dei & Mariæ filio, propriè duntaxat competunt, etiam aliis, per accommodationem in Scriptura Sacra tribuantur.

CAP. I.

Christus est vnigenitus, & vnicus Dei filius.

MAth. 4. v. 16. Baptizatus autem Iesus, cōfestim ascendit de aqua, & ecce aperti sunt ei cæli: & vidit Spiritum Dei descendentem sicut columbam, & venientem super se. Et ecce vox de cælo dicens: *Hic est Filius meus dilectus*, in quo mihi complacui.

Matth. 16. v. 16. Re-

CAP. I.

Etiam alij vocantur, & sunt filij Dei.

MAth. 5. v. 9. *Beati pacifici*, quoniam filij Dei vocabuntur. *Et v. 44. Ego autem dico vobis: Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos: & orate pro persequentibus & calumniantibus vos*: vt sitis filij Patris vestri, qui in cælis est.

Io. 1. v. 12. *Quotquot autem receperunt eum*

 spondens,

spondens Simon Petrus dixit: Tu es Christus, *Filius Dei viui.*

Matth.17.v.5. Et ecce vox de nube, dicẽs. *Hic est filius meus dilectus,* in quo mihi benè complacui: ipsum audite.

Marci 1.v.1. Initium Euangelij Iesu Christi, *Filij Dei.*

Marci 1.v.11. Et vox facta est de cælis: *Tu es Filius meus dilectus,* in te complacui.

Lucæ 1.v.31. Ecce cõcipies in vtero, & paries filium, & vocabis nomen eius Iesum, hic erit magnus, & *Filius altißimi vocabitur.* Et v. 35. Ideoque quod nascetur ex te Sanctum, *vocabitur Filius Dei.*

Lucæ 3.v. 22. Factũ autem est cum baptizaretur omnis populus, & Iesu baptizato, & orante, apertum est cælum: & descendit Spiritus Sanctus corporali specie, sicut dedit eis potestatem filios Dei fieri.

Ioan.11.v.51. Hoc autem à semetipso non dixit: sed cum esset Pontifex anni illius, prophetauit quod Iesus moriturus erat pro gente: & non tantum pro gente: sed vt Filios Dei, *qui erant dispersi congregaret in vnum.*

Rom.5.v.2. Gloriamur in spe gloriæ, filiorum Dei.

Rom 8.*v.*14. *Quicũque enim spiritu Dei aguntur*, hi sunt filij Dei. *Et v.* 16. *Ipse enim Spiritus testimonium reddit spiritui nostro,* quod sumus filij Dei. *Et. v.* 19. *Nam exspectatio creaturæ,* reuelationem filiorum Dei exspectat. *Et v.*21. *Quia & ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptionis,* in libertatem gloriæ filiorum *Dei. Et v.*23. *Et ipsi intra nos genuius* adoptionem filiorum Dei. *Et. v. Nam quos præsciuit, & præ-*

columb

columba, in ipsum: & vox de cælo facta est: *Tu es Filius meus dilectus*, in te complacui mihi.

Io 1. v. 14. Vidimus gloriam eius, *gloriam quasi vnigeniti à* Patre. Et v. 18. Deum nemo vidit vnquam: *vnigenitus Filius*, qui est in sinu Patris, ipse enarrauit. Et v. 49. Respondit ei Nathanael, & ait: Rabbi, *tu es filius Dei*, tu es Rex Israel.

Io. 3. v. 16. Sic enim Deus dilexit mundũ, *vt Filium suum vnigenitum* daret: vt omnis qui credit in eum, nõ pereat sed habeat vitam æternam. Non enim misit Deus *Filium suum* in mundum, vt iudicet mundum, sed vt saluetur mundus per ipsum. Qui credit in eum non iudicatur: qui autem non credit, iam iudicatus est: *quia non credit in nomine vnigeniti Filij Dei*. Et v. Pater *diligit Filiũ*, *destinauit conformes fieri imaginis Filij sui*, vt sit ipse primogenitus in multis fratribus.

Gal 3. *v.* 26. Omnes enim filij Dei estis, *per fidem, quæ est in Christo Iesu.*

Gal. 4. *v.* 5. *At vbi venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum, factum ex muliere, factum sub lege, vt eos qui sub lege erant, redimeret*, vt adoptionem Fliorum reciperemus. *Quoniam autẽ* estis Filij, *misit Deus Spiritum Filij sui in corda vestra clamantẽ: Abba* Pater. *Itaque iam* non est seruus, sed filius. Quod si Filius, *& hæres per Deum. Et v.* 28. *Nos autem fratres secundum Isaac*, promissionis filij sumus.

Eph. 1. *v.* 5. *Qui prædestinauit* nos in adoptionem Filiorum, *per Iesum Christum in ipsum: secundum propositum voluntatis suæ.*

Eph. 5. *v.* 1. *Estote ergo*

 & omnia

& omnia dedit in manu eius. *Qui credit in Filiũ*, habet vitã ęternam. *qui autem incredulus est Filio*, non videbit vitam, sed ira Dei manet super eum.

Io.5.v.25. Amen, amen dico vobis, quia venit hora & nunc ęst, quando mortui audient *vocem Filij Dei*: & qui audierint, viuent.

Rom. 8. v. 31. Qui etiam *proprio Filio suo non pepercit*, sed pro nobis omnibus tradidit illum.

Heb. 5. v. 5. Sed qui locutus est ad eum: *Filius meus es tu*, ego hodie genui te. Et v. 8. Et quidem *cum esset Filius Dei*, didicit ex illis quæ passus ęst obedientiam.

2. Pet. 1. v. 17. Accipiens enim à Deo Patre honorem, & gloriam, voce delapsa ad eum huiusmodi à magnifica gloria. *Hic est Filius meus dilectus*, in quo mihi complacui, *imitatores Dei*, sicut filij charissimi.

Philip. 2. v. 15. *Omnia autem facite sine murmurationibus, & hæsitationibus*: vt sitis sine querela & simplices filij Dei, *sine reprahensione in medio nationis prauæ & peruersa*.

1. *Io*. 3. *v*. 1. *Videte qualem charitatem dedit nobis Pater*, vt filij Dei nominemur & simus. *Propter hoc mundus non nouit nos: quia non nouit eum. Charißimi* nunc filij Dei sumus: *& nondum apparuit, quid erimus. Scimus quoniam cum apparuerit, similes ei erimus: quoniam videbimus eũ sicuti est*. Et *v*. 8. *Qui facit peccatum ex diabolo est: quoniam ab initio diabolus peccat. In hoc apparuit Filius Dei vt dissoluat opera diaboli. Omnis qui natus est ex Deo, peccatum non facit: quoniam semen ipsius in eo manet, & non potest peccare*

ipsu

ipſum audite.

1 Pet.3. v. 25. Et hoc eſt mandatum eius, vt *credamus in nomine Filij eius Ieſu Chriſti*, & diligamus alterutrū.

1.Io. 4. v. 9. In hoc apparuit charitas Dei in nobis, *quoniam Filium ſuum vnigenitum miſit Deus in mundum*, vt viuamus per eum.

quoniam ex Deo natus eſt. In hoc manifeſti ſunt Filij Dei, & filij diaboli.

Apocalyp.21.v. 5. Et dixit qui ſedebat in throno: Ecce noua facio omnia. Et dixit mihi: ſcribe, quia hæc verba fideliſſima ſunt, & vera. Et dixit mihi: Factum eſt. Ego ſum α & ω: initium & finis. Ego ſitienti dabo de fonte aquæ vitæ, gratis. Qui vicerit, poßidebit hæc: & ego illi ero Deus, & ille erit mihi filius.

Declaratio.

CHriſtus,& quidem, ſolus ſecundum deitatem, Dei eſt æternus & naturalis atque vnigenitus Filius, Patri per omnia æqualis, Deus de Deo, lumen de lumine, conſubſtantialis Patri, per quē omnia facta ſunt. Secundum humanitatem etiam ſingulariter & ſuperexcellenter filius Deus eſt & dicitur, tum quia diuinitati perſonaliter vnitus, tum quia à Deo in vtero Matris, ſine Patre aut ſemine virili ſupernaturaliter factus atq; creatus. Homines autē, non niſi ex gratia, & per adoptionem ſunt, & vocantur filij Dei, poſt, & propter Chriſtum in filios adoptati, ex ſola Dei miſericordia, & gratuita acceptatione, facti, tempore Euangelico potiſſi-

mum, vt Christi spiritum habentes, & per illum, Christum in vita & moribus fideliter, ad finem vsque vitæ æmulantes & sequentes, & Christi ex gratia fratres verè dici, & cum illo hæredes quoque patriæ & regni cælestis effici mereamur; si tamen compatimur, vt & conregnemus. Rom. 8. v. 17. 2. Tim. 2. v. 12.

CAP. II.

Christus est Dominus.

MAth. 7. v. 21. Nō omnis qui dicit mihi, *Domine Domine*, intrabit regnum cælorum: sed qui facit voluntatē Patris qui in cælis est.

Math. 21. v. 3. Si quis vobis aliquid dixerit, dicite: *quia Dominus his opus habet.*

Math. 28. v. 6. Venite & videte locum, *vbi positus erat Dominus.*

Marci. 2. v. 42. Et factum est iterum, *cum Dominus Sabbatis ambularet per sata.*

Marci 11. v. 3. Et si

CAP. II.

Etiam alij sunt & vocantur Domini.

IO. 12. v. 21. *Hi ergo accesserunt ad Philippum, qui erat in Betsaida Galilææ, & rogabant eum dicentes:* Domine, *volumus Iesum videre.*

Io. 20. v. 15. *Illa existimans quia hortulanus esset, dicit ei:* Domine, *si tu sustulisti eum, dicito mihi, vbi posuisti eum, & ego eum tollam.*

Act. 16. v. 16. Quæ quæstum magnum præstabat Dominis suis, *deuinando.* Et v. 19. *Vidētes autē* Domini eius,

quis

quis vobis dixerit: Quid facitis? *dicite quia Domino necessarius est.*

Marci 16. v. 19. Et *Dominus quidem Iesus,* postquam locutus est eis, assumptus est in cælum, & sedet à dextris Dei. Illi autem profecti, prædicauerunt vbique, *Domino cooperante,* & sermonem confirmante sequentibus signis.

Lucæ 1. v. 43. Et vnde hoc mihi, *vt veniat Mater Domini mei ad me?*

Lucæ 2. v. 29. Nunc dimittis seruum tuum *Domine* in pace.

Lucæ 6. v. 46. Quid autem vocatis me *Domine, Domine*: & non facitis quæ dico?

Io. 13. v. 13. Vos vocatis me Magister, *&* *Domine*: & benè dicitis, *sum etenim.* Si ergo laui pedes vestros, *Dominus & Magister*: & vos debetis alter alterius pedes lauare.

quia exiuit spes quæstus eorum.

Act. 25. *v.* 26. *De quo quid certum scribam* Domino, *non habeo.*

1. *Cor.* 8. *v.* 5. *Nam etsi sunt qui vocantur Dij, siue in cælo, siue in terra: siquidem sunt dij multi,* & domini multi.

Eph. 6. *v.* 5. *Serui* obedite Dominis carnalibus, *cum timore & tremore. Et v.* 9. Et vos Domini, *eadem facite illis, remittentes minas: scientes quia & illorũ, & vester Dominus est in cælis.*

Coloss. 3. *v.* 21. *Serui obedite per omnia* Dominis carnalibus, *non ad oculum seruientes, quasi hominibus, sed in simplicitate cordis, timentes Deum.*

Col. 4. *v.* 1. Domini quod iustum est, & æquum, seruis præstate: *scientes quod & vos dominum habetis in cælis.*

1. *Tim.* 6. *v.* 1. *Quicunque sunt sub iugo*

Io. 20. v. 18. Venit Maria Magdalena annuncians discipulis: *Quia vidi Dominum*, & hæc dixit mihi. Et v. 25. Dixerunt ergo alij discipuli: *Vidimus Dominum*. Et 28. Repondit Thomas & dixit ei: *Dominus meus, & Deus meus.*

Io. 21. v. 7. Dixit ergo discipulus ille quē diligebat Iesus, Petro, *Dominus est.*

Act. 7. v. 58. Lapidabant Stephanum inuocantem & dicentē: *Domine Iesu, accipe Spiritum meum*; Et positis genibus clamauit voce magna: *Domine ne statuas illis hoc peccatum.*

Act. 9. v. 6. Et tremens ac stupens dixit: *Domine, quid me vis facere.*

1. Cor. 2. v. 8. Si enim cognouissent, *nunquā Dominum gloriæ crucifixissent.*

1. Cor. 8. v. 6. *Vnus Dominus Iesus Christus*, serui, Dominos suos omni honori dignos arbitrentur, *ne nomen Domini & doctrina blasphemetur*. Qui autem fideles habent Dominos, *non contemnant, quia fratres sunt, sed magis seruiant, quia fideles sunt.*

Tit. 2. v. 9. Seruos Dominis suis subditos esse, *in omnibus placē-tes, non contra dicētes.*

1. Pet. 2. v. 18. Serui subditi estote in omni timore Dominis: *non tantum bonis & modestis, sed etiam dyscolis.*

1. Pet. 3 v. 5. *Sic enim aliquādo & sanctæ mulieres sperantes in Deo, ornabant se, subiectæ propriis viris. Sicut Sara obediebat Abrahæ*, Dominum eum vocans, *cuius estis filiæ benefacientes*

Ap. 17. v. 14. Hi cum Agno pugnabunt, & Agnus vincet eos; quoniam Dominus Dominorum est, *& Rex Regum, & qui cum* [illegible]o

per

per quem omnia, & nos per ipsum. *sunt, vocati, electi, & fideles.*

1. Cor. 16. v. 21. *Si quis non amat Dominum nostrum Iesum Christũ,* sit anathema, Maranatha.

Eph. 6. v. 23. Pax fratribus, & charitas cum fide à Deo Patre, *& Domino Iesu Christo,* Gratia cum omnibus, *qui diligunt Dominum nostrum Iesum Christum* in incorruptione.

Declaratio.

CHristus Dominus est, secundum vtramque naturam. Quatenus Deus, Dominus est æternus, & Patri per omnia, natura æqualis, sicut & spiritui sancto. Dominus enim Pater, vt habet Symbolum S. Athanasij, Dominus Filius, Dominus Spiritus sanctus. Et tamen non tres Domini, sed vnus est Dominus. De Deo Domino solo & vnico. supra, parte prima huius demonstrationis, cap. tertio, actum est, ex professo, latius. Quatenus vero Christus homo est, in tempore natus à Deo ordinato, temporalis quidem est Dominus, & non æternus: sed tamen post Deum Dominus vniuersalis, Dominus dominantium, Ap. 19. v. 17. Dominus excellentissimus super omnes homines & creaturas vniuersas: cui Pater omnia in manus dedit. Ioan. 3. v. 36: illique omnia tradidit Math. 11. v. 27, ideoq; omnis potestas ei data est in cælo & in terra. Mat. 28. v. 18. & hoc nõ solum secundũ diuinitatem æternaliter, sed etiã secundũ humanitatẽ, cum diuinitate personaliter & inseparabiliter coniunctam, per communicationem, idque

ideo,

ideo, & tunc maximè Deus testatum fecit, quando Christus sese ita humiliauit, & factus est obediens Patri vsque ad mortem, mortem autem crucis: propter quod & exaltauit eum, & dedit illi nomen (quod post resurrectionem primum & præcipuè mundo innotescere cæpit vniuerso) quod est super omne nomen, vt in nomine Iesu omni genu flectatur cælestium, terrestrium & infernorum, & omnis lingua confiteatur quod Iesus est in gloria Dei Patris. Philip. 2. v. 11.

Homines autem, quot & qualescunque sunt & appellantur Domini, respectu Dei & Christi eius, meri tantùm sunt, & veri serui: domini autem tantùm temporanei sub Deo & Christo eius, respectu subditorum; quibus non suo, sed Dei nomine, tanquam vicarij, ad tempus præsunt, ideoque respectiuè duntaxat & speciales sunt Domini, in singulas horas amouibiles & mortales.

CAP. III.

Christus est Doctor noster.

ESaias 30. v. 20. Et dabit vobis Dominus panem arctum, & aquam breuem, & non faciet auolare à te vltra, *Doctorem tuum*: & erunt oculi tui videntes præceptorē tuum

CAP. III.

Etiam alij sunt Doctores.

ACt. 13. *v* 1. *Erant autem in Ecclesia quæ erat Antiochiæ, Prophetæ & Doctores.*

1. *Cor.* 12. *v.* 28. *Et quosdam quidem posuit Deus in Ecclesia primum Apostolos, secundo*

Ioel.

Ioel.2. v.23. Et filiæ Sion exultate, & lætamini in Domino Deo vestro: *quia dedit vobis Doctorem iustitiæ*, & descendere faciet ad vos imbrem matutinum.

Lucæ 4. v.18. Spiritus Domini super me: propter quod vnxit me, *euangelizare pauperibus misit me*, sanare contritos corde, *prædicare captiuis remissionem*, & cæcis visum, dimittere confractus in remissionẽ, *prædicare annum Domini acceptum*.

Act.3. v.22. Moyses quidem dixit: Quoniam *Prophetam suscitauit vobis Dominus Deus vester, de fratribus vestris tanquam me, ipsũ audietis*, iuxta omnia quę locutus fuerat vobis. Erit autem: omnis anima, *quæ non audierit Prophetã illum*, exterminabitur de plebe.

Prophetas, tertio Doctores, *deinde virtutes exinde gratias curationum, operationes, gubernationes, genera linguarum, interpretationes sermonum. Numquid omnes Apostoli? numquid omnes Prophetæ?* numquid omnes Doctores?

Eph. 4. v. 11. Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, *alios vero Euangelistas, alios autem Pastores*, & Doctores, *ad consummationem sanctorum, in opus ministerij, in ædificationem corporis Christi.*

1. *Tim. 2. v.7. Vnus enim Deus, vnus & mediator Dei & hominũ, homo Christus Iesus, qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus testimonium temporibus suis*: in quo positus sum ego Prædicator & Apostolus (*veritatem dico non mentior*) Doctor gentium, *in fide & veritate.*

Declaratio.

CHriſtus ſummus eſt, & principalis, atque perpetuus Doctor, à Deo immediatè miſſus ad docendum & euangelizandum, qui non ſolum ipſemet docuit ſicut poteſtatem habens, Math. 7. v. 29. ſed etiam nunc docet per ordinarios Paſtores & Doctores, pro vt ipſe teſtatur, Qui vos audit me audit. Lucæ. 10. v. 16. Qui idcirco quidem Doctores etiam ſunt, & docent realiter: ſub Chriſto tamen, & Chriſti tantum Miniſtri & Vicarij ſunt ad tempus, quamdiu videlicet illo officio, vel vita funguntur.

CAP. IV.

Chriſtus eſt Magiſter noſter.

MAt. 23. v. 8. Vos autẽ *nolite vocari Rabbi. Vnus eſt enim Magiſter* veſter, oẽs autem vos fratres eſtis. Et v. 10. *Nec vocemini Magiſtri: quia Magiſter veſter vnus eſt, Chriſtus.*

Math. 26. v. 18. Et Lucæ 22. v. 11. At Ieſus dixit: Ite ad Ciuitatẽ ad quendam, & dicite ei, *Magiſter dicit.* Tẽpus meum prope eſt,

CAP. IV.

Etiam alij ſunt Magiſtri.

PRo 5. v. 9. *Ne des alienis honorem tuum, & annos tuos crudeli, ne fortè impleantur extranei viribus tuis, & labores tui ſint in domo aliena, & gemas in nouiſſimis, quando conſumpſeris carnes tuas, & corpus tuum, & dicas: Cur deteſtatus ſum diſciplinam, & increpationibus non acquieuit cor meum, nec audiui vocem docenti-*

apud

apud te facio Pascha.

Io 3.v.2. Rabbi, *Scimus quia à Deo venisti Magister.*

Io.13.v.13 Vos *vocatis me Magister* & Domine, & benè dicitis: *sum etenim.* Si ergo ego laui pedes vestros, Dominus & Magister: & vos debetis alter alterius lauare pedes.

Ioan.20.v.16. Dicit ei Iesus: Maria. Conuersa illa dicit ei: Rabboni, quid dicitur, *Magister.*

Iacob.3.v. 1. *Nolite plures fieri Magistri,* fratres mei: scientes quoniam maius iudicium sumitis: In multis enim offendimus omnes.

um me, & Magistris nō inclinaui aurem meam?

Eccl. 12. *v.* 11. *Verba sapientum sicut stimuli, & quasi claui in alto defixi,* quæ per Magistrorum cōsilium data sunt, *à Pastore vno.*

Io. 3. *v.* 20. *Respondit Iesus, & dixit ei:* Tu es Magister Israel, *& hæc ignoras?*

2. *Tim.* 1. *v.* 11. *In quo positus sum ego prædicator, & Apostolus,* & Magister gentium.

Heb. 5. *v.* 12. *Etenim* nō deberetis esse Magistri, *propter tempus rursum indigetis vt vos doceamini quæ sint elementa exordij sermonū Dei: & facti estis, quibus lacte opus sit, non solido cibo.*

Declaratio.

CHristus vnus & solus est Magister, principalis scilicet, & per excellentiam: Alij sunt sub Christo, & Vicarij seu ministeriales Magistri, atque adeo serui & instrumenta seu organa Christi.

CAP.

CAP. V.	CAP. V.
Christus est Episcopus noster.	**Etiam alij sunt, & vocantur Episcopi.**
1. PEt. 2. v. 25. Eratis enim sicut oues errãtes: sed conuersi estis nunc ad Pastorẽ, *& Episcopum animarũ vestrarum*	ACt. 20. v. 28. *Attendite vobis & vniuerso gregi*, in quo vos Spiritus Sanctus posuit Episcopos, *regere Ecclesiam Dei.*

Philip. 1. v. 1. Paulus & Timotheus serui Iesu Christi, omnibus sanctis in Christo Iesu, qui sunt Philippis, *cum Episcopis*, & Diaconibus.

1. Tim 3. v. 1. Fidelis sermo: *Si quis Episcopatum desiderat*, bonum opus desiderat. *Oportet ergo Episcopum irreprehensibilem esse.*

Tit. 1. v. 5. Huius rei gratia reliquî te Cretæ, vt ea quæ desunt corrigas, & constituas, per Ciuitates presbyteres, sicut & ego disposui tibi. Et. v. 7. *Oportet enim Episcopum sine crimine esse, sicut* Dei dispensatorem.

Declaratio.

SIcut vnus & solus Christus est doctor & Magister, sic & vnus & solus est Episcopus noster, summus, & per excellentiam scilicet, ac principaliter. Alij tamen etiam verè sunt, & appellantur Episcopi, non absolutè, aut sine respectu, sed propterea, quod Christi vnius, & solius, summique Episcopi, vices gerant, quo ad externum ministerium, sicut eius dispensatores

res & ministri. Quid enim Apollo, quid Paulus tametsi ex primis & principalibus Episcopis sub Christo? Ministri eius, cui credidistis. 1. Cor. 3. v. 2.

CAP. VI.

Christus est Pastor noster.

MArci 14. v. 27. Tunc dicit illis Iesus: Omnes vos scandalum patiemini in me, in ista nocte. Scriptũ est enim: *Percutiam Pastorem*, & dispergentur oues gregis.

Io. 10. v. 11. *Ego sum Pastor bonus. Bonus Pastor animã suam ponit pro ouib. Et v. 14. Ego sũ Pastor bonus:* & cognosco oues meas, & cognoscunt me meæ.

Heb. 13. v. 20. Deus autem pacis, qui eduxit de mortuis *Pastorẽ magnum ouium, in sanguine testamenti æterni, Dominum nostrum Iesum Christum,* aptet vos in omni bono, vt

CAP. VI.

Etiam alij sunt Pastores.

IEr. 3. v. 14. *Conuertimini filij reuertentes, dicit Dominus, quia ego vir vester: & assumam vos vnum de ciuitate, & duos de cognatione, & introducam vos in Sion.* Et dabo vobis Pastores iuxta cor meum, *& pascent vos scientia & doctrina.*

Io. 10. v. 2. *Qui autem intrat per ostium,* hic Pastor est ouium.

Eph. 4. v. 11. Et ipse dedit, *quosdam quidẽ Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios vero Euangelistas,* alios autem Pastores.

1. Pet. 5. v. 1. *Seniores ergo qui in vobis sunt, obsecro consenior,*

faciatis eius voluntatem.

1. Pet.2.v.25. Eratis enim ſicut oues errãtes, *ſed conuerſi eſtis nunc ad Paſtorem*, & Epiſcopum animarum veſtrarum.

1. Pet.5.v.1. Seniores ergo qui in vobis sũt, obſecro conſenior, & teſtis Chriſti paſſionum: qui & eius, quæ

& [illegible] paſſionum: qui [illegible] quæ in futuro reuelãda eſt, gloriæ communicator: paſcite qui in vobis eſt gregem Dei, *prouidentes non coacti, ſed ſpontaneè ſecundum Deum, neque turpis lucri gratia, ſed voluntariè, neque vt dominãtes in cleris: ſed forma facti gregis ex animo.*

in futuro reuelanda eſt, gloriæ communicator: paſcite qui in vobis eſt gregem Dei, prouidentes non coactè, ſed ſpontaneè ſecundum Deum: neque turpis lucri gratia, ſed voluntariè: neque vt dominantes in cleris: ſed forma facti gregis ex animo. *Et cum apparuerit Princeps Paſtorum*, percipietis immarceſſibilem gloriæ coronam.

Declaratio.

CHriſtus tantum eſt magnus ille Paſtor ouium, qui animam ſuam realiter poſuit, pro ſalute ouium, & in ſanguine ſuo illas redemit. Heb. 13.v.20. & ſic non habet nec habuit aut miniſtrum aut vicarium. Eſt etiam ſolus Paſtorum Princeps. 1. Pet.5. v.4. ſed ſic habet ſub ſe Paſtores, Vicarios & miniſtros, qui in viſibili cura & regimine ouium, Chriſti locum officiumque adminiſtrant.

CAP. VII.

Christus solus, & vnus est summus Pastor Ecclesiæ suæ.

EZech. 34. v. 23. Et suscitabo super eas *Pastorem vnum*, qui pascat eas, seruū meum Dauid, ipse pascet eas, & ipse erit eis in Pastorem.

Ioan. 10. v. 15. Sicut nouit me Pater, & ego agnosco Patrem: & animam meam pono pro ouibus meis. Et alias oues habeo quæ non sunt ex hoc ouili: & illas oportet me adducere, & vocem meam audient, *& fiet vnū ouile, & vnus* Pastor.

CAP. VII.

S Petrus in se & suis successorib. quoque est vnus & summus Pastor Ecclesiæ.

IO. 21. v. 15. *Cum ergo prandissent, dicit Simoni Petro Iesus: Simon Ioannis diligis me plus his? Dicit ei: Etiam Domine, tu scis quia amo te. Dicit ei*: Pasce agnos meos. *Dicit ei iterum: Simon Ioannis diligis me? Ait illi: Etiam Domine, tu scis quia amo te. Dicit ei*: Pasce agnos meos. *Dicit ei tertio: Simon Ioannis, amas me? Contristatus est Petrus, quia dixit ei tertio, Amas me: & dixit ei*: Domi*ne tu omnia nosti: tu scis quia amo te. Dixit ei*: Pasce oues meas.

Declaratio.

CHristus non solum, quia solus suo sanguine oues redemit suas; sed etiam, quia solus

 princi-

principaliter & æternalitér licet post Ascensionem tantum inuisibiliter pascit oues suas, sũmus est & vnus Pastor gregis & Ecclesiæ suæ. Sanctus tamen Petrus quoque vnus & summus est pastor totius gregis & Ecclesiæ Christi non redemptione, aut regimine summo: sed ex commissione Christi, & quo ad regimen externum, visibile atque temporale. Ille enim vnus, hoc est, principalis & summus est Pastor, cui omnes agni, & oues vniuersæ commendatę sunt ad pascendum & regendum. Atqui Christus omnes agnos, & omnes oues suas, absque vlla exceptione vel determinatione, aut limitatione, pascendas commisit Petro: ergo absque vllo dubio constituit eum supremum totius ouilis, hoc est, Ecclesiæ suæ Pastorem. Et hoc est quod illi diu ante promiserat, cum promittebat illi dare claues Regni cælorum, hoc est, supremam potestatem super Ecclesiam suam: imo Ecclesiam suam super ipsummet Petrum ædificare, hoc est, post se, summum & angularem lapidem in Petri functione & regimine solidare, atque auctiore reddere, ac complere & perficere etiã Math. 16. v. 18. & 19. Et illa omnia sic intelligenda veniunt, quod existente nihilominus & manente Christo, vno, summo & perpetuo, atque immortali Pastore, seu, vt Petrus ipsemet loquitur, Principe Pastorum, Petrus sub Christo, & loco, ac nomine Christi (quo ad visibilem gubernationem & pasturam Ecclesiæ) inter alios, similiter ministeriales Pastores, & visibiles Rectores Ecclesiæ vnus & summus Pastor, super alios collegas, & ministratorios Episcopos & Pastores, à Christo (cum iam ad cælum ascensurus,

ſtrus. & Eccleſiam atque mundum iſtum, quo ad viſibilem, & conſuetam, corporalemque præſentiam & adminiſtrationem, relicturus erat) inter omnes, & præ omnibus, & ſuper omnes Apoſtolos palam ſit, & expreſſè, ac viua voce ordinatus & confirmatus: idque in ædificationem, propagationē & conſeruationē Eccleſię ſuæ. Ex quo etiam liquidò & neceſſario ſequitur, quod illa verba Chriſti: & erit vnum ouile & vnus paſtor, principaliter quidem & propriè de Chriſto: ſecundario tamen & quo ad viſibile Eccleſiæ regimen, de S. Petro ſint in elligenda, & eius ordinarijs in viſibili ac ſuprema moderatione Eccleſiæ, ſucceſſoribus, Romanis Epiſcopis, qui S. Petro, Romę cathedram ſupremi paſtoratus ſub Chriſto, vſque ad mortem adminiſtranti, & ibidem ſub Nerone crucifixo, legitimè ſuccedunt. Si enim Chriſtus Ouili ſuo, quo ad Paſtores viſibiles, vſque ad finem mundi, & conſummationem myſtici ſui Corporis, quod eſt ipſa Eccleſia, prouidere voluit, & prouidit, vt S. Apoſtolus diſertè teſtatur. Ep. 4. v. 12. vtique etiam de ſupremo, inter illos viſibiles & miniſteriales Paſtores, Paſtore & capite prouidere voluit & debuit: alioquin enim pax Eccleſiæ conſeruari & ſciſmata atque ſeditiones variæ deuitari non potuiſſent aut poſsūt. Si etiam in exordio, atque infantia quaſi Eccleſiæ, opus erat prouidere Eccleſiæ ſuæ de ſummo & principali Paſtore, quādo adhuc puſillus erat grex, & pauci Paſtores: quanto magis hoc neceſſarium eſt, quādo Eccleſia tanta ſumpſit incrementa, & per totum terrarum orbem propagata, tot centenis millibus ouium

aucta, quotidie plures nacta est & debuit habere atq; adsciscere Pastores? dubitari igitur nō potest nec debet, post Christum & sub Christo, qui solus proprius est, & supremus atq; hæreditarius & immortalis (nam tamen post ascensionem, quo ad nos, inuisibilis) Pastor, cuius oues sunt propriæ (vnde etiam dicebat Petro, pasce agnos meos, non tuos: pasce oues meas, non tuas) Petrum fuisse, & etiamnum esse in suis legitimis successoribus vnum & supremum Ouilis Christi visibilem & vicarium Pastorem, cui Christus nomine suo visibiliter omnes, non solum oues, sed etiam agnos pascendos commisit.

Obseruatio.

Illa seria Christi, atq; expressa saluberrima, adeoq; necessaria ordinatio vnius summi (inter visibiles Ecclesiæ rectores) Pastoris hactenus per mille fere sexcentos annos, summo & singulari Dei beneficio, inter tot Ecclesiæ oppugnationes, & infestationes maximas, continuata serie semper obseruata & confirmata fuit; & licet in alijs locis, Episcopi cū Ecclesiis particulares; temporis successu, & hominum malitia, sublati sint & extincti; Roma tamen suos semper Episcopos in cathedra Petri succedentes, & vniuersæ Ecclesiæ clauum gubernantes, Deo aspirante & iuuante, retinuit, & ad finem vsq; mundi quamdiu Ecclesia in terris colligetur & durabit, contra omnes inferni portas & oppugnationes, spiritus sancti protectione, retinebit.

Qui hanc Christi ordinationem non vident, caecos,

cos; qui non intelligunt, stupidos & amentes; qui negant aut infestant, obstinatos & peruersissimos hæreticos, aut rebelles esse oportet: qui verò vel S. Petrum Romæ fuisse, & supremum Episcopatum totius Ecclesiæ administrasse, vel ibi mortuum sub Nerone & cruci affixum fuisse, ideoq; Romanum pro tempore Episcopum, eius in suprema cathedra successorem esse, pertinaciter negant, non oues fideles, sed impudentissimi potius canes, imo lupi infernales, & diaboli emissarij censendi veniunt: cum in Ecclesia Christi hoc apertissimum, exploratissimum, & testatissimum semper fuerit, & non solum vrbi, sed & Orbi; nec Christianis tantum, sed etiam infidelibus notissimum extiterit. Qua de re in libellis nostris; de primatu Petri; & cui titulus est: Attestatio SS. Patrum quod Petrus Romæ fuerit. &c. Coloniæ apud Hermanum Hoberg excusis latius, atq; ex professo actum est.

CAP. VIII.

Christus solus & vnicus est Sacerdos noui Testamenti.

PSal. 109. Iurauit Dominus & non pœnitebit eum: *Tu es Sacerdos in æternũ secundum ordinem Melchisedech.*

CAP. VIII.

Etiam alij vocantur & sunt Sacerdotes noui Testamenti.

E*Saiæ 61. v. 6.* Vos autem Sacerdotes Domini vocabimini: *Ministri Dei nostri, dicetur vobis.*

Esaiæ 66. v. 21. Et

Heb.5.v.5. Christus non semetipsum clarificauit, *vt Pontifex fieret*: sed qui locutus est ad eum: Filius meus es tu, ego hodie genui te. Quemadmodũ & in alio loco dicit: *Tu es Sacerdos in æternum*, secundum ordinem Melchisedech.

Heb.6.v.18. Confugimus ad tenendam propositam spem, quã sicut anchoram habemus animæ tutam ac firmam, & incedentẽ vsque ad interiora velaminis: vbi procursor pro nobis introiuit Iesus: *secundum ordinem Melchisedech Pontifex factus in æternum.*

Heb.7.v.23. Et alij quidem plures facti sunt Sacerdotes, idcirco quod morte prohiberentur manere: hic autem, eo quod maneat in æternum, *sempiternum habet Sacerdotium.* Et v.26. Talis enim decebat, *vt*

assumam ex eis in Sacerdotes, & *Leuitas, dicit Dominus.*

Heb.7.v.12. Translato enim Sacerdotio, *necesse est vt & legis translatio fiat.*

1. *Pet.2.v.4. Ad quem accedentes lapidem viuum, ab hominibus quidem reprobatum,* à Deo *autem electum & honorificatum: & ipsi tanquam lapides viui superædificamini, domus spiritualis*, sacerdotium sanctum, *offerre spirituales hostias, acceptabiles Deo per Iesum* Christum. Et *v.9. Vos autem genus electum*, regale Sacerdotium, *gens sancta.*

Ap.1.v.5. Qui dilexit nos, & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo, & fecit nos Regnũ, & Sacerdotes Deo, & Patri suo.

Apoc.5.v.9. Redemisti nos Deo in sanguine tuo ex omni tribu, & lingua & populo, & natione, & fecisti nos

nobis

nobis est: Pontifex sanctus, innocens, impollutus, ſegregatus à peccatoribus, excelſior cælis factus: qui nō habet neceſſitatē quotidie, quemadmodum Sacerdotes prius pro ſuis delictis hoſtias offerre, deinde pro populi: hoc enim fecit ſemel ſeipſum offerendo.

Deo regnum, & Sacerdotes.

Apo.5.v.9. Beatus & ſanctus, qui habet partem in reſurrectione prima: in his ſecunda mors non habet poteſtatem: ſed erunt Sacerdotes Dei, & Chriſti.

Declaratio.

CHriſtus in Cruce ſe obtulit viſibiliter & corporaliter in mortem, cum effuſione ſanguinis: ſic nō poteſt ſe offerre ſæpius: quia à morte reſurgens, mori amplius non poteſt, nec ſanguinem effundere ſuum: nec opus habet ſe ſic offerre amplius: quia oblatione illa cruenta in cruce facta, & per mortem, quam ibi ſpontaneè ſubijt, vt turpiſsimam, ita & amariſsimam, omnia, quæ ad reconciliationem Dei, & redemptionem totius generis humani pertinebant, requirebantur, & erant neceſſaria, non ſolum ſufficienter, ſed etiam ſuperabundanter, perfectiſſimeque promeruit, & iuſtitiæ diuinæ pleniſſimè ſatisfecit.

In hoc Sacerdotij, & ſacrificij genere, Chriſtus ſummus & ſolus eſt Sacerdos, & Pont. Opt. maximus; nec habuit, nec habère debuit aut potuit, vllos vel vicarios vel miniſtros ordinarios: ſed ſolus torcular calcauit. Eſa. 63. v.3. ſolus obtulit ſeſe per Spiritum ſanctum Deo Pa-

tri immaculatũ Heb. 9. v. 14. [illegible] tionẽ optime fragrãtiæ, & Patri longe acceptam [illegible] gratissimamq; Eph. 5. v. 2. Et hoc Sacerdotio & sacrificio totaliter in Cruce perfunctus, & defunctus est. Est tamẽ, præter hoc sacerdotij & sacrificij officiũ, alio quoque modo & ordine Sacerdos, videlicet, secundũ ritũ & ordinẽ Melchisedech: qui obtulit sacrificiũ incruentũ & gratiarũ actionis, in quo nõ adhibuit, nisi panẽ & vinum. Gen. 14. v. 18. Quatenus est Sacerdos secũdũ ordinẽ Melchisedech, Christus nõ in cruce (ibi enim cruẽtum obtulit, & propitiatoriũ ac redemptiuum Sacrificium, secundum ritum Aaronis) sed in Cæna nouissima, sub pane & vino (non secundũ species, sed secundũ naturã mutatis, vt figura impleretur, & in veritatẽ trãsiret) realiter quidẽ, sed inuisibiliter & mystico ac spirituali modo, in memoriã & gratiarũ actionẽ, redemptionis in Cruce factæ, Deo Patri sese obtulit.

Secundum illum ritum & ordinem Melchisedech, cum sit, & maneat Sacerdos in æternum (prout Deus Pater iure iurando illi promisit, & illum quoque confirmauit) non semel tantum sese obtulisse satis fuit: sed quamdiu Sacerdos erit secundum ordinem Melchisedech, in æternum scilicet, seu quamdiu cursus huius mundi, & Ecclesia Christi in terris durabit (nam & illud tempus æternum, suo sensu & modo dicitur) & participatione Sacrificij cruenti in Cruce semel facti, ad redẽptionẽ & propitiationẽ, nec nõ sanctificationẽ indigebit; Sacerdotiũ illud exercere, illoq; fungi & proinde etiam tale incruentum, & memoratiuum, atq; gratiarum actionis sacrificium simili ritu & fine offerre debebit: Sacerdos enim reuera non

esse, nec dici potest sine omni sacrificio vt S. Paulus Heb. 8. v. 3. satis testatur, & probat.

Sub specieb. autē panis & vini in Cælo sese vtiq; nō auffert Christus, nec offerre potest, sicut in Cæna fecit, seu post cænā typicā absolutā; inuisibiliter, sc. & mysticè seu sacramētaliter, & spirituali modo: quia ibi Patri apparet visibilis & visibiliter sese, & in propria persona, absq; vllo inuolucro, vel vlla panis aut vini specie, vel vmbra etiā, indesinenter sistit & offert interpellando pro nobis vt participes reddamur sacrificij illius vnici, & summi, atque infiniti meriti, quod in Cruce peregit & compleuit.

Ergo in Ecclesia adhuc Militante in terris, & indigente participatione atque efficacia sacrificij Crucis, offerat sese Christus & fungatur Sacerdotio suo oportebit, secundum ordinem & ritū Melchisedeci, vt officio suo, in implendis omnibus prophetijs & figuris de se publicatis, per omnia respondeat & faciat satis. Hoc vero præstat ipse quidē & præstabit fideliter & personaliter ad mūdi vsque finē, & consummationē Sāctorū: sicut in cæna præstitit semel: nō tamē post ascēsionē suā in cælū sine ministerio, & medio aliorum. Sicut. n. ipse adhuc est, & manet qui baptizat, iuxta prophetiā & testimoniū S. Ioan. Bapt. imo ipsiusmet Dei Io. 1. v. 33. & tamē nō baptizat nisi per ministros ordinatos, & eorū ministerio illisq; vtitur tanquā instrumētis: ita etiā ipsemet etiamnū cōsecrat quidē & benedicit panē & vinū, sicut in Cæna fecit, & corpus ac sanguinē suū, imo seipsū personaliter, sed inuisibiliter omnipotentia sua statim præsentat (substantiâ panis & vini in suū corpus & sanguinē transmutatis) & in memoriam

ac gratiarum actionem sacrificij Crucis, seu Redēptionis ibi semel factæ P[illegible] offert, & porrò loco Iudaici & figurati Manna, in cibum & potum, hoc est refectionem animæ porrigit atque dispensat: iuxta illud: Panis quem ego dabo, (ad finem vsque mundi scilicet, quādiu in hoc deserto peregrinatur populus suus) caro mea est, quam dabo pro mundi vita: consecrat inquam, offert, & porrigit; sed non amplius in suamet persona visibiliter, sed inuisibiliter per ministerium eorū, quos ad hoc officij genus, singulariter elegit & vocauit. Inter quos primi fuerunt, & præcipui, duodecim Apostoli; quibus, & in eorum persona, ordinariis etiam in isto officio, successoribus, expressè dixit, & commisit dicens: hoc, (scilicet quod ego feci) facite in meam commemorationem.

Ab hoc sacrificij & sacrificandi genere atq; ministerio, tam Apostoli, quam eorum, in eodem ministerio, legitimi successores, vocantur Sacerdotes, & Sacerdotes secundum ordinem Melchisedech, non Aaron: quia non cruentum, & visibili ac cruento modo, sed incruentum, & inuisibili ac spirituali ritu, non suo, sed Christi nomine, Deo Patri offerunt memoratiuum, & gratiarum actionis ac laudis, Sacrificiū, Christum videlicet ipsum, panē cælestem & Manna noui Testamenti sub speciebus panis & vini verè quidē, & realiter, sed inuisibiliter, & spirituali ac sacramētali modo præsentē. Vocantur autē Sacerdotes, non principales sed ministeriales, & vt sic loquar instrumētales tantùm, quia Christus per eos tanquam ministros suos,

& orga-

& organa deputa. Sacerdotium & ſacrificium ſuum ſecundum ordinem Melchiſedech in Eccleſia ſua viſibiliter in terris exequitur: ſicut & per illos baptizat. Chriſt⁹ igitur ipſe eſt, & manet principalis, & vnicus Pontifex atque Sacerdos noui Teſtamenti; qui vt nunquam moritur, aut mori poteſt deinceps, poſtquam ſemel à mortuis reſurrexit; ita nullos habet, nec habere poteſt ſucceſſores, ſed ipſe ſolus & vnus manet & eſſe perſeuerat verus & realis Sacerdos; cuius Sacerdotes noui Teſtamenti non ſucceſſores, ſed ſeruitores & vicarij ſunt, quoad extremum ſacrificij actum, atque viſibile miniſterium.

De hiſce, & talibus, veri quidem nominis, Sacerdotibus, ſed non principalibus, verùm miniſterialibus, ſeu miniſtratorijs tantùm, prophetauit Iſaias Propheta, imo Deus ipſemet tales promiſit per Iſaiam non ſemel, ſed ſæpius in nouo teſtamento ſeſe daturum, vti ex allegatis teſtimonijs clariſſimè conſtat. Et ſicut populus Iudaicus, à Deo regnum Sacerdotale & gens ſancta nuncupatur Exod. 19. v. 6: non quod omnes & ſinguli Sacerdotes eſſent futuri: ſed quod ex illis, & inter illos Sacerdotes ſancti eſſent eligendi & aſſumendi, qui pro ſe & populo, & per quos ipſe etiam populus ſacrificia Deo offerrent: ſic etiam S. Petrus Chriſtianos vocat gentem ſanctam, genus electum, & Regale ſacerdotium, quod ex illis, ſecundum promiſſionem diuinam (ſine adiuncta conditione) & Iſaiæ prophetiam, ſacerdotes erant aſſumpti, & aſſumendi, quamdiu ſtatus huius Eccleſiæ durabit, qui oblationes & ſacrificia

pro

pro populo offerrent: omnis namque, omnis inquam Pontifex seu Sacerdos vt testatur S. Paulus. Heb. 5. v. 1: ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in iis quæ sunt ad Deũ, vt offerat dona & sacrificia pro peccatis. Et iterũ: Heb. 8. v. 3. omnis Pontifex ad offerendũ munera & hostias constituitur, vnde necesse est & hunc habere aliquid quod offerat. Quin & ipsimet Christi fideles, per Sacerdotes suos ministeriales, offerunt hostias spirituales, quia cũ illis & per illos sacrificia laudis & gratiarum actionis Deo, pro redemptione in Cruce per Christum facta, & omnibus eius meritis, & ab illo impetratis beneficijs, deuotè persoluunt; aut in istiusmodi sacrificia, & spirituales hostias noui Testamenti expresse ac religiosè consentiunt, sicut & Iudæi in veteri Testamento per Sacerdotes suos specialiter electos sua quoque tam laudis & gratiarum actionis, quam alia præscripta & debita sacrificia offerebant.

Obseruatio.

Ex quibus planè admodùm, & liquidißimè, constat, Catholicos, solum & vnicum Christum pro vero, proprio, & principali, realiq; Sacerdote & Pontifice noui Testamenti, secundum ordinem Melchisedech, agnoscere, & confiteri: Sacerdotes autem à Deo in veteri Testamento promissos, & in nouo ab ipsomet Christo constitutos & ordinatos, etiam Sacerdotes quidem & Pontifices, respectiuè, dici, & quidem veraciter nominari; sed non nisi sub Christo ministeriales Sacerdotes: quorum visibili opera & ministerio, Christus summus & vnicus sacerdos secundum ordinem Melchisedech

in ex-

in exponendo ſuum Sacerdotium & Sacrificium (quia ſibi ita viſum eſt & complacuit) viſibiliter vtitur illiſque viſibilem iſtius ſacrificij executionem expreſſè commiſit. Sicut igitur Chriſtum officio & honore ſuo non ſpoliant, aut eius officium haudquaquā ſacrilegè inuadunt, qui legitimè vocati & ordinati, vel Epiſcopale, vel Paſtorale, vel doctoris officium adminiſtrant, non tamen Chriſtus, & ſolus Chriſtus, propriè loquendo, Epiſcopus, Paſtor, & Doctor noſter ſit cenſendus & agnoſcendus: ſic nec Chriſtum ſuo Pontificio aut ſacerdotio ſpoliant, aut illud in ſe transferunt, qui legitimè vocati & ordinati, Chriſti nomine ſacerdotium, & ſacrificium ſecundum ordinem Melchiſedech externè adminiſtrant. ſicut etiam nihil Chriſto derogatur, quod Paſtor aut ſacerdos baptiZat: cùm tamen Chriſtus eſt, qui ſolus principaliter baptiZat: ſic nec offerendo ſacrificium ſecundum ritum & ordinem Melchiſedech: qui nihil ſuo, ſed Chriſti duntaxat nomine facit omnia: nec vt Chriſtus & Dominus ipſiuſmet, ſed vt ſeruus & miniſter Chriſti tantum operatur, & facit, quæ Chriſtus in ſuo nomine fieri mandauit & commiſit. Quamtumuis autem Chriſtus ſolus & vnicus propriè ſit ſacerdos & Pontifex noui Teſtamenti; tamen nullibi dixit: vnus veſter ſacerdos eſt Chriſtus: ſicut dixit: vnus veſter Magiſter eſt Chriſtus Mat. 23. v. 10. & tamē licuit S. Paulo ſe Magiſtrū vocare ſine iniuria Chriſti: quare nō etiā Sacerdotes vocari, & ſacrificare poſſunt Miniſtri noui Teſtamenti, ſenſu ſæpedicto, abſque offenſione aut

præiudicio Chriſti? Meræ ſ[illegible]*itur, & impu-dentiſsimæ ſimul ac mendaciſsimæ calumniæ, quas hæretici &* Nouatores *noſtri, contra Sacerdotes* Noui Teſtamenti *euomere non ceſſant, edocti à ſpiritu infernali.*

CAP. IX.

Chriſtus ſolus, & vnicus eſt Mediator noſter.

1. TIm. 2. v. 5. vnus enim Deus, *vnus & Mediator Dei & hominum Chriſtus Ieſus.*

Heb. 8. v. 6. Nunc autem melius ſortitus eſt miniſterium, *quanto & melioris Teſtamẽti Mediator eſt.*

Heb. 9. v. 15. Et ideo *noui Teſtamenti Mediator eſt.*

Heb. 12. v. 22. Acceſſiſtis ad Sion montẽ, & ciuitatem Dei viuentis, Ieruſalem cæleſtem, & multorum millium Angelorum frequentiam & Eccleſiam primitiuorum,

CAP. IX.

Etiam alij vocãtur, & eſſe poſſunt Mediatores.

DEut. 5. v. 5. Ego ſequeſter & medius fui inter Dominum & vos, *in tempore illo.*

Pſal. 150. *v.* 23. *Et dixit vt diſperderet eos, ſi* non Moyſes electus eius ſtetiſſet in confractione in conſpectu eius, vt auerteret irã eius, *ne diſperderet eos.*

Ier. 18. *v.* 20. *Recordare quod ſteterim in conſpectu tuo,* & loquerer pro eis bonum & auerterem indignationem tuam ab eis.

Gal. 3. *v.* 9. *Quid igitur lex? Propter tranſ-*

qui

qui conscripti sunt in cælis, & Iudicem omnium Deum, & Spiritus iustorum perfectorum, & *Testamenti noui Mediatorem Iesum.*

gressiones posita est, donec veniret semen, cui promiserat, ordinata per Angelos, in manu Mediatoris, scil. Moysis.

Declaratio.

CHristus vnus & solus propriè est Mediator & potissimum noui Testimenti, vt S. Paulus expressè & sæpius commemorat, atque inculcat etiam: quia videlicet sanguinem suum fudit, & semetipsum dedit in redemptionem pro omnibus, vti sese cap. secundo prioris Epistolæ ad Timotheum statim declarat & explicat; & in Epistola ad Hebræos, maximè cap. 9. v. 15, cum dixisset Christum per sanguinem suum in cruce effusum conscientias nostras emundare ab operibus mortuis, & ideo esse Noui Testamẽti mediatorem, statim subiungit: vt morte intercedente, in redemptionem earum præuaricationum, quæ erant sub priori Testamento, repromissionem accipiant, qui vocati sunt æternæ hæreditatis.

Tali ratione & nomine nullus neque in cælo neque in terra sine maxima blasphemia & iniuria, atque etiam abnegatione Christi, cogitari, nedum credi, aut appellari poterit Mediator: quia nullus est, qui nos proprio sanguine, & mortis supplicio redemit, & Deo reconciliauit proprijs meritis, quam solus & vnicus Christus Iesus.

Alio tamen sensu & nomine Mediator, etiam

iam dicitur, & licite appellari potest, qui vel Dei placita ad populum, vel populi necessitatem & voluntatem, seu petitionem ad Deum refert & sua intercessione commendat, & sic sanctus Moyses sequester & Mediator inter Deum & populum Israeliticum, expresse in sacra scriptura, ab ipsomet Spiritu sancto, nuncupatur. Sic etiam Mediatorem se inter Deum & populum fuisse intercessione sua, satis apertè testatur S. Ieremias. Sic quoque omnis, vt inquit S. Paulus, Heb.5. v.1. Pontifex ex hominibus assumptus pro hominibus constituitur in ijs, quæ sunt ad Deum, vt offerat dona & sacrificia pro peccatis simulque quasi mediator inter Deum & hominem describitur: sicut & Aaron iussu Moysis thymiama offerens, & stans inter viuos & mortuos, pro populo, quoniam iam ignis atque incendium vastabat, deprecatus est, & impetrauit, vt Deo placato plaga cessaret. Num.16.v.46.& 47. Et ipsemet Moyses quadraginta diebus & quadraginta noctibus ieiunans, & supplex orans pro populo post adoratum vitulum, Mediatorem egit, intercedendo, & impetrando, gratiam & remissionem à Deo grauissimè infenso, vt ipsemet testatur Deut.9. v.13. & sequentibus. Vt alia exempla, in prima parte nuper allegata, & ad longum posita, hîc præteream.

Obseruatio.

SI Mediatores limitato sensu apud Deum esse possunt; orando vidilicet & intercedendo pro alijs, homines adhuc mortales, & necdum beati, aut de salute sua securi; quare non etiam, & milties

millies magis, q ... gunt in cælis immortalem? & I ... propinqui sed proximi etiam, & summi amici sunt, & beatitudine fruuntur non tantum certa, sed etiam æternaliter duratura? Si autem alij sancti ad vnum omnes, non sicut Christus solus & vnicus est Mediator, sed intercedendo in Christi nomine, & per illum placando Deum iratum, Mediatores dici & esse possunt sine Christi iniuria aut vllo præiudicio: cur non etiam, & multo maximè, super omnes alios cælites, orando, intercedendo, & impetrando, Mediatrix dici & esse atq; compellari poterit, ipsamet Dei super benedicta & charissima Mater?

CAP. X.

Christus est Aduocatus noster apud Deum.

1. IO. 2. v. 1. Filioli mei, hæc scribo vobis, vt nõ peccetis. Sed si & qs peccauerit, *Aduocatũ habem⁹ apud Patrẽ, Iesum Christum Iustũ*: & ipse est propitiatio pro peccatis nostris: non pro nostris autẽ tãtũ, sed etiã pro totius mũdi. Rom. 8. v. 34. Christus Iesus qui mortu⁹ est, imo & q re-

CAP. X.

Etiã alij esse possunt, & sunt Aduocati apud Deum.

GEn. 20. v. 7. *Abraham fuit Aduocatus pro Abimelech.*

Ex. 32 v. 10. & Deut. 9. v. 26. *Moyses fuit Aduocatus pro populo Israel post adoratum vitulũ: & post murmurationem. Num. 14. v. 10.*

1 *Reg. 12. v. 23. Samuel itidem & Iob. 42.*

surrexit, qui est ... xteram Dei, *qui* ... *interpellat pro nobis.*

Heb. 7. v. 25. Vnde & saluare in perpetuum potest accedentes per semetipsum ad Deum: semper viuens *ad interpellandum pro nobis.*

Heb. 9. v. 24. Non enim in manufacta sancta Iesus introiuit, exemplaria verorũ: *sed in ipsum cælum, vt appareat nunc vultui* Dei *pro nobis.*

pro Amicis suis.

Ier. v. 16. Ieremias pro toto populo.

2. *Mach. 15. v. 12. Erat autem huiusmodi visus: Oniam qui fuerat summus Sacerdos, virum bonum & benignum, verecundum visu modestum moribus, & eloquio decorum, & qui à puero in virtutibus exercitatus sit, manus protendentem, orare pro omni populo Iudæorum: Post hoc apparuisse & alium virum, ætate & gloria mirabilem, & magni decoris habitudine circa illum: Respondentem verò Oniam dixisse: Hic est fratrum amator, & populi Israel:* hic est qui multum orat pro populo, & vniuersa sancta Ciuitate, Ieremias Propheta Dei.

Rom. 1. v. 9. Testis enim est mihi Deus, cui seruio in spiritu meo in Euangelio Filij eius, *quod sine intermißione memoriam vestri facio semper in orationibus meis.*

Philip. 1. v. 3. Gratias ago Deo meo in omni memoria vestri, *semper in cunctis orationibus meis omnibus vobis, cum gaudio deprecationem faciens,* super communicatione vestra in Euangelio Christi.

Col. 1. v. 3. Gratias agimus Deo, & Patri Domini nostri Iesu Chrsti, *semper pro vobis orantes.*

Col. 4. v. 12. Salutat vos Epaphras, qui ex vobis est seruus Iesu Christi, *semper solicitus pro vobis in orationibus*, vt stetis perfecti, & pleni in omni voluntate Dei.

2. Tess. 1. v. 11. In quo etiam *oramus semper pro vobis:* vt dignetur vos vocatione sua Deus noster, & impleat omnem voluntatem bonitatis, & opus fidei in virtute.

Philem. v. 3. Gratias ago Deo meo, *semper memoriam tui faciens in orationibus meis*, audiens charitatem tuam & fidem quam habes in Domino Iesu, & in omnes sanctos.

Declaratio.

Christus non est ideo tantùm, vel principaliter Aduocatus noster quod pro nobis Patrem orat vel interpellat: hoc enim & Paulus fecit sæpius, vt ex ipsiusmet testimonio constat & S. Stephanus: & Christus fieri quoque mandauit, quando iussit etiam pro persequentibus & calumniantibus Deum orare Math. 5. v. 44: nec non S. Iacobus, quando ait, orate pro inuicem vt saluemini. Iacob. 5. v. 16: & quotidie, imo indesinenter fit, quando præscriptam à Christo orationem, quam vocamus, Dominicam, persoluimus: in illa enim semper, non solum pro nobis, sed etiam pro alijs simul oramus. Quin nec pro nobis Patrem orare vel interpellare deberemus; quod tamen Christus non semel, sed sæpius seriosissimè præcepit: Petite, inquit & dabitur vobis Lucæ 11. v. 9. Et Io. 16. v. 23. Amen amē dico vobis si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis. vsq; modo nō petistis quicquā in nomine meo: Petite & accipietis,

cipietis, vt gaudium vestrum sit plenum. Quid quod S. Paulus non solum pro sese ad Deum orationes, ideoque & interpellationes, ab alijs fieri toties & tam obnixè petijt, pro vt supra parte prima capite 46. probatum est: sed etiam iussit etiam fieri pro omnibus hominibus, & maxime pro Regibus, & omnibus qui in sublimitate sunt, cum tamen ibidem statim subiungat, quod vnus sit Mediator Dei & hominum: quod S. Ioannes de Christo Aduocato non asserit. Obsecro, igitur inquit, primùm omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes gratiarum actiones pro omnibus hominibus: pro Regibus & omnibus qui in sublimitate sunt 1. Tim. 2. v. 1. Et Eph. 6. v. 18. Per omnem orationem & obsecrationem orantes omni tempore in spiritu: & in ipso vigilantes in omni instantia, & obseruatione pro omnibus sanctis & pro me, vt detur mihi sermo in apertione oris mei cum fiducia, notum facere mysterium Euangelij.

Sed ideo specialiter, & principaliter Christus Aduocatus noster dicitur, quia videlicet, nō simpliciter tantùm pro nobis rogauit Patrem, aut interpellare non desinit: sed quia, vt addit S. Ioannes, est propitiatio pro peccatis nostris, adeoque totius mundi, & per oblationem suam cruentam & mortem crucis Patrem placauit & placat: & etiamnum apparet vultui Dei & interpellat pro nobis non sola & simplici oratione, sed seipsum, & sua merita Patri offerendo & præsentando: sicque per mortem crucis, & propria merita, Patrem rogat, & pro sanctificatione & salute omnium, maximè electorum

rum interpellat indesinenter ad finem vsque mundi. Et tali ratione, vt solus & vnicus est Mediator, per redemptionem, scilicet in sanguine suo factam semel, & sufficientissimè in ara Crucis: ita etiam solus & vnicus est Aduocatus noster, quia nos proprijs meritis Deo propitiatos seu reconciliatos reddit, & per propria, nō aliorū merita à Patre postulat, vt passionis suæ, & meritorū reddamur & ad iustificationē, & ad salutem tam huius quā futuræ vitæ, participes.

Homines autem siue pro seipsis, siue pro alijs orant Patrem, vt iussi sunt per Christum, & Apostolos, facere indesinenter: non orant nisi per Christum, per nomen & merita Christi; & sic suo modo & sensu Aduocati quidem esse & dici possunt tam sui ipsorum, quàm aliorū; quatenus sc. siue pro se, siue pro alijs Deum orant, obsecrant atque interpellant, vt per Christum iustificari & saluari, hoc est, per eius merita in cruce comparata, iustitiam & salutem consequi valeant: sed nullo modo, nullaque ratione vti Christus Aduocatus est, & ipsi similiter aduocati appellari; nec vt Christus interpellat, & ipsi interpellare Patrē propriè dici poterunt. Ex quibus planissimum euadit, non obstante, quod Christus noster apud Patrem aduocatus est, & Patrem incessanter pro nobis interpellat, licere tamē, & mandatum etiā Dei esse expressū, vt nihilominus homines & pro se, & pro alijs orare nō cessent; non quod Christi aduocatura & intercessio nō sit satis & sufficiens, nisi nostra accedat quoque oratio & interpellatio: sed vt Christi mortis & sanguinis, meritorumq; simul & interpellationis, quā per illa facit, eo citius,

 pleniuſ-

pleniusque participes fieri possimus, & fructus percipere vberiores: ideoque nostras orationes vel intercessiones nihil derogare Christo vnico Aduocato nostro per propria merita, nec eius per eadem interpellationi: sed potius, eius dignitatem, gloriam, & honorem magis magisque commendare, & testatum facere: quia pro eisdem participandis tantopere laboramus: & sine illis nihil nos ad salutē habere vel obtinere posse, palam atque apertè profitemur atque adeò reipsa protestamur.

Obseruatio.

SI igitur mortales & peccatores pro seipsis, & alijs quoque apud Deum, saluo Christi alioquin solius Mediatoris & Aduocati officio & honore, aduocare, hoc est orare, & sic etiam, suo sensu & modo, Aduocati sui, & aliorum dici & haberi possunt: quis dubitare poterit, sanctos in cœlis beatos & immortales, pro nobis apud Deum per Christum similiter, & potiore iure aduocare, hoc est, interpellare & orare, sicque etiam aduocatos nostros licite nuncupare & compellari posse. Si autem Sancti cœlites omnes aduocati dici & haberi, & vt tales inuocari possunt: cur non & multo magis, & præ omnibus etiam sanctissimam Dei Genetricem & virginem Mariam, post Christum, præcipuam nostram Aduocatam appellare & inuocare licebit.

CAP.

CAP. XI.

Christus est Rex noster.

IEr.23.v.5. Ecce dies veniunt, dicit Dominus: & suscitabo Dauid germẽ iustum: *& regnabit Rex*, & sapiens erit: & faciet iudicium & iustitiam in terra.

Math.2.v.2. Vbi est, *qui natus est Rex Iudæorum*?

Math.27.v.38. *Hic est Rex Iudæorum.*

Lucæ I.v.31. Ecce concipies in vtero, & paries filium, & vocabis nomen eius Iesum. Hic erit magnus & Filius altissimi vocabitur, & dabit illi Dominus Deus sedẽ Dauid Patris eius *& regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis.*

Lucæ 19.v.38. Benedictus *qui venit Rex* in nomine Domini, pax

CAP. XI.

Etiam alij sunt Reges in nouo Testamento.

PSal 67.v.30. *A templo tuo in Ierusalẽ*, tibi offerent Reges munera.

Psal. 71.v.10. Reges *Tharsis & Insulæ munera offerent: Reges Arabum & Saba dona adducent.* Et adorabunt eum omnes Reges terræ: *omnes gentes seruient ei.*

Esa. 49.v.22. *Hæc dicit Dominus Deus: Ecce leuabo ad gentes manum meam, & ad populos exaltabo signum meum. Et afferent filios tuos in vlnis, & filias tuas super humeros portabunt.* Et erunt Reges nutritij tui, & Reginæ nutrices tuę: *vultu in terram demisso adorabunt te, & puluerem pedum tuorum lingent.*

*Esa.*60.v.3. Et *ambulabunt gentes in lu-*

in cælo & gloria in excelsis.

Io.18.v.36 Respondit Iesus: *Regnum meũ non est de hoc mundo.* Si ex hoc mundo esset Regnum meum, ministri mei vtique decertarent, vt non traderer Iudæis: nunc autẽ Regnum meum nõ est hinc. Dixit itaque ei Pilatus: Ergo Rex es tu? Respondit Iesus. *Tu dicis, quia Rex sum ego.*

Ap. 1. v. 4. Gratia vobis & pax ab eo qui est, & qui erat, & qui venturus est, & à septem spiritibus, qui in conspectu throni eius sunt: & à Iesu Christo, qui est testis fidelis, primogenitus mortuorum, *& Princeps Regum terræ.*

Apoc.17.v.14. Hi cũ agno pugnabũt, & Agnus vincet illos: quoniam Dominus Dominorum est, *& Rex Regum.*

min... tuo, & Reges in splendore ortus tui. *Et v. 11. Et aperientur portæ tuæ iugiter: die ac nocte non claudentur, vt afferatur ad te fortitudo gentium,* & Reges earum adducantur. *Gens enim, & Regnum quod non seruierit tibi, peribit.*

Math. 25. v. 34. Tunc dicet Rex his, qui à dextris eius erunt: Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum *à constitutione mundi.*

Lucæ 22. v. 29. Et ego dispono vobis, *sicut disposuit mihi Pater meus* regnum. *Vt edatis & bibatis super mensam meã in regno meo.*

1. Tim. 2. v. 1. Obsecro igitur primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus: pro *Regibus, & omnibus qui in sublimitate positi sunt.*

Apoc. 19. v. 16. Et habet in vestimento, & fæmore suo scriptum: *Rex Regum*, & Dominus Dominantium.

2. Tim. 2. v. 11. *Fidelis sermo: Nam si commortui sumus, & conuiuemus: si sustinebimus, & conregnabimus.*

1. Pet. 2. v. 13. Subiecti igitur estote omni humanæ creaturæ propter Deum, *siue Regi*, quasi præcellenti: siue ducibus, tanquam ab eo missis. Et. v. 17. Omnes honorate: fraternitatem diligite: Deum timete: *Regem honorificate.*

Apo 20. v. Beatus, & sanctus, qui habet partem in resurrectione prima: in his secũda mors non habet potestatem: sed erunt sacerdotes Dei & Christi, *& regnabunt cum illo* mille annis.

Ap. 22. v. 5. Et mox vltra non erit: & non egebunt lumine lucernæ, neque lumine solis, quoniam Dominus Deus illuminabit illos: *& renabunt in secula seculorum.*

Declaratio.

CHristus, etiam secundum humanitatem solus est Rex Regum, & Dominus dominantium, seu vt S. Ioannes Ap. 1. ait princeps Regum terræ, cui omnis potestas data est in cælo & terra. Math. 28. cuius regni non erit finis. Reges terræ, particulares tantum sunt Reges sub Christo temporales, mortales & fragiles, & respectu Christi, serui tantum, & quasi commissarij. Reges tamen sunt & vocantur etiã homines, maximè tamẽ qui cũ Christo regnant

regnant in cælis, & regnum possident, cum illo cæleste, ac sine fine duraturum.

Obseruatio.

SI autem omnes qui Christo consortes sunt regni, idcirco meritò & rectè vocantur etiam Reges, & respectiuè Reginæ: quis dubitare poterit, SS. Dei Matrem Reginam appellari & salutari posse, & quidem Reginam cæli, & Angelorum ac Sanctorum omnium? tùm quia Regis Cæli & terræ Mater: tùm quia super omnes Angelos & Sanctos beata & superexaltata est in Regno cælorum?

CAP. XII.

Christus fuit plenus gratia.

LVcæ 2. v. 4. Puer autem crescebat, & confortabatur, *plenus sapientia, & gratia Dei erat in illo.*

Io. 1. v. 14. Et verbum caro factum est, & habitauit in nobis: & vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti à Patre, *plenum gratiæ & veritatis.* Et v. 16. Et *de plenitudine eius* nos omnes accepimus, & gratiã pro gratia.

CAP. XII.

Etiam alij fuerũt pleni gratia.

LVcæ 1. v. 28. Et ingressus Angelus ad eam dixit : Aue gratia plena. *Dominus tecum.*

Act. 6. v. 3. Considerate ergo fratres viros ex vobis boni testimonij septem, plenos Spiritu sancto & sapientia, *quos constituamus super hoc opus. Nos vero oratoni & ministerio verbi instantes erimus. Et placuit sermo coram omni multitudine. Et elegerunt Stephanum,*

Col.

Col. 1. v. 19. Quia in ipso complacuit *omnem plenitudinem inhabitare.*

virum plenum fide, & Spiritu sancto. *Et v.* 8. *Stephanus autem* plenus gratiâ & fortitudine, *faciebat prodigia, & signa magna in populo.*

Declaratio.

CHristus fuit plenus gratia, & fons ipse: Sanctissima Virgo, & Protomartyr etiam S. Stephanus pleni quoque fuêre gratia & Spiritu sancto, non natura, neque à seipsis, sed quasi riuuli per gratiam Christi, fontis omnis gratiæ.

CAP. XIII.

Christus est propitiatio, & reconciliatio nostra apud DEVM Patrem.

ROm. 3. v. 24. Iustificati gratis per gratiam eius, per redemptionem, quæ est in Christo Iesu, *quē proposuit Deus propitiationem*, per fidem in sanguine eius.

2. Cor. 5. v. 28. Omnia autem ex Deo, *qui*

CAP. XIII.

Etiam alijs tribuitur, reconciliare & placare Deum, atque auertere iram eius.

PSal. 105. v. 25. *Et dixit vt disperderet eos:* si non Moyses electus eius stetisset in confractione in conspectu eius. *Et v.* 30. *Et stetit Phines,* & placauit. *& cessauit quassatio*

Sy. 44 *v* 17. *Noe inuentus est perfectus, iu-*

nos

nos reconciliauit sibi per Christum.

1. Io. 2. v. 2. Aduocatum habemus apud Patrem, Iesum Christum Iustum, *& ipse est propitiatio pro peccatis nostris.*

1. Io. 4. v. 10. In hoc est chatritas, non quasi nos dilexerimus Deum: sed quoniam ipse prior dilexit nos, & misit Filium suũ *propitiationem pro peccatis nostris.*

sti ... & in tempore iracundiæ factus est reconciliatio.

Ier. 18. *v.* 20. *Recordare quod steterim in conspectu tuo, & loquerer pro eis bonum,* & auerterem indignationem tuam ab eis.

2. *Cor.* 2. *v.* 18. *Omnia autem ex Deo, qui nos reconciliauit sibi per Christum:* & dedit nobis ministerium reconciliationis. *Et v.* 20. *Pro Christo ergo legatione fungimur, tanquam Dei exhortatione per nos. Obsecramus pro Christo:* reconciliamini Deo.

Declaratio.

DEus nos sibi reconciliauit per Christum effectiuè: Christus reconciliauit nos Deo meritoriè, per mortem & sanguinem suum: sicque Christus vnus & solus est propitiatio & reconciliatio nostra, & nullus alius. Sancti autem & iusti, vt Noe, Moyses, Phinees, Ieremias & alij, Deum placasse, & eius iram auertere, seu auertisse, dicuntur, orando, & intercedendo quia multum valet oratio iusti assidua, Iob. 5. v. 16. Et aures Dei in preces iustorum, Psal. 33. v. 16. & voluntatem eorum facit Psal. 144. v. 19; principaliter tamen semper in nomine dilecti Filij sui: Ministri Ecclesiæ reconciliant Deo, verbo; quando homines conuertunt, & ad pænitentiam

tentiam inducunt, non ipsa autem, sed ministerialiter tantū, quando per pænitētiæ & absolutionis Sacramentum, reconciliationis per Christum promeritæ faciunt participes: homines ipsimet peccatores, sese reconciliant Deo, vt Paulus pro Christo obsecrat, præparatoriè seu dispositiuè per legitimā pænitentiam, non sine Christi meritis, sed per sola merita Christi, & recōciliationē semel ab ipso in Cruce plenissimè perfectissimèque (ad ipsum quod attinet) pro vniuerso Mundo factam, & comparatam.

Obseruatio.

SI autem homines adhuc mortales, dicto sensu, Deum placare, reconciliare, ipsius iram auertere, & reconciliatio etiam dici possunt: quid ni etiam sancti Beati, & præcipuè Sanctorum Domina & Regina, sanctißima Dei Genetrix Maria?

CAP. XIV.

Christus est sanctificatio nostra.

1. COr. 1. v. 30. Ex ipso autem vos estis in Christo Iesu, qui factus est nobis sapientia à Deo, & iustitia, *& sanctificatio*, & redemptio, vt quēadmodū scriptum est: Qui gloriatur in Domino glorietur.

CAP. XIV.

Homines, vt verè per Christū fiant sancti, seipsos sāctificare debent, per sancta opera, & ipsimet sāctificatio Dei fieri.

IO. 17. v. 17. Sanctifica eos, (*rogabat Christus Patrē*) in veritate. *Et v. 19. Et pro eis ego sanctifico meipsum:* vt sint & ipsi sanctificati in veritate.

Rom.

Rom 6. v. 19. Sicut exhibuistis membra vestra seruire immunditiæ, & iniquitati ad iniquitatem: ita nunc exhibete membra vestra *seruire iustitiæ, in sanctificationem.*

Et. v. 22. Nunc vero liberati à peccato, serui autem facti Deo, *habetis fructum vestrum, in sanctificationem*, finem vero vitam æternam.

1. Cor. 1 v. 2. Ecclesiæ Dei quæ est Corinthi, *sanctificatis in Christo Iesu*, vocatis sanctis.

1. Cor. 6. v. 11. Et hæc quidam fuistis: sed abluti estis, *sed sanctificati estis*, sed iustificati estis, in nomine Domini nostri Iesu Christi, & in Spiritu Dei nostri.

1. Cor. 7. v. 14. *Sanctificatus est enim Vir infidelis*, per mulierem fidelem: & *sanctificata est mulier infidelis* per virum fidelem.

2. Cor. 7. v. 1. Has igitur habentes promissiones, mundemus nos ab omni inquinamento carnis, *& spiritus sanctificationem præficientes in timore Dei.*

1. Teſſ. 4. v. 3. Hæc est enim voluntas Dei, *sanctificatio vestra*: vt abstineatis vos à fornicatione, vt sciat vnusquisque vestrum vas suum *possidere in sanctificatione & honore.* Et. v. 7. Non enim vocauit nos Deus in immunditiam, *sed in sanctificationem.*

2. Teſſ. 2. v. 12. Nos autem debemus gratias agere Deo semper pro vobis fratres dilecti à Deo, quod elegerit vos Deus primitias in salutem, *in sanctificatione Spiritus.*

1. Tim. 2. v. 15. Saluabitur autem per filiorum generationem, si permanserit in fide & delectione *& sanctificatione*, cum sobrietate.

2. Tim. 2. v. 21. Si quis ergo emundauerit se

ab istis

ab istis *erit vas in honorem sanctificatum*, & vtile Domino ad omne opus bonum paratum.

Heb. 12. v. 14. Pacem sequimini cum omnibus, *& sanctimoniam*, sine qua nemo videbit Deum.

1. Io. 3. v. 2. Charissimi, nunc filij Dei sumus: & nondum apparuit quid erimus. Scimus quoniam cum apparuerit, similes ei erimus: quoniam videbimus eum sicuti est. *Et omnis qui habet hanc spem, sanctificat se, sicut & ille sanctus est.*

Ap. 22. v. 11. Qui iustus est, iustificetur adhuc: *& sanctus sanctificetur adhuc.* Ecce venio cito, & merces mea mecum est, reddere vnicuique secundum opera sua.

Declaratio.

CHristus factus est nobis sanctificatio, effectiuè, quatenus gratiam sanctificationis largitur per Sacramenta: & per illam in nobis, sed non sine nostra cooperatione, operatur sanctificationem, sicque nos verè & realiter sanctificat. Eph. 5. v. 26. Heb. 2. v. 11. 10. v. 10. meritoriè, quatenus illam per sanguinem & mortem crucis, promeritus est, & apud Patrem comparauit Heb. 13. v. 12. Vt autem aliquis verè sanctus aut sanctificatus reddatur, non satis est credere, Christũ esse sanctificationem nostram, hoc est, caussam efficientem & meritoriam sanctificationis: sed necessum est, vt etiam sanctificet semetipsum, percipiendo scilicet Sacramenta, & sanctè viuendo, seu vt S. Zacharias docet Lucæ. I. v. 75. seruiat Deo in Sanctitate & iustitia veritatis. Vult enim Christus vt sanctificentur fideles sui in veritate, & ita sancti

ſint,ſicut & ipſe cum Patre ſanctus eſt: quod & S. Petrus exigit: ſancti eritis, inquit quoniam ipſe ſanctus eſt. 1. Pet. 1. v. 16. Atqui Deus non externa, vel credita, aut imputata alterius ſanctitate, ſed interna, & propria ſanctitate verè ſanctus eſt: nec in veritate ſãctus eſt, cui externa ſanctitas imputatur tantú, ſine propria vel interna ſanctitate: ſicuti & nemo ſapiens dici poteſt aliena ſapiẽtia, ſi ipſe interna careat, & reuera ſtultus ſit. Interna igitur, & propria ſanctitate, hoc eſt, quam per gratiam Dei, & Chriſti meritum fecimus, ſanctè operando & viuendo, ſancti eſſe debemus, ſi promiſſiones Dei, quæ ſunt conditionales, nobis applicare, & filij Dei eſſe, & nominari velimus, ſicuti ex ſcripturis ſecundo loco allegatis clariſſimè patet.

CAP. XV.

Chriſtus eſt iuſtitia noſtra.

1. COr. 1. v. 30. Ex ipſo autem vos eſtis in Chriſto Ieſu, qui factus eſt nobis ſapientia à Deo, *& iuſtitia.*

CAP. XV.

Homo fit etiam iuſtitia Dei, ſeu verè iuſtus corã Deo, interna ſua & reali iuſtitia.

EZech. 18. v. 20. Iuſtitia iuſti *ſuper eum erit: & impietas impij erit ſuper eum.* *Et v. 22.* In iuſtitia ſua, quam operatus eſt, viuet.

Mat. 5. v. 20. Dico enim vobis, quia niſi abũdauerit *iuſtitia veſtra*, pluſquam ſcribarũ & Phariſæo-

risçorum non intrabitis in regnum cælorum.

Math. 5. ℣. 10. Beati qui persecutionem patiuntur, *propter iustitiam.*

Math. 6. v. 1. Attendite ne *iustitiam vestram faciatis* coram hominibus, vt videamini ab eis.

Rom. 10. v. 4. Finis enim legis, Christus, *ad iustitiam* omni credenti. Et v. 10. Corde *creditur ad iustitiam.*

2. Cor. 5. v. 21. Eum qui non nouerat peccatum, pro nobis peccatum fecit, *vt nos efficeremur iustitia Dei in ipso.*

2. Cor. 9. v. 9. Dispersit dedit pauperibus: *iustitia eius* manet in seculum seculi. Qui autem administrat semen seminanti, & panem ad manducandū præstabit, & multiplicabit semē vestrum, & augebit incrementa frugum *iustitiæ vestræ.*

Eph. 4. v. 23 Renouamini autem spiritu mentis vestræ, induite nouum hominum, qui secundum Deum creatus est, *in iustitia & sanctitate veritatis.*

Eph. 5. v. 8. Vt filij lucis ambulate: fructus enim lucis est in omni bonitate, *iustitia*, & veritate.

Eph. 6. v. 14. State ergo succincti lumbos vestros in veritate, & *induti loricam iustitiæ.*

Philip. 1. v. 11. Et hoc oro, vt charitas *vestra* magis ac magis abundet in scientia & omni sensu: vt probetis potiora, vt sitis sinceri & sine offensa in diem Christi, *repleti fructu iustitiæ,* per Iesum Christum, in gloriam & laudem Dei.

Philip. 3. v. 8. Veruntamen existimo omnia detrimentum esse, propter eminentem scientiam Iesu Christi Domini mei: propter quem

omnia detrimentum feci, & arbitror vt stercora, vt Christum lucrifaciam; & inueniar in illo non habens meam iustitiam quæ ex lege est: *sed illam quæ ex fide est Christi Iesu.*

1.Tim.6.v.11. Tu autem, ô homo Dei, hæc fuge; *sectare vero iustitiam*, pietatem, fidem, charitatem, patientiam, mansuetudinem.

2.Tim.2.v.21. Iuuenilia autem desideria fuge: *sectate vero iustitiam*, fidem, spem, charitatem, & pacem cum eis qui inuocant Dominum de corde puro.

2.Tim. 42. v. 8. In reliquo reposita est mihi, *corona iustitiæ*, quam reddet mihi Dominus in illa die iustus Iudex.

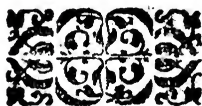
1.Io.3. v.7. *Qui facit iustitiam*, iustus est, sicut & ille iustus est.

Declaratio.

SIcut Christus est sanctificatio nostra sic & iustitia: operando scilicet per gratiam, quatenus Deus, & promerendo spiritum sanctum per mortem suam & sanguinem pro nobis effusum quatenus homo. Propria igitur, & interna iustitia à nobis, & in nobis requiritur, vt iusti coram Deo veraciter, & iustitia Dei esse possimus. Propriam autem iustitiam vocamus, non quam nos proprijs viribus, absque fide & gratia Christi operamur (de qua loquitur S. Paulus Rom.10.v.3. Ignorantes enim iustitiam Dei, & suam quærentes statuere, iustitię Dei non sunt subiecti. Et Philip.3.v.9. Et inueniar in illo non habens meam iustitiam, quæ ex lege est) sed nostram, seu propriam iustitiam appellamus

lamus, quam ipsimet operamur per gratiam Dei à Christo promeritam, & fidem charitate formatam, secundum voluntatem Dei,& mandata illus, nobis in verbo eius proposita & declarata. Illa iustitia, Dei iustitia est, quæ per Dei gratiam principaliter facta est: Christi iustitia, quæ per eius meritum gratia collata: nostra iustitia (sicut verbum Dei,& Christus ipsemet apertissimè expresse appellat) quia per nos, cum adiutorio & gratia Dei per Christum promerita,& propter Christum collata, corde & opere completa. Quod vero Christus non sit nostra iustitia, eo quod ipsius iustitia nobis tantum, sine omni nostra operatione, imputetur: sed quia nobis gratiam Dei, matrē & principalem operatricem iustitiæ, sua morte & sanguine promeruit,& quia, vt Deus, nos effectiue, vt homo, meritoriè reuera iustificat, hoc est iustos reddit, & iustitiam operari facit, sicuti etiam sanctificatio nostra est: patebit ex capite sequenti euidentius.

(·.·)

CAP. XVI.

Christus nos verè & internè (non imputatiuè tantùm) iustificat, tam effectiuè quàm meritoriè.

ISaiæ 53. v. 11. Pro eo quod laborauit anima eius, videbit & saturabitur: in scientia sua *iustificabit*, ipse iustus seruus meus, *multos*, & iniquitates eorum ipse portabit. Ro. 3. v. 24. *Iustificati gratis per gratiam eius*, per redemptionem quæ est in Christo Iesu. Et v. 26. Vt sit ipse iustus, *iustificans eũ, qui est ex fide* Iesu Christi. Arbitramur enim hominem *iustificari per fidem sine operibus legis*.

Rom. 5. v. 8. Commendat autem charitatem suam Deus in nobis: quoniam cum adhuc peccatores essemus, secundum tẽ-

CAP. XVI.

Homo o seipsum quoq; iustificat, seu iustũ facit.

EZech. 18. v. 5. *Et vir si fuerit iustus*, & fecerit iudicium & iustitiam, *in montibus nõ commederit, & oculos suos non leuauerit ad idola domus Israel: & vxorem proximi non violauerit: & ad mulierẽ menstruatam nõ accesserit, & hominẽ non cõtristauerit: pignus debitori reddiderit, per vim nihil rapuerit: panem suum esurienti dederit, & nudũ operuerit vestimento: & ad vsuram non commodauerit, & amplius non acceperit: ab iniquitate auerterit manum suam, & iudicium verum fecerit inter virum & virum: in præceptis meis ambulauerit, & iudicia mea custodierit, vt faciat veritatem:* hic iustus est, *vita viuet ait Dominus Deus. Et v.* 21

pus Christus pro nobis mortuus est: multo igitur magis nunc *iustificati in sanguine ipsius*, salui erimus ab ira per ipsum. Et v. 15. Sed non sicut delictũ, ita & donum, si enim vnius delicto multi mortui sunt: multo magis gratia Dei & donum, in gratia vnius hominis Iesu Christi, in plures abundauit. Et non sicut per vnum peccatum, ita & donum. nam iudicium quidem ex vno in condemnationem: gratia autem ex multis delictis in iustificationem. Et v. 18. Igitur sicut per vnius delictũ in omnes homines in condemnationẽ: sic & per vnius iustitiam, in omnes homines *in iustificationem vitæ*. Sicut enim per obediẽtiam vnius hominis peccatores constituti sunt multi: ita & per vnius obeditionẽ *iusti constituentur multi*.

Rom. 8. v. 30. Quos

Si autem impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis suis quæ operatus est, & custodierit omnia præcepta mea, & fecerit iudicium & iustitiam: *vita viuet & non morietur. Omnium iniquitatum eius, quas operatus est non recordabor*: in iustitia sua quam operatus est, *viuet*.

Math. 6. v. 1. Attendite ne iustitiam vestram faciatis, *coram hominibus, vt videamini ab eis*.

Lucæ 1. v. 6. Erant autem iusti ambo ante Deum, incedentes in omnibus mandatis, & iustificationibus Domini sine querela. *Et v. 74. Et sine timore, de manu inimicorum liberati*, seruiamus illi, in sanctitate & iustitia coram ipso, *omnibus diebus nostris*.

Act. 10. v. 35. In omni gente qui timet eum, & operatur iustitiam, *acceptus est illi*.

autem prædestinauit, hos & vocauit, & quos vocauit, *hos & iustificauit*: quos autem iustificauit, illos & glorificauit. Et v. 33. Quis accusabit aduersus electos Dei? *Deus qui iustificat.*

1. Cor. 6. v. 11. Et hæc quidam fuistis: sed abluti estis, sed sãctificati estis, in nomine Domini nostri Iesu Christi, & in Spiritu Dei nostri.

Tit. 3. v. 7. Vt *iustificati gratia ipsius* hæredes simus secundum spem vitæ æternæ.

Act. 13. *v.* 39. *In hoc omnis* qui credit, iustificatur.

Rom. 2. *v.* 13. *Non enim auditores legis iusti sunt apud Deum:* sed factores legis iustificabuntur.

Rom. 5. *v.* 1. Iustificati ergo ex fide, *pacẽ habeamus ad Deum, per Dominum nostrum Iesum Christum: per quem & habemus accessum per fidem in gratiam istam.*

Rom. 6. *v.* 13. *Sed neque exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccati:* sed exhibete vos Deo, *tanquam ex mortuis viuentes:* & membra vestra arma iustitiæ Deo. *Et v.* 16. *Nescitis quoniam cui exhibetis vos seruos ad obediendum, serui estis eius cui obeditis, siue peccati ad mortem,* siue obeditionis ad iustitiam.

Rom. 8. v. 1. Nihil ergo nunc damnationis est iis qui sunt in Christo Iesu: *qui non secundum carnem ambulant.* Lex enim spiritus vitæ in Christo Iesu liberauit me à lege peccati & mortis. Nam quod impossibile erat legi, in quo infirmabatur per carnem: Deus Filium suum mittens in similitudinem carnis peccati, & de peccato damnauit peccatum in carne: *vt iustificatio legis impleretur in nobis, qui non secundum*

carn-

carnem ambulamus, sed secundum spiritum.

Gal.2.v.16. Scientes quod non iustificatur homo ex operibus legis, *nisi per fidem Iesu Christi*: & nos in Christo credimus, *vt iustificemur ex fide Christi*, & non ex operibus legis: propter quod ex operibus legis non iustificabitur omnis caro.

Gal.3.v.24. Itaque lex pædagogus noster fuit in Christo, *vt ex fide iustificemur.*

Gal.5.v.1. State & nolite iterum iugo seruitutis cõtineri. Ecce ego Paulus dico vobis: quoniam si circuncidamini, Christus vobis nihil proderit. Testificor autem rursus omni homini circumcidenti se, quoniam debitor est vniuersæ legi faciendæ. Euacuati estis à Christo, qui in lege iustificamini: à gratia excidistis. *Nos enim spiritu ex fide, spem iustitiæ expectamus.* Nam in Christo Iesu neq; circumcisio aliquid valet, neq; præputium (id est ad iustificationem) *sed fides* (obserua qualem fidem S. Paulus requirat ad iustitiam & salutem) *quæ per charitatem operatur.*

Gal.6.v.15. In Christo Iesu neq; circumcisio aliquid valet, neq; prẹputium, *sed noua creatura.* Et quicunque hanc regulam secuti fuerint, pax per illos, & misericordia.

1.Cor.7.v.19. Circumcisio nihil est, & præputium nihil est: *sed obseruatio mandatorum Dei.*

Eph.4.v.23. Renouamini spiritu mentis vestræ, & induite nouum hominẽ qui secundum Deũ creatus est, *in iustitia & sanctitate veritatis.*

Philip. I. v. 9. Et hoc oro, vt charitas vestra magis ac magis abundet in scientia, & in omni sensu: vt probetis

 potio-

potiora: vt sitis sinceri, & sine offensa in diem Christi, *repleti fructu iustitiæ* per Iesum Christū in gloriam, & laudem Dei.

2. Tim. 2. v. 22. Iuuenilia autem desideria fuge, *sectare verò iustitiam*, fidem, spem, charitatem.

Tit. 2. v. 11. Apparuit enim gratia Dei Saluatoris nostri omnibus hominibus, erudiens nos, *vt abnegātes omnē impietatē, & secularia desideria sobriè & iustè, & piè viuamus in hoc seculo*, expectantes beatam spem, & aduentum gloriæ magni Dei, & saluatoris nostri Iesu Christi; qui dedit semetipsum pro nobis, vt redimeret nos ab omni iniquitate & mūdaret sibi populū acceptabilem, *sectatorem bonorum operum*. Hæc loquere & exhortare.

Tit. 3. v. 4. Cum autē benignitas & humanitas apparuit saluatoris nostri Dei non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos (.i. ante conuersionē, & fidem) sed secundum suam misericordiā saluos nos fecit per lauacrū regenerationis, & renouationis spiritus sancti, quem effudit in nos abunde per Iesum Christum Saluatorem nostrum: *vt iustificati gratia ipsius*, hæredes simus secundum spem vitæ æternæ. Fidelis sermo est: & de his volo te confirmare: *vt curent bonis operibus praeesse*, *qui credunt* Deo. Et. v. 14. Discant autem & nostri *bonis operibus praeesse*, ad vsus necessarios: *& non sint infructuosi*.

Heb. 11. v. 33. Qui per fidem (loquitur de sanctis veteris Testamenti) vicerunt regna, *operati* sunt *iustitiam*.

Iacob. 2. v. 14. Quid prodest fratres mei, si fi- quis dicat se habere, opera autem non habeat?

beat? Nunquid poterit fides saluare eum? Et v. 20. Vis autem scire homo inanis, quoniam fides sine operibus mortua est? Abraham Pater noster *nonne ex operibus iustificatus est, offerens Isaac Filiũ suũ super altare?* Vides quoniã fides cooperabatur operib. illius: & ex operibus fides consummata est? Et suppleta est scriptura, dicens: Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiã, & amicus Dei appellatus est. *Videtis quoniam ex operibus iustificatur homo, & non ex fide tantũ?* Similiter & Raab meretrix, nonne ex operibus iustificata est suscipiens nuncios & alia via eijciens? *Sicut enim corpus sine spiritu mortuum est: ita & fides sine operibus mortua est.*

1. Pet. 2. v. 22. Qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum: *vt peccatis mortui iustitiæ viuamus.*

1. Io. 2. v. 29. *Si* scitis, quoniam iustus est: scitote quoniam & *omnis qui facit iustitiam, ex ipso natus est.*

1. Io. 3. v. 7. Filioli, nemo vos seducat. *Qui facit iustitiã iustus est: sicut & ille iustus est.* Et v. 10. Omnis *qui non est iustus non est ex Deo*: & qui non diligit fratrem suum.

Ap. 19. v. 8. Et datum est illi vt cooperiat se byssino splendenti, & candido; Byssinum enim *iustificationes sanctorum.*

Ap. 21. v. 11. *Qui iustus est iustificetur adhuc*: & sanctus sanctificetur adhuc.

Declaratio

EX allegatis scripturis planum est, nos per Christum, non imputatione suæ duntaxat iustitiæ, sed efficaciter & realiter per eius meritum

ritum & gratiam (non tamen sine nobis, & nostra vel præparatione, vel cooperatione) iustificari, hoc est coram Deo iustos reddi. Dicit autem S. Paulus Rom. 4: & seriosissimè vrget (contra eos qui ex lege Moysis sine fide & gratia volebant iustificari, aut fidem sine circumcisione & similibus legis obseruantijs ceremonialibus asserebant non sufficere ad iustificationẽ & salutem) quod Abraham per fidẽ fuerit etiã in præputio, hoc est, ante circumcisionem acceptam iustificatus, quodq; fides illius reputata fuerit ei ad iustitiam, videlicet, absque operibus legis, hoc est, sine circumcisione, aut legis obseruatione Mosaicæ, quæ tunc necdum lata erat imo etiam absque omnibus operibus, naturaliter videlicet, & ante fidem factis: sed tamen non dicit quod iustitia Dei aut Christi illi fuerit ad suam iustitiam sine sua fide aut cooperatione reputata: sed quod per fidem fuerit iustificatus: ideoque vocat fidei iustitiam, quia per fidem, absque operibus, præcedentibus fidem, impetrata, & impetrata gratis, seu per gratiam diuinam. Etsi autem à iustificatione illa S. Paulus non solum legis opera, sed etiam opera simpliciter excludat: tamen non ideo excludere censendus est opera bona. Distinguit enim S. Paulus, inter opera; & opera legis; & opera bona. Opera simplicter vocat, quæ naturaliter & ex viribus naturæ, sine fide & gratia Dei fiunt, etiam ab ethnicis: opera legis autem, quæ secundum præscriptum legis Mosaicæ, maximè quo ad circumcisionem & ceremonialia, etiam sine fide in Christũ, & gratia eius fiunt, quæ etiã appellat opera iustitiæ quæ fecimus nos Tit. 3. v.

5: &

5. & iustitiam nostram. Philip. 3. v. 9. Rom. 10. v. 4. Bona vero opera vocat, quæ per fidem fiunt & gratiã Christi, sine illis, bonis inquã operibus, nunquam, & nullibi Paulus quemquam iustificari asserit: sed illa in fide, quam requirit & vrget tantopere quasi solam, simul intelligit, & complectitur, vt non solum S. Iacobus cap. 2. sed etiã ipsemet S. Paulus Galat. 5. v. 1. &. 1. Cor. 13. v. 2. & alibi aperte satis declarat atque interpretatur. Quanquam autem fides & opera fidei, quæ fiunt ante primam iustificationem, qua homo de iniusto & peccatore fit iustus, necessaria quidẽ sunt ad primam seu initialem iustitiam: non tamen illam merentur: quæ vero fiunt à reconciliatis & iustificatis, non solum augent iustitiam sed etiam illius incrementum, nos non mercedem etiam merentur æternam; idq; propter gratiam, & promissionem Christi potissimum.

Obseruatio.

SI Christus verè non imputatiuè iustus, in sapientia sua verè etiam iustos facit. Esa. 53. v. 11: *si etiam iustitiam faciens verè iustus est, sicut Deus veraciter iustus est.* 1. Io. 3. v. 7. *Vbi, & vnde imputatiua illa, imo factitia, & fictitia iustitia Nouatorum? Si etiam per fidem iustificamur, vtiq; veraciter, & non apparenter vel fictitiè tantùm; & fides quæ in Christo, ad iustitiam, & salutem participandã aliquid valet, per charitatẽ operari debet.* Galat. 5. v. 6. *& sine charitate nihil corã Deo valet.* 1. Cor. 13. v. 2. *imo mortua est.* Iacob. 2. v. 26. *Vnde & vbi nata est vel subsistere poteri.*

nouitia

nouitia illa & specialis, & quidem sola fides, quã commenti sunt, & manum Christi iustitiam imputatam apprehendentem, sine Scriptura confinxerunt hæretici, & Nouatores nostri? Nonne vt piis fidei, per charitatem operantis, derogant impiè operibus iustitiæ, ita etiã Christomet ipsi sunt iniurij, quando blasphemè negant contra S. Paulum. Rom. 5. v. 19. Per Christum eiusq; obedientiam, nos verè iustificari, & effici iustos, sicut per Adæ inobedientiam verè, & non imputatiuè facti sumus impij & peccatores? Nonne ideo à Christo sumus liberati, vt illi seruiamus in iustitia & sanctitate veritatis, hoc est in iustitia & sanctitate vera? Lucæ 1. Nonne iustificatio, seu iustificatus homo, nouus est ille homo, quem iubemur & tenemur induere, qui secundum Deum, verè, vtique iustum & sanctum, creatus est, in iustitia & veritate? Eph. 4. v. 24. Nonne illa est noua creatura, Gal. 6. quam vocat obseruationem mandatorum Dei. 1. Cor. 7. v. 19. Nonne illi Sancti appellantur, qui per fidem, non apprehenderunt duntaxat externam, sed operati sunt iustitiam? Heb. 11. v. 33. Nonne imputatiuè duntaxat iusti, & veri interim peccatores, imputatiuè etiam censendi sunt beati, sed veraciter damnabiles, & post imputatum cælum, realem & æternalem consequuntur, & possidebunt gehennam? Nonne istos solifidarios, & imputatitios iustos notauit, & suis depinxit coloribus, quando scripsit, & quasi nominatim, & digito eos designauit?

gnauit. Confitentur se nosse Deum, factis autem negant: cum sint abominati, & incredibiles, & ad omne opus bonum reprobi? Tit. 1. v. 16. Si iustum tantum pronunciat ipsemet Deus, qui facit iudicium & iustitiam, seruat omnia mandata eius, & præ omnibus agit pœnitentiam ab omnibus, ab omnibus inquam peccatis. Eccles. 18. v. 5. Si illos etiam beatos, qui faciunt iudicium & iustitiam in omni tempore, per os Dauid pronunciat. Psal. 105. v. 3. & vnusquisque non secundum solam & electitiam fidem, sed secundum opera, opera inquam sua reddet fidelis & iustus Iudex. Psal. 61. v. 13. Syr. 11. v. 28. Math. 16. v. 27. Rom. 2. v. 6. Apoc. 2. v. 13. & 22. v. 13. vbi solifidarij, non verè sed reputatiuè iusti, & ab omnibus bonis operibus vacui, vbi manebunt, quomodo & vbi consistent? quod & quale cœlum, nisi reputatiuum, intrabunt; qualem beatitudinem nisi reputatitiam, & imputatiuam consequentur? Si nostri, (hoc est verè Christiani & fideles, vt verè sancti, & iusti censeri & esse possint, & sese non fictè, sed vere Deo credere testatum faciant) curare debent, vt bonis præsint operibus. Tit. 3. v. 7: & in hunc finē Christus nos redemit, & mūdauit, mundauit inquā) mediāte baptismo, de quo Tit. 3. v. 5) vt faceret nos populum Deo acceptabilem, sectatorem bonorum operum, imo etiam hoc ipsum expressè & serio docuit, vt abnegantes omnem impietatem & secularia desideria, sobriè, iustè, piè viuamus in hoc seculo. Tit. 2. v. 12: ideoq;

& sic

& sic peccata nostra super lignum in corpore suo portauit, vt (si per ipsũ iusti & beati fieri velimus) peccatis mortui iustitiæ viuamus. 1. Pet. 2. v. 24: *quis non videat, ex nostris, hoc est, Christianis non esse, qui per solam, & partialem, atq; extra, imo contra verbum Dei confictam fidem, Christi tantum iustitiam externe, instar manus, apprehendentem, sine interna iustitia, sine operibus bonis, sine pœnitentia, & eius dignis fructibus, & iustificari & saluari præsumunt per Christum?*

CAP. XVII.

Christus plenariè & sufficientissimè nos Patri reconciliauit, per mortem suam.

ROm. 5. v. 10. Si enim cum inimici essemus, reconciliati sumus Deo *per mortem Filij eius*: multo magis recõciliati, salui erimus in vita ipsius. Non solum autem: sed & gloriamur in Deo, per Dominum nostrum Iesum Christum, *per quem nunc reconciliationem accepimus.*

CAP. XVII.

Et homines nihilominus sese debent reconciliare Deo.

2. PAr. 30. v. 18. Et orauit pro eis Ezechias, dicens, Dominus bonus propitiabitur cunctis, *qui in toto corde requirunt Dominum Deum Patrum suorum.*

Syr. 28 *v.* 2. *Relinque proximo tuo nocenti tibi*: & tunc deprecanti tibi peccata soluentur. *Homo homini reseruat iram, & à Deo quærit medelam: In hominem similem sibi nõ*

2. Cor.

2. Cor.5.v.18. Omnia autem ex Deo, *qui nos reconciliauit ſibi per Chriſtum.*

Eph.2.v.14. Ipſe enim eſt pax noſtra, qui fecit vtraque vnum, & medium parietẽ maceriæ ſoluens, inimicitias in carne ſua, legem mandatorum decretis euacuans, vt duos condat in ſemetipſo in vnum nouum hominem, faciens pacem, *& reconciliet ambos in vno corpore, Deo per crucem.*

Col. 1. v.19. Quia in ipſo complacuit omnem plenitudinẽ habitare: & per *eum reconciliare omnia in ipſum: pacificans per ſanguinem crucis eius,* ſiue quæ in terris, ſiue quæ in cælis ſunt.

habet miſericordiam, & de peccatis ſuis deprecatur? Ipſe cum caro ſit, reſeruat iram, & propitiationem petit à Deo? *quis* exorabit pro delictis illius?

Ier.5. v.1. Circuite vias Ieruſalem, & aſpicite, & conſiderate, & quærite in plateis eius, an inueniatis virum facientem iudicium, & quærentem fidem: & propitius ero ei.

Ier.31. v.33. Hoc erit pactum quod feriam cum domo Iſrael: poſt dies illos dicit Dominus: *Dabo legem meam in viſceribus eorum, & in corde eorum ſcribam eam: & ero illis in* Deũ: *& ipſi mihi erunt in populum.* Et *non docebit vltra vir proximũ ſuum, & vir fratrem ſuum dicens:* Cognoſce *Dominum: omnes enim cognoſcent me, à minimo eorum vſque ad maximum, ait* Dominus: quia propitiabor iniquitati eorum, & peccati eorum non memorabor amplius.

Ier.39.v.3. Si Forte audiente domo Iuda vniuerſa mala, quæ ego cogito facere eis, reuertatur vnuſquiſque

vnusquisque à via sua pessima: & propitius ero iniquitate & peccato eorum.

2 Machab. 10. v. 25. Machabæus autem, & qui cum ipso erant, appropinquante illo, *deprecabantur Dominum, caput terra aspergentes, lumbosque ciliciis præcincti, ad Altaris crepidinem prouoluti, vt sibi propitius*, inimicis autem eorum esset inimicus, & aduersarijs aduersaretur, sicut lex dicit.

Math. 5. v. 23. Si ergo offers munus tuum ad Altare, & ibi recordatus fueris quia frater tuus habet aliquid aduersum te: relinque ibi munus tuum ante Altare, *& vade prius reconciliari fratri tuo: & tunc veniens offeres munus tuum.*

2. Cor. 5. v. 19. Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi, non reputans illis delicta ipsorũ, & posuit in nobis verbum recõciliationis. Pro Christo ergo legatione fungimur, *tanquam Deo exhortante per nos. Obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo.*

Declaratio

CHristus, & quidem solus Christus, nos, atq; adeo totum mundum, per crucem & mortem suam Deo Patri sufficientissimè & plenissimè, quo ad meritum, reconciliauit, & pretium exoluit, exuberantissimum etiam: & per Christum ipsemet Deus mundum sibi reconciliauit, quia Dei voluntas fuit, vt Christus homo fieret, & in suscepta humanitate mortem obiret Crucis, pro conciliatione totius humani generis in Adamo deperditi: quia Christus simul vt homo, ita & Deus fuit. & solus homo, vt homo tantùm pretium perso-

persoluere, nec tam amplum, adeoque infinitum meritum comparare potuisset.

Nihilominus tamen quia illa reconciliatio in cruce & per crucem promerita, actu, & reipsa non communicatur, nisi per certos Ministros, qui sunt mysteriorum Dei dispensatores & certa media quæ sunt Sacramenta noui Testamenti, & præ omnibus, sacramentum Baptismi, & deinde Pœnitentiæ: ideo & Ministri, illi quibus ministerium reconciliationis commissum est à Deo, suo modo & sensu nos Deo reconciliare dicuntur: quando verò non omnibus sine discrimine & delectu, sed illis tantum, gratiã reconciliationis dispẽsant & dispensare possũt, qui sunt capaces Sacramẽtorũ, & quæ ab illis diuinitus requiruntur ad reconciliationem participandam in Christo, reipsa præstant & præstare sunt parati: sic etiã ipsimet homines à S. Paulo pro Christo rogantur, vt reconcilietur Deo, id est, actu atq; effectiue personaliter, seu pro sua persona percipere studeãt & satagãt, quę Christus in cruce generaliter omnib. sibi obtẽperãtib⁹ (Heb. 5. v. 9) semel promeruit.

Ad propitiationem autem seu reconciliationẽ per Christũ in cruce promeritã, tam pro illis, qui fuerũt ab initio mũdi, quã qui erunt vsque ad finẽ illius (ab initio enim mũdi agnus fuit occisus, ordinatione sc. diuina, & efficacia mortis ac meriti, vt testatur S. Ioan. Apo. 13. v. 8) participãdã sẽper in adultis requisita fuit cognitio & fides Dei, pænitẽtia, oratio & alia de quibus scripturę ex veteri testamẽto allegatę mẽtionẽ faciũt: in nouo tamẽ Testamẽto præter illa, primũ, & ante omnia Sacramẽta, ad reconciliatio-

ciliationem & propitiationem illam consequendam, necessaria est regeneratio quæ fit per baptismum ex aqua & Spiritu sancto. Io. 3. v. 3. &5.

Sicut autem homo semet lauare & saluare dicitur (de quibus consequenter agetur) quando pænitentiã, &illa agit, quę Deus exigit, vt in Christo lauari & saluari possimus: sicut etiã, licet Deus nos propriè pascat, & sanare dicatur: tamen etiã homo seipsum pascit & sanat, quando medijs vtitur, per quæ Deus nos pascit& sanat: sic etiam nosmetipsos Deo reconciliare, & propitiatos reddere dicimur, & reconciliamus etiam actualiter, quando ex fide debita, pœnitentiam, & alia à Deo præcepta agentes, actu, & reipsa, pro nostra persona, consequimur & participamus, quod omnibus in genere, & sine exceptione promeritum est in Cruce, & certis, iustissimisque conditionibus, promissum est à Christo, & per Christum à Deo Patre.

CAP. XVIII.

Christus nos emit & redemit, pretio sanguinis sui.

1. COr. 6. v. 20. *Empti enim estis* pretio magno. Glorificate & portate Deum in corpore vestro.

1. Cor. 7. v. 23. *Pretio empti estis*, nolite fieri

CAP. XVIII.

Homo etiam emit & lucratur tam se, quam alios, imo & ipsummet Christum lucrifacere potest & debet

PRo. 16. v. 6. *Misericordia & veritate redimitur iniquitas.*

serui

serui hominum.

1. Pet. 1. v. 17 Et si patrẽ inuocatis eum, qui sine acceptione Personarum iudicat secundum vniuscuiusque opus, in timore incolatus vestri tempore conuersamini. Scientes, *quod non corruptibilibus auro vel argento redempti estis* de vana vestra conuersatione paternæ traditionis: sed *pretioso sãguine quasi agni immaculati Christi, & incõtaminati.*

2. Pet. 2. v. 1. Fuerũt vero & Pseudoprophetæ in populo, sicut & in vobis erunt magistri mendaces, qui introducẽt sectas perditionis, *& eum qui emit eos, Dominum negant.*

Ap. 5. v. 9. Dignus es Domine accipere librum, & aperire signacula eius: quoniã occisus es, *& redemisti nos Deo in sanguine tuo.*

Esa. 55. v. 1. Omnes sitientes venite ad aquas, & qui non habetis argentum, properate, emite, *& comedite:* venite emite *absque argento, & absq; vlla cõmutatione vinũ & lac.*

Daniel. 4. v. 24. *Quãobrem Rex consilium meum placeat tibi, &* peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordijs pauperum.

Math. 13. v. 44. Simile est Regnum cælorum thesauro abscondito in agro: quem qui inuenerit homo, & præ gaudio illius vadit & vendit vniuersa, & emit agrũ illum.

Math. 18. v. 15. Si autem peccauerit in te frater tuus, vade & corripe eum inter te, & ipsum solum, si te audiuerit, lucratus es fratrem tuum.

1. Cor. 9. v. 19. Nam cum liber essem ex omnibus: omnium me seruum feci, vt plures lu-

Apoc.14.v.3.Nemo poterat dicere canticum, nisi illa centum quadraginta quatuor millia, *qui empti sunt de terra.* Hi sunt qui cum mulieribus non sunt coinquinati: Virgines enim sunt. Hi sequuntur Agnum quocunque ierit. *Hi empti sunt ex hominibus primitiæ Deo & Agno.*

crifacerē. Et v.22 Factus sū infirmis infirmus, vt infirmos lucrifacerē, Et *factus sum Iudæis tanquam Iudæus*, vt Iudæos lucrarer, *ijs qui sub lege sunt, quasi sub lege essem, (cum ipse nō essem sub lege*) vt eos qui sub lege erant, lucrifacerem, *ijs qui sine lege erant tanquam sine lege essem(cum sine lege Dei non essem , sed in lege essem Christi)* vt lucrifacerem eos, qui sine lege erant.

Philip.3.v.8.omnia detrimentum feci, & arbitror vt stercora, *vt Christum lucrifaciam.*

Apo.3.v.18. Suadeo tibi *emere à me aurū ignitum, probatum vt locuples fias*, & vestimentis albis induaris, & non appereat confusio nuditatis tuæ, & collyrio inunge oculos tuos vt videas.

Declaratio.

CHristus solus, verè emit & redemit nos proprio suo sanguine, & animam suam posuit pro redemptione totius generis humani, sicque torcular calcauit solus: quia precium emptionis & redemptionis sufficientissimum & infiniti etiam valoris (sanguinē videlicet suum, & semetipsū in mortē) in cruce persoluit. Emit inquā & redemit merito, non actu, vel ex ecutione

ecutione ibidem: quia alioqui nullus damnaretur, sed omnes salui fierent: quum tamen constet multos vocatos, paucos electos imo paucissimos saluari, respectu eorum qui peccant & damnantur; idque ideo, quia istius persoluti precij sese non reddunt, secundum præscriptum & voluntatem Dei participes: sicque culpa sua, non Christi, manent mancipia peccati, diaboli, & ad æternam damnationem obligati. Respectu igitur precij, quod Christus persoluit, & eiusdē valoris, oēs homines qui fuerunt ab initio mundi & erunt vsq; ad extremū iudicium empti & redempti sunt, quo ad sufficientiam scilicet: respectu verò eorum, qui sese debitis modis & medijs participes faciunt istius persoluti precij, non omnes, sed multi, imo pauci tantùm redempti sunt & redimuntur. Et hoc Christus insinuare voluit, quando dixit Hic est sanguis meus noui Testamenti, qui *pro multis effundetur* in remissionem peccatorum. Math. 26. v. 28. Marci. 14. v. 24. Et Lucæ 22. v. 20. Hic est calix nouum Testamentum in sanguine meo, *qui pro vobis fundetur*. Et Math. 20 v. 28. Sicut filius hominis non venit ministrari, sed ministrare, & dare animam suam *redemptionem pro multis*.

Sicut autem se Deo reconciliare dicitur, qui facit quæ Deus requirit, pro participatione reconciliationis per Christum factæ; sic etiam emere & redimere, quæ tamen solus Christus emit, & redemit (scilicet peccata nostra & culpas eorum & gratiam iustificationis & salutis, seu animas nostras & salutem ipsam) quando

credẽdo, orãdo, Sacramẽta percipiẽdo, pœnitẽtiam agẽdo, eleemosynas & pia opera exercendo aliaq́; faciendo, quæ Deus exigit, sese participem facit emptionis & redemptionis à Christo factæ, consequiturque gratiam iustificationis, sanctificationis, & æternæ salutis, quæ lactis & vini, auri & argenti, seu thesauri absconditi nomine, intelliguntur. Similiter & alios lucrari dicimur, quando infideles ad fidem, peccatores ad pœnitentiam, iustos ad iustitiæ incrementũ & perseuerantiã, monendo, alijsq́; pijs mediis ac modis persuadendo inducimus & à via erroris ac periculo salutis, ad veritatem fidei, salutisque directam viam, traducimus & in quærenda adipiscendaq́; salute per Christum quibus possumus rationibus adiuuamus; sicque non primariè (quod soli Christo competit) sed secũdariò, & ministerialiter, tam à perditione præseruamus, quam ad salutis, per Christum partæ, participationem promouemus. Et hoc sensu S. Paulus tam iudæos qui sub lege erant, quam gentes, qui sine lege tunc erant ministerio verbi, monendo, rogando, & nihil non tentando, seu vt ille loquitur (quatenus salua fide & conscientia potuit) omnia illis fiendo lucratus est, seu lucrari & lucrificare alioqui perituros, satagebat. Sic etiam, vt Christum ipsummet lucrificaret, hoc est, vt Redemptorem, ita & saluatorem habere, & eius meritum ac gratiam abundãtius certiusq; consequi & participare posset, tam in hac quam in futura vita, omnia contẽpsit, quæ prius magni fecerat & vt detrimentum æstimauit. Ex quibus, omnibus, facilè erit intelligere, quo sensu & fine scri-

ptuŕæ

pturæ secundo loco sint allegatæ; & quomodo Christi officio, honore & meritis saluis interpretando veniant.

CAP. XIX.

Christus semel tãtùm sese in cruce obtulit; & vnica illa cruenta oblatione omnia cõsummauit, & promeritus est, quæ humano generi sunt ad salutem necessaria.

RO. 6. v. 10. Quod enim mortuus est peccato, *mortuus est semel.*

Heb. 7. v. 26. Talis enim decebat vt nobis esset Põtifex, sanctus, innocens & impollutus, segregatus à peccatoribus, & excelsior cælis factus: qui nõ habet necessitatẽ quotidie, quemadmodum Sacerdotes prius pro

CAP. XIX.

Christus quotidie offert seipsum tùm in cælis personaliter & visibiliter: tùm in terris per Sacerdotes noui Testamenti, personaliter quidem etiã, sed sacramentaliter, & inuisibiliter.

E*Saia 61. v. 6. Vos autem Sacerdotes Domini vocabimini: Ministri Dei nostri vocabimini.*

Esa. 66. v. 21. Et assumam ex eis Sacerdotes, *& Leuitas, dicit Dominus.*

Daniel. 12. v. 11. Et à tempore, cum ablatum fuerit iuge sacrificium, *& posita fuerit abominatio in desolati-*

suis delictis hostias offerre, deinde pro populi: *hoc enim fecit semel se offerendo.*

Heb. 9. v. Christus autem assistens Pontifex futurorum bonorum, per amplius & perfectius tabernaculum non manufactum, id est, non huius creationis: neque per sanguinem hircorum aut vitulorũ, sed per propriũ sanguinẽ *introiuit semel in sancta, æterna redemptione inuenta.* Et v. 25. Neque vt sæpe offerat semetipsum, quemadmodum Pontifex intrat in sancta in singulos annos in sanguine alieno: alioquin oportebat eum frequenter pati ab origine mundi: *nunc autem semel in consummatione seculorum, ad destitutionem peccati, per hostiam suam apparuit.* Et quemadmodum statutum est hominibus semel mori,

onem, dies mille ducenti nonaginta.

Malach. 1. v. 10. *Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus exercituum: & munus non suscipiam de manu vestra. Ab ortu enim solis vsque ad occasum, magnum est nomen meum in gentibus:* & in omni loco sacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda.

Malach. 3. v. 1. *Ecce ego mitto Angelum me- & præparabit viam ante faciem meam. Et statim veniet ad tẽplum suum Dominator, quem vos quæritis, & Angelus Testamenti quẽ vos vultis. Ecce venit dicit Dominus exercituum: & quis poterit cogitare diem aduentus eius, & quis stabit ad videndum eum? Ipse enim quasi ignis conflans & quasi herba fullonũ: & sedebit conflans & emundans argentum,* & purgabit filios Leui, & colabit eos qua-

post hoc autem iudicium: *sic & Christus semel oblatus est*; ad multorum exhauriēda peccata.

Heb.10.v.10. In qua voluntate sanctificati sumus *per oblationē corporis Iesu Christi semel.* Et omnis quidem Sacerdos præsto est quotidiè ministrans, & easdem sæpe offerens hostias, quæ nunquam possunt offerre peccata: *hic autem vnam pro peccatis offerens hostiam*, in sempiternaum sedet in dextera Dei, de cetero expectans, donec ponantur inimici eius scabellum pedum eius: *Vna enim oblatione consummauit in sempiternum sanctificatos.*

1. Pet.3.v.18. Christus *semel pro peccatis mortuus est*, iustus pro iniustis.

si aurum & quasi argētum, & erunt Domino offerentes sacrificia in iustitia. Et placebit Domino sacrificium Iuda; *& Ierusalem sicut dies seculi, & sicut anni antiqui.*

Lucæ.22.v.19. Et accepto pane gratias egit, & fregit & dedit eis, dicens: Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur: hoc facite in meam commemorationem.

Act.13.v.1. Erant autem in Ecclesia, quæ erat Antiochiæ Prophetæ & Doctores, in quibus Barnabas & Simon, qui vocabatur Niger, & Lucius Cyrenēsis, & Manahen, qui erat Herodis Tetrarchæ Collactaneus & Saulus. Ministrantibus (*hoc est, sacrificantibus, seu sacrificium offerentibus, vt habet textus Græcus*) autem illis Domino, & *ieiunantibus, dixit illis Spiritus sanctus: segregate mihi Saulum & Barnabā in opus ad quos assumpsi eos. Tunc ieiunantes, & orantes, imponentesq; eis manus, demiserant illos.*

1. Cor.

1.Cor.5.v.5. Etenim Pascha noſtrum *immolatus eſt Chriſtus.*

1.Cor. 10. v. 21. Non poteſtis menſæ (hoc eſt, altaris) *Domini participes eſſe, & menſæ* (hoc eſt, altaris) dæmoniorum

Heb.5. v. 1. *Omnis namq; Pontifex* ex hominibus aſſumptus, pro hominibus conſtituitur in ijs, quæ ſunt ad Deum, *vt offerat dona & ſacrificia pro peccatis.* Et. v. 4. Nec quiſquam ſumit ſibi honorem, ſed qui vocatur à Deo, tanquam Aaron. Sic & Chriſtus non ſemetipſum clarificauit vt Pontifex fieret: ſed qui locutus eſt ad eum Filius meus es tu, ego hodie genui te. Quemadmodum & in alio loco dicit: *Tu es Sacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech.* Et. v. 11. De quo nobis grandis ſermo, & interpretabilis (id eſt difficilis explicatu) ad dicendum.

Heb.6. v.18. Confugimus ad tenendã propoſitam ſpem, quam ſicut anchoram habemus animæ tutam ac firmã, & incedentẽ vſq; ad interiora velaminis, vbi pręcurſor pro nobis introiuit Ieſus, *ſecundum ordinem Melchiſedech Pontifex factus in æternum.*

Heb.7. v.12. Tranſlato enim Sacerdotio, neceſſe eſt, vt & legis tranſlatio fiat. Et v.17. Conteſtatur enim: Quoniam tu es Sacerdos in æternum, ſecundum ordinem Melchiſedech. Et v. 23. Et alij quidem plures facti ſunt Sacerdotes, idcirco quod morte prohiberentur manere: hic aut eo quod maneat in æternum, ſempiternum habet Sacerdotium. Vnde & ſaluare in perpetuum poteſt accedentes per ſemetipſum ad Deum: *ſemper viuens ad interpellandum pro nobis.*

Heb

Heb. 9. v. 24. Non enim in manufacta sãncta Iesus introiuit exemplaria verorum: sed in ipsum Cælum: *vt appareat nunc vultui Dei pro nobis.*

Heb. 13. v. 10. Habemus Altare, de quo edere non habent potestatem, qui tabernaculo deseruiunt.

1. Io. 2. v. 1. Filioli mei, hæc scribo vobis, vt non peccetis. Sed etsi quis peccauerit, *aduocatum habemus apud Patrem, Iesum Christum iustum.*

Declaratio.

CHristus se semel obtulit pro peccatis, redẽptione, & salute totius mundi, in mortem crucis, ibique promeritus est plenariam remissionem omnium peccatorum, & redemptionem, sanctificationem, & saluationem omnium hominum, quantum ad se, suumque meritum, & officium attinet.

Sic non potest, nec opus habet se offerre sæpius, visibiliter sc. & corporaliter in mortẽ, cũ effusione sanguinis. Non potest, quia postquam resurrexit à mortuis, immortalis deinceps est in æternum, & mori non potest, imo nec pati amplius. Rom. 6. v. 9. Non opus habet; quia in Cruce, & per mortem atque oblationem in cruce factam, ad se quod attinet, sufficientissimè imo & superabundantissimè promeruit omnibus, remissionem, redemptionem, & omnia ad salutem necessaria, eiusque ibi comparatum meritum & æterni & infiniti est, manetq; valoris. De tali corporali, visibili, & pęnali oblatione

latione in Cruce semel facta, tantùm loquitur S. Paulus, vna cum S. Petro, in locis scripturæ primò allegatis.

Visibiliter nihilominus adhuc quotidie, imò continuè, & sine intermissione vlla personaliter, seu in propria persona sese offert Patri in cælo: qui semper apparet vultui Dei pro nobis. Heb. 9. v. 24: & semper viuit ad interpellandum pro nobis. Heb. 7. v. 25. & apud Patrem aduocatum nostrum agit. 1. Io. 2. v. 1.

Realiter quoque & personaliter quidem, verùm non in propria persona visibiliter, sed per Sacerdotes noui Testamenti, tanquam ministros, inuisibiliter & sacramentaliter postquā in cælos ascendit offert sese, & offeret quotidie ad finem vsque mundi, & quamdiu status huius militantis Ecclesiæ durabit, secundum ordinem Melchisedech sub speciebus panis & vini, facta consecratione, realiter quidem & corporaliter adeoque personaliter, sed inuisibiliter & supernaturaliter (virtute verbi, & ordinationis suæ) præsentem: sicuti ipsemet & personaliter, & in propria persona ante mortem suam semel & primum obtulit seipsum in vltima cæna, & deinceps hoc ipsum suo nomine atque in sui memoriam facere iussit Apostolos, & eorundem, in Sacerdotio legitimos ordinariosq; successores. Lucæ. 22. v. 19. idque tam diu, donec ipse in extremo iudicij die in maiestate sua visibiliter venturus est ad generale iudicium 1. Cor. 11. v. 26.

Christus

Christum autem in cæna sese mysticè obtulisse, sub speciebus panis & vini, inuisibiliter (post benedictionem) præsentem priusquam Apostolis porrigeret sumendum, patet euidentissimè: primo quia in locum typici Agni pascalis, instituit Verum Agnum noui Testamenti, sicque figuram illam opere impleuit. Atqui typicus seu iudaicus Agnus non solum edi, sed etiam prius immolari Deo & sacrificari debebat, in memoriam, & gratiarum actionem, redemptionis factæ tam à percutiente Angelo, quã à tyrannide & seruitute Pharaonis. Ergo, vt figuræ responderet veritas, Agnus noster Euangelicus, & isto typico præsignatus, non solùm in cibum & potum animæ sumi seu ad sumendum distribui, sed etiam prius in memoriam factæ per Christum in Cruce liberationis, & redemptionis, tùm ab ira Dei, tũ à potestate & tyrannide infernalis Pharaonis, hoc est, diaboli, Deo Patri offerri debebat atque sacrificari.

Et ideo etiam Christus, antequam distribueret Apostolis, gratias prius, hoc est, sacrificium laudis & gratiarum actionis, persoluit: & sanctus Paulus non solum testatur, Christum, nostrum esse Pascha, sed etiam immolatum, non tantum in Cruce, sed etiam prius in cæna, atq; ante sumptionem. 1. Cor. 5. v. 5.

Hoc ipsum secundo quoque planum euadit: quia vt Deus Pater iurauit, & S. Dauid per Spiritum S. prophetauit & S. Paulus sæpius allegauit & vrsit. Heb. 5. v. 6. & 7. Christus est à Patre, propter sacrificiũ in Cruce semel oblatum

constitu-

constitutus quoque & confirmatus Sacerdos in æternum, non secundum ordinem aut ritum Aaron, (qui potissimum offerebat sacrificia, quæ sine occisione, seu mactatione, & sanguinis effusione non perficiebantur) sed secundũ ordinem Melchisedech, qui in suo sacrificio nõ adhibuit nec obtulit, nisi panem & vinũ. Gen. 14. v. 18.

Si Christus Sacerdos fuit secundum ordinem Melchisedech, qui cibum & potum, non cruentum aut mactatitium protulit, & obtulit sacrificium, ergo etiam vt veritate figuram, & prophetiam reipsa, atque effectu compleret) Christus incruentum, ac tale sacrificium, quod simul & cibus esset ac potus, non corporis, sed animæ potissimùm, & non merum panem & vinum, sed (quo veritas figuram superaret) sub panis & vini speciebus, corpus suum & sanguinem, hoc est seipsum, qui à corpore, & sanguine post resurrectionem, nunquam potuit nec poterit separari (licet inuisibiliter, tamen reipsa) offerre debuit & voluit. Neque enim Sacerdos esse potuit secundum ordinem Melchisedech, sine sacrificio secundum eundem ordinem, vt S. Paulus satis insinuat & asserit: quia Sacerdotis proprium officium est offerre Deo dona & sacrificia. Heb. 5. v. 1: & habere aliquid quod offerret Heb. 8. v. 3.

Hoc autem officiũ & sacrificium nõ persoluit in cruce, quia ibi cruentũ sacrificium, quod nullam habuit cum ordine & sacrificio Melchisedech analogiã obtulit: nec vspiam vel vnquam obtulisse legitur (quod tamen, vt figuram & prophetiam impleret facere debuit) nisi

in

in cæna sua nouissima: vt & SS. Patres vnanimi consensu intelligunt, atque asseuerant; & contextus ipse contestatur satis atque demonstrat.

Quia vero Christus non solum Sacerdos fuit secundum ordinem Melchisedech, sed etiam est & manet in æternũ in Ecclesia, quamdiu status illius in terris durabit: non satis erat, semel sub panis & vini speciebus, quod tunc figurabatur obtulisse in cœna; sed sicut semper manet Sacerdos secundũ ordinẽ Mechisedech, ita etiã semper & incessanter sub panis & vini speciebus seipsum, pro gratiarum actione Deo primum, deinde in cibum & potum fidelium offerre debet.

Hoc quum in terris personaliter, & visibiliter, præstare post ascensionem in cœlos, non possit nec velit: sicut officium suum Episcopale, pastorale, & doctorale, per visibiles ministros visibiliter & sensibiliter exercet deinceps; sic etiam sacerdotium illud suum, secundum ordinem & ritum Melchisedech, & illi proprium sacrificium, laudis & gratiarum actionis videlicet per manus, & ministerium Sacerdotum noui Testamenti exequi atque persoluere, ac continuare etiam ad finem vsque mundi complacuit; ideoque & primis noui Testamenti ministerialib. Sacerdotibus, Apostolis scilicet, &, in illorum persona, omnibus illorum posteris, & ordinarijs successoribus, verbis illis; Hoc facite in meam commemorationem: secundum vnanimem orthodoxorum Patrum sensum & consensum, ministerium istud & sacrificium secundum ordinem Melchisedech, suo nomine ac loco (secundum visibilem exe-

cutionem seu administrationem; nam ipsemet alioquin, qui in cæna obtulit, etiamnum offerre, licet inuisibiliter, non desinit) persoluendum & continuandum commisit.

Atque in hunc finem (vt & supra probatum fuit) Deus & promisit & dedit Sacerdotes in nouo Testamento, Esaiæ. 61. v. 66. v. 21 Malach. 3: v. 3: non quod absolutè, & simpliciter essent pro sua persona, aut suopte nomine futuri Sacerdotes, sicut in veteri Testamento & erant, & vocabantur Sacerdotes: sed quod Christi summi & vnici Sacerdotis noui Testamenti, secundum ordinem Melchisedech, ministri ac vicarij futuri, eiusque officium & vices, quoad externam & visibilem administrationem essent subituri atque exequuturi: ob quam, licet externam functionem, non minus tamen veraciter Sacerdotes, quã etiã Episcopi, Pastores, & Doctores, sine Christi, alioquin vnici & principalis Sacerdotis, Episcopi & Doctoris, vllo præiudicio, conferi, haberi, appellariq; possunt & debẽt, secundũ exemplũ & prȩscriptũ S. scripturȩ. Si autẽ veri nominis sunt aliqui peculiares licet externi vicarij & Sacerdotes noui Testamenti, sub summo & vnico alioquin, proprioque Sacerdote Christo: ergo etiam externum & peculiare sacrificiũ habeant, & offerant, necesse est, si S. Paulo credimus Heb. 5. & 8. Sacerdotium enim sine sacrificio esse, & subsistere, imo ne rectè quidem cogitari vel intelligi potest: Nullum autem externum, & peculiare sacrificium in nouo Testamento extat, vel nominari potest, quam sacrificium illud Euangelicũ, secũdũ ordinẽ Melchisedech, sub speciebus panis & vini: alia enim sacrificia laudis, o-

rationis, gratiarũ actionis, & similiũ, vt cõmunia sunt omnibus verè fidelib. ita nõ sunt peculiaria, nec propria noui Testamenti, sed etiã in veteri Testamẽto palã & passim vsurpata. Ergo Sacerdotes noui Testamenti peculiare illud, & proprium noui Testamenti sacrificiũ, Christum videlicet ipsũ inuisibiliter præsentẽ, sub panis & vini specieb. nomine, atq; in persona ipsius Christi, & offerãt rectè atq; legitimè, atq; iussu Christi, & officij sui vigore offerre obligantur; sicq; Christus seipsũ secundũ ordinẽ Melchisedech, sacrificiũ memoratiuũ, laudis, & gratiarũ actionis pro facta redẽptione, & parta victoria cõtra diabolũ, offerre quotidiè nõ desinit, nec desinet ad finẽ vsq; mũdi. Atq; hoc est iuge illud & quotidianũ sacrificiũ externũ noui Testamẽti, quod Antichristus circa finẽ mũdi, quo ad publicũ & cõsuetũ exercitiũ auferre satagit. Daniel. 12. v. 11. hæc est illa oblatio externa, nouo Testam. peculiaris, per se & in se sẽper mũda & immaculata, quã nõ in Iudæa, non in aliquibus prouinciis duntaxat, sed in omni loco, hoc est per vniuersũ mundũ quaquauersũ, vbi fideles, etiã ex Gentibus inuẽti fuerint, nõ per quoslibet, sed deputatos & ordinarios, peculiaresque Sacerdotes, & per illos etiã à singulis Christianis cõsensu & voto offerri tũc, hoc est certissimè in nouo Testam. offerendã, per Prophetã Malachiã olim prędixit, & promisit Deus exercituũ. Malach. 1. v. 11. Pro hoc vnico & peculiari sacrificio mystico & incruẽto, deputatũ est quoq; Altare noui Testamẽti, de quo S. Paulus cõmemorat. Heb. 13. cuius Iudæi, quamdiu tales, participes esse non possunt.

FAlsißimum igitur est, quod Catholici Sacerdotes Christi Sacerdotium sacrilegè inuadant, aut Christum suo Sacerdotio, officioue spolient, vti ad vnum tamen omnes nostri seculi, licet inter se discordes & dissectißimi criminantur & calumniantur hæretici: quia vt constat ex allegatis S. scripturæ apertißimis testimonijs, à Deo sunt promißi, & destinati Sacerdotes noui Testamenti Esa. 61. v. 6. & 66. v. 26, Malach 3. v. 3: Neq; tamen CHRISTI summi & vnici atq; immortalis Sacerdotis officium vel Sacerdotium sacrilege inuadunt aut Christum suo sacerdotio officioq; spoliant: sed à Deo, atq; ab ipsomet Christo vocati & ordinati sunt, vt sint Christi, summi & vnici sacerdotes ministri: & posteaquam Christus non amplius personaliter & visibiliter in mundo conuersatur, aut ipsemet Sacerdotium & officium suum secundum ordinem Melchisedech visibiliter exercet in terris, vt fecit ante ascensionem in cælos vt ipsi Christi, quo ad externam administrationem & exequutionem sacerdotij atq; officij vires suppleant, & Christi ministeriales seu vicarij Sacerdotes existant, sic tamen quod non sine Christo, aut illo plane absente hoc faciant, sed quod Christus simul internè seu inuisibiliter sese offerat, sicut Sacerdotes secundum ipsius commißionem & exemplar externe sub speciebus panis & vini idipsum exequuntur: ipsemet, inquam, sese offert Deo Patri visibiliter per sacerdotes, inuisibiliter per seipsum, personaliter, & veraciter sub speciebus panis & vini præsentem. Si Sacerdotes ministri sunt Christi

veri vnici & summi Sacerdotis, & ipse Christus per Sacerdotes seseipsum offert Deo Patri, quo ad externum, actum atq; per ipsos externum & visibile suum Sacerdotium sacrificiumq; exequitur: quomodo possunt Sacerdotes Christi officium inuadere, ipsumq; suo sacerdotio officioque hac ratione spoliare, quando ex commissione & mandato Christi ipsi ministrāt? Nunquid Episcopi? Pastores, aut Doctores noui Testamenti Christū vnicū alioquin Episcopum, Pastorem, Doctorem & Magistrum Ecclesiæ suæ, suo officio spoliant, aut eius officium inuadunt sacrilegè, quando Episcoporum, Pastorum aut Doctorum functiones, nomine, & ex mandato Christi, quo ad externam exequutionem exercent.

Falsissimum quoq; non minus, imo multo magis est quod Catholici Sacerdotes Christum in sacrosancto Missæ sacrificio denuo occidant, mactent & crucifigant, & sacrificium Crucis auertant illius efficaciā & sufficietiā negēt, & quod illi soli cōpetit, suo Missæ sacrificio suisq; meritis impiè non minus quam blaspheme transcribant? Non enim Sacerdotes Christum denuo offerunt visibiliter quo ad suam personam sicut in cruce semel oblatus est, sed inuisibiliter & sacramentaliter, sub externis speciєb. panis & vini, non vi, aut sanctitate Sacerdotum (vt similiter illis falso impingunt & affingunt calumniatores nouitij) ipsiusmet Christi & voluntate & virtute presentem: neq; offerunt Christum in mortem vt denuo sanguinem fundet

ſuum, ſicut in cruce factum eſt, aut denuo mactetur vel crucifigatur; quod etiam impoſſibile eſt, & fieri nunquam realiter poteſt amplius: ſed offerunt Chriſtum viuum & immortalem diuina & ſupernaturali potentia inuiſibiliter præſentem (qui nihilominus ſemper quoq; eſt & manet viſibiliter ad dextram Patris, & cælum deſerit nunquam) in memoriam tantum mortis & ſacrificij ſemel in Cruce peracti, & gratiarum ſimul actionem pro redemptione ibidem completa, & pro omnibus meritis & beneficijs, quæ per mortem & ſacrificium Crucis Chriſtus toti mundo ſuperabundanter & & ſufficientiſſimè comparauit, cum humili & feruenti multiplicíq; oratione & ſupplicatione vt eorundem quotidie magis magisq; in vtroq; homine, & tam in hac quam futura vita participes efficiamur, atq; per illa & ſanctificari hoc tempore, & ſaluari in futuro valeamus. Hoccine eſt Chriſtum denuo mactare, vel crucifigere? hoccine crucis efficaciam & virtutem vel tollere vel eleuare? hoccine per propria merita noui aliquid velle efficere, quando omnia quæ facimus & fiunt, eo collimentur, vt tam nos, quam alij, pro quibus per Chriſti mortem oramus & ſupplicamus, per Chriſti vnius & ſola merita iuſtificari, & ſaluari poſſimus?

E contrario autem veriſſimum, certiſſimum teſtatiſſimum eſt, Nouatores & hæreticos noſtri ſeculi, inter ſe licet diſſectiſſimos, contra hoc tamen Euangelicum ſacrificium ſecundum ordinem Melchiſedech (vt Antichriſto certatim, & ſtrenuè viam-

viam sternant, qui iuge hoc, & peculiare, ac quotidianum noui Testamenti sacrificium de medio auferet, vbi, & quantũ potest) conspirãtes ad vnũ oẽs, ipsosmet Christi Sacerdotiũ nõ modo inuadere vel eleuare, sed euertere etiã, & è medio tollere, atq; extirpare seu exterminare penitus. Negant enim & constanter inficiantur Christum vnquã sese præterquam in Cruce, Deo Patri obtulisse: negant Christum vnquã vel vspiam sese secundũ ordinem Melchisedech sub speciebus, imo etiam elementis panis & vini incruentè obtulisse, sicq; simul negant Christum fuisse vnquam Sacerdotem secundum ordinem Melchisedech: si enim nunquam sacrificium habuit, vel obtulit secundum ordinem Malchisedech, nunquam etiam fuit Sacerdos secundum ordinem Melchisedech; quia Sacerdos sine sacrificio esse, vel haberi non potest Heb. 5. & 8. Et si maximè faterentur quod tamen facere nolunt, Christum in cæna (si enim ibi secundum ordinem Melchisedech sese non obtulit, nusquam secundum scripturam, obtulisse probari poterit) sese secundum ritum Melchisedech obtulisse: negant tamen hoc Apostolis & eorum successoribus facere deinceps ad finem vsq; mundi, commisisse: sicq; simul negant, si vnquam fuisset, Christum in æternũ esse Sacerdotẽ secundũ ordinem Melchisedech: hoc enim verũ non esset, si in æternum, hoc est durante statu Ecclesiæ militantis, sacrificium quoq; non haberet & offerret secundum eundem ritum atque ordinem.

Qui autem negant Christum aut fuisse aut etiamnum esse Sacerdotem secundum ordinem Melchisedech: nouum simul Christi Sacerdotium negant, euertunt, & è medio tollunt? nonne pariter Deum mendacem, imo periurum faciunt, qui quod Christo iurauit, non præstitit? nonne itidem tam regium Psalmistam Dauidem & ipsum quoq; S. Paulum mendacij reos faciunt, qui tam disertè Christum testantur à Deo non solum designatum, sed etiam factum, & confirmatum Sacerdotem idq; in æternum secundum ordinem Mechisedech?

Neq; adhuc contenti sunt Nouatores isti, & sacrilegi tam Altarium, quam Ecclesiarum catholicorũ euersores & destructores, Christum Sacerdotio & sacrificio secundum ordinem Mechisedech quantum in se est spoliasse: sed etiam ipsummet summum & principale sacrificium Crucis per quod redempti & saluati sumus, si non actu, quo ad omnes, saltem quo ad meritum sufficientissimum, intactum & inuiolatum non relinquunt, imo idipsum multis & indignissimis modis dignitate atq; virtute sua similiter priuare laborant & moliuntur; quando asseuerare non verentur, Christum nobis non meruisse, nisi tectionem, non autem realem & totalem remissionem pecccatorum: itidem iustitiam seu iustificationem imputatiuam tantum, non autem internam, & quæ in viua fide & per charitatẽ operãte, & mãdata Dei opere implete consistit. Quid est autem Christi sacrificium Crucis, quo ad efficaciam & meritum, negare, & euertere,

euertere, si hoc non est? Nonne simul & Christum negant saluatorem, qui secundum illos nos non potuit, aut potest à peccatis realiter & veraciter saluare, secundum quod Angelus Gabriel prædixit Lucæ. 1. v. 21: sed ea tegit tantum: nec potuit aut potest nos verè & realiter iustos facere, qui iustitiam faciamus Deo placentem: sed tãtum imputatiuè iustos reddit? qui non potuit per mortẽ & sanguinẽ suũ culpã verè delere, quam primus homo verè intulit: nec verè iustos facere, quos ille verè fecit iniustos? Quid est Christum non Sacerdotem duntaxat sed & Redemptorem & Saluatorem (qualem scriptura credendum proponit) si non expreßis verbis, saltem reipsa negare, si hoc non est?

CAP. XX.

Christus per mortem suam, & sanguinis effusionẽ meruit humano generi nõ imputitiam, sed veram, realem, & totalẽ, seu plenã remissionem peccatorum.

MAth. 26. v. 28. Hic est enim sanguis meus noui Testaméti, qui pro mul-

CAP. XX.

Homines etiam sibi, & aliis, remissionem peccatorũ à Christo promeritam, aliquo modo promereri possunt, & debent.

E*Xod.* 32. *v.* 11. *Deut.* 9. *v.* 13. Moyses exorauit pro peccatis populi, *post adoratum vitulum.*

Num 14. *v.* 19. *Iterũ*

tis effundetur, *in remißionem peccatorum.*

Act.13.v.38. Notum igitur sit vobis fratres, quia per *hunc vobis remißio peccatorũ annunciatur.*

Eph.1.v.7. *In quo habemus redemptionem per sanguinem eius, remißionem peccatorum,* secundũ diuitias gratiæ eius, quæ superabundauit in nobis.

Col.1.v.14. Qui eripuit nos de potestate tenebrarum, & trãstulit in regnum Filii dilectionis suæ, *in quo habemus redemptionẽ in sanguine eius, remissionem peccatorum.*

Heb.9.v.14. *Quãto magis sãguis Christi,* qui per Spiritum sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo, *emundabit conscientiam nostram ab operibus mortuis?*

exorauit Moyses pro peccatis populi, *cum murmuraßet cõtra Deũ & Moysen atq; Aaron.*

Iob iussu Dei pœnitẽtiam egit, & exorauit pro peccatis amicorũ suorũ. *Iob.*42.*v*10.

Ier. 18. *v.* 20. *Ieremias* exorauit pro peccatis populi.

*Sap.*11.*v.*24. *Misereris omnium, quia omnia potes,* & dissimulas peccata hominũ propter pænitentiam.

*Syr.*21.*v.*1. *Fili peccasti? non adÿcias iterũ;* sed & de pristinis deprecare, vt tibi dimittantur.

*Sy.*28.*v.*2. *Relinque proximo tuo nocente te:* & tunc deprecanti tibi peccata soluentur. *Homo homini reseruat iram, & à Deo quærit medelam? In hominem similem sibi, non habet misericordiam, & de peccatis suis deprecatur? Ipse cum caro sit reseruat iram, & propitiationem non petit à* Deo? quis exorabit pro delictis illius.

Matth.

Matth. 3. v. 2. *Pœnitentiam agite* : appropinquauit enim regnum cælorum. Et v. 4. *Parate viam Domini*, rectas facite semitas eius.

Math. 5. v. 7. Beati misericordes, *quoniam ipsi misericordiam consequentur.*

Et v. 44. *Orate pro persequentibus & calumniantibus vos*, (vtique pro conuersione, & remissione peccatorum eorundem) vt sitis filij Patris vestri qui in cælis est.

Math. 6. v. 14. *Si enim dimiseritis hominibus peccata eorum: dimittet & vobis Pater vester cælestis delicta vestra.*

Math. 18. v. 32. Tunc vocauit illum Dominus suus, & ait illi: serue nequam, *omne debitum dimisi tibi, quia rogasti me.*

Marci 1. v. 3. Vox clamantis in deserto: *Parate viam Domini*, rectas facite semitas eius. Fuit Ioannes in deserto baptizans, & *prædicans baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum.*

Et v. 14. Postquam autem traditus est Ioannes, venit Iesus in Galilæam, prædicans Euangelium regni Dei, & dicens: Quoniam impletum est tempus, & appropinquauit regnum Dei: *Pœnitemini, & credite Euangelio.*

Marci 11. v. 25. Cum stabis ad orandum, *dimittite* si quid habetis aduersus aliquē: *vt & Pater vester qui in cælis est, dimittat vobis peccata vestra.*

Lucæ 5. v. 20. *Quorum fidem vt vidit*, dixit: *Homo remittuntur tibi peccata tua.*

Lucæ 6. v. 37. *Dimittite, & dimittemini.*

Lucæ 7. v. 47. Propter quod dico tibi: Remittun-

mittuntur ei peccata multa, *quoniam dilexit multum*. Et v.50. Dixit autem ad mulierem: *Fides tua te saluam fecit:* vade in pace.

Lucæ 24. v. 46. Quoniam sic scriptum est, & sic oportebat Christũ pati, & resurgere à mortuis tertia die: *& prædicare in nomine eius pænitentiam, & remißionem peccatorum in oẽs gentes.*

Act. 2. v. 7. His autem auditis compuncti sunt corde, & dixerunt ad Petrum, & ad reliquos Apostolos: *Quid faciemus viri fratres?* Petrus vero ad illos: *Pænitentiam*, inquit, *agite, & baptizetur vnusquisque vestrum in nomine Iesu Christi, in remißionem peccatorum vestrorum*, & accipietis donum Spiritus sancti.

Act. 3. v. 19. Pœnitemini igitur & conuertimini, *vt deleantur peccata vestra.*

Act. 8. v. 22. *Pœnitentiam itaq; age* ab hac nequitia tua: *& roga Deum*, si fortè remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui.

Act. 10. v. 43. Huic omnes Prophetæ testimonium perhibent *remißionem peccatorum accipere per nomen eius, qui credunt in eum.*

Act. 22. v. 16. Et nunc quid moraris? Exurge *& baptizare & ablue peccata tua, inuocato nomine ipsius.*

Act. 26. v. 18. Ego mitto te aperire oculos eorum, *vt conuertantur à tenebris ad lucem*, & de potestate Satanę ad Deum, *vt accipiant remißionem peccatorum, & sortem inter sanctos, per fidem quæ est in me.* Vnde Rex Agrippa non fui incredulus cælesti visioni: sed his qui sunt Damasci primum, & Ierosolymis, & in omnem regionẽ Iudææ, & Gentibus annunciabam, *vt pænitentiã agerent & conuerterentur ad Deum digna pænitentiæ opera facientes.*

Decla-

Declaratio.

CHristus solus proprijs meritis, per sacrificium mortis, & sanguinis sui precium, meruit toti mundo, atque vniuerso generi humano, quantum in se est, non tectionem aliquam externam, vel non imputationem duntaxat, sed veram, realem & totalem ac plenissimam remissionem omnium & quorumcunque peccatorum.

Illud autem precium & meritum, quantumuis maximum, quantumuis infinitum, quantumuis supra modum gratissimum, non acceptat tamen Deus, nec efficax esse aut prodesse permittit, nisi illis, & pro illis, qui per fidē verā & viuā (modo rationis vsum habuerint) & susceptionem debitam Sacramentorū maximè Baptismi & pœnitentiæ deuotasque & humiles preces sese paratos & participes reddunt: vti ex allegatis secundo loco scripturis apertè satis colligitur. Illi autem, qui talibus medijs & modis sese Christi meritorum, ad remissionem peccatorum efficiunt participes, nec primo, nec propriè merentur remissionem peccatorum suorum, nedum aliorum, & multo minus omnium: quod soli, soli inquam Christo competit, & tribui potest ac debet: sed merentur tamen aliquo modo, non propriè, sed præparatoriè, dispositiuè, & impetratiuè, seu, vt vocant de congruo, vt à Deo per Christi precium & meritum, quam desiderant & petunt consequantur remissionem peccatorum suorum, quando illa faciunt & præstant, quæ Deus ad talem participationem prærequirit; quæ tamen nec præstare, vt oportet, legitimè, nec cogitare

gitare etiam possunt, sine gratia Dei, tùm præuiente seu excitante, tùm operante & cooperãte etiam: quam gratiam Deus non largitur nisi propter Christum, & per Christi in cruce persolutum precium, & comparatum ibidem meritum exuberantissimum, & infiniti valoris.

Simili modo & sensu, etiam alijs mereri possumus & debemus (si tamen ipsimet simus in statu gratiæ) non primò aut propriè, sed per Christum, & intercessoriè atque impetratiuè, quando alijs gratiam conuersionis & pœnitentiæ orando apud Deum impetramus sicuti S. Stephanus Saulo, vt Paulus, hoc est, ex lupo, agnus & ex Iudęo peruerso, Christianus, conuersus, ex sæuissimo persecutore promotor & propugnator Ecclesiæ maximus & primarius fieret, orando impetrasse dicitur. Act. 7. v. 59: vel alios ad conuersionem primam, aut pœnitentiam, vitæque seriam & salutarem emendationem instruendo, monendo, hortando, orandoque, vel alia ratione licita inducimus, vt culpæ reatũ in Christi sanguine expiare possit.

Magis tamen propriè, & propriùs mereri dicimur, vel nobis, vel aliis, remissionem peccatorum, quando non ipsius culpæ, sed temporalis pœnæ (post remissam culpam per debitã pœnitentiam, plerunque remanentis) remissionem, vel oratione, vel ieiunio, vel alia spontanea castigatione, nec non eleemosyna & piis tam spiritualis quam corporalis misericordię operibus, aliisquè pietatis & religiosis, ab Ecclesia approbatis exercitiis, apud Deum per Christum, non nostris, vt nostris, sed per Dei gratiam à Christo nobis promeritam, exantla-

tis.

tis piis ac satisfactoriis operibus, nobis vel aliis conciliamus, & vel plenariam, vel expeditiorem istiusmodi adhuc alioquin luendæ temporalis pænæ indulgentiam impetramus. Atq; de hac peccati, hoc est temporalis pœnæ (post remissum peccatum, quæ ad culpam, & æternæ pœnæ reatum) adhuc restantis propter peccatum, remissione & expiatione, potissimum intelligendum venit, quod eleemosynis peccata redimantur, vel etiam extinguātur, secundum scripturæ phrasim & testimonium. Et sicut homo peccator, necdum Deo reconciliatus, propriè nihil mereri potest (quid enim merebitur apud Deum adhuc iratum, & gratia iustificationis destitutus?) sic iam reconciliatus, & gratia iustificationis simul donatus, per illam gratiam à Christo promeritam, opera verè meritoria, tam quo ad remissionem & indulgentiā pœnę temporalis, quam mercedem etiā æternā consequendam operari & exerceri poterit.

Obseruatio.

SI Christus tollit peccata mundi Ioan. 1. v. 29. si remißionem, atq; adeo emundationem peccatorū per sanguinem suum toti mundo promeruit, & per certa media certisq; modis ac iustißimis conditionibus verè & realiter dispensat atq; communicat vt ex scripturis secundo loco allegatis: falsa igitur & blasphema est, hæreticorum huius sæculi doctrina, quod peccata nostra verè realiter maneant, & non nisi tegendo, & non imputando per Christum remittantur duntaxat quasi Christi sanguis & meritum

tam

iam efficax non fuerit, nec esse possit, vt veram emundationem & remissionem peccatorum impetrare, imò iustissimè mereri potuerit & possit: cùm tamen Scripturæ tam sæpè, tamq; apertè testentur & inculcent, Christum longe plus sua obedientia promeruisse, & lucratum esse, quam primus Adam demeruit, aut deperdere potuit: & per Christum nos lauari, emundari, & planè, plenissimèq; liberari ab omnibus peccatis, vt partim anteà probatum est, partim etiam probabitur in sequentibus deinceps.

Si etiam peccator non meretur aut primò, aut de nouo, aut propriè etiam, peccatorum suorum remissionem, sed tantum per Christum in cruce, sanguinis sui effusione atque oblatione, pro omnibus semel sufficientissimè & superabundantissimè promeritam remissionem, credendo, orando, pœnitentiam agendo, vel Sacramenta alia, maximè (si nunquam renatus fuit) Baptismum percipiendo, impetrat atque participat; sicq; secundariò, impropriè, & præparatiuè, seu dispositiuè tantùm, & tanquam caussa sine qua non, mereri aliquo modò sibi dicitur participationem seu communicationem, aut applicationem ipsam meritorum Christi: si etiam pro pœna temporali, post remissam culpam, satisfacere dicitur (iam Deo reconciliatus) ieiunio, oratione, eleemosyna aut misericordiæ, alijsq; afflictiuis operibus, (quæ nec præstat, nec præstare potest, sine gratia Dei à Christo promerita) vt illa pœna planè, vel citiùs remittatur: nihil no-

strij

stris viribus, sine gratia Dei; nihil etiam nostris meritis, (in meritis Christi, ex quibus & originem, & virtutem habent, fundatis) sine meritis Christi tribuitur: nihil quoq; Christi officio vel meritis derogatur; sed omnia ad gratiæ Dei, & meritorum Christi in nobis efficaciam testificandam, & glorificandam, principaliter & finaliter referuntur.

CAP. XXI.

Christus, vt in Cruce meritoriè, & per sufficientiā omnes ad vnum homines lauit, mundauit, & purificauit sanguine suo ab omnibus peccatis: ita in Ecclesia per ordinata media, & potissimū per Sacramenta noui Testamenti, rite dispositos, effectu & reipsa lauat, mundat, & purificat ab omnibus peccatis; sicque

CAP. XXI.

Etiā ipsimet homines lauare, mundare, & purificare possunt, & debent seipsos, & corda sua à peccatis.

SIr. 38. v. 9. *Fili in tua infirmitate, ne despicias teipsum sed ora Dominum & ipse curabit te. Auerte à delicto & dirige manus,* & ab omni delicto munda cor tuum.

Isa. 1. *v.* 16. Lauamini, mundi estote, *auferte malum cogitationum vestrarum ab oculis meis.*

Ier. 4. *v.* 14. *Laua*

reuera

reuera tollit, non autem tegit tantùm peccata.

EZech. 36. v. 25. Et effundam super vos aquam mundam, & *mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris.*

Zach. 13 v. 1. In die illa (prophetia est de statu noui Testamenti, sicuti & præcedés) erit fons patens domui Dauid, & habitantibus Ierusalem, *in ablutionem peccatoris, & menstruatæ.*

Io. 13. v. 10. Qui lotus est, non indiget, nisi vt pedes lauet, *sed est mundus totus.*

Et v. 8. *Si non lauero te*, non habebis partem mecum.

Ezech. 5. v. 25. Christus dilexit Ecclesiam & seipsum tradidit pro ea, *vt illam sancti-* *à malitia cor tuũ Ierusalem, vt salua fias.*

Act. 3. v. 19. Pænitemini igitur & conuertimini, vt deleantur peccata vestra.

Act. 15. v. 9. Fide purificans corda eorum.

Act. 22. v. 16. Exurge & baptizare, & ablue peccata tua.

Rom. 6. v. 6. Hoc scientes quia vetus homo noster simul crucifixus est, vt destruatur corpus peccati, *vt vltra non seruiamus peccato. Et v. 19. Exhibete membra vestra seruire iustitiæ*, in sanctificatione. *Et v. 22. Nunc vero* liberati à peccato, *serui autem facti Deo*, habetis fructum *vestrum* in sanctificationem.

2 Cor. 7. v. 1. Has ergo habentes promissiones, charissimi, mundemus nos ab omni inquinamento carnis & spiritus, perficientes sanctificationem in timore Dei.

ficaret,

ficaret, mundans lauacro aquæ, in verbo vitæ, vt exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam, *non habentem maculam, aut aliquid huiusmodi, sed vt sit sancta & immaculata.*

Tit. 2. v. 13. Expectãtes beatam spem, & aduentum gloriæ magni Dei, & Saluatoris nostri Iesu Christi: qui dedit semetipsum pro nobis, vt nos *redimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum acceptabilem.*

Heb. 9. v. 14. Quanto magis sãguis Christi, qui per Spiritũ S. semetipsum obtulit immaculatum Deo, *emundabit conscientiam nostrã ab operibus mortuis*, ad seruiendũ Deo viuenti? Et v. 28. Christus semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata.

2. Tim. 2. v. 21. Si quis ergo se emundauerit ab istis, *erit vas in honorem sanctificatum, & vtile Domino, ad omne opus bonũ paratum.*

Iacob 4. v. 7. *Subditi ergo estote* Deo, *resistite autem diabolo & fugiet à vobis. Appropinquate* Deo, *& appropinquabit vobis.* Emundate manus peccatores: & purificate corda, *duplices animo. Miseri estote, & lugete, & plorate: risus vester in luctum conuertatur, & gaudium in mœrorem.*

Apo. 7. *v.* 14. *Hi sunt qui venerunt de tribulatione magna*, & lauerunt stolas suas, & dealbauerunt eas in sanguine Agni: *& ideo sunt ante thronum Dei, & seruiunt ei die ac nocte in templo eius.*

1. Pet. 2. v. 24. Qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum: vt peccatis mortui iustitiæ viuamus: *cuius liuore sanati estis.*

1.Io 1.v.7. Si autem in luce ambulamus, sicut & ipse in luce est, societatem habemus ad inuicem, *& sanguis Iesu Christi Filij eius emundat nos ab omni peccato.* Et. v.9. *Si* confiteamur peccata nostra, fidelis est & iustus, vt remittat nobis peccata nostra, *& emundet nos ab omni iniquitate.*

[illegible] 22. v. 14. *Beati* qui lauant stolas suas in sanguine Agni: *vt sit potestas eorum in ligno vitæ, & per portas intrent in ciuitatem.*

1.Io.3.v.7. Filioli, Nemo vos seducat, qui facit iustitiã iustus est: sicut & ille iustus est. Qui facit peccatũ ex diabolo est: quoniam ab initio diabolus peccat. In hoc apparuit Filius Dei, *vt dissoluat opera diaboli.* Et v. 5. Et scitis quia ille apparuit, *vt peccata nostra tolleret*: & peccatum in eo non est.

Ap.1.v.4. Gratia vobis & pax ab eo qui est, & qui erat, & qui venturus est: & à septem spiritibus, qui in conspectu throni eius sunt: & à Iesu Christo, qui est testis fidelis, primogenitus mortuorum, & princeps Regum terræ; *qui dilexit nos & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo.*

Declaratio.

ET veteris & noui Testamenti scripturæ constanter asseuerant, & attestantur Christum eumque solum, & meruisse veram remissionem, lotionem, purgationem, & emundationem peccatorum omnium tempore Euangelij: & per ordinaria Sacramenta, & media, rite dispositis & suscipientibus eandem communicare.

Homi-

Homines autem, ſeſe debitè præparando, & gratiam illam, à Chriſto ſolo promeritam, legitimè participando ſeſeipſos quoque lauare, mundare & purificare dicuntur: non quod hoc, ſine Chriſto, aut ſuis viribus meritiſue faciant ſed quod faciendo quæ Chriſtus requirit, meritorum Chriſti participes fiunt, & per illa verè lauātur, mundantur & purificantur à peccatis ſuis in ſanguine Chriſti, hoc eſt, in virtute & meritis ſanguinis Chriſti, ſemel in cruce effuſi, poſt reſurrectionem vero Chriſti ita coniuncti, vt ſeperari deinceps non poſſit in æternum.

Obſeruatio.

Grauiſſimè igitur peccant, & ſummè blaſphemi ſunt in Chriſtum Nouatores hæretici, qui hiſce non obſtantibus, aſſerere, ſcribere, & prædicare, & tanquā diuinā veritatem iactitare non erubeſcūt aut verētur, Chriſtū humano generi nō meruiſſe veram, realem & totalem remiſsionem, ablutionem, emundationem, & purificationem, ſed tantum tectionē & non imputationem peccatorū: nec aliter aut remittere, aut mundare, purgareq́ peccata, quam quod tegantur & non amplius (licet reuera maneant) imputentur. Hoccine eſt lauare, mundare, purgare exhaurire & tollere peccata. Nonne hoc eſt ſcripturam ſacram vtriuſque Teſtamenti mendacij arguere, aut pro libidine hæretica falſare, adulterare, inuertere? Hoccine eſt, & Dei veritatem, ſimul ac poteſtatem (qui dicit ſeſe delere, & vt nubem delere peccata Eſaiæ. 43. v. 25. & 44. v. 22, vtiq; propter Chriſti tunc

præuiſa & poſtea comparata atq; completa merita) & Chriſti officium meritumq; negare & quaſi ex induſtria euertere, ſeu obliterare penitus? Quomodo poteſt manere peccatum, quod non ſolum lauatur, ſed etiam mundatur, purgatur, deletur? Si peccatum eſt infirmitas animæ, atq; eo maior & grauior quo peccatum vel ſpecie vel numero eſt grauius: & Chriſti liuore ſanati ſumus, vt S. Petrus teſtatur .1. Pet. 2. v. 24: quomodo manet aut manere poterit morbus, quando anima plenè & verè ſanata eſt? poteſtne dici, vel cogitari etiam, quod anima eſt verè ſanata, quando non infirmitas ſublata eſt, ſed tecta duntaxat? quomodo ſanatus dici, vel haberi poteſt, cui ſanitas tantū imputetur manente ipſa infirmitate? Si tantum non valuit aut valet, vel Dei poteſtas, vel Chriſti ſanguis in cruce pro redemptione & remiſsione omnium peccatorum effuſus, vt poſsit delere peccata, atq; ita lauare corda, & conſcientias noſtras, vt amplius non ſint peccatis eiuſq; ſordibus coinquinatæ; ecquur S. Dauid rogauit tam ſuppliciter Deum (vtiq; per fidem, & meritum Mediatoris & Redemptoris promiſsi) vt & iniquitates ſuas deleret, & cor mundum in ſe crearet, atq; amplius lauando, ab omni peccato ſe mundaret, & hyſsopo aſpergens, nō ſolū purificari, ſed etiam ſuper niuem ſeſe dealbari faceret? Pſal. 50. Quando vt beati eſſe vel fieri poſsimus, ſtolas noſtras in ſanguine agni lauare & dealbare licebit. Apo. 7. v. 22: ſi conſcientiæ noſtræ peccatis & ſordibus manentibus, peccata

ſolum

solummodo teguntur & non imputantur? Et quomodo Deus verax & iustus iudex, qui intuetur corda & renes, putare vel habere, aut iudicare aliquem potest mundum, qui immundus; iustum qui iniustus; purificatum vel dealbatum, qui peccatis denigratus, inquinatus, & sordidissimus manet, atque esse perseuerat? Hoccine est tollere peccata? hoccine dissoluere opera diaboli? 1. Io. 3. *Hoccine viuificare in peccatis mortuos? hoccine illuminare peccatis obtenebratos? hoccine diaboli regnum & potestatem destruere? nonne sic peccatum gratiæ; & diaboli potestas, Dei potestati, & Christi meritis præualebit?*

CAP. XXII.

Christus remittit & soluit peccata nostra.

LVcæ 5. v. 24. Vt autem sciatis, *quia filius hominis habet potestatem in terris dimittendi peccata,* dixit Paralytico.

Ioan. 5. v. 22. Neque enim Pater iudicat quemquam: *sed omne iudicium dedit Filio,* vt omnes honorificent Filium, sicut honorificant Patrem.

CAP. XXII.

Etiam homines remittunt, & soluunt peccata.

M*Ath.* 16. *v.* 19. *Et tibi dabo claues regni cælorum.* Et *quodcunque ligaueris super terram, erit & ligatum & in cælis*: & quodcunque solueris super terram, erit solutum & in cælis.

Mat. 18. *v.* 18. *Amẽ dico vobis: Quæcunq; alligaueritis super terram,*

erunt ligata & in cælo: & quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cælo.

Io. 20. v. 21. Dixit ergo eis iterum: Pax vobis. Sicut misit me Pater, & ego mitto vos. Hæc cũ dixisset, insufflauit & dixit eis: Accipite Spiritum sanctum: *quorum remiseritis peccata, remittuntur eis:* & quorum retinueritis retenta sunt.

2. Cor. 2. v. 10. Cui autem aliquid donastis & ego: *nam & ego quod donaui si quod donaui,* propter vos, *in persona Christi.*

Declaratio.

CHristus vt Deus, remittit & soluit peccata, propria potestate & auctoritate: vt homo, ex potestate & auctoritate diuinitus data atque commissa excellenter super omnes homines, vt Dominus. Apostoli tamen, & eorundem, in Episcopatu & Sacerdotio, legitimi atque ordinarij successores, soluunt quidem & remittunt quoque peccata, sed non nisi vt ministri, & ex commissione, atque in persona Christi, cuius dispensatores sunt constituti. 1. Cor. 4. v. 4. & Tit. 1. v. 7. Inter quos ministros, & dispensatores, atque vicarios Christi, vt Petrus supra omnes Apostolos, Matth. 16. v. 19. ita & S. Petri, in summo Pastoratu, ordinarius successor, summus Pontifex seu Episcopus Romanus, singulariter soluendi & ligandi summam, (quæ per claues regni cælorum, Petro nominatim, & sigillatim promissas, Matth. 16. v. 19. ac datas. Io. 21. v. 15. designata fuit) potestatem à Christo accepit. Dimittunt & priuati homines aliis peccata, & dimittere iubentur,

tur. Lucæ 6. v. 37. sed illa peccata tantum remittunt, quatenus in semetipsos, non quatenus in Deum commissa sunt.

CAP. XXIII.

Christus saluum facit populũ suũ à peccatis eorum.

MAth. 1. v. 21. Pariet autem Filium: & vocabis nomen eius Iesum: *ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum.*

CAP. XXIII.

Homo etiam ipsemet sese à peccatis saluum facit.

L*Vcæ 7. v 50. Dixit autem ad mulierẽ.* Fides te saluam fecit, vade in pace.

Declaratio.

CHristus verus est, non putatiuus, vel imputatitius, aut solo nomine Saluator; & ideo vocatur etiam Iesus: saluat autem ante omnia populum suum à peccatis eorum, vt testatur Angelus Domini. Si autem verè & non putatiuè saluat à peccatis; quomodo possunt manere peccata? aut qua ratione saluantur à peccatis, qui peccatis adhuc manent obnoxij atque ligati? Homines autem seipsos saluant à peccatis; sicut de Maria Magdalena, ipsemet Christus testatur, quòd fides illam saluam fecerit: quando per fidem charitate formatam, & pœnitentiam sese per Christi tum meritum, tum gratiam, participes reddunt remissionis, & emundationis peccatorum suorum, sicque

 disposi-

CAP. XXV.

Christus dat Spiritum sanctum.

EZech. 11. v. 19. Et dabo eis cor vnũ, *& Spiritum nouum tribuam in visceribus eorum*: & auferam cor lapideum de carne eorum, & dabo eis cor carneum: vt in pręceptis meis ambulent, & iudicia mea custodiant, faciantq; ea: & sint mihi in populum, & ego sim eis in Deum.

Ezech. 36. v. 26. Et dabo vobis cor nouũ, *& spiritum nouum ponam in medio vestri*: & faciam vt in pręceptis meis ambuletis, & iudicia mea custodiatis, & operemini.

Io. 8. v. 38. Qui credit in me, sicut dicit scriptura, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ.

CAP. XXV.

Etiam homines dant Spiritum sanctum.

ACt. 8. v. 17. *Cum autem audissent Apostoli, qui erant Ierosolymis, quod recepisset Samaria verbum Dei, miserunt ad eos Petrum & Ioannem: Qui cum venissent, orauerũt pro ipsis, vt acciperent Spiritum sanctum.* Nõdum *enim in quemquã illorum venerat, sed baptizati tantum erant in nomine Domini Iesu.* Tunc imponebãt manus super illos, & accipiebant Spiritum sanctum. *Cum vidisset autem Simon*, quia per impositionem manus Apostolorum daretur Spiritus sanctus, *obtulit illis pecuniam dicẽs: Date & mihi hanc potestatem, vt cuicunque imposuero manus, accipiat Spiritum sanctum.*

Hoc

Hoc autem dixit de Spiritu, quem accepturi erant credentes in eum

Ioan. 15. v. 26. Cum autem venerit Paraclitus, *quem ego mittã vobis à Patre Spiritum veritatis*, qui à Patre procedit.

Ioan. 16. v. 7. Sed ego veritatẽ dico vobis: expedit vobis vt ego vadam; si enim nõ abiero, Paraclitus nõ veniet ad vos: *si autem abiero, mittam eum ad vos.*

Io. 20. v. 22. Hæc cũ dixisset, *insufflauit, & dixit eis: Accipite Spiritum sanctum.*

Act. 19. v. 5. His auditis, baptizati sunt in nomine Domini Iesu. Et cum imposuisset illis manus Paulus, venit Spiritus sanctus super eos, *& loquebãtur linguis & prophetabant.*

2. Cor. 3. v. 4. Fiduciam autem talem habemus per Christum ad Deum: non quod sufficientes simus cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est: qui & idoneos nos fecit Ministros noui Testamenti: non littera, sed spiritu, *littera enim occidit, Spiritus autem viuificat. Quod si ministratio mortis litteris deformata in lapidibus, fuit in gloria, ita non possent intendere filij Israel in faciem Moysi propter gloriam vultus eius, quæ euacuatur:* quomodo non magis ministratio Spiritus erit in gloria?

Declaratio.

CHristus vt homo, meruit & impetrauit nobis spiritum sanctum: vnde & dicit. Io. 14. v. 16. Si diligitis me, mandata mea seruate.

uate. Et ego rogabo Patrem, & alium Paraclitum dabit vobis, vt maneat vobiſcum in æternum. Et v. 26. Paraclitus autem Spiritus ſanctus quem mittet Pater in nomine meo: vt Deus verò, ipſemet miſit & dedit prout teſtatur. Io. 15. v. 26. Cum autem venerit Paraclitus, quem ego mittam vobis à Patre. Dedit tamen etiam quatenus homo, quia humanitas inſtrumentum fuit diuinitatis, per quã Deus diuina ſua opera, & dona exercuit atque diſpenſauit: quanquam tamen vt homo reſpectu noſtri, dedit etiam vt Dominus, auctoritate & poteſtate excellentiæ, qua cunctos homines, & Angelos etiam incomparabiliter excellit.

Apoſtoli autem, & eorundem ſucceſſores, tam ſupremus Paſtor, quam reliqui Epiſcopi per quos Chriſtus Eccleſiam ſuam poſt Aſcenſionem ſuam viſibiliter regit, dant quoque, & diſpenſant Spiritum ſanctum, ſeu eius dona; nõ tamen aliter, quã in Dei, & Chriſti nomine, per miniſterium verbi & Sacramentorum: nec vt DOMINI, ſed vt miniſtri; neque etiam vt datores propriè, ſed vt diſpenſatores duntaxat; & quia diſpenſationem Spiritus ex commiſſione, & loco Chriſti externè adminiſtrant: cum interim propriè, & reuera ipſemet Chriſtus etiamnum det, & daturus erit propria auctoritate, poteſtate & merito, Spiritum ſanctum, eiuſque dona, ad finem vſque mundi; vtens tantum medio & miniſterio Epiſcoporum, in Sacramento maximè confirmationis & ordinis & Sacerdotum quoque, in Sacramentis baptiſmi, pœnitentiæ & reliquis (per quæ Spiritus ſanctus, vel eius gratia communicatur) adminiſtrandis. Ob

Obſeruatio.

SI autem Chriſtus non ſolùm remittit, ſed etiam lauat, mundat, exhaurit & tollit peccata noſtra, atq; etiam largitur Spiritum ſanctum: quomodo poßibile eſt peccata actu, & reuera manere & tegi ac non imputari tantum? nunquid ſolet aut poteſt Spiritus ſanctus habitare in corde adhuc peccatis maculato, vel (vt ſcriptura Sap. 1. v. 4.) ſubdito? Nonne Deus *elegit nos in Chriſto ante conſtitutionem mundi*, vt eſſemus ſancti & immaculati in conſpectu eius in charitate? *Eph. 1. v. 4. Quomodo immaculati, & quidem coram Deo ſi peccata manent?*

CAP. XXVI.

Chriſtus nobis dat panem cæleſtem, carnem ſcilicet & ſanguinē ſuum, hoc eſt, ſemetipsū ſub ſpeciebus panis & vini.

IO. 6. v. 51. Ego ſum panis viuus qui de cœlo deſcēdi. Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum: *& panis quem e-*

CAP. XXVI.

Sacerdotes etiā dant panem cæleſtem, Chriſtum videlicet, ſub ſpeciebus panis & vini.

1. *COr. 10. v. 16. Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio ſanguinis Chriſti eſt? &* panis quem frangimus, nonne participatio corporis Domi-

go dabo, caro mea est pro mundi vita.

ni est? *Quoniam vnus panis, vnũ corpus multi sumus, omnes qui de vno pane participamus.*

Declaratio.

CHristus in nouissima cæna ipsemet personaliter panem cælestem, seu Manna noui Testamenti, hoc est, semetipsum, sub speciebus panis & vini distribuit seu dedit, prout antea promiserat Io.6. v. 51. Apostoli autem, & ordinarij Sacerdotes noui Testamenti, etiam dant eundem panem, seu frangunt, hoc est, distribuunt: sed Christus dedit vt Dominus, propria auctoritate & virtute: Apostoli & Sacerdotes tantũ, vt ministri & dispensatores 1. Cor.4. v. 1; atque ex commissione & mandato Christi: hoc facite in meam commemorationem, id est consecrate, offerte, distribuite. Lucæ. 22. v. 19: sicut autem Manna typicum dabatur iudæis tamdiu, donec veniebant in terram promissam, sic etiam Christus Manna Euangelicum dat, & dabit ad finem vsque mundi, non per seipsum visibiliter, sed per Sacerdotes noui Testamenti, donec ad patriam celestem vniuersa transierit sanctorum Ecclesia. Sacerdotes tantùm Ministri & dispensatores sunt: Christus ipsemet, qui in nouissima cæna personaliter dedit, adhuc consecrat panem & vinum, offert se sub speciebus panis & vini realiter sed inuisibiliter præsentem Deo Patri, & distribuit quoque, sed per os & manus Sacerdotum, quorum ministerio tantum externè & visibiliter vtitur.

Obserua-

Obseruatio.

QVomodo autem Christus daret corpus & sanguinem, hoc est semetipsum realiter, licet inuisibiliter, quando & quamdiu anima manet peccatis maculata; imo mortua? Nonne anima mortua est, quandiu peccato inquinata mortali? Quomodo mortua anima, cibo vtetur suo? Nunquid homo mortuus, quamdiu mortuus, cibũ sumere potest? Nonne Christus dissoluit opera diaboli, hoc est peccata. 1. Io. 3. v. quomodo cibabit animam corpore & sanguine suo, hoc est semetipso vero & viuo pane cœlesti, illiq; coniungetur, & opera diaboli, hoc est peccata, relinquet tecta & intacta? Nonne diabolus possidet cor, peccatis obnoxium & inquinatum, 1. Io. 3. v. 7. quomodo igitur Christus ibidem locum habebit. Nunquid Christus, & diabolus simul in eodem corde esse, & manere, atq; operari poterunt? Quæ participatio iustitiæ cum iniquitate? Aut quæ societas luci ad tenebras? Aut quæ conuentio Christi ad Belial? Qui consensus templo Dei, cum domo & mansione diaboli. 2. Cor. v. 14.

CAP. XXVII.

Christus est lux mundi.

IO. 1. v. 1. In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat

CAP. XXVII.

Etiam alij sunt lux mundi.

MAth. 5. v. 14. *Vos* estis lux Mundi. *Non potest ciuitas abscondi supra montem*

Verbum.

Verbum. Hoc erat in in principio apud Deum. Omnia per ipsum facta sunt: & sine ipso factum est nihil, quod factum est, in ipso vita erat, *& vita erat lux hominum* Et v. 9. *Erat lux vera quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mūdum.*

Io. 8. v. 12. Iterum ergo locutus est eis Iesus, dicens: *Ego sum lux mundi*: qui sequitur me non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ.

Io. 9. v. 5. Quamdiu sum in Mundo, *Lux sum Mundi.*

Io. 12. v 35. Dixit ergo eis Iesus: Adhuc modicum, lumen in vobis est. Ambulate *dum lucem habetis*, vt non vos tenebræ cōprehendant: Et qui ambulat in tenebris, nescit quo vadat *Dum lucem habetis* credite in lucem, vt filij lucis sitis.

posita, neque accendūt lucernam, & ponunt eam sub modio, sed super candelabrum, vt luceat omnibus qui in domo sunt. Sic luceat lux vestra *coram hominibus: vt videant opera vestra bona, & glorificent* Patrem *vestrum qui in cælis est.*

Eph. 5. v. 8. *Eratis enim aliquando tenebræ:* nunc autem lux in Domino. Vt filij lucis ambulate: *fructus enim lucis est in omni bonitate, & iustitia, & veritate.*

Philip. 2. v. 14. Omnia *autem facite sine murmurationibus & hæsitationibus: vt sitis sine querela & simplices filij Dei, sine reprehensione, in medio nationis prauæ & peruersæ:* inter quos lucetis sicut luminaria in mundo. *Verbum vitæ continentes, ad gloriam meam in die Christi: quia non in vacuum cucurri, neque in vacuum laboraui.*

Act. 13. v. 47. *Posui te in lucem gentium, vt sis in salutem, vsque ad extremum terræ.*

Declaratio.

CHristus est lux vera, & lucem habet, non aliunde, sed à semetipso. Et tali sensu solus etiam lux est, & dici debet, nec quisquam hominum ita lux dici vel æstimari potest aut debet, nec ipsemet quoque sanctus Ioannes Baptista, qui in vtero materno sanctificatus, & sanctus fuit, antequam natus: de quo S. Euangelista: *Non erat ille lux*, sed vt testimonium perhiberet de lumine Io. 1. v. 8.

Lux tamen, & lux mundi vocantur nihilominus, ab ipsomet Christo, Apostoli, & eorum potissimum successores. Math. 5. v. 14: vocantur fideles & à peccatis emundati Christiani, lux quoque in Domino, Eph. 5. v. 8: & luminaria etiam mundo vel in mundo. Philip. 2. v. 14: sed non vt Christus, verum ideo, quia nõ ex seipsis, sed per Christum illuminati, & lux sunt facti, vt &, ab omnibus peccatorum tenebris & nebulis illuminati, verè lucidi sine peccatis, etiã alijs prælucere, & coram alijs radios lucis suæ diffundere possint. sunt lux sicut luna, quæ lucem suam non nisi à sole mutuatur & habere potest: sic & homines non nisi à Christo, qui verus & vnicus est sol, lucem ac lumen suum habent; & sicuti luna, lux etiam seu lumen suo sensu & modo idcirco vocantur.

Obseruatio.

SI *autem homines etiam lux vocantur, & lux in Domino: quomodo possũt simul esse & manere pe-*

re pe-

re peccatis obtenebrati: nunqnid simul & tenebræ, & lux esse ac dici possunt.

CAP. XXXVIII. Christus illuminat.

LVcæ I. v. 78. Visitauit nos oriens ex alto: *illuminare his qui in tenebris, & in vmbra mortis sedent.*

Io. I. v. 9. Erat lux vera, *quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.*

Eph. 5. v. 6. Surge qui dormis, & exurge à mortuis, *& illuminabit te Christus.*

CAP. XXXVIII. Etiam alij illuminant.

EPh. 3. v. 8. *Mihi omnium Sanctorum minimo, data est gratia hæc, in gentibus Euangelizare inuestigabiles diuitias Christi,* & illuminare omnes, *quæ sit dispensatio Sacramenti absconditi à seculis in* Deo, *qui omnia creauit.*

Act. 26. v. 15. *Dominus autem dixit: Ego sum* IESVS *quem tu persequeris. Sed exurge & sta super pedes tuos: ad hoc enim apparui tibi, vt constituam te ministrum & testem eorum, quæ vidisti, & eorum, quibus apparebo tibi, eripiens te de populo & gentibus in quas nunc ego mitto te,* apperire oculos eorum *vt conuertantur à tenebris ad lucem, & de potestate Sathanæ ad* Deum, *vt accipiant remissionem peccatorum, & sortem inter sanctos per fidem quæ est in me.*

Declaratio.

CHristus vt natura, & potestate excellentiæ etiam secundum hominem est lux vera: ita & verè illuminat, & potest atque paratus illuminare omnem hominem, qui non ponit obicem, & facit, quę Deus ad hoc iure meritoque exigit: Apostoli & alij, ministerialiter tantùm, prædicando, instruendo, hortando, monendo, persuadendo, vel etiam illuminationem à Deo precibus impetrando, vel alia ratione, occasionaliter vel secundario aperiunt oculos aliorũ, seu illuminant vel infideles vel peccatores; vt vel ad fidei lumen, vel adveram pœnitentiam à tenebris videlicet infidelitatis seu impietatis, ad lucem veritatis & iustitiæ conuertantur. sicque non vt sol, propria & naturali, sed vt luna, mutuata luce alios quoque verè illuminare dicuntur.

Obseruatio.

SI Christus peccatores verè illuminat; nec dici, nec credi potest aut debet, vllas peccatorũ tenebras relinquere: ideoq; tegere, vel non imputare dicitur peccata, quæ prius verè remissa, & lumine gratiæ expurgata & profligata sunt; quia videlicet illorum ad pœnam æternam, quam meruerant, amplius non recordabitur, sed pro verè remissis, & plenè deletis, (vti reuera sunt) habebit. Vnde regius Psalmista non simpliciter beatos prædicat, Psal. 31. v. 1: quorum tecta sunt peccata; nec beatum illum verum censet cui Dominus non imputauit peccatum: sed præmisit: Beati quorum remissæ sunt iniqui-

iniquitates: satis indicans illorum peccata tecta esse, & non imputari à Deo (ad pœnam scilicet promeritam) quæ prius à Deo remissa sunt quoad culpam: quæ remissio fit lauando, purgando & tollendo peccata, & sanando animam ab infirmitate lper peccatū cōtracta, & à tenebris peccatorū penitus atq; totaliter illuminādo, sic vt qui prius tenebræ vocabantur propter peccata; postea lux in Domino vocentur. Eph. 5. v. 8: qui prius infirmi, postea sani: qui prius in peccatis mortui, postea per remissionem illam viuificati & viuentes, nō apparenter, sed reipsa, non reputatiue, sed efficaciter, non falso, sed veraciter, dicantur passim in scripturis. Nonne igitur Christi meritum, virtutem, & officium, imo ipsum Christum negant noui isti tectores & imputatores hæretici; & non solum in Catholicos iniurij, sed etiam in Deum & Christum eius summè blasphemi, ideoq; in spiritum sanctum grauissimè peccare censendi sunt? Estne ista cæca impudētia, & impudētissima cæcitas, ex vno atq; altero loco scripturæ, vbi de tectione, & non imputatione peccati fit mentio, colligere & pro fidei articulo asserere, peccata verè non tolli nec remitti efficaciter, sed manere in sua natura & substantia, & tantum tegi exterius & non imputari & tot ac tam clara testimonia scripturæ (quod peccata verè & sic remittantur, vt simul tollātur, lauentur, & emundentur; & homo, secundum animam, fiat totus nouus, lucidus, immaculatus, iustificatus, sanctificatus) clausis quasi oculis prætereunt, vel obstinata malitia considerare atq; attendere nolunt?

CAP. XXIX.
Christus est lapis viuus.

MAth. 21. v.42. Nunquã legistis in Scripturis: *Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli?* A Domino factum est istud & est mirabile in oculis nostris: ideo dico vobis, quia auferetur à vobis Regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus eius. Et qui ceciderit super lapidẽ istum, cõfringetur: super quẽ vero ceciderit, conteret eũ.

Act. 4. v. 11. *Hic est lapis*, qui reprobatus est à vobis ædificantibus, qui factus est in caput anguli: *& non est in alio aliquo salus.*

1. Pet. 2. v. 4. *Ad quem accedentes lapidem viuum.* Et v. 6. Propter quod continet Scriptura: *Ecce pono in Sion lapidem summum, angularem, electum, pretiosum*: & qui crediderit in eum non confundetur.

CAP. XXIX.
Etiam alij vocãtur lapides viui.

1. PEt. 2. v. 1. *Deponentes igitur omnem malitiam, & omnem dolum, & simulationes, & inuidias, & omnes detractiones, sicut modo geniti infantes, rationabile, sine dolo, lac concupiscite: vt in eo crescatis in salutem: si tamen gustastis, quoniam suauis est Dominus. Ad quem accedentes lapidem viuum, ab hominibus quidem reprobatum, à Deo autẽ electum, & honorificatum:* & ipsi tanquam lapides viui superædificamini, *domus spiritualis, sacerdotiũ sanctum, offerre spirituales hostias, acceptabiles Deo per Iesum Christũ.*

Decla-

Declaratio.

CHristus lapis dicitur, non simpliciter aut materialiter sed lapis viuus: tum propter suam immobilem fortitudinem, atque in omni aduersitate patientiam firmam & inconcussam: tum propter operationis suæ insuperabilem potestatem: tum denique propter ædificationis super ipsum aptitudinem summam. Vocatur & lapis fundamentalis, seu in fundamentis Sion positus. Isaiæ 28. v. 16: & lapis angularis, qui duos parietes, hoc est, populos iudæos videlicet & gentes in vnum populũ, & fidei vnitatem coniungit: & apud Danielem vocatur lapis de Monte abscissus sine manibus, hoc est, de Virgine, sine virili semine generatus, qui & factus est mons magnus, & totum mundum, omnibus regnis subactis, impleuit. Daniel 2. v. 34. & 45. Homines autem & ipsi vocantur lapides viui, quia & per baptismum Christum induerunt. Galat. 3. v. 27. & per spiritum & gratiam Christi in fide, charitate, patientia, alijsque virtutibus instar lapidum firmati, & solidati, Christoque superædificati sunt, ad domum & templum Dei constituendum. Eph. 2. v. 20. 1. Pet. 2. v. 5.

CAP. XXX.

Christus est petra.

ROm. 9. v. 33. Ecce pono in Sion lapidem offensionis, & *petram scandali*: & omnis

CAP. XXX.

Et Simon Petrus vocatur petra.

M*Ath.* 16. *v.* 16. *Respondens Simon Petrus dixit: Tu es* CHRISTVS *Filius Dei viui.*

 qui

qui credit in eum non confundetur.

1. Cor. 10. v. 4. Bibebant autem de spirituali, consequente eos petra; *petra autem erat Christus.*

1. Pet. 2. v. 7. Vobis igitur honor credentibus: non credentibus autem lapis offensionis, *& petra scandali,* his qui offendunt verbo, nec credunt.

Respondens autem Iesus dixit ei: Beatus es Simon Bar-Iona: quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed Pater meus qui in cælis est. Et ego dico tibi, quia tu es Petrus, & super hanc Petram *ædificabo Ecclesiam meam: & portæ inferi non præualebunt aduersus eam.*

Io. 1. v. 40. Erat au- Andreas frater Simonis Petri vnus ex duobus, qui audierant à Ioanne, & sicuti fuerant eum. Inuenit hic primum fratrem suum Simonem, & dicit ei. Inuenimus Messiam (quod est interpretatum Christus) Et adduxit eum ad Iesum. Intuitus autem eum Iesus, dixit. Tu est Simon Filius Iona: tu vocaberis Cephas, quod interpretatur, Petrus.

Declaratio.

CHristus ex seipso, & propria virtute ac firmitate nec non principalis, sicque solus est petra, significatus & figuratus, per petram deserti, ex qua, Mosis virga percussa, fluxerunt aquæ largissimæ, significãtes abundantissimam gratiam noui Testamenti, per quam & renouamur, & mundamur, & potamur & confortamur quamdiu in deserto huius mundi peregrinamur, donec in patriam cælestem nobis promissam peruenimus.

Apostolus tamen Petrus etiam, non simpliciter,

citer, aut duntaxat lapis, sicut alij fideles 1. Pet. 2. v. 5: sed etiam singulariter petra, ab ipsomet Christo appellatur, propter firmitatem & cõstātiā fidei, quā nō à seipso, sed Christi oratione (Lucæ. 22. v. 32. merito virtuteque, ac infallibili promissione & ordinatione (Ioan. 1. v. 42.) accepit; & postquam Spiritu sancto repletus fuit in die Pentecostes, ad finem vsque vitæ, inconcussam atque inuiolatam retinuit: & illius ergo à Christo aptatus & idoneus reputatus, super quem (eiusque successores, simili promisso & priuilegio gaudentes) Ecclesiam suā ædificaret, hoc est, cui Ecclisiā suā visibiliter ædificandam regendamq; committeret. Quod autē apud Mathæum, verbis illis; super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam; Christus non seipsum, sed Petrum intenderit, patet; tùm quia Christus sui, tanquam petræ, nullam fecerat mentionem, & pronomen hanc, referat quod præcesserat, vel eius mentio statim facta erat: tùm quia Petrus & petra idem, quo ad naturam vel rem ipsam, significant, secundum Christi mentem atque intentionem, si Euangelistæ S. Ioāni credimus qui interpretatur Cephas, Petrum: Cephas autem Chaldaica lingua significat, saxum grande seu rupem magnam: & secundum Atticos, petrus & petra idem significant, & pro eodem sumuntur quin & germanicè petrus transfertur, ein Velss, non solum in Catholicorum, sed etiam hereticorum Biblijs. Sic enim habet Biblia Luteri Ioannis. 1. v. 42. Du solt Cephas heissen / das ist / verdolmetscht / ein felß. Vnd die Zurische gleichfals. Du solt Cephas heissen / das wirt verdolmetschet / ein Velß.

Si igitur Petrus & petra idem significāt in textū Euangelico: quis dubitare poterit Petrum, à Christo appellatum Petram, & super illam Petram sese Ecclesiam suam ædificaturum promisisse? Nec mirari multo minus inficiari quis poterit, hominem posse petram appellari, & instar petræ, vel rupis, aut saxi grandis stabilem & firmum reddi: cū & Deo omnia sint possibilia: & Ieremiæ Deus plus aliquid promiserit, & contulerit. Ne formides (inquit ad Ieremiam Deus Ier. 1. v. 17) à facie eorum: nec enim timere te faciam vultum eorum. Ego quippe dedi te hodie *in ciuitatem munitam, & in columnam ferream, & in murum æreū, super omnē terrā*, Regibus Iuda, Principibus eius, & Sacerdotibus, & populo terræ. Et bellabunt aduersum te, & non præualebunt: quia ego tecum sum, ait Dominus vt liberem te. Qua autem ratione Christus super Petrum ædificare promiserit Ecclesiam, euentus ipse, & promissionis effectus satis edocet; quando Christus iam iam post resurrectionē ascensurus, Petro omnes agnos & oues hoc est omnes ad vnum, sine vlla exceptione, Christianos, sicque vniuersam Ecclesiam pascendam, regendamque commisit, & sic etiam claues regni cælorum, hoc est supremam in Ecclesia visibilem potestatem & regimen summum, antea promissas similiter, reipsa contradidit. Io. 21. v. 15. Quod autem Petro, in vsum & vtilitatem Ecclesiæ, tanquam supremo Pastori & Rectori sub Christo, promissum & commissum est: omnibus simul ordinarijs & legitimis in eodem officio successoribus promissum & commissum esse dubitari non

debet.

debet. De qua re, in Tractatu nostro, De primatu Petri & successorum eius ex professo latius.

Obseruatio.

Nihil igitur derogatur Christo, quod S. Petrus etiam petra appellatur & habetur, cum suis ordinarijs successoribus Romanis Episcopis: tum quia Christus illud nomen, ipsemet promisit & dedit tùm quia Petrus eiusq; successores nihil sunt, nec habent, quo ad nominis huius appellationem, vel significationem, quod à Christo, vera & principali petra non acceperunt: sicut nec Christo quicquam decedit, sed ad maiorem cedit honorem & gloriam, quod Apostoli omnes lux mundi, per gratiam videlicet & communicationem suam, vocentur: cum Christus solus alioquin lux vera, naturaliter, & propria sua potestate existat. Vt taceam alia, & longè maiora ac diuiniora epitheta atq; elegia per communicationem, & quandam similitudinem in sacra scriptura ab ipsomet Deo tribui hominibus, quæ propriè tamen & simpliciter, non nisi vni, soliq; Deo sine blasphemia tribui possunt.

CAP.

CAP. XXXI.

Christus est fundamentum Ecclesiæ.

1. Cor.3.v.9.Dei enim sumus adiutores: Dei Agricultura estis, Dei ędificatio estis. Secundum gratiam Dei, quæ data est mihi, vt sapiens Architectus fundamentum posui: alius autē superædificat. Vnusquisq; aūt videat, quomodo superędificet. *Fundamentum enim aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est Christus Iesus.*

CAP. XXXI.

Etiam Apostoli sunt fundamenta Ecclesiæ.

EPh. 2. v. 20. *Ergo iam non estis hospites, & aduenæ: sed estis ciues sanctorum, & domestici Dei:* superædificati super fundamentum Apostolorū & Prophetarum, *ipso summo angulari lapide Christo Iesu.*

Ap.21.v.14.Et murus Ciuitatis habens fundamenta duodecim, *& in ipsis duodecim nomina duodecim Apostolorum Agni.*

2. Tim. 2. v. 19. Sed *firmum fundamentum Dei stat*, habens signaculum hoc: Cognouit Dominus qui sunt eius.

Obseruatio.

CHRISTVS solus est fundamentum primum, & principale, idque suamet & propria virtute. Apostoli autem etiam sunt fundamenta Ecclesiæ, sed post Christum secundaria, idque non propria, sed Christi tantum gratia atque virtute. Quia vero inter Apostolos primus

mus est S. Petrus, vt & S. Mathæus testatur Mat. 10. v. 2: & post Christum, imo à Christo petra quoq; appellatus & factus: quis nisi vecors, aut mentis inops negare possit vel ausit, sanctum quoque Petrum, suo modo & sensu, fundamentum esse, & quidem post Christum, inter secundaria fundamenta, primum & principale fundamentum, cui post Christũ & propter Christum, Ecclesia tanquam supremo Rectori & Pastori innititur?

Obseruatio.

Saluo igitur & aucto etiam honore Christi, Apostoli quoque (& inter Apostolos, principaliter Petrus) fundamenta censentur; sed super Christum primum & principale fundamentum, & summum angularem lapidem collocata, & ab illo omne suum robur, omnemq; suam firmitatem & soliditatem habentia.

CAP. XXXII. Christus est Caput Ecclesiæ.

1. COr. 11. v. 3. Volo autem vos scire *quod omnis viri caput Christus est.*

Eph. 1. v. 22. Et omnia subiecit sub pedibus eius: *& ipsum dedit caput super omnem Eccle-*

CAP. XXXII. Etiam alij vocantur Capita.

N*Vm. 1. v. 16. Hi nobilissimi principes multitudinis per tribus & cognationes suas* & capita exercitũs Israel.

Num. 7. v. 2. Obtulerunt Principes Israel,

siam,

siam, quæ est Corpus eius, & plenitudo eius, qui omnia in omnibus adimpletur.

Eph.4.v.15. Veritatem autem facientes in charitate, crescamus in illo per omnia, *qui est Caput Christus*.

Eph.5.v.22. Mulieres viris suis subditæ sint sicut Domino: Quoniam vir caput est Mulieris: *sicut Christus caput est Ecclesiæ*: ipse Saluator corporis eius.

Col.1.v.18. Et *ipse est Caput corporis Ecclesiæ*.

Col.2.v.10. Et estis in illo repleti, *qui est caput omnis principatus & potestatis*. Et v. 18. Nemo vos seducat, volens in humilitate, & religione Angelorum, quæ non vidit ambulans, frustra inflatus sensu carnis suæ, *& non tenens Caput*, ex quo totum corpus pernexus, & con-

& Capita familiarũ, qui erant per singulas tribus, præfectiq; eorũ, qui numerati fuerant, munera coram Domino.

Num.10.v.4. Si semel clangueris venient ad te Principes, & Capita multitudinis Israel.

Deut.28.v.13. Constituet te Dominus *in caput & non in caudã*.

1.Reg.15.v.17. *Et ait Samuel ad Saul. Nonne cum paruulus esses in oculis tuis*, Caput in tribubus Israel factus es?

Psal.17.v.44. Eripies me de contradictionibus populi: constitues me in caput Gentium.

Ose.1.v.11. Et congregabuntur filij Iuda & filij Israel pariter, & ponent sibimet caput vnum.

Abacuc.3.v.13. Percussisti Caput *de domo impij*. *Et v. 14. Maledixisti sceptris eius*, Capiti bellatorum eius.

iunctio-

iunctiones subministratum, & constructum, crescit in augmentum Dei.

Eph. 5. v. 23. *Quoniam* Vir est Caput mulieris, *sicut Christus caput est Ecclesiæ.*

Declaratio.

CHristus solus est Caput principale, immortale, inuisibile & æternum Ecclesiæ suæ militantis. Apostoli autem, & Episcopi quoque vocantur, & vocari possunt capita, id est Rectores Ecclesiæ (sicuti Sacra scriptura Rectores tam principales, quam partiales, seu inferiores, capita vocare consueuit, vti ex secundo loco allegatis scripturis planum est) sed sub CHRISTO secundaria, minus principalia, ministerialia, visibilia, mortalia, tēporaria duntaxat. Nec tamen ideo Ecclesia monstrum seu monstrosa videri censeriue potest, eo quod plura habeat capita: nam non agitur hic de corpore naturali, quod naturaliter vnum tantū naturale caput habet, & habere potest: sed de corpore mystico, quod vnū supremum mysticū caput, hoc est, summum & principalem habet Rectorem & moderatorem Christum Iesum: sed sub Christo etiam plures sed inferiores alios: quod absurdum in Regno, Ducatu, comitatu, vel Republica videri non potest, sed etiam vsitatum, imo & necessarium quoque est.

Certè S. Dauid præuidit, & prophetice prædixit,

dixit, quod Apostoli essent constituendi Principes super omnem terram Psal. 44. v. 70: si Principes, ergo & capita, atque primores: similiter & S. Paulus palam testatur Spiritum sanctum Episcopos constituisse Rectores Ecclesiæ quam Christus sanguine suo redemit. Act. 20. v. 28: Si Rectores ergo & capita, sed sub Christo, & loco Christi, quoad externum & visibile regimen Ecclesiæ & non nisi temporanea & ministratoria. Paulus itidem vocat virum Caput Mulieris. Eph. 5. v. 23. non tamen negat Christum esse caput mulieris, principale scilicet: neque ideo Mulier duo capita, principalia seu æqualia videlicet, habet: sed vnum tantum principale & perpetuum: minus principale & temporaneum ac visibile, subalternumque & ministeriale, virum scilicet suum.

Obseruatio.

INiustè igitur, & impudenter admodum, contra consciẽtiam suam, Catholicos quoq; criminantur & calumniantur hæretici, quod S. Petrum caput Ecclesiæ nominant; quasi Christo hac ratione derogetur & summa fiat iniuria, qui solus est caput Ecclesiæ: & Ecclesia duo capita (nisi monstrum esse debeat) habere non poßit: Cum non ignorent, Christum mysticum (non vero corporale, vel naturale) caput hoc est supremum Rectorem & procuratorem esse mystici sui Corporis Ecclesiæ: S. Petrum autem, & sui pro tempore successorem, non nisi sub Christo visibile esse caput, hoc est visibilem & quidem (inter alios inferiores Rectores & ministros) summum etiam, sed ministerialem sub Chri-

Christo, Rectorem & Pastorem Ecclesiæ eius censeri, & haberi tantùm.

CAP. XXXIII.

Christus est spes nostra.

EPh.3.v.10. Vt innotescat principatibus & potestatibus in cælestibus per Ecclesiam, multiformis sapientia Dei, secundum præfinitionẽ seculorum, quam fecit in Christo Domino nostro: *in quo habemus fiduciam* & accessum in confidẽtia per fidem eius.

Col.1.v.28. Quibus voluit Deus notas facere diuitias gloriæ sacramenti huius in gentibus, quod est *Christus, in vobis spes gloriæ.*

1.Tim.1.v.1. Paulus Apostolus Iesu Christi, secundum imperium Dei Saluatoris nostri, *& Christi Iesu, spei nostræ.*

CAP. XXXIII.

Etiã alij spes nostra esse possunt.

2. COr.2.v.3. Confidens in omnibus *vobis, quia meum gaudium omnium vestrum est.*

2.*Cor.7.v.16. Gaudeo*, quod in omnibus confido in vobis.

Gal.5.v.10. Ego cõfido in vobis in Domino, *quod nihil aliud sapietis.*

1.*Thess.2.v.19.* Quę est n. nostra spes, *aut gaudiũ aut corona gloriæ*? Nonne vos ante Dominum nostrũ Iesum Christum estis, in aduentu eius? *Vos enim estis gloria nostra & gaudium.*

2.*Thess.3.v.4.* Confidimus autem de vobis, in Domino, *quoniam quæ præcipimus, & facitis & facietis.*

T Philem.

Philem. 1. v. 21. *Confidens in obedientia tua, scripsi tibi.*

Declaratio.

CHristus tanquam Redemptor, Mediator & Saluator, solus, & summa atque adeo ad Deum, & post Deum, etiam secundum hominem, vnica est spes & fiducia nostra: quia sine illo, nec fiduciam ad Deum, nec spem aut accessum vllum habere possumus ad thronum gratiæ & salutis. Confidere tamen, & sperare etiam in hominibus, post Deum & Christum eius, licet, quatenus Deus videlicet per illos operatur tanquã media, aut ministros: sic sperant filij in Parentibus, subditi in protectione superiorum: pauperes in liberalitate & benignitate diuitum: infirmi in cura & experientia medicorum: amici in amicorum subuentione & sinceritate; & similiter alij in alijs: sic tamẽ, vt summa, & vltima spes, ac fiducia in solo Deo sit; & in hominibus, aut creaturis non speretur, nisi quatenus per Dei gratiam, aut virtutem aliquid possunt, aut Deus per illos, tanquam ministros, aut media, vel caussas secundarias operatur: aut quatenus ipsi homines nos suis precibus atque intercessionibus adiuuant apud Deum, per Christi nomen, ad facilius & plenius participanda, quæ Christus nobis promeruit; & Deus, non nisi per Christum eiusque merita largitur. Sic sperabat S. Paulus in Deum quod eripiendus esset de varijs & imminentibus periculis, quando & Corinthij ipsum in orationibus adiuuarẽt. 2. Cor. 1. v. 11. sic sperarat idem S. Paulus, quod per fidem & pietatem

Tessa-

Tessalonicensium, ad quam illos sua doctrina induxerat, maiorem gloriam & mercedem à Deo esset accepturus: ideoque eos spem, gloriam & gaudium suum vocare non dubitauit: sic quoque sperabat se per fidelium orationes à periculo mortis liberandum; & donandum Ecclesiæ, Philem. 1. v. 22.

Obseruatio.

SI in hominib. mortalibus & peccatoribus, quatenus per gratiā & virtutē, quam à Deo habent tanquam ministri, media, aut secūdariæ caussæ nos iuuare possunt, post, & propter Deum, sperare & confidere licitè possumus; salua semper, & præsupposita fiducia & spe in Deum principaliter: si etiam homines mortales & peccatores spes nostra vocari posũt; quatenus per preces & intercessiones, aut occasione eorum aliquid à Deo speramus, & confidimus accipere vel exspectare. Quidni licebit, multo magis, in sanctis beatis, & immortalibus atq; Dei Amicis summis & æternis, nostri autem amantissimis, simili sensu & intentione, sperare atq; confidere: eo quod nos vt possunt optimè, ita & velint etiam promptissimè, atq; indesinenter apud Deum, per Christi meritum orando & intercedendo iuuare, non solùm in necessarijs huius vitæ corporalis, sed etiam, & quidem potissimùm in eis, quæ ad animæ sanctitatem salutemq; requiruntur, per Christum impetrandis? Quidni etiam eodem nomine, spes quoq; nostra appellari, & haberi poterunt? Si autem in alijs Sanctis beatis, tali ratione sperare & confidere fas est, & verbo atq;

voluntati Dei conforme: quur non etiam, & multo maxime super omnes sanctos, in sanctißima charißimaq; Matre Dei, quæ plus potest, & parata est facere apud Deum & Filium suum, quam vllus alius, tam ex Angelis, quam alijs sanctis cælitibus: qui ministri tantum, & Amici Dei sunt, Matre incomparabiliter inferiores? Cur non & illam spem nostram appellare possumus ad Deum, & Christum eius Filium suum dilectißimum: sicuti Ecclesia in Cantico illo & Antiphona Salue Regina, à tot centenis annis palã, & publice tam constanter, & reuerenter vtiliterq; fecit, & facere non desinit? Vt taceam ideo quoq;, & optimo iure, præ omnibus sanctis spem nostram vocare posse, & debere, quia Christum nobis de vtero suo genuit qui est vnica, & summa spes nostra, & anchora omnis spei & confidentiæ, quam habere possumus certißima.

CAP. XXXIV.

Christus dat vitam, & viuificat.

IO. 6. v. 33. Panis enim Dei est, qui de cælo descendit, & *dat vitam mundo*. Et v. 52. Panis quem ego dabo, caro mea est, *pro mundi vita*. Et 59. Qui mãducat hunc panem, *viuet in æternum*.

CAP. XXXIV.

Etiam homines dant vitam & viuificant.

L*Vcæ 17. v. 33. Quicunque quæsierit animam suam saluam facere, perdet illam: & quicunque perdiderit illam (propter me, Math. 10. v. 39.)* viuificabit eam.

Io. 12. *v.* 25. *Qui* ...

Io. 1...

Io. 10. v. 10. Ego veni, *vt vitam habeant*, & abundantius habeant. Et v. 27. Oues meę vocem meam audiũt, & ego cognosco eas; & sequũtur me, *& ego vitam æternam do eis.*

1. Io. 5. v. 11. Et hoc est testimonium, quoniã vitam æternam dedit nobis Deus. *Et hæc vita in Filio eius est.* Qui habet Filium, *habet vitam: qui non habet Filium, vitam non habet.*

mat animã suam, perdet eam: & qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam æternam custodiat eam.

2. *Cor. 2. v. 15. Quia Christi bonus odor sumus Deo, in ijs, qui salui fiunt, & in iis qui pereunt: aliis quidem odor mortis in mortem:* aliis autem odor vitæ in vitam.

1. *Io. 5. v. 16. Qui scit fratrem suum peccare peccatum non ad mortem, petat,* & dabitur ei vita, *peccanti non ad mortem.*

Declaratio.

CHristus vt Deus, vt essentialiter est vita, Io. 1. v. 4. 11. v. 25. 14. v. 6. Vitam dat atq; largitur auctoritatiue, potestatiuè & effectiuè: vt homo Mediator Dei & hominum, meritoriè & executiuè, potestate excellentiæ. Atq; sic, nulla creatura, neque in cœlo neque in terra vitam dat, aut dare potest. Homo tamen animam suam; si Christo met credimus; viuificat, & in vitam æternam custodit, sicque & sibi vitam dat, seu dare, dici potest: non auctoritatiuè aut proprio merito, propriauè virtute: sed quia illa facit, quæ Deus requirit, vt vitã, tam

gratiæ, quam gloriæ per Christi meritum nanciſci & participare queat. alijs etiam odor vitæ in vitam eſſe, vt S. Paulus ait: vel vitam dare dicitur, ſecundum S. Ioannis teſtimoniũ; prout græcus textus habet; qui docendo, monendo, hortando, vitæ exemplo, vel etiam Deũ orando, alijs auctor, occaſio, vel adiumento eſt, vt per debita media, vel fidei ac pœnitentiæ ſeu iuſtitiæ opera, initialem; vel etiam auctiorem vitã gratiæ, aut vitam quoq; gloriæ non ſolum ſpe, ſed etiam re, & poſſeſſoriè, per Dei gratiam, & Christi meritum conſequatur.

Obſeruatio.

SI autem lux in Domino, à S. Paulo vocantur Eph. 5. v. 8, non ſolum qui fidei & gratiæ lumine ſunt diuinitus illuſtrati: ſed etiam qui alijs aut doctrina, aut vitæ, ac probitatis exemplo prælucent, aut quoquo pacto cauſſam præbent, vt alij quoque ſpiritualiter, & ad ſalutem quærendam capeſſendamq; illuminentur & inſt[illegible]mentur: vtiq; etiam vita appellari poſſunt, per gratiam Dei & meritum Chriſti, qui vel ſeipſos pænitentia & conuerſione, aut etiam finali, in curſu iuſtitiæ perſeuerantia viuificant ſecundum Chriſti teſtimonium, ſeu animam ſuam in vitam cuſtodiunt æternam: vel alijs pia occaſione, ſuggeſtione, vel cooperatione, ad vitam gratiæ aut ſalutis, cauſſam, operam vel calcar addiderunt. Quando igitur ſanctos beatos perfectum abſolutumq; exemplar iuſtitiæ, & ſanctimoniæ, nec non tolerantiæ & perſeuerantiæ nobis reliquiſſe conſtat; & etiamnum ſuis precibus, atq; interceſſionibus apud Deum

pr

per Christum, gratiam & auxilium impetrare vt eorum vestigia sequi & aliquando regni quoque & salutis consortes effici mereamur; dubitari non posit nec debeat: ideoq; & illos (suo sensu & modo) vitam dare, imo & vitam nostram esse, saluo Christi honore & officio, salua etiam fide Catholica, & dici & credi poterit: quænam cæcitas, & vesania est nos Catholicos, nescio cuius blasphemiæ seu idolomaniæ traducere, quod ter sanctissimam, dulcissimā atq; beatissimam Deiparam, vitam, spem & dulcedinem nostram compellamus tùm quia Christum, qui solus & verè vita nostra est, vitamq; meruit, & dare potest æternam, mundo enixa est: tùm quia & vitæ exemplar perfectissimæ, iugiter contemplandum & imitandū reliquit: tùm deniq; quia materna intercessione cum cæteris, imo præ omnibus sanctis in cælo, gratiam vitæ spiritualis, & cælestis per Filium, & à filio rogare, & impetrare non desinit?

CAP. XXXV.

Christus est ostium, & porta ad salutem cælestem.

IO. 10. v. 9. *Ego sum ostium, Per me si quis introierit, saluabitur, &*

CAP. XXXV.

Etiam alij sunt ostia & portæ, ad salutem & patriam cælestem.

AP. 21. v. 10. *Et sustulit me in spiritu in montem magnū, & altum, & osten-*

ingredietur, & egredietur, & pascua inueniet.

Io. 14. v. 6. *Ego sum via*, & veritas, & vita: nemo venit ad Patrẽ nisi per me.

Eph. 2. v. 18. *Per ipsũ habemus accessum* ambo (tam Iudæi quam Gentiles conuersi) in vno Spiritu *ad Patrem*.

Heb. 9. v. 11. Christus autem assistens Pontifex futurorum bonorum, per amplius & perfectius tabernaculum non manufactum, id est, non huius creationis: neque per sanguinem hircorum aut vitulorũ, sed per proprium sanguinem *introiuit semel in sancta*, æterna redemptione inuenta.

dit mihi ciuitatem sanctam Ierusalem descendentem de cælo à Deo, *habentem claritatẽ* Dei: *& lumen eius simile lapidi pretioso, tanquam lapidi* Iaspidis, *sicut crystallum*. Et habebat murum magnum, & altum, habentem portas duodecim, *& in portis Angelos duodecim: & nomina inscripta, quæ sunt nomina duodecim tribuum filiorum* Israel. *Ab* oriente portæ tres: *& ab Aquilone* portæ tres: *& ab Austro* portæ tres: *& ab Occasu* portæ tres. Et *murus ciuitatis habens fundamẽta duodecim, & in ipsis duodecim nomina duodecim Apostolorum Agni.*

Heb. 10. v. 19. Habentes itaque fratres fiduciam in *introitu sanctorum*, in sanguine Christi, quam *initiauit nobis viam nouam, & viuentem*.

Declaratio.

CHristus solus sua pretiosissima morte, suoque sanguine nobis pro meruit apertionem cæli; per inobedientiam primorum Pa-

re

rentum toti generi humano, iunctisque posteris eorum occlusis accessumq; ad Patrem, & regnum cælorum: ideoque solus est, & dici debet, ac potest ostium, & porta salutis regnique cælestis. Nihilo tamen minus, sed longè alio sensu, duodecim Patriarchæ, & Apostoli noui Testamenti, nec non Angeli dicuntur portæ Ciuitatis cælestis apud S. Ioannem, ex reuelatione atq; relatione Angelica: idq; ideo, quia in ciuitatem cælestem nemo intrare potest, nisi per fidem, & doctrinam, atque exemplar seu imitationem sanctorum Patriarcharum, & Apostolorum, & per custodiam atque adiutorium, ministeriumque sanctorum Angelorum.

Oseruatio,

SI tali occasione, & ratione, tam duodecim Patriarchæ, quam Apostoli sine iniuria, vel offensione Christi, aut præiudicio portæ cæli vocantur ab ipsomet Euangelista Ioanne; & non potest solui, vel falsitatis erroris ue argui scriptura: quid vetat igitur, & cum alijs sanctis beatis, imo & præ omnibus sacrosanctam Virginem & Deiparam Mariam portam cæli quoq; agnoscere, & appellare: quæ & sola concepit & genuit Christum, qui solus viam, & portam cæli aperuit sua morte, suoq; sanguine pro toto mundo effuso: & sola præ omnibus sanctis gratia, & omni virtutum splendore plena, & singulare ac perfectißimum omnis sanctitatis exemplar & speculum fuit, & esse perseuerat; & præter incitamenta & adiumenta salutis in Christo Filio consequendæ, iam vltra mille quingentos annos in terris adhibita & relicta, suis

 san-

sanctißimis, & efficacißimis, continuisq; precibus (ex summa atq; inexhausta misericordia erga genus humanum, & ardentißimo nostræ salutis desiderio, proficiscētibus) gratiam sufficientem efficacemq;, eiusq; legitimum ac necessarium vsum, atq; exercitium perseuerans, sicq; accessum, & introitum ad Regnum cœlorum per Filium suum, sollicitare & impetrare non cessat?

CAP. XXXVI.

Christus salutem nostram operatus est, & operatur.

PSal. 73. v. 12. Deus autem Rex noster ante secula: *operatus est salutem in medio terræ.*

Esa. 49. v. 6. Ecce dedi te in lucem Gentium, *vt sis salus mea vsque ad extremum terræ.*

Act. 4. v. 12. Et *non est in alio aliquo salus.* Nec enim aliud nomen est sub cælo datum hominibus, *in quo oporteat nos saluos fieri.*

CAP. XXXVI.

Etiam homines suam salutem operari debent.

ROm. 1. v. 16. *Non enim erubesco Euangelium. Virtus enim Dei est in salutem* omni credenti

Rom. 10. *v.* 10. *Corde enim creditur ad iustitiam,* ore autem fit cōfeßio ad salutem.

2. Cor 7. v 10. *Quæ enim secundum Deum tristitia est,* pænitentiam in salutem stabilem, operatur.

Phil. 2. *v.* 12. *Itaq; charißimi mei (sicut semper obedistis) non vt in pr-*

In præsentia mei tantum, sed multo magis nunc in absentia mea, cum metu & tremore vestram salutem operamini.

Heb. 5. v. 8. Et quidem cum esset Filius Dei, didicit ex ijs quæ passus est obedientiam: & consummatus, *factus est omnibus, obtemperantibus sibi, causa salutis.*

Heb. 12. v. 28. Itaque regnum immobile suscipientes, habemus gratiam, per quam *seruiamus placentes Deo, cum metu & reuerentia.* Etenim Deus noster ignis consumens est.

1. Pet. 1. v. 9. *Reportantes finem fidei vestræ, salutem animarum.* De qua salute exquisierunt, atq; scrutati sunt Prophetæ. Et. v. 13. Propter quod *succincti lũbos mẽtis vestræ, sobrij perfectè sperate in eam quam offertur vobis, gratiã*, in reuelationẽ Iesu Christi: *quasi filij obedientiæ*, non configurati prioribus ignorantiæ vestræ desiderijs: sed secundum eum qui vocauit vos, sanctum; *& ipsi in omni cõuersatione sancti sitis*: quoniam scriptũ est: sancti eritis, quoniam ego sanctus sum. Et si Patrem inuocatis eum, qui sine acceptione personarum iudicat secundum vniuscuiusque opus *in timore, incolatus vestri tempore, conuersamini.*

Declaratio.

CHristus in ara Crucis, in medio terræ, hoc est, prope Ierusalem in monte Caluariæ sese ipsum offerens Deo Patri pro redemptione & salute humani generis hostiam suauissimi odoris, operatus est, hoc est, promeruit salutem pro vniuerso Mundo: & etiamnum operatur

tatur per gratiam, quam simul promeruit, in cordibus eorum à quibus suscipitur, quique illi fideliter obtemperant; purificando, iustificando & sanctificando eos, vt apti sint, atque capaces ad salutẽ æternam percipiendam. Etsi autem precium salutis, solus persoluerit, & solus promeritus est in cruce salutem, id est, vt saluari possint, ad vnum omnibus, absque vllo hominum merito, imo sine omni opera eorum vel cooperatione: tamẽ ad personalem, & partialem actualemq́ue participationem & possessionem salutis in cruce generaliter omnibus sufficientissimè & superabundantissimè (ad Christum quod attinet) promeritæ, hominum quoque, qui adulti sunt, & rationis atque intellectus compotes requiritur fides, cooperatio & obedientia. Christus enim non promeruit salutem, nisi obedientibus sibi, vt inquit S. Paulus Heb. 5. v. 9. & quia obedientia illa; quæ prærequirit fidem, spem, & charitatem, legitimam perceptionem Sacramentorum; ab hominibus præstari nequit propriis humanæ naturæ viribus: idcirco Christus sufficientẽ quoque gratiam, per quam præstari potest, quod Deus exigit, vt per filium suum iustificemur & saluemur, simul in cruce promeritus est atque comparauit. Quando autem ea facit homo, quę requiruntur à Deo, vt per Christum iustificetur & saluetur: tunc dicitur quoque salutem operari suam: non quod primò, & suis viribus operetur: sed quod per Christum promeritam salutem in Cruce, ipse præstando per gratiam Dei, à Christo quoq; promeritã obedietiã, participet & consequatur pro suamet persona sa-

lutem

..tem æternam. Etsi autem nemo salutem suam operari, hoc est per fidei & pietatis opera eiusdem participationē & possessionem nanciſci queat sine merito & gratia Christi operāte, & cooperante: tamen sicut pauper aliena pecunia sibi commodata mercatum & lucrum faciens; lucrum quidem reuera facit, sed non sua propria, verum alterius commodata pecunia: sic & Christianus salutem quidem operatur suam: sicut Scriptura, iubet & testatur fieri debere: sed non suis aut propriis viribus, verum Christi meritis, & gratia per Christum nobis suo sanguine comparata.

Obseruatio.

VNde planum atque indubitatum est, Dei gratiæ & Christi meritis, vt initium, ita & progressum, atque incrementum, nec non perseuerantiam iustitiæ & salutis nostræ, principaliter transcribi atque acceptum ferri: contra Nouatores & Hæreticos nostri seculi, qui Catholicis falso & impudenter affingunt, quod suis viribus & operibus quicquam, absque Dei gratia, & Christi meritis tribuant.

CAP. XXXVII.

Christus nos saluat.

ESa. 33. v. v. 21. *Dominus enim iudex noster, Dominus legiser noster, Dominus Rex*

CAP. XXXVII.

Etiam homines ſemetipsos, & alios saluare dicuntur.

LVcæ 9. v. 24. *Qui enim voluerit animam*

noster:

noster, *ipse saluabit nos.*

Math.1.v.20. Angelus Domini apparuit in somnis ei dicens: Ioseph fili Dauid, noli timere accipere Mariam coniugē tuam: quod enim in ea natum est, de Spiritu Sancto est, pariet autem Filium: & vocabis nomē eius Iesum: *ipse enim populum suum saluū faciet à peccatis eorum.*

Math.18.v.11. Venit enim Filius hominis, *saluare quod perierat.*

Lucæ 9. v. 55. Filius hominis non venit animas perdere, *sed saluare.*

Lucæ 19.v.10. Venit enim Filius hominis quærere, *& saluum facere quod perierat.*

Io.3. v.17. Non enim misit Deus Filium suum in mundum, vt iudicet mundum: *sed vt saluetur mundus per ipsum.*

mam suam saluam facere, perdet eam: nam qui perdiderit animā suam propter me, saluam faciet illam.

Lucæ 17. v. 32. Memores estote vxoris Loth. Quicumque quæsierit animā suam saluam facere perdet illam: & quicumque perdiderit illam, viuificabit eam.

Rom. 11. v. 13. Quādiu quidē ego sum Gentium Apostolus, ministerium meum honorificabo, si quo modo ad æmulandum prouocem carnem meam, & saluos faciam aliquos ex illis.

1. Cor. 7. v. 16. Vnde enim scis Mulier, si virum saluum facies? *aut vnde scis vir*, si Mulierem saluam facies?

1. Cor. 9. v. 22. Omnibus omnia factus sum, vt omnes facerem saluos.

1. Cor. 10. v. 32. sine offensione estote Iudæis

Io. 10

Io.10.v.9. Ego sum ostium, *per me si quis introierit, saluabitur.*

Act. 4.v.12 *Non est in alio aliquo salus* Nec enim aliud nomen est sub cęlo datum hominibus, *in quo oporteat nos saluos fieri.*

1.Tim.1.v.15.Fidelis sermo, & omni acceptione dignus: *quod Christus Iesus venit in hunc mundum peccatores saluos facere.*

Heb.7.v.25. Vnde & *saluare in perpetuũ potest*, accedentes per semetipsum ad Deum.

& Gentibus, & Ecclesiæ Dei: sicut & ego per omnia omnibus placeo, non quærens quod mihi vtile est, sed quod multis, vt salui fiant.

1.*Tim.4.v.16. Attende tibi, & doctrinæ: insta in illis. Hoc enim faciens*, & teipsum saluum facies, & eos qui te audiunt.

2.Tim.2.v.10. Ideo omnia sustineo propter electos, *vt & ipsi salutem consequantur*, quæ est in Christo Iesu, cum gloria cælesti.

I*acob.*1.*v* 21 *In mansuetudine suscipite insitum verbum*, quod potest saluare animas vestras.

Iacob.5.v.16. Orate pro inuicem, *vt saluemini.* Et v. 19. Fratres mei si quis ex vobis errauerit à veritate, & conuerterit quis illum: scire debet, quoniam qui conuerti fecerit peccatorem ab errore viæ suæ, *saluabit animam eius à morte*, & operiet multitudinem peccatorum.

1.Pet.3.v.21. Quod & vos nunc similis formæ, *saluos facit baptisma.*

Iudæ 1.v.23. Et hos quidem arguite iudicatos: *illos vero saluate, de igne rapientes.*

Decla-

Declaratio

SOlus Christus, verè, ac propriè suametp testate, suoque merito saluat, & saluare potest & paratus est, omnes sibi obedientes: Homines autem seipsos saluare quoque dicuntur quando ea faciunt, quæ ad salutem per Christum consequendam, necessaria sunt, & debitis medijs debitè ac legitimè vtuntur: saluant etiam alios, secundum phrasim mentemque scripturæ, quando pro aliorum salute sedulo orant aut alios ad capessendum viam & media salutis secundum præscriptum Dei & Catholicæ Ecclesiæ fidem ac declarationem; instruendo, monendo, rogando, aut alia pia occasione & ratione inducunt, aut media salutis, sacramenta scilicet, ex officio, piè digneque præparatis, administrant; vel ad eos perducunt, per quos ad fidem Catholicam, ad pænitentiam, ad Sacramenta sæpius & ritę percipienda; atque in via iustitiæ proficiendũ & perseuerandum, inducuntur permouenturę́que: vel etiam ab hæresi præseruantur, aut ab illa, per solidam informationem, liberantur, & ad gremium Catholicæ Ecclesiæ, extra quam nemo saluatur, nec saluari potest reducuntur.

Obseruatio.

SI saluare, secundum sacram scripturam; quæ nec solui nec reprehendi potest; dicuntur, qui non solum docendo, monendo, hortando, conuertendo, ad conciones catholicas, aut in catholica fide explicanda & probanda promptos atq; exercitatos ducendo, aut simili via vel ratione

sal

ſalutem promouendo adiuuant, & ſalutis ſunt ſecundariæ vel acceſſoriæ, aut occaſionales cauſſæ: ſed etiam, qui oratione, vel interceßione ſua alijs gratiam conuerſionis, vel iuſtitiæ, perſeuerantiæq; à Deo per Chriſtum impetrant, & vt ſaluentur orando ſuo modo efficiunt, etiam adhuc in terris mortales, & plerumq; peccatores: quare non magis ſancti in cælo, & potißimum ſacroſancta & ter beatißima Virgo Maria idipſum præſtare poterunt? Si ſaluant, qui ſalutem aut eius media impetrant; quare non etiam à vinculis peccatorum ſoluunt ſimili ſenſu, qui gratiam pœnitentiæ & conuerſionis orando obtinent? Si pauperes ſuos benefactores ſuſcipiunt in æterna tabernacula, prout Chriſtus ipſemet teſtatur, & pollicetur Lucæ. 16. v: 9. quia videlicet orationib. à Deo hoc impetrant, vel Deus propter pauperes operibus miſericordiæ adiutos, dantes ex vera charitate eleemoſynas, in cælum ſuſcipit: quare non licebit, ſecundum exemplar & ſenſum S. ſcripturæ, ad SS. Deiparam dicere: ſolue vincla reis: profer lumen cæcis: mala noſtra pelle: in hora mortis ſuſcipe: Ieſum poſt mortē oſtende: mites fac & caſtos: & quotquot ſimiles phraſes in precibus vel ad illam, vel ad alios ſanctos ab Eccleſia & Catholicis vſurpantur: hoc videlicet ſenſu; vt ſuis precibus illa nobis obtineant, aut poteſtate à Deo per Chriſtum accepta, tanquam ſecundariæ aut inſtrumentales cauſſæ largiantur & diſtribuant, participeſue efficiant?

CAP. XXXVIII.

Christus nobis vitam æternam promeruit, & locum in cælo parauit.

LVcæ 22. v. 29. Ego *dispono vobis*, sicut disposuit mihi Pater Regnum.

Io. 6. v. 52. Et panis quem ego dabo, caro mea est, pro mundi vita.

Io. 10. v. 11. Ego veni, vt *vitam habeant & abundantius habeant*. Et v. 9. Ego sum ostium, *per me si quis introierit saluabitur*.

Io. 14. v. 2. *Vado parare vobis locum*. Et si abiero, & præparauero vobis locum: iterum venio & accipiam vos ad meipsum.

CA[illegible]. XXXVIII.

H[illegible]nines etiam ipsimet sibi regnum cælorum comparare, & vitam æternam vt mercedem, brauium, & coronã gloriæ promereri debent.

PSal. 14. v. 1. *Domine quis habitabit in tabernaculo tuo? aut quis requiescet in monte sancto tuo?* qui ingreditur sine macula, & operatur iustitiam.

Psal. 60. v. 6. Dedisti hereditatem, timentibus nomen tuum.

Psal. 61. v. 12. *Semel locutus est Deus, duo hæc audiui; quia potestas Dei est, & tibi misericordia*: quia tu reddes vnicuique secundum opera sua.

Et v. 6. Ego sum via, veritas & Vita: *nemo venit ad Patrem, nisi per me.*

Act. 4. v. 12. *Non est in alio aliquo salus.* Nec enim aliud nomen est sub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri.

Rom. 5. v. 1. Iustificati ergo ex fide, pacē habeamus ad Deum per Dominum nostrū Iesum Christum: *per quem & habemus accessum in gratiam istā,* in qua stamus, & gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei. Et v. 8. Commēdat autē charitatem suam Deus in nobis: quoniā cū adhuc peccatores essemus, secundū tempus Christ⁹ pro nobis mortuus est: *multo magis nūc iustificati in sāguine ipsius, salui erimus ab ira per ipsū.* Si. n. cū inimici essemus, recōciliati sumus Deo, per

Math. 5. v. 7. Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. *Et v. 10 Beati qui persecutionē patiuntur propter iustitiam,* quoniam ipsorum est regnū cælorū.

Et v. 12. Gaudete & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cælis. *Et v. 20. dico enim vobis*, quia nisi abundauerit iustitia vestra *plusquam Scribarum & Pharisæorum*, non intrabitis in regnum cælorum.

Math. 6. v. 3. Te autem faciente eleemosynam, nesciat sinistra, quid faciat dextera tua: vt sit eleemosyna tua in abscondito, & Pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi. *Sic & de oratione, v. 6. & de ieiunio v. 18. Similiter ait:* reddet tibi.

Math. 7. v. 13. Intrate per angustam portā: *quia lata porta, & spa-*

mortẽ Filij eius: multò magis reconciliati, *salui erimus in vita ipsius.*

Et v.17. Si enim vnius delicto mors regnauit per vnũ: multo magis abundantiã gratiæ, & donationis, & iustitiæ accipiẽtes, in vita *regnabunt per vnum Iesum Christum.*

1. Cor.15.v.22. Et sicut in Adam omnes moriuntur; *ita & in Christo omnes viuificabuntur.*

Heb.9.v.12. Per proprium sanguinem introiuit semel in sancta *æterna redemptione inuenta.* Et v.15. Et ideo noui Testamenti Mediator est, *vt morte intercedente, in redemptionem earum præuaricationum*, quæ erant sub priori Testamento, *repromissionem accipiant, qui vocati sunt æternæ hæreditatis.*

Heb.10 v.19. Habẽtes igitur fratres fiduciam, *in introitu spatiosa via est, quæ ducit ad perditionẽ, & multi sunt qui intrant per eã. Quam angusta porta, & arcta via est, quæ ducit ad vitam:* & pauci sunt qui inueniunt eã. *Et v.21. Non omnis qui dicit mihi Domine Domine, intrabit in regnũ cælorum:* sed qui facit voluntatẽ Patris mei, qui in cælis est, ipse intrabit in regnum cælorum.

Math.11.v.12. A diebus autem Ioannis Baptistæ vsque nunc, regnũ cęlorum vim patitur, *& violenti rapiunt illud.* Et v. 29. *Tollite iugum meum super vos*, & discite à me, quia mitis sum, & humilis corde: *& inuenietis requiem animabus vestris.*

Math.16.v.25. Qui perdiderit animam suam propter me, *inueniet eam.* Et v. 27. Filius enim hominis venturus est in gloria Patris sui cu-

ctor

ctorũ in sanguine Christi, quam initiauit nobis viam nouam & viuentem per velamen, id est, carnem suam, & Sacerdotem magnum super domum Dei.

Angelis suis : *& tunc reddet vnicuique secundùm opera sua.*

Math. 18. v. 3. Amen dico vobis, nisi conuersi fueritis, & efficiamini sicut paruuli, nõ intrabitis in regnum cælorum. *Quicunque ergo humiliauerit se sicut paruulus iste, hic est maior in regno cælorum.*

Matth. 19. v. 17. Si vis ad vitam ingredi *serua mandata*. Et. v. Si vis perfectus esse, vade vende quæ habes, & da pauperibus & *habebis thesaurum in cælo.*

Math. 20. v. 8. Voca *operarios, & redde illis mercedem.*

Math. 25. v. 10. *Quæ paratæ erant*, intrauerunt cum eo ad nuptias. Et v. 21. Et ait illi Dominus eius: Euge serue bone, & fidelis, *quia super pauca fuisti fidelis*, super multa te constituam: intra in gaudium Domini tui. Et v. 34. Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi: *esuriui enim, & dedistis mihi manducare.*

Marci. 10. v 15. Amen dico vobis: *Quisquis non receperit regnum Dei, sicut paruulus, non intrabit in illud.* Et v. 29. Amen dico vobis: Nemo est qui reliquerit domum, aut fratres, aut sorores, aut Patrem, aut Matrem aut filios aut agros propter me & propter Euangelium, qui non accipiat centies tantum, nunc in tempore hoc: domos, & fratres, & sorores, & matres, & filios, & agros cum persecutionibus, *& in seculo futuro vitam æternam.*

Lucæ. 6. v. 38. Eadem quippe mensura, qua mensi fueritis, *remetietur vobis*.

Lucæ. 9. v. 24. Qui perdiderit animam suam propter me, *saluam faciet illam*.

Lucæ. 10. v. 8. Dignus *est operarius mercede sua*.

Lucæ. 20. v. 35. Illi vero *qui digni habebuntur* seculo illo, & resurrectione ex mortuis.

Lucæ. 3. v. 5. Amen amen dico tibi: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei*.

Io. 5. v. 28. Nolite mirari hoc, quia venit hora in quia omnes qui in monumentis sunt, audient vocem Filij Dei: *& procedent qui bona fecerunt in resurrectionem vitæ*: qui vero mala egerunt, in resurrectionem iudicij.

Io. 8. v. 51. Amen amen dico vobis: *si quis sermonem meum seruauerit, mortem non gustabit in æternum*.

Io. 10. v. 27. Oues meæ *vocem meam audiunt* & ego cognosco eas, & sequuntur me: *& ego vitam æternam do eis*.

Io. 12. v. 25. Qui amat animam suam perdet eã & qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam æternam custodit eam. *Si quis mihi ministrat, me sequatur: & vbi ego sum, illic & minister meus erit*. Si quis mihi ministrauerit, honorificabit eum Pater meus.

Io. 15. v. 14. Vos Amici mei estis, *si feceritis quæ ego præcipio vobis*.

Act. 10. v. 34. Aperiens autem Petrus os suum dixit: In veritate comperi, quia non est personarum acceptor Deus: sed in omni gente *qui timet eum, & operatur iustitiam, acceptus*

Act. 14. v. 21. Quoniam *per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei.*

Rom. 2. v. 4. An diuitias bonitatis eius & patientiæ, & longanimitatis contemnis? *ignoras quoniam benignitas Dei te ad pænitētiam adducit.* Secundum autem duritiem tuam, & impenitens cor, thesaurizas tibi iram in die iræ, & & reuelationis iusti iudicij Dei, *qui reddet vnicuiq; secundum opera eius*: ijs quidem, *qui secundum patientiam boni operis, gloriam & honorem, & incorruptionem quærunt, vitam æternam*: ijs autem qui sunt ex contentione, & qui non acquiescunt veritati, credūt autem iniquitati, ira & indignatio. Tribulatio & angustia in omnem animam hominis operantis malum, Iudæi primum & Græci: *gloria autem & honor & pax omni operanti bonum,* Iudæo primum & Græco: *non enim acceptio personarum apud Deum.*

Rom. 6. v. 4. consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem: vt quomodo Christus surrexit à mortuis, per gloriam Patris, *ita & non in nouitate vitæ ambulemus.* Et. v. 8. *Si autem mortui sumus cum Christo, credimus quia simul etiam viuemus cum eo.* Et. v. 22. Nunc vero liberati à peccato, serui autem facti Deo, habetis fructum vestrum in sanctificationem, *finem vero vitam æternam.*

Rom. 8. v. v. 13 Si secundum carnem vexeritis moriemini: *si autem spiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis.* Quicunque enim spiritu Dei aguntur hi sunt Filij Dei. Et v. 17. Si autem Filij, & hæredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi: *si tamen compatimur, vt & conglorificemur.*

Rom.10.v.10. Corde enim creditur ad iustitiam: *ore autē confeßio fit ad salutem.* Et v.13. Omnis enim *qui inuocauerit nomē Domini saluus erit.*

1. Cor. 2. v. 9. Quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, *quæ præparauit Deus iis, qui diligunt illum.*

1. Cor.3. v.8. *Vnusquisque autem propriam mercedem accipiet*, secundum suum laborem. Et v.14. Si cuius opus manserit, quod superædificauit, *mercedem accipiet.*

1. Cor. 9. v. 24. Nescitis quod ij qui in stadio currunt, omnes quidem curruut, sed vnus accipit brauium. *Sic currite vt comprehendatis.* Omnis autem qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet: & illi quidem vt corruptibilem coronam accipiant: *nos autem incorruptam.*

2. Cor. 4. v. Quod in præsenti est momentaneum, & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate *æternum gloriæ pondus operatur in nobis.*

Gal.6.v.7. Nolite errare: Deus non irridetur. Quæ enim seminauerit homo, hæc & metet. Quoniam qui seminat in carne sua, de carne & metet corruptionem: qui autem seminat in spiritu, *de spiritu metet & vitam æternam.* Bonum autem facientes, non deficiamus: tempore enim suo metemus non deficientes.

Philip.2.v.12. Cum metu & tremore *salutem vestram operamini.*

Philip. 3. v. 8. Veruntamen existimo omnia detrimentum esse, propter eminentem scientitiam IESV CHRISTI Domini mei: propter quam omnia detrimentum feci, & arbitror vt stercora, vt Christum lucrifaciam, & inueniar

in illo

in illo non habēs meā iustitiam quæ ex lege est sed illā quæ ex fide est Iesu Christi: quæ ex Deo est iustitia in fide ad cognoscendum illū, & virtutem resurrectionis eius, & societatem passionis illius: *configuratus morti eius*; si quo modo occurram ad resurrectionem quæ est ex mortuis: non quod iam acceperim, aut iam perfectus sim: *sequor autem si quo modo comprehendam*, in quo & comprehensus sum à Christo Iesu. Fratres ego me non arbitror comprehendisse. Vnum autem: quę quidem retro sunt obliuiscens ad ea verò quæ sunt priora, *extendens meipsum, ad destinatum persequor, ad brauium supernæ vocationis Dei, in Christo Iesu.*

Col. 3. v. 23. Quodcunque facitis ex animo operamini sicut Domino, & non hominibus: *scientes quod à Domino accipietis retributionem hæreditatis.*

2. Thess. 1. v. 3. Gratias agere debemus semper Deo pro vobis, fratres, ità vt dignum est: quoniam supercrescit fides vestra, & abundat charitas vniuscuiusque vestrum in inuicē, ita vt & nos ipsi gloriemur in Ecclesiis Dei pro patientia vestra & fide, & in omnibus persecutionibus vestris, & tribulationibus, quas sustinetis in exemplum iusti iudicij Dei, *vt digni habeamini in regno Dei, pro quo & patimini. Si tamen iustum est apud Deum retribuere tribulationem eis qui vos tribulant: & vobis qui tribulamini, requiem nobiscum in reuelatione Domini Iesu de cælo, cum Angelis virtutis eius.*

1. Tim. 6. v. 12. *Certa bonum certamen fidei, apprehende vitam æternam*, in qua vocatus es, & confessus bonam confessionem coram multis testibus.

2. Tim. 1. v. 12. Ob quam caussam etiam hæc patior, sed non confundor. Scio enim cui credidi, *& certus sum, quia potens est depositum meum seruare in illum diem*

2. Tim. 2. v. 5. Nam qui certat in agone, *non coronatur, nisi legitimè certauerit.* Et. v. 11. Fidelis sermo. Nam *si commortui sumus & conuiuemus: si sustinebimus & conregnabimus.*

2. Tim. 2. v. 7. *Bonum certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui. In reliquo reposita est mihi corona iustitiæ,* quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex : non solum autem mihi, *sed & ijs qui diligunt aduentum eius.*

Heb. 5. v. 8. Et quidem cum esset Filius Dei didicit ex ijs, quæ passus est, obedientiam: *& consummatus factus est omnibus obtemperantibus sibi caussa salutis æternæ.*

Heb. 6. v. 10. *Non enim iniustus est Deus, vt obliuiscatur operis vestri, & dilectionis,* quam ostendistis in nomine ipsius, qui ministrastis sanctis, & ministratis. Cupimus autem vnumquemque vestrum eandem ostentare solicitudinem ad expletionem spei vsque in finem: vt non segnes efficiamini, *verum imitatores eorum, qui fide & patientia hæreditabunt promißiones.*

Heb. 10. v. 36. *Patientia enim vobis necessaria est vt voluntatem Dei facientes, reportetis promißionem.*

Heb. 12. v. 14. Pacem sequimini cum omnibus, & sanctimoniam. *sine qua nemo videbit Deum, contemplantes ne quis desit gratiæ Dei.* Et v. 28. Itaque regnum immobile suscipientes, habemus gratiam: *per quam seruiamus placentes Deo*

cum me-

cum metu & reuerentia. Etenim Deus noster ignis consumens est.

Iacob. 1. v. 12. Beatus vir qui suffert tentationem: quoniam *cum probatus fuerit, accipiet coronam vitæ, quam repromisit Deus diligentibus se.*

Iacob. 2. v. 13. Iudicium sine misericordia illi qui non fecit misericordiam: superexaltat autem misericordia iudiciũ. *Quid proderit fratres si fidem quis dicat se habere, opera autem non habeat? Nunquid fides poterit saluare eum?*

1. Pet. 1. v. 17. Et si Patrem inuocatis eum, *qui sine acceptione personarum iudicat secundum vniuscuiusq; opus:* in timore incolatus vestri tempore conuersamini.

2. Pet. 1. v. 5. Vos autem curam omnem subinferentes, ministrate in fide vestra virtutem, in virtute autem scientiam, in scientia autem abstinentiam, in abstinentia autem patientiam, in patientia autem pietatem, in pietate autem amorem fraternitatis, in amore autem fraternitatis charitatem. *Hæc enim si vobiscum adsint & superent, non vacuos, nec sine fructu vos constituent in Domini nostri Iesu Christi cognitione. Cui enim non præsto sunt hæc, cæcus est, & manutentans, obliuionem accipiens purgationis veterum suorum delictorum. Quapropter fratres magis satagite vt per bona opera, certam vestram vocationem & electionem faciatis: hæc enim facientes, non peccabitis aliquando. Sic enim abundanter ministrabitur vobis introitus in æternum Regnum Domini nostri, & Saluatoris Iesu Christi.*

1. Io.

Ap. 7. v. 13. Et respondit vnus de Senioribus, & dixit mihi: Hi qui sunt amicti stolis albis, qui sunt? & vnde venerunt? Et dixit illi Domine mi, tu scis. Et dixit mihi: Hi sunt qui venerunt de tribulatione magna, *& lauerunt stolas suas, & dealbauerunt eas in sanguine Agni*: ideo sunt ante thronum Dei, & seruiunt ei die ac nocte in templo eius: & qui sedet in throno habitabit super illos: non esurient neque sitient amplius, nec cadet super illos Sol, neque vllus æstus: quoniam Agnus qui in medio throni est, reget illos, & deducet eos ad vitæ fontes aquarum, & absterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum.

Ap. 14. v. 12. Hic *patientia sanctorum est, qui custodiunt mandata Dei, & fidem Iesu.* Et audiui vocem de cælo dicentem mihi: Scribe: Beati mortui qui in Domino moriuntur. Amodo iã dicit Spiritus, vt requiescant à laboribus suis: *opera enim illorum sequuntur eos.*

Ap. 16. v. 15. Ecce veni sicut fur, *Beatus qui vigilat & custodit vestimenta sua*, ne nudus ambulet, & videant turpitudinem eius.

Ap. 22. v. 11. Qui iustus est, *iustificetur adhuc & sanctus sanctificetur adhuc.* Ecce venio cito, *& merces mea mecum est, reddere vnicuique secundum opera sua.* Ego sum α & ω, primus & nouissimus, principium & finis. *Beati qui lauant stolas suas in sanguine Agni: vt sit potestas eorum in ligno vitæ*, & per portas intrent in ciuitatem.

Declaratio

CHristus & solus Christus per sacrificium Crucis, & sua amarissima Passione sanguinisque

guinisque pretiosissimi effusione æternam redemptionem inuenit, cęlum aperuit, & bonum ibidem omnibus parauit: hoc omnibus obtemperantibus sibi & voluntatem Patris facientibus, sufficientissimè & exuberantissimè redemptionem æternam, apertionem cæli (per inobedientiam primi hominis eousque clausi) & locum in regno cælorum promeruit.

Actu tamen nemo redimitur, nemo vitam æternam consequitur, neque locum in Regno cælorum possessoriè accipit, nisi non solùm prius homo factus & per baptismum sit regeneratus, sed & (modo rationis compos fuerit) illa præstiterit reipsa, per fidem charitate formatam quę Deus iure meritoque exigit, vt illa pro se suaq; persona realiter consequatur, quæ Christus in Cruce ad vnũ omnib. certis tamẽ & iustis conditionibus sufficientissimè & generaliter promeruit & meritoriè præparauit.

Instruxit Christus suis meritis in Cruce, Cœnam illam magnam, in qua omnia parata sunt, & nihil deest, quæ ad illam meritò requiruntur, vel requiri possunt. Quando tamen, & quãdiu deest hominum pia voluntas, & voluntatis per debitam obedientiam exequutio requisita: idcirco, & tamdiu deest etiam, non cœnæ ipsi aliquid quo ad se, sed eiusdem communis & participatio, quo ad homines inuitatos atque vocatos ad illam: qui defectus non cœnæ, aut illi qui cænam, maximo precio, maximisque sumptibus sufficientissimè instruxit, sed illis venit imputandus, qui ad Cænam non veniunt, cum tali præparatione & vestitu, qualis meritò ab illis ac iustissimè requiritur.

Quando autem, & quicunque præstant, q

DEUS requirit & exigit, ad participanda merita dilecti Filij sui, ad realem salutis participationem & possessionem æternam: tunc dicuntur implere, quæ Christi paßionibus desunt, non quo ad meritum, sed quo ad executionem & participationem: quo sensu & S. Paulus dicit, se adimplere quæ desunt paßionum Christi: quatenus videlicet Euangelium prædicando, & homines ad illud audiendum, illique obtemperandum (tam quo ad gratiæ, per debita media, perceptionem; tam quo ad illius bonum vsum, & exercitium legitimum atque necessarium) instructionibus, exhortationibus, & persuasionibus inducendo, sicque ad salutis viam, & consecutionem promouendo: executionem, atque finalem effectum meritorum Christi ministerialiter adimpleuit in illis, qui per Euangelium, quod ipse non sine labore & paßionibus prædicabat, salui fiebant. Verba eius non pigebit ad longum adscribere quæ habentur Coloss. 1. v. 24. *Qui nunc*, inquit, *gaudeo in paßionibus pro vobis, & adimpleo ea, quæ desunt paßionũ Christi, in carne mea, pro corpore eius quod est Ecclesia: cuius factus sum ego Minister secundũ dispensationem Dei, quæ data est mihi in vos, vt impleã verbũ Dei: mysteriũ, quod absconditũ fuit à seculis, & generationib., nunc autẽ manifestatum est sanctis eius, quibus voluit Deus notas facere diuitias gloriæ sacramenti huius in Gẽtib , quod est Christus, in vobis spes gloriæ, quẽ nos annunciamus, corripientes omnem hominem, in omni sapientia, vt exhibeamus omnẽ hominẽ perfectũ in Christo Iesu; in quo & laboro, certãdo secũdũ operationẽ eius, quã operatur in me in virtute.*

Quia vero Deus, vt ius Regni, & hæreditatis cælestis, propter Christum, suscipientibus baptismum, gratis donat per regenerationem & adoptionem in filios: ita ab adultis exigit, vt quod iure adoptionis gratis acceperunt in spe, etiam tanquam mercedem, brauium, & coronam, ex lib[illegible]ali eius, & conditionata promissione re[illegible]ra meriantur, sicque etiam digni Deo & [illegible]a æterna efficiantur: idcirco qui in vinea Dei vsque ad vesperam legitimè, & secundum Dei præscriptum fideliter laborant, Regni Dei possessionem, seu vitam æternam vt iustam mercedem: qui vero indefessè, & festinanter, atque perseueranter currunt in vijs mandatorum Dei & per vestigia Christi, vt brauium: qui autem contra hostes salutis, carnem, mundum & diabolum, fortiter pugnando, legitimeque certando, & carnem suam crucifixerint, quo ad carnalia desideria & opera carnis, & mundum, atque diabolum vicerint & superauerint, sicuti immarcessibilē gloriæ coronā, nō assequi modo & participare, sed etiam promereri dicuntur, & digni Deo regnoque cælesti ab ipsomet Deo habentur atque censentur, vti ex scripturis secundo allegatis clarissimè patet, & colligi potest.

Non tamen ex nobis, aut nostris viribus mereri possumus quicquam, sed tantū per Dei gratiam, quam nobis Christus quoque sua passione promeruit, & propter liberalem eius promissionem, veraciter vitam æternam, laborando, vt mercedem currendo vt brauium, & pugnando atque vincendo vt coronam promereamur, secundum *Sacræ Scripturæ* apertissimū & in-

...um. Vt enim scriptum est: sine me nihil potestis facere Io.15 v. 5. & non sumus sufficientes cogitare aliquid à nobis quasi ex nobis 2.Cor.3.v.5. &; nō est volētis neq; currentis, sed miserētis Dei. Rom. 9. v.16: ita rursus scriptum est: viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum. Psal. 118.v.32: &, omnia possibilia sunt credenti. Marci, 9. v. 22 &: sufficientia nostri ex Deo est 2. Cor 3. v. 5. & omnia possum in eo qui me confortat. Philip. 4. v. 14.

Gratia igitur Dei est, vita æterna, vt inquit S. Paulus. Ro. 6. v. 23. quia videlicet per Christū nobis, sine nobis promerita; & per Patrē propter Christum liberaliter promissa vt hæreditas; & quia adoptio in filios gratuito facta, & prima iustificationis gratia, gratis & sine nostris meritis data: & denique quia sine speciali gratia & cooperatione Dei, nihil facere, aut cogitare possumus quod ad vitam æternam consequendam queat prodesse. Nec tamen, in adultis maximè, vita æterna ita est gratia, vt nihil à nobis præterea requiratur, sed quia omnium bonorum operum & meritorum nostrorum, gratia Dei, per Christum promerita, & fons & origo, & caussa est principalis, atque initium, & incrementum, atque perseuerantiam bonorum operum, non nisi per gratiam habere vel expectare possumus. Hinc S. Paulus expresse testatur, quod Deus operatur in nobis velle & perficere, pro bona voluntate, Philip. 2. v. 13. Ne tamen quis putaret Deum solum in nobis sine nostra cooperatione operari; præmittit: cum metu & tremore salutem vestrā operamini: & subiungit: Omnia autem facite sine murmu-

ſpe, etiam vt mercedem, brauiu..., & coronam (quando ætatem & tempus habemus) per Dei gratiam, à Christo ſimul redemptis promeritam, mereri & poſſumus, & debemus: conſtat vtiq́ꝫ, omnem vim & energiam meritorum noſtrorum, principaliter in Dei gratia, & Christi meritis eſſe fundatam atque collocatam: ſicq́ꝫ per noſtra merita, quæ gratiæ Dei per Christum promeritæ, cooperantes comparamus, nihil vel Dei gratiæ vel Christi meritis derogari: ſed potius gratiam Dei, & Chri... meritum per illa & manifeſtari, & commend... & clarificari plurimum: quando videlicet, & v... tus Dei, & Christi meritum in noſtra infirmita... & operatur & perficitur: & Deus non tam opera noſtra, quam ſua dona, imo ſuamet opera, quæ in nobis, ſed non ſine nobis noſtraq́ꝫ cooperatione, operatus fuit, vt liberalis, & fidelis, promiſſor, & iuſtus ſimul iudex æternaliter coronat.

CAP. XXXIX.

Christus eſt Saluator noſter, adeoque totius Mundi.

ESa. 45. v. 8. Rorate cæli deſuper, & nubes pluant iuſtum: aperiatur terra, & *germinet Saluatorem.*

CAP. XXXIX.

Etiam alij vocãtur Saluatores ſui, & aliorum.

GEn. 41. v. 45. Ioſeph *vocatur Saluator Mundi.*

Iudicum 3. v. 9. Clamauerunt ad Dominum: qui ſuſcitauit

etiam Saluatorem expectamus Dominum nostrum Iesum Christum.

1. Tim. 2. v. 3. Hoc enim bonum est, & acceptum, *coram Saluatore nostro Deo.*

1. Tim. 4. v. 10. In hoc enim laboramus & maledicimur, quia speramus in Deum viuum, *qui est Saluator omnium hominum, maximè fidelium.*

2. Tim. 1. v. 10. Manifestata est nunc, *per illuminationem Saluatoris nostri Iesu Christi.*

Tit. 1. v. 3. Quæ credita est mihi *secundũ præceptum Saluatoris nostri Dei.*

Tit. 2. v. 11. Apparuit enim *gratia Dei Saluatoris nostri*, omnibus hominibus. Et v. 15. Vt *doctrinam Saluatoris nostri Dei ornent in omnibus.*

Et v. 13. Expectantes beatam spem, & aduentum gloriæ magni Dei, & *Saluatoris*

1. Cor. 9. v. 22. Omnibus omnia factus sum, *vt omnes facerem saluos.*

1. Cor. 10. v. 33. *Sine offensione estote Iudæis & Gentibus, & Ecclesiæ Dei: sicut & ego per omnia omnibus placeo, non quærens quod mihi vtile est, sed quod multis*, vt salui fiant.

1. *Tim.* 4. *v.* 16. *Attende tibi & doctrinæ: insta in illis. Hoc enim faciens*, & teipsum saluum facies, & eos qui te audiunt.

2. *Tim.* 2. *v.* 10. *Ideo omnia sustineo propter electos*, vt & ipsi salutem consequantur, *quæ est in Christo Iesu cum gloria cælesti.*

Iacob. 5. *v* 15. *Oratio fidei* saluabit infirmum.

Et v. 16. *Orate pro inuicem*, vt saluemini.

1. *Pet.* 3. *v.* 19. *In quo & his qui in carcere erant, spiritibus veniens prædicauit: qui nostri*

nostri Iesu Christi.

Tit. 3. v. 4. Cum autem benignitas & humanitas *apparuit Saluatoris nostri Dei*: non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit, per lauacrum regenerationis, & renouationis Spiritus sancti, quem effudit in nos abundè, *per Iesum Christum Saluatorem nostrum.*

2. Pet. 1. v. 11. Sic enim abundanter ministrabitur vobis introitus in æternum *Regnũ Domini nostri & Saluatoris Iesu Christi.*

2. Pet. 2. v. 20. Si enim refugientes coinquinationes mundi, *in cognitione Domini nostri, & Saluatoris Iesu Christi*, his rursus implicati superantur: facta sunt eis posteriora deteriora priorib.

increduli fuerant aliquandò, quando expectabant Dei patientiam in diebus Noe cum fabricaretur Arca: in qua pauci, id est octo animæ, saluę factæ sunt per aquam.

Quod & vos nunc similis formæ saluos facit Baptisma: *non carnis depositio sordium, sed conscientiæ bonæ interrogatio in Deum, per resurrectionem* IESV *Christi.*

Iudæ 1. *v.* 20. *Vos autem charißimi superædificantes vosmetipsos sanctißimæ vestræ fidei, in Spiritu sancto orantes, vosmetipsos in dilectione Dei seruate, expectantes misericordiam Domini nostri Iesu Christi in vitam æternam. Et hos quidem arguite iudicatos*: illos vero saluate, de igne rapientes.

1. Io. 4. v. 14. Et nos vidimus & testificamur, *quoniam* Pater *misit Filium suum, Saluatorem Mundi.*

Decla-

Declaratio.

CHristus verus, realis, & vnicus est Saluator noster adeoque totius mundi, quatenus toti humano generi per mortem suam & precio sanguinis sui vitam æternam & salutem quantum in se & necessarium fuit mercatus est apud Patrem cælestem, & simul quoque media salutis, hoc est, remissionem omnium peccatorum, & gratiam iustificationis, tam inchoatæ, quàm augendæ, consummatæque sufficientissimè promeruit.

Omnium igitur, & totius Mundi Saluator est, quo ad comparatum meritum, & dignitatem pretij persoluti: quia tamen non intendit saluare nisi qui veritatem audiunt, quando sunt per baptismum regenerati, & intellectus compotes, & credunt veritati, & simul obediētiam sibi pollicentur & præstant: & Deus pater alia intentione precium illud non acceptauit: hinc vocatur (quo ad effectum, & exequutionē) saluator maximè fidelium 1. Tim. 4. v. 10: & auctor salutis omnibus obtemperantibus sibi Heb. 5. v. 9.

Idcirco qui post acceptum regenerationis Sacramentum habita ætate, ac temporis facultate, & credunt in Christum sicut dicit atque exigit scriptura Io. 7. v. 38: & ex fide viuunt, Rom. 1. v. 17. Gal. 3. v. 11. Heb. 10. v. 38. vt par est; illi seipsos saluant: sicuti & alios identidem; qui licitis modis & medijs in consequenda salute vel inchoata vel consummata eos adiuuant; quatenus se vel alios ad salutem per

per Christum, vnicum Saluatorem, consequendam, disponunt, & dirigunt secundum reuelatam Dei voluntatem. Qui autem se vel alios, istiusmodi sensu, secundum testimonium S. scripturæ saluant, vel saluos faciunt; quidni simili sensu saluatores quoque vocari & censeri possint sui vel aliorum: non tamen contra vel extra, sed per Christum, solum alioquin, & realem ac verum saluatorem omnium? Si saluatores vocati sunt in veteri Testamento per quos Deus temporaliter saluauit populum suum, licet ipse solus, & vnicus alioquin esset saluator: quid vetat saluatores etiam vocari in spiritualibus, & animæ salute illos, per quos Deus salutem à Christo vnico, vero, & reali saluatore promeritam & comparatam per ordinaria media effectiuè atq; executiuè, secundum suum beneplacitum, suo modo & sensu operatur? Si autem mortales & peccatores, quur non etiam & multo magis immortales & beati; & omnium maximè Mater Saluatoris; quæ suis precibus salutem nostram apud Deum, plusquam vllus Sanctorum, per & apud Filium commendare & promouere potest?

Obseruatio.

Errant igitur, & blasphemant grauissimè, qui Christum non pro salute omnium, sed tantum electorum, sanguinem suum fudisse, & precium redemptionis atq; salutis persoluisse asserunt: cum scriptura disertè satis, & expressè testatur, illum pro omnibus mortuum, & saluatorem esse non electorum, aut quorundam tantum, sed totius mundi, & omni-

m hominum, quo ad meritum vidilicet sufficientiam: nec non Agnum esse Dei, peccata mundi, non aliquorum dun-

3.01

Errant similiter qui ita Christum pro omnibus mortuũ, & satisfecisse, salutemq; promeruisse vniuersis affirmant, quasi in cruce non meritoriè tantum, sed etiam reipsa efficaciter absq; exceptione, omnibus & remissionẽ & salutem comparauerit; vt sine vlla vel præparatione, dispositione, vel cooperatione, actu à peccatis ibidem sint loti, & opere atq; reipsa saluati homines ad vnũ omnes: hoc enim nec fieri potest; quia nemo potest vel redẽptus, vel mundatus, vel saluatus censeri, priusquam est in rerũ natura vel in hunc mundũ genitus fuerit: quomodo enim redimitur, qui nunquã venditus vel captiuus, imo ne quidem in rerum natura fuit? quomodo mundatus à peccatis, qui nunquam vlli nec originali nec actuali peccato fuit inquinatus, quia necdum natus? quomodo saluus in anima & corpore, qui nunquam nec animam nec corpus habuit? Non inquam fieri potest, vt actu & effectiuè seu reipsa omnes, quotquot non solùm tunc erant, sed etiam posteris temporibus, ad finem vsq; mundi futuri sunt homines, sint redempti, mũdati, saluati: & ipsamet fides nostra, & sacra scriptura aperte reclamat; quæ testatur, in cruce quidem omnibus Adæ posteris redemptionem & salutem promeritam à Christo sufficientissimè; sed hac tamen lege promissam & communicandam esse actua-

 lem par-

lem participationē promeritæ salutis, si prius nascantur, & habita ætatis & ra- cultate, fide non ficta, & charitate filiali, bitam, plenamq́ in omnibus, ad finem vsq; præstent obedientiam, & Christi vestigia, tam vitæ innocētia atq; integritate, quā in vera & constanti patientia, fideliter, perseueranterq́ insequantur. Io. 1. v. 15. 1. Tim. 1. v. 5. Math. 10. v. 22. Math. 28. v. 20. Heb. 5. v. 9. & 10. v. 36. 1. Pet. 2. v. 21. 1. Io. 2. v. 6.

EPILOGVS.

Ex hac Biblica, & clarissima demonstratione cuiuis, qui non planè cæcus, rudis, ac stupidus, aut porrò emotæ, vel peruersæ, fascinatiuæ mentis fuerit, clarissimè ad oculum patere potest, & patet vtique, nequaquam peccasse aut peccare Ecclesiam, quæ subinde, tùm aliâs, tùm in officio cultuq; potissimùm Ecclesiastico, quædam sanctis, maximè beatis, per accommodationem (pio sensu, & limitata secundum fidei analogiam intentione) tribuit; quæ alioquin propriè, & directè, seu simpliciter Deo duntaxat, vel Christo soli competunt, & tribui possunt ac debent. Vt enim docetur & ducitur semper Spiritu Sancto Ecclesia Christi: ita & licitè sequuta est atque innitata phrasim, & linguam, eiusdem Spiritus Sancti, in Scriptura Sacra vtriusque Testamenti expressam.

Non est igitur quod infirmiores in fide, aut sciolos quosdam, vel etiam curiosos, ne dicam superstitiosos Catholicos, (si tamen tales sunt, vt haberi volunt) quicquam offendat vel scandalizet in officijs Ecclesiasticis, aut doctrinalibus, seu dogmaticis Orthodoxorum Patrum Scriptis: sicuti quædam hominibus vel mortalibus adhuc, vel in cælo beatis tribui videant vel audiant per accommodationem, secundum phrasim & linguam Sacræ Scripturæ, quæ alioquin, proprio sensu et absolutè, soli DEO, vel Filio eius IESV CHRISTO competere, nemo sanæ mentis dubitare potest.

Nec habent etiam Hæretici vel Scismatici propterea, quod iure meritoq;, vel in Ecclesia, vel Orthodoxis, atque ab Ecclesia approbatis Patribus, iniquius arrodiant, vel acerbius criminentur, nedum blasphemiæ, vel idololatriæ iniustissimè condemnent: aut pro defensione, vel excusatione suæ apostasiæ, atque ab Ecclesia & Religione Catholica defectionis prætexant: si tantùm & S. Scripturæ loquendi modum ac consuetudinem, vt par est, obseruare, et mentem atque intentionem Ecclesiæ ac Sanctorum Patrum, attendere atque intelligere, ductumque charitatis, (quæ non facilè cogitat malum, sed omnia, quoad fieri potest, in meliorem partem interpretatur potius) vti frugi et ingenuos Christianos decet, sequi volent, magis quam spiri-

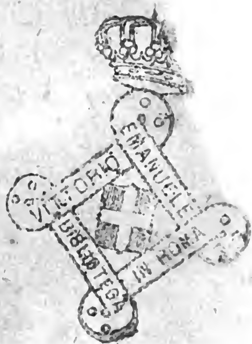
spiritibus mendacij, aut malignis hominum corruptorũ iudicijs fidem adhibere. Si quilibet, vt habet prouerbium, vt ius etiam atq; iustitia dictat, suorum interpres est verborum certißimus: ecquur non licebit Ecclesiæ, eiusq; orthodoxis Patribus, & phrasim scripturæ sacræ imitari. & secundum illius intellectum atq; analogiam, vel dogmatica sua, vel preces, collectas hymnosq;, & alia officia, seu scripta sua formare, disponere, atq; etiam interpretare?

Examinentur, conferantur & ponderentur sano, maturoq; iudicio scripturæ sacræ, hactenus hinc inde adducta, & allegata, atq; veluti in tabula, ob oculos posita testimonia; & non solùm veri & sinceri Catholici ad vnum omnes, qui rectè sapiunt; sed etiam ipsimet aduersarij, si non palam saltem in conscientijs suis, velint nolint fateri cogentur, meram fieri, & maximam, atq; indignißimam Ecclesiæ & Orthodoxis Patribus factam esse iniuriam, quando illi, vel istis, ob phrases quasdem, & modum loquendi, in scriptura sacra fundatißimum frequentißimumq;, impiè hostiliterq; affingitur, quod ea quæ Dei solius, & Mediatoris nostri Christi Iesu propria sunt, propriè, pariq; sensu vel hominibus in terris, vel sanctis in cælo, vel vllis etiam creaturis attribuant; quùm nihil minus vel cogitarint, vel cogitent vnquam.

Maneant igitur & perseuerent in Ecclesia catholica Romana, nec vllo pacto ab illa se alienari, vel auelli etiam patiantur ingenui catholici; sciẽtes, & nunquam dubitantes illam esse, & manere, & fuis-

& fuisse semper columnam & firmamentum veritatis, ideoque nec errasse vnquam, nec errare in fide posse: & qui se hoc, vel alio prætextu incaute ab illa seduci passi sunt; si sapere, & salui esse velint; seriò, & quam citissimè ad illam reuerti non erubescant, neq; cunctentur diutius.

FINIS.

INDEX

INDEX PRIMAE PARTIS DEMONSTRATIONIS BIPARTITAE.

Deus

CAPITVM.

Solus

Deus

INDEX SECVNDÆ PARTIS.

XI. Chri-

307

FINIS INDICIS.

Erra-

Errata, quæ irrepserunt sic corrigantur.

Pagina 4. linea 28. adeò vnus p. 10. l. 23. Serues l. 27. quem p. 11. l. 6. creaturarum. p. 31. l. 27, diliget p. 51. l. penult. Miserere p. 55. l. 3. gratiæ p. 69. l. penult. scimus quoniam p. 70. l. 14. perficiendo p. 76. l. 6. lotus l. 7. lauet. l. 20 regere p. 79. l. 11. col. 1. soluit compeditos p. 83. l. 8. dirige l. 16. col. 1. suos. p. 88. l. 10. insinuans p. 90. l. 30. per omnia p. 93. l. 11. aridè p. 98. l. penult. Iudices p. 111. l. 27. adorare p. 121. l. 2. col. 1. Heb. 13. v. 15. l. 29. quando nemo p. 122. l. 12. quia nihil l. 23. ter sanctißimam & laudatißimam Virginem Mariam 5 p. 124. lin. vlt. Ozias p. 127. l. 19. manifestem p. 129. l. 12. præ omnibus p. 132. l. 15. v. 17. p. 135 l. 23. tui p. 138. l. 5. in veteri. p. 150. l. 8. patescit. l. 21. vllis p. 158. l. 5. col. 1. solo. p. 167. l. 24. Dei p. 173. l. 29. col. 2. cuius testimonium temporibus suis confirmatum est: p. 175 l. 11. in Israël. 19. cum deberetis p. 180. l. 23. auctiorem p. 182. l. 5. iam tamen p. 184. l. 19. præcursor p. 185. l. 3. col. 2. Ap. 20. v. 6. p. 187. l. 4. offert. p. 191. l. 8. cum tamen p. 194 l. 17. quem p. 203. l. 18. regnabunt p. 206. l. 10. col. 1. charitas l. 29. Iacob. p. 208. l. 19. perficientes p. 221. l. 16. nec non p. 223 l. 10 vnicuique p. 225. l penult Ier. 36. v. 3. p. 226. l. 2. iniquitati p 233. l. 2. interpretanda p. 243. l. 9. offerunt. l. 20. Testamento p. 244. l. 21. vices. 245. l. 8. Episcopi. l. 15. exercent? l. 19. euertant. l. 22. transcribant l. 28. sed ipsiusmet Christi. l. vlt. fundat p. 248. l. 3. nonne nouum p 255. l. 6. quo ad l. 27. allegatis constat. p. 264. l. 10. quid. p. 268. l. 25. ita vt non possent p. 269. l. 32. ordinis: p. 271. l. 16. habebit? l. 22. 2. Cor. 6. v. 14. p. 271. l. 2. possunt? l. 24. aperire. p. 273. l. 6. per peccatum l. 25. imputari: p. 276 l. 16. secuti p. 277. v. 20. cuius l. 28. sumuntur: p. 313 l. 21: venio p. 314. l. 3. hoc est, omnibus l. 27. communia p. 316. l. 8. mereantur l. 32. mercedem. 33. vincendo.

FINE

